

96. Keskiviikkona 18 päivänä lokakuuta 1989

kello 13

Päiväjärjestys

Ilmoituksia

Ulkopuolella päiväjärjestyksen

esitellään valtioneuvoston lastensuojelua koskeva selonteko 2905

Esitellään:

Hallituksen esitys n:o 177 laiksi lastensuojelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta 3007

Puhetta johtaa puhemies Sorsa.

Nimenhuudossa merkitään poissa oleviksi ensimmäinen varapuhemies Hetemäki-Olander sekä edustajat Björklund, Elo, Hacklin, Hilpelä, Hokkanen, Hurskainen-Leppänen, Huuhtanen, Hämäläinen, Ikonen, Jaakonsaari, Jansson, Joenpalo, Jokinen, Jouppila, Jurva, Järvenpää, Järvisalo-Kanerva, Kasurinen, Kemppainen, Knuuttila, Kohijoki, Korkia-Aho, Kärhä, Laitinen, Lehtosaari, Louvo, Mörttinen, Nieminen, Nordman, Nyby, Ollila, Paasio, Paloheimo, Pokka, Puhakka, Pystynen, Rajamäki, Ranta, Renko, Riihijärvi, T. Roos, Sasi, Skinnari, Soininvaara, Taxell, Tiuri, Tähkämaa, Törnqvist, Uosukainen, Wahlström, Valli, Valo, Vastamäki, Viinanen, Viljanen, Vähänäkki ja Väänänen.

Nimenhuudon jälkeen ilmoittautuvat edustajat Soininvaara, Rajamäki, Vastamäki, Sasi, Renko, T. Roos ja Tiuri.

Siv.

Ilmoitusasiat:

Lomanpyynnöt

Vapautusta eduskuntatyöstä saavat tästä päivästä sairauden vuoksi ed. T. Roos, virkatehtävien takia ed. Puhakka sekä yksityisasioiden vuoksi edustajat Björklund, Hacklin, Jansson, Jokinen, Järvenpää, Järvisalo-Kanerva, Knuuttila, Kohijoki, Mörttinen, Nieminen, Ollila, Pystynen, Sasi, Tähkämaa, Wahlström, Valo, Viljanen ja Vähänäkki, tästä ja huomisesta päivästä virkatehtävien takia ed. Paasio ja yksityisasioiden vuoksi ed. Elo sekä tämän kuun 20 päivään virkatehtävien takia edustajat Laitinen, Nordman ja Skinnari sekä yksityisasioiden vuoksi ed. Jouppila.

Uusia hallituksen esityksiä

Puhemies: Ilmoitetaan, että tasavallan presidentin kirjelmän ohella kuluvan lokakuun 13 päivästä ovat eduskunnalle saapuneet hallituksen esitykset n:ot 187, 188 ja 193, jotka nyt on edustajille jaettu.

Valtioneuvoston lastensuojelua koskeva selonteko

Puhemies: Ulkopuolella päiväjärjestyksen esitellään eilen pidetyssä ensimmäisessä

istunnossa tähän istuntoon pöydälle pantu valtioneuvoston lastensuojelua koskeva selonteko. Sitten kun keskustelu asiasta on julistettu päättyneeksi, selonteko lähetetään valmistelevasti käsiteltäväksi valiokuntaan, jollei eduskunta päätä siirtyä päiväjärjestykseen asiaa valiokuntaan lähettämättä. Käsiteltävään selonteon valiokunnan on mietinnössään ehdotettava selonteon johdosta annettavan lausunnon sanamuoto, jonka lopullisesta sisällöstä eduskunta päättää ja siirtyy päiväjärjestykseen. Selonteon käsittelyssä ei voida tehdä ehdotusta eikä päätöstä valtioneuvoston tai sen jäsenen nauttimasta luottamuksesta.

Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetettäisiin sosiaalivaliokuntaan.

Tämän asian yhteydessä sallitaan keskustelu myös päiväjärjestyksen ainoasta asiasta.

Keskustelu:

Ministeri Halonen: Herra puhemies! Hyväksyessään hallituksen esityksen lastensuojelulainsäädännön toteutumista ja tekee mahdollisten epäkohtien ilmetessä tarvittavat lainmuutokset sekä antaa eduskunnalle viiden vuoden kuluessa lain voimaantulosta selonteon lastensuojelun tilasta, kehityksestä ja tarvittavista toimenpiteistä. Eduskunta edellytti edelleen, että hallitus turvaa lastensuojelun avo- ja laitoshuollolle riittävät henkilöstövoimavarat.

Lasten, nuorten ja heidän perheidensä asemaan vaikuttavat tietysti voimakkaimmin yhteiskunnan yleiset olosuhteet. Työ, toimeentulo, asuminen sekä erilaiset yhteiskunnan järjestämät peruspalvelut, kuten koulu- tai päivähoito, ovat ensiarvoisen tärkeitä luotaessa perusturvallisuutta. Nykyaikana lasten ja nuorten hyvinvointiin vaikuttavat yhä enemmän myös lasten lähiympäristön rakentamiseen liittyvät seikat, kuten liikenteen vaarat ja erilaiset kaupallisuuden paineista johtuvat vinoutumat. Sähköinen viestintä on tuonut mukanaan paljon tietoa, taitoa ja virikkeitä, mutta usein ne myös välittävät yksipuolisia elämän ja toiminnan malleja.

Hallitus on ohjelmansa mukaisesti pyrkinyt monin toimenpitein parantamaan erityisesti

lapsiperheiden asemaa. Lapsiperheiden aikaisempaa voimakkaampi taloudellinen tukeminen, työ- ja perhe-elämän joustavampi yhteensovittaminen ja lastenhoitomahdollisuuksien lisääminen ovat olleet keskeisesti esillä. Lastensuojelutyön kannalta ovat olleet erityisen tärkeitä äitiys- ja lastenneuvolatyön kehittäminen, lasten päivähoidon kehittäminen sekä kouluun liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten auttamispalvelujen lisääntyminen.

Hallitus on viimeisten viiden vuoden aikana vaikuttanut lasten olosuhteisiin myös tuomalla entistä useammin lasten edun perinteisen sosiaalihuollon ulkopuolella oleviin säännöksiin. Rakennuslain muutoksessa painotetaan erityisesti lapsen tarpeita ja toimintoja lähiympäristön rakentamisessa. Tuoteturvalisuuslailla on suojattu aikuisten ohella myös lasta tavaroiden aiheuttamilta riskeiltä. Sähköistä viestintää koskevilla uusilla säännöksillä on pyritty karsimaan raastavien ja epäsiiveillisten elämämallien välittymistä osaksi lasten maailmaa.

Lasten olosuhteisiin vaikuttaminen on muuttumassa kaiken kaikkiaan hallintokeisistä huoltotoimenpiteistä entistä enemmän lasta, lapsiväestöä, kansalaistoimintaa, perhekeskeytyä, monien taitojen hallintaa ja poikkihallinnollisuutta korostavaksi yhteiskunnalliseksi toiminnaksi. Lastensuojelu on vain osa, joskin tärkeä osa, tätä laajaa lasta lapsipolitiikkaa.

Tässä selonteossa on kuitenkin keskitytty, kuten eduskunta on lausunnossaan edellyttänyt, lastensuojelulain toteuttamisen seurantaan sekä varsinaisen lastensuojelun nykytilan ja kehittämistarpeiden arviointiin. Arvioinnin kohteeksi ei ole otettu lasten, nuorten ja lapsiperheiden olosuhteita yleensä eikä heille tarkoitettuja yleisiä palveluja ja tukitoimenpiteitä, kuten taloudellista tukea tai pienten lasten hoitojärjestelyjä. On kuitenkin aiheellista todeta, että eduskunnassa on käyty kuluneen viiden vuoden aikana selontekokeskustelu sekä lasten hoidosta että nuorisopolitiikasta. Sen sijaan, herra puhemies, hallituksen 6.10.1989 antama esitys lastensuojelulain muuttamisesta on valmisteltu samanaikaisesti tämän selonteon kanssa. Lakiesityksellä pyritään edelleen tehostamaan lasten ja erityisesti nuorten edun toteutumista lastensuojelussa.

Arvoisa puhemies! Lastensuojelun ensisijaisena tehtävänä on perheiden tukeminen

lasten kasvatuksessa. Tämä merkitsee ongelmien ratkaisemista yksilö- ja perhekeskeisessä työssä ensisijaisesti avohuollon tukitoimien avulla. Lapsen vanhempia tai muita huoltajia tulee lapsen edun turvaamiseksi auttaa ymmärtämään lapsen fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia tarpeita. Tämä on osaltaan ollut suuntaamassa sosiaalitoimistojen sosiaalityötä koko perheen huomioon ottamiseen lapsen näkökulmasta käsin. Tällaista kehitystä on tapahtunut erityisesti niissä kunnissa, joiden sosiaalitoimistoissa on lastensuojeluun erikoistuneita työntekijöitä.

Yleensä kaikille lapsiperheille tarkoitetut palvelut ovat kehittäneet työmuotojaan lasten huoltajien kasvatusmahdollisuuksia tukevaan suuntaan. Äitiys- ja lastenneuvolat ovat laajentaneet ja monipuolistaneet vanhempainvalmennusta ja tiivistäneet äitiyshuollossa yhteistyötä koteihin päin. Lasten päivähoito on kehittänyt yhteistyömuotoja vanhempien osallistumisen tukemiseksi sekä kodin ja päivähoiton yhteistyön tiivistämiseksi.

Kotipalveluilla pyritään tukemaan vanhempien kasvatusmahdollisuuksia. Erityisesti tehostetun perhetyön avulla ja työskentelemällä perheen omassa kodissa voidaan lisätä perheenjäsenten omaa taitoa selvitä arkielämän ongelmista.

Kotien ja koulun välinen yhteistyö on lisääntynyt ja monipuolistunut erityisesti peruskoulun ala-asteella. Tätä yhteistyötä on syytä tukea edelleen. Hallituksen lakiesitykseen sisältyy koulun psyykkisen ja sosiaalisen oppilashuollon lakisääteistäminen ja sen saattaminen normaalin sosiaali- ja terveydenhuollon valtionavun piiriin. Tehostamalla ja laajentamalla koulun psyykkistä ja sosiaalista oppilashuoltoa pyritään ehkäisemään sekä havaitsemaan ja ratkaisemaan niitä sosiaalisia ja psyykkisiä ongelmia, jotka ensimmäisenä havaitaan usein juuri koulutyön yhteydessä.

Sosiaalitoimistoihin on viimeaikaisten tutkimusten mukaan muodostunut uusi asiakasryhmä, peruskoulun tai ammatin hankkimiseen tähtäävän koulutuksen keskeyttäneet nuoret. Näille nuorille on ominaista se, että heillä on takanaan joko vain lyhyitä työsuhteita tai ei lainkaan työkokemusta ja että heidän ainoaksi tulolähteen useinkin jää kunnallinen toimeentulotuki heidän pudotuaan pois ensisijaisten toimeentuloturvajärjestelmien piiristä. Tällaisten nuorten kiinnit-

tyminen yhteiskuntaan on vaikeaa. Vaarana on päämäärätön pitkäaikainen asiakassuhde. Tämän vuoksi koulunkäynnin jatkamisen turvaaminen on aikaisempaa tuntuvasti keskeisempi lastensuojelun ehkäisevän työn alue.

Herra puhemies! Lastensuojelun kannalta on ilahduttavaa, että valtion ensi vuoden tulo- ja menoarvioesityksessä on asuntopoliittikka otettu painopistealueeksi. Ahtaasti asuminen on erityisesti nuorten lapsiperheiden ongelma. Maassamme oli asuntohallituksesta joulukuusta 1988 saadun tiedon mukaan 1 200 lapsiperhettä, jotka asunnon puuttumisen vuoksi asuivat erillään. Kunnilla on myös riittämättömässä määrin nuorten tuettuun asumiseen käytettäviä asuntoja eli tukiasuntoja. Vuonna 1988 kunnissa oli vajaa 700 nuorten tukiasuntoa. Tukiasuntojen samanaikainen lisätarve oli tuolloin 1 000. Vuonna 1989 tukiasuntojen lisätarpeen on edelleen arvioitu olevan runsaat 800. Yleisen asuntopoliittikan tehostamisen lisäksi tarvitaan siis takeet tukiasuntojen riittäväksi tarjonnaksi. Tämän vuoksi hallituksen esityksessä ehdotetaan, että kunnalle annetaan sitova velvoite järjestää tarpeen mukainen asunto lastensuojelun tukitoimien tarpeessa elävien lasten, heidän perheidensä ja itsenäistymässä olevien nuorten auttamiseksi.

Selonteon ensimmäisessä luvussa käsitellään lasten ja lapsiperheiden asemaan liittyviä yleisiä kehityssuuntaviivoja. Näihin lukumäärätietoihin sisältyy myös lastensuojelutoimenpiteitä koskevaa informaatiota. Voimassa olevan lastensuojelulain mukainen toiminta painottuu voittopuolisesti julkiseen huoltoon kuuluviin toimenpiteisiin. Huomio keskittyy vuosittain lastensuojelun toimenpiteiden kohteena oleviin noin 20 000 lapseen ja nuoreen. Heistä valtaosa eli noin 12 000 saa apua ja tukea avohuollon toimenpitein, 5 000 on perhehoidossa ja 4 000 eri lastensuojelulaitoksissa huollettavina.

Uuden lastensuojelulain voimassaoloaikana on avohuollon tukitoimien piirissä olevien lasten määrä vuosittain koko ajan noussut. Sitä vastoin varsinaiset huostaanotot ovat vähentyneet. Vuonna 1985 uusia huostaanottoja tehtiin 1 458 ja vuonna 1987 lukumäärä oli 1 039. Huostaanotettuina olleiden lasten kokonaismäärä on myös vähentynyt. Vuonna 1985 huostaanotettuina oli yhteensä 7 114 lasta, ja vuonna 1987 heitä oli 6 475.

Kuntien itsehallintoa painottavan kehityksen myötä keskushallinnon ohjausta ja valvontaa on ollut tarkoitus vähentää mm. henkilöstöresurssien osalta. Tällöin kuntien vastuu kasvaa oikeasta henkilöstöryhmien mitoituksesta. Valtioneuvoston vuosittain vahvistama valtakunnallinen sosiaali- ja terveydenhuollon viisivuotissuunnitelma antaa kuitenkin tarvittaessa myöhemminkin mah-

Monilla vaikeimmista lastensuojelun asiakkaista on myös mielenterveysongelmia. Rajankäynti sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmien välillä on ollut ajoittain vaikea. Sen vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö on asettanut 11.10.1989 johtoryhmän.

jonka tulee selvittää ennen kaikkea nuorten psykiatrisen hoidon ja koulukotien välistä työnjakoa, mutta sen tulee pyrkiä selkiyttämään muutoinkin kyseisten laitosten toimintalinjoja.

Herra puhemies! Lastensuojelulain voimaantulon jälkeen on tullut uusia lainsäädäntöhankkeita, jotka merkitsevät sinänsä oikean suuntaista kehitystä vaikeuksiin joutuneiden nuorten kohtelussa, mutta samalla myös kasvavia haasteita lasten ja nuorten suojelussa. Eduskunnalle on alkuvuodesta 1989 annettu hallituksen esitys, jonka mukaan alle 18-vuotiaana tehdystä rikoksesta ei saisi tuomita ehdottomaan vankeusrangaistukseen, elleivät erityisen painavat syyt sitä vaadi. Lisäksi eduskunnalle on keväällä 1989 annettu hallituksen esitys rikosoikeudellisista toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten uudistamiseksi. Uudistuksen keskeisiä tavoitteita on laajentaa syyttämättä jättämisen mahdollisuuksia erityisesti alle 18-vuotiaiden tekemistä rikoksista. Nämä uudistukset tulee ottaa huomioon myös koulukotitoiminnan sekä muun lastensuojelun kehittämisessä.

Suomessa asuvien ulkomaalaisten lasten määrä on viime vuosina kansainvälistymisen myötä jatkuvasti lisääntynyt. Samalla kansainväliset yhteydet yleensä ovat voimakkaasti kasvaneet. Kansainvälistymiskehityksen myötä myös suomalaiset lapset saavat enenevässä määrin virikkeitä ja kokemuksia ulkomaalaisilta lapsilta, paitsi sen kautta, että suomalaisen lapsen leikkitoverina yhä useammin on ulkomailla syntynyt lapsi, myös sen kautta, että suomalaiset lapset kansainvälisten yhteyksien kasvaessa yhä useammin asuvat eripituisia ajanjaksoja vanhempiensa kanssa ulkomailla. Tämän kehityksen seurauksena ovat viime vuosina myös mm. lasten päivähoitossa ja kouluissa nousseet aikaisempaa voimakkaammin esiin kansainvälisyyteen, rauhanomaisuuteen ja väkivallattomuuteen tähtäävät kasvatustavoitteet. Myönteiset kokemukset eri kansallisuuksien kohtaamisesta voivat myös olla myötävaikuttamassa kansainvälisyyden ja rauhanomaisuuden tavoitteiden toteutumista. Toisaalta myös meidän aikuisten on virittäydettävä vastaamaan lastemme muuttuvan kulttuuritaustan mukanaan tuomiin uusiin haasteisiin.

Suomen tulee osaltaan vaikuttaa siihen

kansainväliseen kehitykseen, joka määrää lapsen aseman meillä ja muualla. Suomi on juuri nyt vaikuttamassa YK:n kautta vuosikymmenen tärkeimmän lapsipoliittisen asiakirjan, nimittäin lapsen oikeuksia koskevan sopimuksen, syntyyn. Asiakirja on tärkeä erityisesti juuri lastensuojelun näkökulmasta katsottuna. Siksi maamme on kiirehdittävä asiakirjan käsittelyä ja sen hyväksymistä osaksi jäsenmaiden lainsäädäntöä ja käytäntöä niin laajalti kuin mahdollista.

Ed. Paavilainen: Arvoisa puhemies! Toivon, että vältämme tässä keskustelussa mediatodellisuuteen uppoutumisen ja pyrimme vakavasti näkemään vastuumme lastensuojelun tilasta tässä maassa. Siksi puhun minä- ja me-muodossa, koska haluan meidän sitoutuvan käytäntöjen uusimiseen ja samaituvan itsekkin vanhemmiksi.

Näinä aikoina herää pelko yhteiskuntakehityksemme kylmyydestä. Länsimaista ihmistä voidaan kuvata itsekeskeiseksi, pirstaleettoa omaavaksi, kilpailevaksi, itsekkääksi, älykkääksi ja samalla hämmennyksen vallassa olevaksi ja tärkeitä asioita torjuvaksi. Sosiologi Jeja-Pekka Roos on sanonut: "Ihmiset tietävät, miltä elämän tulee näyttää, mutta eivät osaa elää."

Käytämme monessa yhteydessä termiä rakennemuutos. Keskeistä tuleville vuosikymmenille on tietoyhteiskunnan vahvistuminen. Lapset käyttävät jo varhain tietotekniikkaa ja mediat saavat yhä suuremman tilan heidän elämässään. Valtaosa suomalaisista elää yhä yltäkylläisemmässä kulutusyhteiskunnassa. Samalla he joutuvat yhä enemmän taloudellisten intressien ja mainonnan kohteiksi.

Rakennemuutos ravistelee voimakkaasti perheinstituutiota. Voidaan kysyä, mikä on nykyperhe rakenteellisesti ja sisällöllisesti. Meiltä puuttuu oma monitieteinen perhe- ja lapsitutkimus, mikä on välttämätön edellytys myös meille päätöksentekijöille ratkaistaessa tämän päivän ja tulevaisuuden vastuukysymyksiä ja tehtäessä perhepoliittisia ratkaisuja, joihin luen myös lastensuojelun kehittämisen.

Kiinnostuksemme kohdistuu ensisijaisesti taloudellis-tieteellis-teknisiin asioihin, ts. koviin arvoihin. Kuitenkin ihmisen henkinen kasvu ja kehitys ovat ratkaisevat tekijät parempaa tulevaisuutta rakennettaessa. Kovien arvojen painotus näkyy hyvinvointiyh-

teiskunnan pahoinvointi-ilmiöinä, joista maksamme kovan hinnan. Perhe- ja lapsitutkimus päästäisivät meidän asenteellisesta suhtautumisesta kysymyksiin, jotka liittyvät niin vahvasti yksityisyyteen, joissa on vahva uskomuksellinen lataus ja joissa on helppo syyllistää. Näine asenteinemme luulemme kannattavamme pehmeitä arvoja, vaikka usein onkin kyse teknokraatin romantiikasta.

Lastensuojelu on edelleen liiaksi naisten asia, kuten lastenhuolto ammatillisesti, ja kotona lapset ovat naisten lapsia. Työmarkkinajärjestöt ja puolueet eivät ota lastensuojelua ja lastenhoitoa tosissaan, eivät vastuuta niiden sisällöistä. Järjestelmiä sen sijaan olemme lahjakkaita luomaan.

Me taivastelemme ihmisten yksityistymistä, mutta emme osaa porautua siihen syvälle, seisomaan lapsiperheitten tukena heidän arkipäivässään. Selonteossa luetellaan aivan oikein tuota arkea säätelevät asuminen, työ, perheen toimeentulo, päivähoitopalvelut, koulutus ja kulutustottumukset sekä nähdään yhteiskuntamuutosten haasteet palveluille ja lainsäädännölle.

Selonteossa luetellaan koko joukko lastensuojelua sääteleviä lakeja osan jäädessä vielä mainitsematta, kuten isyyslaki ja elatusturvainsäädäntö tai adoptiolainsäädäntö. Tämä lakien määrä kielii jo lapsietuusviidakosta, josta tuskin viranomaisillekaan hahmottuu ehyt kokonaisuus, puhumattakaan moniongelmaisesta perheestä, joka on tuen tarpeessa tai pakon edessä. Tässä ei lohduta edes uhrien tasa-arvo, sillä sosiaaliselta asemaltaan paremmassakaan asemassa olevat ja apua tarvitsevat perheet eivät voi tajuta tuota kokonaisuutta. Meidän on välttämättömästi suhtautua kriittisesti lainsäädäntöön, joka luo kovin pirstaleisia palveluja pirstaleisille ihmisille. Olennaista on myös se, että hyväakin tarkoittavat lait toteutetaan niin eri tavoin eri ihmisten toimesta.

Kasvatuksen sekä sosiaalisen ajattelun ja taitojen asema tässä maassa ei ole kovin korkealla. Tästä voi arvostella yhtä hyvin meitä poliitikkoja kuin kaikkia ammattikavattajia ja ammattiyhdistysliikettäkin. Olemme viipaloineet yhteiskuntaa jyrkästi rajattuihin sektoreihin, jyrkästi rajattuihin toimenkuviin ja kapeisiin ammattinimikkeisiin rajallisine vastuineen. Tällaiseen järjestelmään ei lapsen ja perheen koko kuva mahdu.

Nyt olemme vähitellen purkamassa orga-

nisaatiolaatikoiden kahleita: vapaakuntakoikeilu antaa periaatteessa mahdollisuuksia uutta luovalle ajattelulle myös lastensuojelussa, jos se painopisteenä nähdään. Lastensuojelu tulee nähdä läpäisyperiaattella tärkeimpänä. Sosiaalityön ideologiaa, menetelmiä ja tavoitteita ollaan kehittämässä. Muutosta suhteessa lapsiin ja lastensuojeluun on vaadittava koko yhteiskunnassa. Tarvitsemme laajaa sosiaalista vastuuta lapsista — sosiaalista vanhemmuutta — biologiseen vanhemmuuteen kasvamisen ohella. On kulttuureja, joissa lapset ovat kaikkien lapsia.

Yhteiskunnan sosiaaliset turvaverkot muodostuvat ihmisten vuorovaikutuksesta, eivät vain säännöksistä, hallintorakenteista ja määrärahoista. Sosiaalityön alueellistaminen ja integroitu työtapo mahdollistavat palvelujen viemisen lähemmäs asiakasta. Samalla helpottuu lastensuojelutyössä vanhempien ja koko asuinyhteisöjen saaminen mukaan ottamaan vastuuta lapsen elämästä. Minusta väestövastuuperiaatteen toteuttaminen suurempien paikkakuntien lastensuojelutyössä on kiireellinen tehtävä.

Väestövastuu tarkoittaa mielestäni kolmea tärkeää toimintatapaa: etsivää toimintaa eli työntekijöiden jalkauttamista ja irtautumista virkamiesmäisistä työajoista, sitä, että jokaisella ongelmallisella perheellä ja lapsella on joku oma ihminen, ja kolmanneksi sosiaalipalvelujen porrastusta. Nämä merkitsevät piittaamattomuudesta irtautumista, reagointinopeutta, henkilökohtaisen vastuun ottamista vastuun pallottelun sijasta ja toimimisesta sekä vertikaalisesti että horisontaalisesti ohi hallintorajojen. Varhaisdiagnostiikkaa on kehitettävä kaikilla hallinnonaloilla. Rajallisten voimavarojen todellisuudessa on ponnisteltava vaikeiden lasten ja perheiden auttamiseksi normaaleissa kehyksissä — ei tasapaksusti kaikkea kaikille jakaen.

Sosiaalityön alueellistamisen ja asuinyhteisöjen vastuun korostamisen ohella tulee pitää huolta siitä, että järjestöjen ja vapaan kansalaistoiminnan merkitys lastensuojelussa tunnustetaan eikä niiden tielle kasata byrokraattisia esteitä. Varsin harkitsemattomilta tuntuvat esimerkiksi ne verotuskäytännössä rakennetut tulkintaperiaatteet, joilla suoraan estetään yhteisvastuullista talkootyötä järjestöissä.

Sosiaalihallituksessa on kiitettävällä tavalla selvitetty lastensuojelun tilaa ja kehitystä

uuden lainsäädännön valossa. Hallinnon kielellä lastensuojelussa on pyritty irtautumaan toimenpidekeskeisyydestä, kapea-alaisuudesta, viimesijaisuudesta ja kontrolloinnista kohti kokonaisvaltaisuutta, palvelua ja ongelmia ehkäisevää laaja-alaista toimintaa. Tehtäväalueen laajentuessa kohti normaali-palvelujen sekä yleisten yhteiskuntapoliittisten ja sosiaalipoliittisten järjestelmien kehittämistä on lastensuojelun viimesijaiseen tehtävään vastaaminen ja sen menetelmien kehittäminen edelleen välttämätöntä. Tarja Kivinen on selvityksessään Viimeinen pari verkosta ulos kiteyttänyt tämän kehityssuunnan siten, että lastensuojelu on sekä normaalipalvelua että suojaverkko.

Valtioneuvoston lastensuojelua koskevassa selonteossa on kuvaavan tekstin ohella myös kriittistä ainesta. Mielestäni kritiikki olisi voinut mennä vielä asteen syvemmälle ja selonteossa esitetyt kannanotot olisivat saaneet olla kaksikin astetta konkreettisempia. Kannanotoissa selvitetään, pyritään, kehitetään ja edistetään, vaikka tässä vaiheessa olisi ollut edellytykset jo järkevämmälle ja selkeämmällekin tavoiteasettelulle.

Nyt ei pidäkään tyytyä vain lainsäädännön tarkistuksiin eli eduskunnan käsittelyssä olevaan ns. lastensuojelupakettiin, vaan lastensuojeluselonteon kannanotoista on hyvä edetä yksilöityyn toimintaohjelmaan käytännön lastensuojelutyön kehittämiseksi. Toimintaohjelmalla voitaisiin antaa eväitä myös kuntakohtaiseen lastensuojelun yleisten perusteiden ja ohjeiden tarkistamiseen ja ennen kaikkea toteutumiseen.

Lastensuojelun toteutuminen eri kunnissa on varsin kirjavaa. Siksi on tarpeen velvoittavasti edellyttää kuntien sosiaalilautakuntien yhdessä koulutus-, terveys-, ja vapaa-aikalautakuntien sekä järjestöjen kanssa laativan kunkin kunnan lastensuojelutoimenpideohjelman. Lääninhallitusten osalta lastensuojelun arviointitehtävä tulee antaa läänineuvottelukunnille, jolloin niiden asema ja vastuu lastensuojelukysymyksissä korostuu.

Valtakunnan tasolla on erityisesti syytä painottaa sosiaalitoimen resurssien turvaamista. Korkeatasoiset palvelut eivät synny pelkästään rahalla; tarvitaan ihmistä, ammattitaitoa ja asennekasvatusta. Lastensuojelua koskevaa selontekoa voidaan arvostella järjestelmäkeskeisyydestä, mikä sinänsä on lainsäädännöllisen uudistuksen seurannassa

luontevaakin. Meidän on kuitenkin politiikkoina muistettava vahvistaa yhteiskunnan suojaverkkoja lapsen tarpeista ja lapsen edusta eikä viranomaiskoneiston tarpeista käsin.

Meille sosialidemokraateille lapsen oikeuksien vahvistaminen myös kansainvälisellä tasolla on ollut keskeinen tavoite. Yleisen kansainvälistymiskehityksen myötä ovat lasten huoltoon ja lasten asemaan liittyvät valtakunnan rajan ylittävät ongelmat lisääntyneet. Pidämme välttämättömänä, että Yhdistyneissä kansakunnissa edetään lastensuojelun ja lasten oikeuksien kehittämisessä maailmanlaajuisesti. Suomella tulee olla valmiudet ratifioida lapsen oikeuksien sopimus mahdollisimman nopeasti. Yksittäisten perheiden traagisten konfliktien välttämiseksi on jo solmittu esimerkiksi yleissopimus kansainvälisestä luvattomasta lapsikaappauksesta, ns. Haagin sopimus. Sen ratifiointiin mahdollistamiseksi Suomen tulisi pikaisesti tehdä sopimuksen edellyttämät muutokset lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta.

Lastensuojelussa tulee varautua uudenlaisiin ongelmiin sellaisten avioliittojen yleistyessä, joissa vanhemmat ovat eri maiden kansalaisia. Lastensuojeluselontekoon olisi-kin kaivattu näiden kansainvälisten liittyvien käsittelemistä. Pohjoismaiden neuvostossa olisi tarpeen tarkastella yhteispohjoismaisesta näkökulmasta mm. isyylainsäädäntöä. Meillä isyyden selvittäminen voi äidin tahdosta jäädä tekemättä paljon kevyemmin perustein kuin muissa Pohjoismaissa, vaikka selonteossa viitataan mm. siihen, että lapsella on oikeus omaan historiaan.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä ehdottaa erilaisten lapsen elämää koskevien ristiriitojen ja oikeusturvakysymysten poikkihallinnolliseksi ratkaisemiseksi sekä lapsen oikeuksien korostamiseksi lapsivaltuutetun tai lapsiasiamiehen asettamista.

Vaikka olen edellä esittänyt joitakin toivomuksia ja täydennysesityksiä valtioneuvoston lastensuojelua koskevaan selontekoon, sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä pitää selonteosta ilmenevää lastensuojelun kehityslinjaa tyydyttävänä. Mielestämme tarvitaan kuitenkin uutta otetta lapsuuden ja lasten oikeuksien turvaamiseksi rajalla vauhdilla muuttuvassa yhteiskunnassa.

Olen ryhmäpuheenvuorossamme etsinyt lastensuojelullista näkökulmaa yhteiskun-

taan. Lastensuojelu koskee ikäjakaumaltaan varsin laajaa lapsiryhmää prenataalisesta vaiheesta alkaen; normaali-, avo- ja erityispalveluja; erilaisia yhteisöjä sekä työtä neuvonasta terapiaan ja jälkihuoltoon saakka. Ryhmäni jäsenet tulevat puheenvuoroissaan syventymään yksityiskohtaisesti eri osa-alueisiin.

Lastensuojelua koskeva selonteko ei ole voinutkaan olla sellainen lapsipoliittinen selonteko, jossa laajemmin olisi käsitelty lasten ja lapsiperheiden asemaa nykypäivän Suomessa. Kun lapsiperheiden aseman parantaminen on yksi Holkerin hallituksen päällimmäisistä tehtävistä jo hallitusohjelmankin mukaan, sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän mielestä olisi vakavasti harkittava tällaisen kattavan lapsipoliittisen selonteon antamista vielä tämän eduskuntakauden kuussa.

Arvoisa puhemies! Miten hyvin yhteiskunta huolehtii heikoimmistaan, sen paremmin se kokonaisuutena voi. Siksi tulonjako, tulonsiirrot ja yhteiset palvelut on rakennettava heikoimpia tukeviksi. Meidän aikuisten on nähtävä itse lapsi oman elämänsä tekijänä. Lapsen itsetunnon vahvistaminen, hänen selviytymisensä tukeminen ja aktivointi otteeseen omasta elämästään ovat kasvatuksen ja opetuksen haasteita. Tähän lastensuojeluselonteon suuntaviivat kyllä antavat eväitä.

Ed. Taina: Arvoisa puhemies! Perhe on yhteiskunnallisten muutosten kautta tullut yhä haavoittuvammaksi ulkoisille tekijöille. Perhekeskeisen elämäntavan sijasta perheenjäsenten toiminnot suuntautuvat entistä enemmän perheen ulkopuolelle. Erilaisten perhemuotojen määrä on lisääntymässä. Tiedämme toistaiseksi hyvin vähän siitä, miten lapsi kokee sosiaalisen yhteenkuuluvuuden muuttuneessa tilanteessa.

Edellä mainitun kuten monien muidenkin lapsen asemaan vaikuttaneiden yhteiskunnallisten muutosten vuoksi selonteon rajaaminen käsittämään vain lastensuojelulainsäädännön toimenpiteitä tuntuu liian kapealta. Käsittelenkin kokoomuksen ryhmäpuheenvuorossa aihetta vähän laaja-alaisemmin, koska lapsen etu ei saa olla sidottu vain yhteen lakiin tai yhteen hallinnonalaan.

Lastensuojelutoiminnan keskeisin tavoite on lapsen edun turvaaminen. Lapsen edun toteutuminen yksittäistapauksissa on yhteis-

työn, asiantuntijuuden ja ammattitaidon varassa. Asiakkaan käsitys lapsen edusta poikkeaa usein työntekijän käsityksestä. On myös muistettava, että vanhempien ja lapsen edut eivät aina ole yhteneväiset. Juuri siksi lastensuojelun vastuu on suuri.

Lapsen edun periaatteen lähtökohtina tulee olla lapsen korostaminen yksilönä ja lapsen kasvun tukeminen. Viime vuosina on ollut nähtävissä lasten ja nuorten kriisien vakavoituminen, mikä on ilmennyt esimerkiksi kiireellisten huostaanottojen määrien huolestuttavana kehityksenä suurissa kaupungeissa sekä avo- ja laitoshuollossa olevien lasten psykiatrisen hoidon tarpeen lisääntymisenä. Viime mainitusta on ollut seurauksena psykiatristen hoitopaikkojen puute ja hyvinkin sairaiden lasten hoitaminen lastensuojelulaitoksissa. Nuorten sosiaaliset ongelmat kuten rikosten tekeminen ja koulunkäyntivaikeudet alkavat entistä nuoremmassa iässä. Jo 12-vuotiaalla saattaa olla useita rikoksia.

Lastensuojelulain muutosesityksessä täsmennetään lapsen oikeuksia huostaanotto- ja sijoituspäätöksissä. Kuitenkin 12-vuotias on suhteellisen nuori hakemaan oikeusteitse oikeuksiaan. On muistettava, että lisääntyvät oikeudet tuovat mukanaan aika myös lisää velvollisuuksia ja vastuuta. Ikärajan alentamisen tavoitteena lakiesityksessä on lapsen ja nuoren edun toteutuminen lastensuojelussa. Tavoite on tärkeä, mutta on pohdittava sitä, miten lapsen etu tässä asiassa arvioidaan. Voiko rikoskierteeseen joutuneelle, päihde- ja mielenterveysongelmista kärsivälle, turvatomalle 12-vuotiaalle lapselle säilyttää vastuun sen arvioimisesta, mikä on hänen tulevaisuudelleen eduksi? Olemmeko sysäämässä lapselle aikuisen vastuun? Jos eduskuntakäsittelyssä lakiesitys hyväksytään sellaisenaan, tulee samalla tarkasti seurata, edistääkö ikärajan muutos lasten etua vai lisääkö se lasten taakkaa entisestään. Lapsella tulee olla oikeus lapsuuteen, eikä hänelle saa asettaa liian suurta vastuuta asioista, joista aikuisten on vastattava.

Suuntaus korjaavasta ja laitoseskeisestä lastensuojelusta ennaltaehkäisyyn ja avopalveluihin tehostaa ja inhimillistää lastensuojelutyötä. Lähestymistapa on oikea, mutta vaikuttaa edelleenkin siltä, että se ei ole riittävän lapsikeskeinen vaan enemmänkin yhteiskuntakeskeinen.

Selonteossa todetaan, että huoltajien tukeminen merkitsee ongelmien ratkaisemista yksilö- ja perhekeskeisessä työssä ensisijaisesti avohuollon tukitoimien avulla. Kokoomuksen eduskuntaryhmä kannattaa tavoitetta lämpimästi, mutta on muistettava, että meidän tulee korostaa huomattavasti nykyistä enemmän lapsikeskeisiä ratkaisumalleja ja tukitoimia. Lisäksi on otettava huomioon hyvin erilaiset perheet ja hyvin erilaiset lapset. Yksilöllisyys ja erilaisuus on huomattavasti nykyistä paremmin tiedostettava lastensuojelutyössä.

Laajemmin ymmärrettyä lastensuojelun tehtävänä on estää ongelmien syntymistä. Sen on tuettava nuoria sekä heidän huoltajiaan heidän normaalissa elinympäristössään. Ennalta ehkäisevien toimien ohella avopalveluiden lisääminen antaa jo lyhyelläkin tähtäyksellä parhaimman tuloksen. lastensuojelun avohuollon tukitoimet ovat periaatteessa rajattomat. Tavoitteena on, että lapsen ja perheen tarpeisiin yritetään vastata valjastamalla käyttöön kaikki mahdolliset keinot eikä auttamista rajata perinteisiin tukimuotoihin.

Avohuollon tukitoimet perustuva lapsen, nuoren ja perheen yhteistoimintaan sosiaalityöntekijöiden kanssa. Työssä on korostettava asiakkaan omaa osallistumista omassa asiassaan, asiakkaan sitomista oman huoltonsa suunnitteluun. Autettava perhe on nähtävä kokonaisuutena, jonka jokaista jäsentä on tuettava. Autettavia perheenjäseniä ei saa erottaa ongelmaryhmiensä mukaan eri palvelupisteisiin. Koko perheen auttamisen mahdollistamiseksi sosiaalisesta kuntoutuksesta on saatava riittävä sosiaaliturva.

Lastensuojelulain muutoksessa esitetään oikean suuntaisesti myös perhehoidon tehostamista. Erityistä huomiota tuleekin asettaa sijaisperheiden saatavuuteen. Kokoomuksen eduskuntaryhmä kannattaa kaikkia toimenpiteitä, joiden avulla lastensuojelun toimintatapoja muutetaan perhekeskeisemmiksi.

Selonteossa todetaan, että huoltosuunnitelmaa täydennetään tarvittaessa erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla. Suunnitelmalla edistetään sitä, että työntekijät kiinnittävät huomiota myös kasvatukselliseen tukemiseen. Työssä tarvitaankin myös pedagogista ja psykologista näkemystä.

Tärkeä osa lastensuojelutyötä on se työ, jota voidaan kutsua psykososiaaliseksi hoi-

totyöksi. Siinä yksilöä ja perhettä autetaan heidän elämän kriiseissään käyttäen hyväksi ihmisen omia ja hänen lähiympäristönsä voimavaroja, kuitenkin siten, että lapsen etu toteutuu. Työskentely voi olla lyhytaikaista, mutta myös vuosia kestävää. Psykososiaalisessa hoitotyössä toteutuu parhaimmillaan asiakkaan itsetunnon ja ihmissuhteiden tukeminen, perhesysteemien rakenteiden ja prosessien käsitteleminen keskustelujen avulla sekä asiakkaan opastaminen yhteiskunnan toimintakulttuuriin kuten esimerkiksi lasten kasvatukseen ja hoitoon.

Muun muassa näihin haasteisiin on avohuollon lastensuojelutyön pyrittävä vastaamaan — painottaen ongelmien ennaltaehkäisyä. Avohuollon tukitoimista haluan erikseen mainita tukihenkilön tai -perheen järjestämisen, koulunkäynnin tukemisen sekä ammatin, työn ja etenkin asunnon hankkimisessa auttamisen.

Ilman asuntoa monet jälkihuollon toimenpiteet ovat nuoren tai perheen kannalta riittämättömiä. Tukiasuntojen lisätarpeen ja kuntien tekemien tukiasuntosuunnitelmien välillä on selvä ristiriita. Tarpeelliset vuokrat tai tukiasunnot on pystytävä saamaan jo ennen vuoden 1992 loppua, jolloin kuntia veloitetaan ne hankkimaan. Asuntojen tulee sijaista normaalissa asuinympäristössä. Tukiasuntotoiminnan kehittäminen ei saa merkitä sitä, että vastuu siirtyy asuntoviranomaisilta sosiaalitoimelle.

Avohuoltotyö merkitsee laajaa yhteistoimintaa sosiaalitoimen sisällä sekä monien muiden tahojen ja hallinnonalojen kanssa. Yhteistyön pitäisi toteutua jo nyt, mutta siihen velvoittavia säädöksiä ei käytännössä ole toteutettu. Kun velvoitteita lisätään, on samalla varmistettava, että yhteistyö myös toteutuu.

Selonteon mukaan lapselle tulee luoda suotuisat kasvuolosuhteet jo suunnittelu- ja valmisteluvaiheessa. Yhdyskuntasuunnittelu edellyttää yhteistyötä. Useissa tapauksissa unohdetaan täysin lapsen tarvitsemat palvelut esimerkiksi tonttipolitiikasta päätettäessä.

Lastensuojelulaissa veloitetaan kunnat järjestämään lastensuojelu kunnan tarpeiden mukaan. Tämä merkitsee vapautta kehittää erilaisia kokeiluja lastensuojelutyössä. Lastensuojelutyössä tulee päätöksentekijöiden olla ennakkoluulottomia. Toimintamuotoina olisivat esimerkiksi varallaolokodit ja pelkäs-

tään avohuollon asiakkaille tarkoitettut nuorten vastaanottokodit. Vaihtoehtoiset rangaistusmuodot — hyvänä esimerkkinä sovitaan-projekti — lukeutuvat myös osaltaan tähän.

Sosiaalipalvelujen alueellistamisella pyritään eroon sosiaalityön sektoroitumisesta. Palvelujen alueellistamista toteutetaan jo monissa kunnissa. Ongelma on se, miten annetaan riittävät voimavarat alueellisiin toimintoihin ja mitkä ovat työntekijöiden koulutukselliset ja asenteelliset valmiudet suorittaa ja antaa entistä parempia palveluja sekä toimia yhteistyössä.

Sosiaalityötä alueellistettaessa luovutaan usein myös erikoistumisesta sosiaalityössä eli ryhdytään tekemään ns. yhdistettyä työtä. Erikoistumisesta luopuminen ja kehittämisvastuun jakautuminen eivät saa heikentää samalla lapsen oikeuksia muiden sosiaalityön osa-alueiden paineissa. Työntekijöiden erikoistuminen on edelleenkin tarpeellista, mutta se on sopeutettava joustavasti perhekeskeiseen työhön.

On huolestuttavaa, että sosiaalitoimi ja erityisesti siellä lastensuojelu on sekä valtakunnallisella että kuntatasolla jätetty heikolle huomiolle kehittämistyössä. Kehittäminen onkin tapahtunut ennen kaikkea vain määällisesti; sisällöllinen kehittäminen on riittämätöntä.

Sosiaali- ja terveystoimen suunnittelujärjestelmä ei sosiaalitoimen osalta toimi riittävän hyvin, koska esimerkiksi tilastolliset selvitykset ovat puutteellisia tai aivan liian vanhentuneita, jotta valtakunnallisella tai kunnallisella tasolla voitaisiin tehdä riittävän pitäviä suunnitelmia. Lisäksi sosiaali- ja terveystoimen yhteistyö mm. opetusviranomaisten kanssa kuntien ja valtion tasolla ontuu pahasti.

Tutkimustoiminta ja sille suunnatut rahat ovat olleet vähäisiä, mutta niitäkään ei ole täysimääräisesti käytetty. Kuntien järjestämissä kokeilutoiminnassa suunnitelluista hankkeista noin 10 prosenttia ei ollut käynnistynyt johtuen lähinnä työntekijöiden suuresta vaihtuvuudesta ja työntekijäpuolasta.

Työn kehittäminen, kokeilut ja tutkimustoiminta ovat asioita, joilla juuri motivoidaan henkilöstöä työssään. Samalla työ kehittyä ja monipuolisuudessaan edesauttaa työntekijöiden pysyvyyttä ja houkuttelee uusia työntekijöitä kehittämään yhteisöä. Tutkimus ja kehittämistoimintaa tulee tehostaa, voimistaa ja lisäksi sen seurantaa on paran-

nettava. Ongelmaksi ovat muodostuneet kokeilu- ja tutkimustoiminnan hyödyntämismahdollisuudet. Sosiaalihallitus ei ole riittävästi kyennyt edesauttamaan tutkimusten tulosten hyödyntämistä. Tiedotustoiminta on ollut myös liian vähäistä. On erityisen myönteistä, että hallituksen selonteon antaminen on kuitenkin myötävaikuttanut alan materiaalintuotannon tason kehittymiseen.

Lastensuojelualan järjestöjen kokeilu-, kehittämisen- ja tutkimustoimintaa tulee tukea nykyistä enemmän. Järjestöissä voidaan joustavasti ja rohkeasti tehdä sellaista kokeilutoimintaa, josta on lapselle suurin hyöty juuri hänen elämäntilanteeseensa.

On kiinnitettävä erityistä huomiota lastensuojelun avohuollon henkilöstön koulutukseen. Koulutuksen sisältö kaipaa uudistamista, sillä koulutus ei enää kaikin osin vastaa tulevaisuuden yhteiskunnan vaatimuksia. Mikäli koulutus ja työ eivät vastaa toisiaan, työn motivaatio laskee.

Sosiaalityön työkäytännöille on varattava riittävästi aikaa. Lisäksi on kuitenkin korostettava ennen kaikkea lastensuojelun ja sosiaalityön henkilöiden valmiuksia toimia lapsen hyväksi. Sosiaalilautakunnan alaisen ammatillisen henkilöstön täydennyskoulutus on aivan liian hajanaista, sisällöltään kirjavaa ja liian harvoin nimenomaan lapsen tarpeista lähtevää täydennyskoulutusta.

Todellinen ongelma lastensuojelutyössä on työntekijöiden vaihtuvuus ja työvoimapula. Siihen on löydettävä ratkaisu, koska kysymys on lasten edusta ja myös sosiaalityön tulevaisuudesta. Keinoja tilanteen parantamiseen on. Palkkauksen epäkohdat on korjattava. Sosiaalityö ei saa muodostua sellaiseksi työksi, jota kukaan ei suostu tekemään koulutusvaatimusten ja palkan vastaamattomuuden vuoksi. Ilman uudistuksia eivät lisääntyneet koulutusmäärätkään tuo apua ongelmaan.

Sosiaalitoimessa tarvitaan monenlaista koulutusta. Kaikki ammatit eivät edellytä ylempää korkeakoulututkintoa. Esimerkiksi sosiaalipalvelujen ja toimeentulotukisuoritteiden antaminen tai sosiaaliavustusten jakaminen eivät välttämättä edellytä ylempää korkeakoulututkintoa. Näissä tehtävissä on kyse toimintakyvyn ylläpitämisestä, palvelujen järjestämisestä tai taloudellisen tuen antamisesta. Sen sijaan varsinainen sosiaalityö edellyttää aina muutosten aikaansaamista

joko asiakkaan elämäntilanteessa tai ympäristössä. Siksi tuntuu merkilliseltä, että sosiaali- ja terveysministeriön muistiossa sosiaalihuollon palvelurakenteen ja asiantunteumuksen selvittämisestä todetaan, että sosiaalityöntekijöiden kelpoisuusehtoja voitaisiin alentaa ja harkita paikallisesti tarkoituksenmukaisiksi. Tämä merkitsisi sosiaalityössä askelta taaksepäin ja heikentäisi osaltaan lastensuojelun mahdollisuuksia onnistua tehtävässään.

Selonteossa todetaan, että tavoitteena on, että kunnat perustavat entistä enemmän sosiaalityöntekijöiden ja erityisesti lastensuojelun avohuollon työntekijöiden virkoja. Tämä on oikein, sillä sosiaalityöntekijöitä on aivan riittämättömästi suhteessa asukasmäärään ja palvelujen edellyttämään tarpeeseen. Virkakehityksessä nimenomaan lastensuojelun avohuollon työntekijöiden virkoja on lisättävä. Kunnille on annettava nykyistä paremmat mahdollisuudet päättää itse virkojen mahdollisimman tarkoituksenmukaisesta kohdentumisesta.

Lastensuojelulain muutosesityksessä esitetään koulukuraattori- ja koulupsykologitoiminnan lakisääteistämistä. Toiminnan hallinnollinen järjestäminen sosiaali- tai opetustoimen tai yhteishallinnon alaisuuteen sopii kokoomuksen eduskuntaryhmän mielestä hyvin kunnallisen itsehallinnon lisääminen henkeen. Samalla on kuitenkin edellytettävä, että valtionosuus suoritetaan kunnalle riippumatta siitä, miten se on valinnut hallinnon järjestämisen. Kun asiasta määrätään tarkemmin asetuksella, on korostettava sitä, että kuraattorien sijoituspaikan pitää olla ehdottomasti koulu. Joka tapauksessa kunnissa tehtävät päätökset tulee tehdä lasten ja koululaisten kannalta tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. Edellytämme myös, että lastensuojelulaista eduskuntakäsittelyssä saadaan sivistysvaliokunnan lausunto, koska esitys koskee myös koulutointa.

On otettava huomioon, että ainoastaan virkojen valikoivalla lisäämisellä ei paranneta tilannetta. Monesti on tärkeämpää kehittää työntekijöiden työn sisältötekijöitä ja koulutusta. Henkinen työsuojelu ja työnohjaus ovat myös alalla välttämättömiä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää työntekijöiden peruskoulutuksen sisältöön ja myös täydennyskoulutuksen uudistamiseen. Näillä taataan lastensuojelun laatu ja taito.

Hallinnollisena uudistuksena tulisi toteuttaa toimeentuloturvan siirtäminen yhdelle luukulle Kansaneläkelaitoksen maksettavaksi. Näin sosiaalityöntekijät voisivat keskittyä työssään kaikkein oleellisimpaan — asiakkaan monipuoliseen auttamiseen.

On todettava, että ennalta ehkäisevään toimintaan kuuluu myös ottaa huomioon erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevat lapset. Nimenomaan ennen kouluikää todettava kehitysviivästyminen tai persoonallisuuden yksipuolistumasta tulee diagnosoitua, saattaa tuen ja korjauksen piiriin, jotta vastattaisiin lapsiperheiden asettamiin odotuksiin ja vaatimuksiin.

On välttämätöntä, että lastensuojelulaitoksissa pyritään mahdollisimman pieniin asuinryksikköihin, yksilölliseen hoitoon ja riittävään hoito- ja kasvatustehtävistä vastaavan ammatillisen henkilöstön määrään. Erityisesti on korostettava laitosten kodinomaisuuden lisäämisen tärkeyttä.

Lastensuojelulaitoksissa ei ole riittävästi erityistyöntekijöitä — erityisopettajia ja erityislastentarhanopettajia. Myös psykiatria erikoistuneista on pulaa. Lastensuojelulaitosten tehtävä ei saa olla ainoastaan huollollinen, vaan kasvatuksellisten tekijöiden merkitystä tulee korostaa.

Myös alueellistamisen yhteydessä korostuu erityispalvelujen kehittäminen. Tällä hetkellä esimerkiksi päivähoitoa kehitettäessä on määrällinen kehittämistyö korostunut niin voimakkaasti, että laadullisiin tekijöihin liittyvät palvelutehtävät ova jääneet taka-alalle. Erityispäivähoidon kehittäminen on pysähtynyt, ja mm. erityislastentarhanopettajien virkoja ei ole perustettu. Lisäksi on jäänyt taka-alalle erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevien lasten asemasta keskusteleminen sekä koululyykkäystä saaneiden lasten hoito.

Psykiatristen ongelmien sekä huumeiden ja päihteiden käytön uhkaava lisääntyminen vaativat ennalta ehkäisevien toimien tehostamista. Tulevan mielenterveyslain yhteydessä on huolehdittava siitä, että nuoret ja lapset saavat asianmukaisen hoidon myös silloin, kun avohuollon keinot eivät enää riitä. Hoitovoimavaroja on lisättävä hoidon kaikilla osa-alueilla.

Monet vanhemmista pitävät suurimpana ongelmana sitä, että heillä on liian vähän aikaa sekä itselleen että lapsilleen. Työaika-tarkastelussa lapsia on tarkasteltu vain van-

hempien lastenhoito-ongelmana, aikuisnäkökulmasta. Työaikajärjestelyjen vaikutusta lasten hyvinvointiin ei ole riittävästi selvitetty.

Kokoaikatyön rinnalla osa-aikatyön sekä joustavan ja yksilöllisesti vaihtelevan työn vaihtoehtoja on kehitettävä. Ihmisten elämäntilanteet edellyttävät joustavaa työaikaa, ja kotona tehtävä työ tulee lisääntymään. Työaikatarkoituksissa tuleekin jäykkien, koko työikäiseen väestöön kohdistuvien toimien sijasta ottaa lähtökohdaksi eri ryhmien, perheiden ja lasten elämäntilanteesta nousevat erilaiset tarpeet. Samalla on kotona tehtävän hoitotyön sosiaaliturvaa parannettava tuntu-
vasti.

Aikuisille suunnatuissa palveluissa ei myöskään aina kyetä ottamaan riittävästi huomioon lasten erityistarpeita eikä toimimaan niiden edellyttämällä tavalla. Lapsiperheiden tukemista varten tarvitaan hyvin erilaisia palveluratkaisumalleja, sillä perheet elävät erilaisissa olosuhteissa ja elämänvaiheissa.

Päivähoidossa on luotava lapsiperheille todellisia vaihtoehtoja järjestää lasten hoito. Perheiden tulee itse voida valita sellainen lasten hoitomuoto, joka sopii parhaiten kulloiseenkin elämäntilanteeseen. Pienten lasten vanhemmat tarvitsevat esimerkiksi eri aikoina vuorokaudesta toteutettuja päivähoitopalveluja. Lasten kotihoidon tuen tuntuva nostaminen antaisi lapsiperheille todellisen mahdollisuuden hoitaa lasta kotona. Samalla on edelleen jatkettava Holkerin hallituksen johdonmukaista lapsilisien korottamislinjaa. Myös lisääntyvin verotuksellisin keinoin on tuettava lapsiperheitä taloudellisen tilanteen parantamiseksi.

Perheiden tukemiseen ja ennen kaikkea lapsen kasvun tukemiseen tarvitaan entistä voimakkaampaa yhteistyötä sosiaali-, terveys- ja opetusviranomaisten välillä. Tämä yhteistyö korostuu esimerkiksi emotionaalisesti häiriintyneiden lasten siirtyessä päivähoidosta koulun piiriin. Esteenä yhteistyön kehittämiselle ovat usein ihmiset. Viranomaiset tuntevat ennakkoluuloja toistensa roolia ja ammattitaitoa kohtaan. Epätietoisuus vastuun kantamisesta vaikeuttaa työtä, ja yleensä kärsivänä osapuolena ovat lapset.

Lastensuojelulain muutosesityksessä esitetään lastensuojelutilanteissa sosiaalityöntekijän vastuun lisäämistä. Samoin esitetään

koulukuraattori- ja koulupsykologitoiminnan lakisääteistämistä. Nämä esitykset eivät saa kuitenkaan merkitä sitä, että lastensuojelu katsotaan vain näille ammattiryhmille kuuluvaksi.

On entistä enemmän delegoitava vastuuta sinne, missä lapset ovat. Opettajille on annettava aikaa ja mahdollisuuksia auttaa lasta. On myös hyväksyttävä se, että sosiaalityöntekijät voivat auttaa lasta koulussa. Lasta ei voi suojella virastossa, vaan häntä on autettava hänen omassa elinympäristössään.

Äitiys- ja lastenneuvolapalvelut ovat laajentuneet ja monipuolistuneet, mutta entistä enemmän tulee ottaa huomioon vanhempien tukeminen myös henkisesti ennen lapsen syntymää sekä koko perheen ja lapsen tukeminen siinä vaiheessa, kun lapsi kasvaa ja kehittyy. Yhteistyömuotoja tuleekin luonnollisesti myös jatkossa kehittää. Kodin ja päivähoidon yhteistyötä on tiivistettävä ja yhteisvastuuta lisättävä. On parannettava myös kodin ja koulun yhteistyötä. Aina on kuitenkin korostettava kodin vastuuta lapsesta. Yhteiskunnan toimin ei tätä vastuuta saa hämärtää.

Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien komissio on valmistelemassa lapsen oikeuksien sopimusta. Kansainvälisesti ovat lastensuojelussakin kehitysmaiden lapset heikoimmassa asemassa. Maailman lapsista hyvin suuri osa elää sellaisessa arkipäivässä, johon kuuluvat puutteellinen ravinto, taudit ja lasten kaikenlainen hyväksikäyttö esimerkiksi lapsityövoimana. Kansainvälistä vastuutamme lapsista on lisättävä. Yhdeksi kehitysyhteistyön keskeisimmäksi osaksi on nostettava lasten kaikinpuolinen auttaminen kehitysmaissa. Unicefin tekemään arvokkaaseen työhön on osallistuttava nykyistä tehokkaammin.

Vastuumme ulottuu myös maassamme asuviin ulkomaalaisiin lapsiin. On tärkeätä, että myös heille Suomi on turvallinen maa elää. Turvallisuuteen lukeutuvat fyysisten tekijöiden lisäksi myös henkiset arvot kuten heidän oman kulttuurinsa ymmärtäminen.

Arvoisa puhemies! Lapsen etu ei saa jäädä ainoastaan kauniiksi sanapariksi. Sen tulee olla yksi keskeisimmistä tekijöistä, kun tehdään yhteiskuntapoliittisia päätöksiä. Emme saa unohtaa lastensuojelun asiakaskuntaa, joka ei ota osaa yhteiskunnalliseen keskusteluun tai päätöksentekoon. Lasten etujen ja

mielipiteiden eteenpäin vieminen on poliittisten päättäjien ja lastensuojelutyössä toimivien tärkeä työhaaste.

Ed. Soininvaara merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa: Arvoisa puhemies! Kun puhutaan tärkeistä, isoista asioista, silloin ei yleensä puhuta lapsista. Varsinkin kun talouden ja politiikan suuret johtajat ovat äänessä, silloin eivät edes vilahda sanat lapsi, lapsen etu tai lapsen paras. (Ed. Stenius-kaukonen: Eivätkä ne ole paikallakaan kuuntelemassa!)

Kansantalousmiehet ovat viime aikoina yllättäen alkaneet viljellä sanoja ”väestökehitys” ja ”syntyvyys”. Sanavalinnat osoittavat, että lapsista on aihetta puhua silloin, kun heistä on saatavissa hyötyä. Lapset ovat tässä yhteydessä työvoimaa, veronmaksajia, sotilaita, eläketurvan takaajia. Sen sijaan ajatus lapsen oikeuksista, lapsen tarpeista tai lapsen arvosta ei näytä mahtuvan taloudellisen kasvuajattelun raameihin.

Lapsi on ollut tuntematon suuruus myös kansainvälisessä politiikassa. Ilahduttavaa on kuitenkin se, että viime vuosina on pystytty valmistelemaan YK:n Lapsen oikeuksien yleissopimus. Se on nyt YK:n yleiskokouksen käsiteltävänä ja toivottavasti hyväksytään ensi kuussa. Lastensuojeluväen piirissä on herättänyt ihmetystä se, että oman ulkoministerimme YK-puheessa 26 päivänä syyskuuta ei mainittu lainkaan kyseistä sopimusta tai lasten asemaa yleensäkkään. Ulkoministeri puhui kyllä painokkaasti maailman väestökriisistä ja määrätietoisesta väestöpolitiikan tarpeesta. Ulkoministeriöllemme lapset näyttävät olevan vain teknisiä perhesuunnitteluohjelmia. Toivottavasti Suomi kuitenkin tukee Lapsen oikeuksien yleissopimuksen hyväksymistä. Näin ymmärsin ministeri Halosen puheen tänä päivänä.

Suomen julkista tukea ei ole myöskään näkynyt Unicefin aloitteelle maailman johtajien huippukokouksesta, joka keskittyisi lasten elämänlaatuun vaikuttaviin kysymyksiin. Pitääkö Suomi edelleen lasten asiaa liian kevyenä kansainvälisen politiikan puntariin? Enemmistö kehitysmaiden väestöstä on alle 15-vuotiaita, siis lapsia. Tämän tulisi keskus-

tan eduskuntaryhmän näkemyksen mukaan näkyä entistä painokkaammin myös kehitysyhteistyömme suunnittelussa ja toteuttamisessa.

Arvoisa puhemies! Säättäessään vuonna 1983 uuden lastensuojelulain eduskunta edellytti selontekoa viiden vuoden kuluttua lastensuojelun tilasta, kehityksestä ja tarvittavista toimenpiteistä. Käsitykseni mukaan eduskunta tarkoitti selonteolla lastensuojelun perusteellista arviointia ja jatkotoimenpiteiden esittelyä. Nyt meillä on täällä teksti käsissämme ja käsiteltävänäimme. Mitä me olemme saaneet: hataran kuvauksen tämän päivän lasten elämänoloista ja ongelmista sekä hallituksen esitykset muutamien lainkohtien korjaamiseksi. Tilastoaineistokin on vanhaa, osin jopa lain säätämisen ajoilta.

Selonteko ei pysty vastaamaan kysymykseen, mitä lapsillemme ja nuorillemme tänä päivänä kuuluu. Voidaanko olla varmoja edes siitä, että viime vuosien kehitys on ollut lasten ja nuorten kannalta myönteinen? Vai onko moniongelmaisten lapsiperheiden lukumäärä kasvamassa ja/tai lasten ja nuorten häiriöiden ja vaurioiden luonne pahenemassa? Selonteko on pääasiassa byrokraattista jaarittelua: jatkossakin luvataan selvittää asioita, kehittää ja parantaa eri viranomaisien yhteistyötä sekä kouluttaa henkilökuntaa. Lasten ja perheiden ongelmien syihin selonteossa ei päästä käsiksi.

Onko selonteko ollut hallitukselle jonkinlainen pakkopulla? Selkeisiin poliittisiin linjanvetoihin lastensuojelun kehittämiseksi ja lasten aseman parantamiseksi ei ole vaivauduttu. Tämäkin selonteko kuvaa nykyisen hallituksen toimintaa. Tärkeintä on päällekaatuvien asioiden hallinnointi. Näkemyksistä tai ihanteista ei kerrota. Tai sitten niitä ei ole.

Selonteko sisältää joukon myönteisiä yksittäisiä tavoitteita, mutta keinot niiden saavuttamiseksi puuttuvat tai ovat kovin vaatimattomia. Miten esimerkiksi toteutuu kannanotto 14: ”Lapsista perheille aiheutuvia kuluja tullaan edelleen tasaamaan lisäämällä yhteiskunnan lapsiperheille antamaa taloudellista tukea?” Mitä hallitus tekee? Anne taanko taas toisella kädellä ja otetaan toisella pois, kuten viime aikoina on tapahtunut? Tai miten toteutuu kannanotto 7 lastensuojelun avohuollon työntekijöiden virkalisäyksistä?

Keskustan eduskuntaryhmä tukee hallituksen antamaan lakiesitykseen sisältyvää koulukuraattori- ja koulupsykologitoiminnan lakisääteistämistä. Se on hyvää koulun oppilashuollon kehittämistä. Lakiesityksen perusteluissa todetaan kuitenkin, ettei hallitus lisää tätä varten sosiaali- ja terveydenhuollon virkakiintiöitä.

Myönteinen kannanotto on myös lupaus kriisi- ja päivystyspalvelujen laajentamisesta lastensuojelussa. Lopultakin on oivallettu, että lapset eivät tule maailmaan kello kaulassa eivätkä perheiden kriisit ja lasten hätä virka-aikoina.

Selonteossa esitetään monen ongelman ratkaisuksi sosiaalityöntekijän tukea ja apua. Mutta onko mitään toivoa, että käytännössä todella tapahtuu jotakin? Monet sosiaalityöntekijöiden viroista ovat täyttämättä tai epäpätevän sijaisen hoitamia. Sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on suuri, ja alalta haudutaan jopa toisiin tehtäviin mm. huonon palkkauksen ja erittäin vaativan työn takia. Miten saadaan nykyisiin virkoihin hyvin koulutetut työntekijät ja miten voimavaroja lisää? Tähän ei esitetä lääkkeitä. Ongelmaa pahentaa vielä se, että koko lastenhuoltokenttä on ylityöllistettyjen ja alipalkkattujen naisten varassa, kodeista alkaen.

Hallitus on selonteosta päätellen hyvin tietoinen siitä, että sosiaalityöntekijöiden ajasta puolet menee toimeentulotuen jakamiseen. Sosiaalialan monet järjestöt ja sosiaalityöntekijät itse ja eduskunnassa mm. eduskuntaryhmämme ovat vaatineet perustoimeentuloturvaudistuksen toteuttamista ja teknisten maksatusten siirtämistä Kansaneläkelaitokselle. Myös kotihoidon tukeen liittyvä byrokratian kukkanen tulisi kitkeä, ja siirtää kotihoidon tuen maksatus kokonaan Kelan hoidettavaksi. Näin sosiaalityöntekijät voisivat rahan jakamisen sijasta keskittyä varsinaiseen ja erittäin tärkeään sosiaalityöhön.

Vaatimukset perusturvaudistuksen toteuttamisesta ovat valitettavasti kaikuneet kuuroille korville. Tämän osoittaa selvästi ensi vuoden tulo- ja menoarvioesitys, joka on eduskunnan käsiteltävänä. Tässä yhteydessä on hallitukselta suoraan kysyttävä, mitä aiotaan tehdä, miten tätä käytännön tilannetta parantaa.

Sosiaalityöntekijöiden palvelujen niukkuudesta kärsivät erityisesti moniongelmaiset

perheet, joiden arkipäivään kasautuu taloudellisten vaikeuksien ja asunto-ongelmien lisäksi alkoholismia, sairautta, työttömyyttä, rikkinäisiä ihmissuhteita ja väkivaltaista käyttäytymistä. Tällainen kurjistumisvyyhti voidaan purkaa vain tehostetulla sosiaalityöllä, jossa on mukana monia ammattiautajia.

Toisaalta meidän on muistettava, ja sitä haluan erityisesti alleviivata, että jokainen perhe voi joutua kriisiin ja tarvita tietyissä riskitilanteissa myös lastensuojelun apua. Lastensuojelu ei ole apua vain joillekin erikoisille tai kummallisille ihmisille. Leimaamisesta meidän on päästävä vihdoin viimein irti.

Sosiaalitoimistojen ja sosiaalityöntekijöiden tilanne on jo nyt äärimmäisen tukala. Sosiaalityöllä olisi paljon annettavaa lapsiperheille ongelmatilanteissa, jos vain olisi kokeneita työntekijöitä ja aikaa työskennellä lasten ja perheiden kanssa. Vastaukseksi näihin tuskaisiin ja aggressiivisiinkin avunpyyntöihin eivät riitä pykälämuutokset tai paperilla olevat hyvät aikomukset. Mittarina on se, mitä käytännön arjessa tapahtuu.

Arvoisa puhemies! Viime kuukausina on paljon puhuttu nuorten väkivaltaisesta ja rikollisesta käyttäytymisestä sekä lisääntyneestä alkoholin käytöstä. Tietoon on myös tullut, että naisten ja äitien juominen on yleistynyt, mikä osaltaan näkyy lisääntyvinä lasten heitteillejättöinä. Useimmiten perheväkivaltatilanteissa molemmat puoliset ovat päihtyneitä. Tämä lisää tietysti erityisesti lasten turvattomuutta.

Jokaisella ihmisellä, myös nuorella, on vastuu tekemisistään. Mutta silloin, kun jaetaan tuomioita ja etsitään kiivaasti syyllisiä, on syytä syventyä asioiden syy- ja seuraussuhteisiin hyvin perusteellisesti. Aikuisten toiminta on aina mallina kasvavalle sukupolvelle, ja yhteiskunnassa hallitsevat arvot heijastuvat myös lasten ja nuorten käyttäytymisessä. Tämän takia emme saa yksinomaan tuijottaa lapsiperheiden asunto-ongelmiin tai toimeentulovaikeuksiin syitä etsiessämme. Meidän on uskallettava puhua myös yhteiskuntamme valtajärjestelmien ihmiskäsityksestä ja hallitsevista arvoista.

Tässä suhteessa näkymät ovat lohduttomia. Rahan ja kilpailun arvot ovat yhä voimakkaammin voittamassa alaa, ja aikuisten kulutushysteria on tarttumassa lapsiin ja

nuoriin. Tuotantoelämä on vaatinut työntekijöiltä ehdotonta uskollisuutta. Parhaat voimat on pitänyt uhrata työpaikalla, ja henkilökohtainen elämä on ollut pakko sopeuttaa tuotantoelämän rytmiiin. Maksumiehinä ovat tässä kehityksessä olleet lapset ja nyt yhä useammin aikuisen.

Tähän päivään asti on valitettu lasten tuovan ongelmia tuotantoelämälle äitiys-, isyys- ja hoitovapaitten aiheuttamina hankaluuksina ja lisäkustannuksina. Eikä vielä ole edes päästy toteuttamaan vanhempien työaikajoustoja tai lyhentämään päivittäistä työaikaa. Lasten hätähuudot eivät ole tässä kohdin johtaneet mihinkään.

Nyt on kuitenkin tulossa seinä eteen. Burn out -ilmiö yleistyy työelämässä. Kouristuksenomaisesti valmistellaan nyt sapattivapaita, etteivät aivan kaikki karkaisi varhaiseläkkeelle. Ihmisistä on katoamassa elämisen voima, koska ei ole kunnioitettu ihmisen eheyttä eikä ole ymmärretty inhimillisen elämän moninaisuutta. Yhä useammin haasteltavat yritysjohtajatkin toteavat, että elämässä on ja pitää olla muutakin kuin työ ja raha.

Hälyttäviä signaaleja elämisen mallimme haaksirikosta ovat uutiset, jotka tulevat Yhdysvalloista ja Euroopasta ja jotka kertovat leviävästä juppitaudista, jota kutsutaan Metaudiksi. Tähän sairastuvat nuoret menestyneet ihmiset. He yhtäkkiä vain katkeavat täysin ja alkavat nukkua. He eivät kertakaikkiaan jaksa mitään muuta. He ovat eläneet jatkuvasti suorituskykynsä ylärajoilla ja toteuttaneet muiden asettamia päämääriä. Toiset ihmisetkin ovat olleet heille vain hyväksikäytön kohteita. Ei ole ollut aikaa tai kykyä välittää toisista ihmisistä.

Tämä kehitys näkyy myös lasten maailmassa. Moni suomalainen lapsi potee isän ja äidin nälkää. Jos tämä nälkä voitaisiin tyydyttää, lapsen elämisen laatu paranisi oleellisesti. Lapset kaipaavat vanhempiensa lisäksi myös muita aikuisia. Lähiyhteisöjen ja järjestöjen muodostamat suojaverkot ovatkin yhä tärkeämpiä, ja ne voisivat ja olisivat voineet ehkäistä monta järkyttävää tilannetta. Myös yhteiskunnan toimenpitein tulisi kannustaa vapaaehtoista auttamistyötä ja lähiyhteisöjen vastuuta.

Selonteossa puhutaan paljon lapsen edusta ja sen toteuttamisesta. On kuitenkin syytä kysyä, ymmärrämmekö me, mikä on lapsen

etu ja mikä lapsi on. Tähänastinen tutkimus on selvittänyt lasta lähinnä ongelmana ja ongelmien syinä. Ruotsiin on juuri hiljattain perustettu lapsiprofessorin virka ja professori on aloittanut toimintansa. Ehkä meidänkin olisi syytä ryhtyä tällaisiin toimenpiteisiin ja alkaa todella tutkia lasta lapsena.

Selonteossa painotetaan lapsen oikeusturvaa. Siinä ja sen yhteydessä annetuissa lastensuojelulain muutosesityksessä henkii kuitenkin käsitys lapsesta pienikokoisena aikuisena. Mihin on unohtunut oikeus lapsuuteen? Meidän tulisi muistaa myös, että murosikäisetkin, usein niin kypsiksi kehutut nuoret tarvitsevat vanhempiaan ja muita aikuisia.

On oikein, että avioerotapauksessa pientäkin lasta kuullaan tapaamisoikeuden määrittelyssä. Mutta kun päätetään lapsen huostaanotosta tai sijoittamisesta sijaishuoltoon, on suuri vaara, että työnnämme aikuisten vastuun lapsen hennoille harteille. Kategorisen rajan säätäminen ja ikärajan pudottaminen 12 vuoteen vaatii vielä paljon keskustelua. Miten 12-vuotias päihteiden käyttäjä tai mielenterveysongelmista kärsivä nuori voi itse ratkaista hoidon tarpeensa tai sijoittamisensa? Vaarana on, että hän tuntee jälleen kerran tulleen hylätyksi, yksin jätetyksi, kun kukaan ei ota vastuuta.

Selonteossa on aivan oikein painotettu avohuoltoa ja perhehoitoa. Toivottavasti perhehoidon kehittämistä ja uutta lainsäädäntöä valmistellaan niin, että perhehoidolle taataan todella perheenomaiset olosuhteet ja riittävät voimavarat. Ensisijainen peruste perhehoidon laajentamiselle ja kehittämislle eivät saa olla pienet kustannukset tai edullisuus laitoshuoltoon verrattuna, vaan siitä on kehitettävä laitoshoidon rinnalle hyvä keino auttaa ongelmalapsia ja -nuoria.

Kummastusta herättää hallituksen kielteinen suhtautuminen koulukoteihin. Eikö hallitus tunne koulukotitoiminnan nykymuotoja ja niissä tapahtunutta kehitystä? Lastensuojelulain muutosesityksen mukaan alle 12-vuotiaasta ei voitaisi sijoittaa koskaan koulukotiin. Valitettavasti käytännössä tällaiset hyvää tarkoittavat ikärajat voivat toimia joskus lasta vastaan. Ihanteellista sijoitusmuotoa ei aina ole. Me jokainen tiedämme tälläkin hetkellä, kuinka suuri pula on erilaisista hyvistä hoitopaikoista. Paras voi olla joskus hyvän vihollinen.

Hallitus painottaa aivan oikein lastensuojelun kehittämässä lähipalvelun periaatetta ja alueellisen lastensuojelun ja nuorisohuollon kehittämistä. Tästä näkökulmasta tuntuu hyvin ristiriitaiselta, että esimerkiksi yli 12-vuotiaan nuoren sijoittaminen koulukotiin vasten tahtoaan esitetään alistettavaksi sosiaalihuoltokannalle, joka on kaukana monen byrokratiaportaan takana ja jonka tehtäväkuvaa ollaan nyt muuttamassa.

Näitä hallituksen selonteon alla antamaan lakiesitykseen sisältyviä muutosesityksiä tulaneenkin varmasti sosiaalivaliokunnassa hyvin perusteellisesti tarkastelemaan, jotta todella päästään käytännössä tulokseen, joka toteuttaa lapsen etua.

Arvoisa puhemies! Lastensuojelulakia säädettäessä tavoitteena oli kehittää erityisesti ennalta ehkäisevää lastensuojelua. Selonteko osoittaa, että ennalta ehkäisevä työ on jäänyt kuolleeksi kirjaimeksi. Selontekoon ei sisälly mitään, mikä ainakaan minua vakuuttaisi, että tässä suhteessa tapahtuisi parannus. Lastensuojelun niukat voimavarat sitoutuvat kokonaisuudessaan kiireellistä apua tarvitsevien lasten ja perheiden hoitamiseen.

Keskustan eduskuntaryhmä painottaa lastensuojelussa edelleen ennalta ehkäisevän työn tärkeyttä. Tällöin yleisessä yhteiskuntapolitiikassa on korostettava erityisesti kolmea lasten ja perheiden perusturvallisuuteen liittyvää kysymystä: työhön ja toimeentuloon, lasten hoidon järjestämiseen sekä asumiseen ja asuinympäristöön liittyviä asiakokonaisuuksia. Valitettavasti meneillään olevassa verouudistuksessa hallitus ei ole erityisemmin ottanut huomioon lapsiperheitä eikä pyrkinyt erilaisten perheiden yhdenvertaiseen verotuskohteluun. Aikaisemmin viittasin jo työelämän huonoon sietokykyyn lasten tarpeiden huomioon ottamiseksi. Selonteossa ei luvata parempaa.

Sosiaalipolitiikkamme on rakennettu teollisen yhteiskunnan ja sen perusolettamusten kuten täystyöllisyyden sekä vakaitten ja urakehitykseen pohjautuvien työsuhteiden varaan. Tilanne on nyt toinen, mutta uusia avauksia sosiaalipolitiikassa ei ole tehty. Keskeisin niistä on yhtenäisen ja tasoltaan riittävän perustoimeentuloturvan aikaansaaminen. Se antaisi myös lapsiperheille ja nuorille välttämätöntä perusturvaa ja vakautta. Toisaalta se loisi esimerkiksi opiskelun taloudellisen pohjan paremmaksi.

Keskusta on hiljattain jättänyt yhdessä SKDL:n eduskuntaryhmän kanssa perusturvan kehittämistä koskevan lakialoitteen. On ollut mielenkiintoista joskin ikävää havaita, että sosiaalivaliokunnalla ei ollut aikaa paneutua lakialoitteeseen, vaikka vielä kesällä kaikkien ryhmien edustajat sosiaalivaliokunnan puheenjohtajan vetämässä työryhmässä olivat yksimielisiä suunnilleen saman sisältöisen perusturvauudistuksen tarpeellisuudesta ja ajankohtaisuudesta.

Ensimmäiset vuodet ovat lapsen kasvu- ja kehitykselle tärkeitä. Tätä olemme luke-mattomia kertoja toistaneet. Hallitus on useaan otteeseen luvannut lisätä ja parantaa lasten hoidon vaihtoehtoja. On hyvä muistaa, että lapsetkin ovat erilaisia, perheet ovat erilaisia. Vaihtoehtoja varmasti tarvitaan. Monelle pienelle lapselle kotihoito olisi paras vaihtoehto. Kodinomaisissa oloissa tapahtuva alle kolmivuotiaan hoito vähentäisi myös infektiotautien määrää. Tästä meillä on nyt jo tieteellistakin näyttöä.

Keskustan eduskuntaryhmä korostaa kaikkien alle kouluikäisten lasten päivähoiton kiireellistä järjestämistä ja perhekohtaisen valinnanvapauden tärkeyttä. Kunnallisen päivähoiton kehittämisen, myös sisällöllisen kehittämisen, rinnalla valinnanvapautta toisi kotihoidon tuen parantaminen ja sen ulottaminen koskemaan kaikkia alle seitsemänvuotiaita lapsia. Kysynkin, miksi hallitus ei ole ministereiden viimekeväisten lupauksen mukaisesti korottanut kotihoidon tuen tasoa, poistanut lisäosan tarveharkintaa ja kehittänyt kotona lastaan hoitavien vanhempien sosiaaliturvaa eikä myöskään antanut signaaleja kunnallisen päivähoitajan työolojen kohentamiseksi. Nyt valinnanvapaus ei toteudu ja moni lapsi jää ilman hyvää ja turvallista hoitoa. Tähän vastaukseksi ei riitä se, että ministeri Halonen katsoo, että tämä asia ei kuulu selonteon piiriin, vaan meidän pitäisi puhua nyt aika kapeasta näkökulmasta. Paine kunnallisiin päiväkoteihin on suuri, ja on ajaututtu jopa nurinkuriseen tilanteeseen. Yli kolmivuotiaita, joille päiväkotihoito sopisi parhaiten, ollaan työntämässä päiväkodeista ulos alle kolmivuotiaiden kustannuksella.

Eduskunnassa on usein käsitelty Helsingin sosiaali- ja terveystalvelujen ongelmia ja Helsinkiä on moitittu hitaudesta. Kotihoidon tuen kehittämässä Helsinki on tehnyt ne avaukset, jotka hallituksen olisi tullut tehdä

koko maata koskien. Ilahtuneena kuulin aamun uutisista, että Helsingin hoitotilanne on paranemassa ja nämä toimenpiteet tuottamassa tulosta. Olisin toivonut, että johtavan saksalaisen sosialidemokraatin Oskar Lafontainen ajatukset olisivat itäneet jo suomalaisten sosialidemokraattien keskuudessa. Lafontaine puhui Turussa innostavasti palkattoman työn arvosta ja työn käsitteen laajentamisesta. Lasten hoito ja kasvattaminen on luettava työksi. Ehkäpä hänen täytyy tehdä vielä toinen puhujamatka Suomeen. (Ed. Rinne: Ei tarvitse, kyllä se meni perille!)

— Hyvä.

Arvoisa puhemies! Asuntopolitiikka on tärkeä osa ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä. Hallituksen asuntopolitiikan epäonnistuminen heijastuu suoraan perheiden hyvinvointiin. Asuntojen hintakierre ja korkojen nousu uhkaavat ajaa monet perheet konkursiin. Ylivoimaiset taloudelliset rasitteet kiristävät samalla pahasti perheen sisäisiä suhteita. Monen lapsen tie kohti koulukotia tai nuorisovankilaa on alkanut perheen asunto-ongelmiin kietoutuneena. Vanhemmat uupuvat ja perheet hajoavat.

Vuokra-asuntotilanne on asuntoliittisistä ongelmista masentavin. Vuokra-asuntojen puute kiusaa pahimmin juuri heikoimmassa asemassa olevia lapsiperheitä. Sellainen asuntopolitiikka, jossa yksinhuoltajaäiti lapsineen saa katon päänsä päälle vasta avioeron jälkeen, ei ole mitään asuntopolitiikkaa. Se on välinpitämättömyyttä.

On sinänsä myönteistä, että hallitus lupaa taata lastensuojelun asiakkaina olleille nuorille tukiasunnon 21-vuotiaaksi. Toivottavasti tämä ei ole kuitenkaan merkki siitä, että hallitus on jo luopunut tavoitteesta, että Suomenkin asunto-olot voitaisiin saada eurooppalaiselle tasolle sekä asumismuotojen valinnan mahdollisuuksien että kustannusten osalta.

Rakennemuutos ja huonosti hoidettu aluepolitiikka on pakottanut ja pakottaa perheet muuttamaan työn perästä paikasta toiseen. Kun lisäksi asuntopolitiikka on rakennettu jatkuvan asunnonvaihdon ja muuttojen varaan, tästäkin syystä syntynyt juurettomuus ja turvattomuus on hyvin yleistä lasten ja nuorten keskuudessa.

On ihmeellistä, että me päättäjät, ja tässä hallitus etunenässä, emme ole ymmärtäneet, kuinka vakavasta asiasta on kysymys. Tut-

tavani pieni lapsi, joka on vasta seitsemänvuotias, katseli televisiota ja tokaisi siihen, että kyllä me ainakin jääme tänne omaan kotiin asumaan, vaikka saisimme lotossa jättipotin. Muutto on lapselle aina melkoisen sopeutumisen vaativa tilanne, ja kestää yllättävän kauan, ennen kuin uuteen elinympäristöön sopeutuu.

Hallituksen selonteossa on viitattu tavoitteisiin saada sosiaalityöntekijöiden ja rakennusviranomaisten välille kiinteämpää yhteistyötä. Tavoite on erittäin hyvä, ja toivon, että näiden lainmuutosten ohella pystytään entistä paremmin määrittelemään, mikä on hyvä asuinympäristö, koska jo arkkitehtienkin piiristä tulee selvästi vakuutteluja siitä, että huonosti suunniteltu kaupunki voi myös aktivoida ihmisen väkivaltaista kehitystä ja käyttäytymistä.

Arvoisa puhemies! Lastensuojelun vaikeimmat ongelmat vaativat aina eri ammattiauttajien ja usein myös eri viranomaisten yhteistyötä. Kokemuksesta tiedämme, että yhteistyötä ei synny vain lisäämällä lastensuojelulakiin uusia pykäläiä. Viranomaisten on sisäistettävä omassa toiminnassaan perheiden ja lasten tarpeet. Emme saa unohtaa terveydenhuollon, kouluviranomaisten ja nuorisotyön vastuuta myös vammaisten ja erityisongelmista kärsivien nuorten kohdalla. Ennalta ehkäisevän lastensuojelutyön lisäksi neuvolatoiminnassa ja sairaanhoidon eri palvelupisteissä on mahdollisuus tarttua myös äärimmäisen vaikeisiin ongelmiin, kuten lasten pahoinpitelyihin ja seksuaaliseen hyväksikäyttöön. Tämä vaatii työntekijöiltä suurta ammattitaitoa ja lapsen oikeuksien kunnioittamista. Mutta tietysti perimmiltään on myös kysymys siitä kansalaisten vastuusta, että me kansalaisina kuljemme silmät ja korvat auki ja sydän paikallaan.

Erityisen suuri haaste koko yhteiskunnalle on vanhempien tukeminen. Kasvatusvastuu on edelleen kodeilla, vaikka usein toista uskotaan ja väitetään. Lapsen on tärkeä oppia ymmärtämään, mikä on oikein, mikä on väärin, ja tämäkin eettisen kasvatuksen pohja luodaan kotona. Toisaalta on hyvä muistaa, että vanhemmuus ei ole vain velvollisuus vaan se on myös ilo.

Arvoisa puhemies! Köyhyyden ja huonosuuden poistaminen on yhteiskunnallisista utopioista kauneimpia. Suomalaisessa yhteiskunnassa on tähän kaikki taloudelliset

mahdollisuudet, mutta tunnemmeko ne toiset avainsanat: yhteisöllisyys ja toisista ihmisistä välittäminen? Nämä ovat myös hyvän lasten-suojelun avainsanoja.

Edustajat Rajamäki ja Vastamäki merkitään läsnä oleviksi.

Ed. Andersson: Arvoisa puhemies, vördade herr talman! Hämmästyttää vähän, että tämä maailman tärkein asia ei ole merkinnyt kansanedustajatovereille halua tälle tulla keskustelemaan.

Tähän alkuun haluan lainata ruotsalaisen kirjailijan Hjalmar Söderbergin runon, joka mielestäni osuvasti kuvaa lasten ja nuorten tilannetta maailmassa ja yhteiskunnassa:

”Joka ei voi tulla rakastetuksi, haluaa tulla ihailluksi.

Joka ei tule ihailluksi, haluaa tulla pelätyksi.

Joka ei tule pelätyksi, haluaa tulla inhoetuksi.

Joka ei tule inhotuksi, haluaa tulla halveksituksi.

Sielu inhoaa tyhjyyttä.

Se hakee yhteyttä hinnalla millä tahansa.”

Kysymys siitä, millä tavalla turvaamme pienille ihmisille, lapsille ja nuorille, mahdollisimman otolliset yhteisölliset ja henkiset puitteet hyvään ja optimaaliseen kehitykseen ja kasvuun, on todellakin maailman tärkein asia. Pieni lapsi tarvitsee kehittyäkseen kahta perusasiaa: ensinnäkin riittävän turvallisen, huolehtivaisen ja rakastavaisen lähiympäristön, mutta riittävästi myös haasteita ja turhautumia, jotta lapsi voisi itsenäistyä ja eriytyä sitä hoitavista ihmisistä itselliseksi omaksi persoonaksi, itsenäiseksi aikuiseksi ihmiseksi.

Jos lapsi saa liian vähän huolenpitoa, rakkautta ja turvallisuutta, lapsen kehitys saattaa estyä tai vääristyä. Jos turvallisuutta taas on liikaa ja turhautumia liian vähän, lapsen on vaikea käydä läpi sitä psyykkistä sisäistämisprosessia, josta lapsen oma persoonallisuus vähitellen, pala palalta rakentuu. Lopputulos saattaa olla ikuisesti riippuvainen, sisäisen symbioosin kahlitsema, avuton ja väärellä tavalla narsistinen ja itseään täysin epärealistisesti arvioiva aikuinen. Näitä ihmisiä meillä nyt jo riittää työllistämään

ison joukon mielenterveystyöntekijöitä, sosiaalihoitajia ja poliiseja. Siis vapautta, kyllä, mutta myös huolehtimista, haasteita ja rajoja. Rajojen puuttuminen merkitsee lapsen näkökulmasta usein turvattomuutta, paitsijäämistä ja tarvetta ottaa itse selvälle, missä rajat lopullisesti tulevat vastaan. Näistäkin kokeiluista me olemme eduskunnassa keskustelleet, valitettavasti vain jäävuoren huipua, pintaoireita, hipoen, lisää eristämistä ja lisää voimatoimenpiteitä vaati.

Täällä on puhuttu perheestä. Se on yhteiskunnan perusyksikkö. Perhe määrää lapsen sisäisen peruskartan ensimmäiset ääriviivat. Varhaisimmat ihmissuhteet määräävät hyvin pitkälti myös myöhempien ihmissuhteiden kuviot ja laadun. Perhe tänään on aivan eri näköinen kuin perhe parikymmentä vuotta sitten. Vanha ns. ydinperhe, jossa oli äiti, isä, kolme, neljä tai viisi lasta sekä vielä ehkä mummi tai vaari, on tänään pikemminkin poikkeus kuin sääntö. Tilalle on tullut pieni ja usein myös aika hauras perheyksikkö, keskipöytäkaupungeissa 2,3 henkilön luokkaa.

Kuuden hengen perheessä on 15 kahdenvälistä ihmissuhdetta. Kolmihenkisessä perheessä niitä on kolme. Jos kuusiheinisessä perheessä muutama kahdenvälinen ihmissuhde on pielessä, riittää näitä kompensoimaan vielä toistakymmentä ihmissuhdetta. Kolmihenkisessä perheessä jo yhden kahdenvälisen suhteen kriisi järkyttää ja uhkaa koko perhekuviota.

Kyllähän vanha ydinperhe oli usein sitova, autoritaarinen ja liian suuren läheisyyden ja riippuvuuden kautta tukahduttava, ja se olikin pelokkaan ja ahdistuneen ja neuroottis-tasoisesti häiriintyneen nuoren ihanteellinen kasvualusta. Sen sijaan nykyperhe tai uusperhe, josta puhutaan, on hauras ja usein lapselle liian vähän läheisyyttä, turvaa ja rajoja tarjoava. Se taas näyttää olevan hyvä kasvualusta itsetuntohäiriöille ja erilaisille luonnevääristymille. Itseänsä ylikorostavan, huomiota hakevan nuoren itsetunto ei ole ainakaan liian vahva, kuten kuulee joskus väitettävän, vaan aivan liian heikko. Heikko itsetunto tarvitsee paljon ulkoisia ripustimia.

Kun lukee hallituksen selontekoa lasten-suojelusta, voi havaita, että siinä on paljon hyviä ajatuksia ja aikeita, paljon oikeata pyrkimystä nähdä asiat lapsen ja nuoren näkökulmasta. Se on tosin kirjoitettu aika

byrokraattisella ja kuolleella kielellä niin, että kun on lukenut sitä vähän aikaa, niin ei enää muista, mitä se käsitteli. Siinä hajoavat asiat aika pahasti jostain syystä. Ne teknistyvät ja etääntyvät lukijasta.

Huostaanottojen ja laitoshoidon osalta selonteossa on järkeviä ajatuksia lapsen etujen ensisijaistamisesta sekä laitosten koon pienentämisestä sekä panostamisesta ennalta ehkäisyyteen ja avohuoltoon. Siinä myöskin korostetaan koulukuraattorien ja -psykologien lisätarvetta sekä koulujen lisävalmiuksien kehittämistä erityistukimuotojen kehittämiseksi. Tämähän on sinänsä tietenkin kannatettavaa ja tarpeellista, joskin olisi ehkä luontevampaa, että koulukuraattorit ja koulupsykologit tulisivat kouluhallinnon puolelle, peruskoululakiin.

Mitä tulee uuden lastensuojelulain ehdotukseen siitä, että 12 vuotta täyttäneen lapsen mielipidettä aina olisi kuultava, että se olisi ratkaisevakin, kun ryhdytään huostaanottoon tai muihin lastensuojelutoimiin, niin pidän itse tätä muutosta huonosti harkittuna. Lapsi on yleensä omille vanhemmilleen ja omalle perheelleen loputtoman lojaali ja solidaarinen, vaikka lapsen kohtelu kodissa olisi hyvinkin puutteellinen tai täynnä laiminlyöntejä, välinpitämättömyyttä ja psyykkistä tai fyysistä väkivaltaa. Lapsen asettaminen valintatilanteeseen — hylätäkö vai olla hylkäämättä omat vanhempansa, lähimmäisensä — asettaa lapsen kohtuuttoman valinnan eteen. Se on eräänlainen Sophie's choice, johon liittyy aina voimakkaita ja vastakkaisia tunteita, syyllisyyttä, aggressiota ja itsesyytöksiä. Lapsen kannalta on paljon parempi, jos aikuiset ottavat esimerkiksi huostaanotosta täyden vastuun, jolloin lapsen kannalta paras ratkaisu toteutuu, mutta lapsi säästyy syyllisyyden tunteista, jotka aina liittyvät tällaisiin tapahtumiin. Ehdotettu ikärajan alentaminen on myös oire siitä jo nyt vallalla olevasta suuntauksesta, että me vanhemmat kartamme aikuisvastuutamme ja haluamme siirtää — tosin vapaamielisyyden nimessä — aikuisvastuun lasten kannettavaksi.

Selonteossa ja esimerkiksi varhaislapsuuden ja -kasvatuksen tutkimustoimikunnan mietinnössä toivotaan lisää resursseja sekä kenttätööhön että koulutukseen ja eritoten lapsitutkimuksen tehostamiseksi. Näihin vaatimuksiin on tietenkin helppo yhtyä. Kannat-

taa kuitenkin vakavasti miettiä, käytetäänkö jo nyt olevat resurssit järkevästi. Tästä asiasta jo aikaisemmat puhujat ovat maininneet, että sosiaalihuollon puolella yli puolet työntekijöiden ajasta tällä hetkellä menee toimeentulotuen parissa ahertamiseen, siis toimintaan, jonka voisi tehdä Kelan henkilökunta toimistoissaan. Tähän Kelan henkilöstöedustajat ovat äskettäin sosiaalivaliokunnassa ilmoittaneet valmiuttaan. Samalla saataisiin toteutetuksi ns. yhden palvelupisteen periaate, mikä jo sinänsä olisi arvokas parannus. Sosiaalipuolella voitaisiin siis saada 50 prosentin resurssilisäys pelkästään näillä järjestelyillä.

Haluan kuitenkin vielä palata erääseen peruskysymykseen. Miksi niin moni lapsi ja nuori voi huonosti tämän päivän yhteiskunnassamme? Lasten vointi määräytyy pitkälti aikuisten voinnista. Lapsen mieli heijastaa aikuismaailman ahdinkoa: uusperheen turvattomuutta, yhä kovenevaa kilpailua ja lisääntyneitä suoriutumispaineita sekä ekologisesti mielipuolista kulutuskeskeisyyttä — *consumo ergo sum*: kulutan, siis olen olemassa — sekä todellisuutta vääristelevän ja väkivaltaa ja ns. toimintaa ihannoivan viihdeteollisuuden hegemoniaa tietoisuutemme ja alitajuntamme muokkaajana.

Kerron kaksi havainnollista esimerkkiä. Eräs pieni poika kärsi vaikeasta foobisesta hevospelosta. Kävi ilmi, että hän kuvitteli, että jokainen, joka ratsastaa hevosella, heti ammutaan. Toinen esimerkkini koskee nuorten tyttöjen sairauden ns. bulimian ja myös anorexia nervosan yleistymistä. Tämä sairaus on viime vuosikymmenen aikana yleistynyt jopa kymmenkertaisesti. Voi kysyä, mitkä ovat kytkennät kulutusihannointiin ja kulttuuriimme, kun nuori tyttö syö ehkä tuhanen markan edestä päivässä ja samalla koko ajan oksentaa niin, että hän on vähällä kuolla nälkään. Ihannekuluttaja, eikö niin?

Mielekäs lasten suojeleminen tulee siis aloittaa perusasioista, yhteiskunnan perusilmiöistä. Nykyinen talous- ja sosiaalipolitiikka ei ole poistanut taloudellista eriarvoisuutta, vaan pikemmin lisännyt sitä. Syrjäytyneiden vanhempien lapset ovat alkuasetelmiaan ja lähtömahdollisuuksiltaan pahassa yhteiskunnallisessa paitsiossa. Taloudellinen syrjäytyneisyys merkitsee helposti perheen kohdalla kaikenlaisten vaikeuksien ja ongelmien kasautumista. Syntyy ns. moniongel-

maperheitä, joiden auttaminen tavanomaisin keinoin on usein hyvin vaikeaa. Siinä ei riitä rahallinen tuki, ei asumisen ahtauden tai epämukavuuden kohentaminen tai muut siinä välttämättömät sosiaaliset tukitoimenpiteet. Usein siihen tarvitaan muitakin apukeinoja: vanhempien psykiatrin auttaminen, erityyppiset perheterapiat, A-klinikan palvelut jne. Mielestäni olisikin ensisijaisen tärkeä selvittää, miten nimenomaan moniongelmaisperheiden syntyminen voitaisiin ennalta ehkäistä jo ennen kuin vaikeudet ovat niin suuret, etteivät mitkään tuki- ja hoitotoimenpiteet enää auta.

Varhaislapsuuden ja -kasvatuksen tutkimustoimikunnan tänä vuonna julkaistussa mietinnössä luetellaan laajasti lastensuojeluongelmien pääkohtia ja tarvittavia toimenpiteitä. Näihin kuuluu ensiksi, että on nähtävä, että vastuu lasten kasvusta ja kehityksestä ei saa hajaantua usealle eri taholle. Ensisijainen vastuu lapsesta on vanhemmilla, joten palvelujärjestelmien on tuettava vanhempia heidän kasvatustehtävissään. Tässä piilee usein se ristiriita, että puhutaan paljon siitä, että vanhempia pitää tukea, mutta varsinkin hoitopuolella on myös ainakin piilotajunnassa sellainen ajatus, että lapsia pitää pelastaa vanhemmilta, jolloin vanhempien itsesyytökset ja epäonnistumisen tunteet entuudestaan helposti kasvavat. Tämä vastakohtaisuus pitäisi tiedostaa.

Toiseksi lapsuutta koskevan tutkimuksen merkitystä myöhempien häiriöiden ennalta ehkäisyssä olisi korostettava. Tällaiseen tutkimukseen sijoitetut rahat ovat pitkällä tähtäimellä myös taloudellisesti kannattavia.

Kolmanneksi kansainvälisiä tutkimuksia tulisi hyödyntää entistä paremmin. Tähän liittyen korostaisin, että nyt kun olemme uudistamassa lasten ja nuorten rikosten seuraamusjärjestelmää, tulisi meidän hyödyntää kansainväliset kokemukset esimerkiksi yhdyskuntapalvelun ja erilaisten valvonta- ja hoitoseuraamusten toimivuudesta ja soveltaa niitä meille.

Neljänneksi varhaislapsuuden ja lapsuuden ja nuoruuden tutkimusvastuu tulisi keskittää ja ehkä parhaiten Suomen Akatemiaan, joka johtaisi ja koordinoisi tutkimusta. Nämä olivat mainitun mietinnön mietteitä ja mielestäni hyviä lähtökohtia ja kannanottoja.

Tämän jälkeen käsittelen muutamaa mielestäni epäonnistunutta muutosehdotusta uu-

dessä lastensuojelulakiesityksessä. Edellä esitin jo kielteisen kantani 12-vuotiaiden lasten puhevaltaimesta. Toki 12-vuotiaan lapsen kanssa on asiasta perinpohjaisesti keskusteltava, mutta ratkaisuvalla esimerkiksi huostaanottotapauksissa pitää olla sosiaalityöntekijällä, ja aikuisen on kannettava aikuisen vastuu.

14 §:ssä kielletäisiin alle 12-vuotiaan avohuollon sijoitus, mikäli se kestää yli kolme kuukautta, jolloin olisi suoritettava huostaanotto. Yleensä avohoidon sijoitus kestää lyhyemmän ajan kuin kolme kuukautta, mutta on myös tapauksia, missä kolmen kuukauden sijoitus ei ole riittävä ja missä kuntoutuminen on hyvin pitkäjänteistä toimintaa ja koko perheen mukanaoloa edellyttävää. Avohoidon joustavalla sijoituksella voidaan usein ehkäistä pakkohuostaanotto. Sijoitus voi tapahtua esimerkiksi pieneen erityislastenkotiin, joissa nykyään voidaan hoitaa samoja lapsia, joita hoidetaan lastenpsykiatrisilla osastoilla. Voidaan mielestäni perustellusti ihmetellä, miksi tällainen yli kolme kuukautta kestävä sijoitus vaatisi huostaanottoa, kun pitkä sairaalahoito ei sitä vaadi. Mikäli 14 § toteutetaan ja sitä myös sovellettaisiin uuden lakiesityksen mukaisesti, tulisi se merkitsemään noin 200—300:aa uutta pakkohuostaanottoa vuodessa sekä myös liuttaa juristeja lisää lääninhallituksiin valituksia ja muita sotkuja selvittämään. Tätäkö haluamme?

Seuraavaksi muutama sana 18 §:stä. Lapsen kiireellinen huostaanotto edellyttää aina akuuttia tilannetta, jossa lapsi on vaarassa jäädä heitteille tai omalla käyttäytymisellään vaarantaa omaa terveyttään ja tulevaisuuttaan. Kiireellinen huostaanotto lakkaa 14 vuorokaudessa, ellei sitä tuona aikana ole otettu varsinaisena huostaanottoasiana käsiteltäväksi. Voimassa olevan lain mukaan varsinainen huostaanotto on tällaisessa tilanteessa käsiteltävä viivytyksettä. Tämä säädös on velvoittava ja mielestäni myös riittävä.

Uudessa lakiesityksessä varsinaisen huostaanoton valmistelu rajataan 30 vuorokauden. Perusteluissa sanotaan, että tämä on tarpeen niiden tilanteiden karsimiseksi, joissa kiireellinen huostaanotto on jatkunut kuukausia ilman, että lapsen asiassa on tehty ratkaisu. Tilastotietoa siitä, kuinka monta kiireellistä huostaanottoa on jatkettu yli 14 vuorokauden ja kuinka moni on johtanut

varsinaiseen huostaanottoon, ei kuitenkaan ole, ainakaan minun tiedossani. Lastensuojelutyötä tekevien kenttätöntekijöitten mielestä 30 vuorokaudessa ei ole mahdollista selvittää kaikkia huostaanottoon liittyviä seikkoja. Vähimmäisaika on näitten mielestä noin kolme kuukautta. Siksi 18 § on mielestäni lapsen edun vastainen eikä sitä tulisi tällaisena hyväksyä.

Lakiesityksen 22 §:ssä taas säädetään, ettei alle 12-vuotiaasta koskaan voitaisi sijoittaa koulukotiin tai perhekuntoutuskeskukseen. On kuitenkin tapauksia, kuten ed. Kuuskoski-Vikatmaa jo mainitsi, jolloin alle 12-vuotias on vakavasti häiriintynyt. Hän ei pysy kotona, hän ei pysy psykiatrisessa sairaalassa, hän ei pysy lastensairaalassa. Esimerkiksi nuori impaaja, joka hyvin nopeasti luottaa aivojaan, tulisi mielestäni voida sijoittaa koulukotiin tilanteessa, missä mikään muu ei auta ja lapsen henki on uhattuna. Tästä syystä mielestäni 22 § tulisi poistaa.

Lopuksi vielä muutama sana lasten ja nuorten tahdonvastaisesta hoidosta niissä tapauksissa, missä lapsi tai nuori ilmiselvästi on tuhoutumassa huumeiden tai päihteiden käyttöön. Tällä hetkellä lasta tai nuorta voidaan hoitaa tahdonvastaisesti mielisairaslain, lastensuojelulain tai päihdehuoltolain turvin. Päihdehuoltolaissa terveydelliset kriteerit mahdollistavat tahdonvastaisen hoidon viiden vuorokauden ajan. Tämä on mielestäni täysin epäadekvaatti ja riittämätön, myös järjetön vuorokausimäärä, josta käytännössä ei ole mitään apua tilanteessa, missä nuori on tappamassa itsensä huumeilla, tinnerillä tai viinalla. Tarkoituksenmukainen hoitoaika olisi 30 vuorokautta ja vielä sillä tavalla, että sitä voitaisiin pidentää 30 vuorokaudella, mikäli tilanne näin vaatii. Tämä muutos olisi mielestäni pikaisesti tehtävä päihdehuoltolaikiin, sen sijaan että nyt ryhdytään tekemään erityissäädöksiä nuoria varten uuteen mielen-terveyslakiin. Tämä ei mielestäni ole lainkaan järkevää.

Arvoisa puhemies, ärade herr talman! Nämä asiat evästykseksi keskusteluun maailman tärkeimmästä asiasta, lastemme tulevaisuudesta.

Ed. Wasz-Höckert: Herra puhemies! Olemme kuulleet lastenlääkäriin esityksen ja kokeneen psykiatrin esityksen. Koetan nyt lastenlääkäriä esittää oman ryhmäpuheen-

vuoromme, jossa ehkä ei ole niin kriittisesti otettu kantaa, mutta kuitenkin tässä tilanteessa aivan riittävän kovaa.

Herr talman! Svenska riksdagsgruppen konstaterar med tillfredsställelse att regeringen till riksdagen avlätit "statsrådets redogörelse över barnskyddet". Samtidigt har regeringen avlätit en proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av barnskyddslagen och vissa lagar som har samband med den.

Statsrådets redogörelse över barnskyddet och den nya lagtexten baserar sig på praktisk erfarenhet under de gångna åren samt en del utförda eller påbörjade uppföljningar och utredningar. Svenska riksdagsgruppen anser att tidpunkten för en ny diskussion om barnskyddet är väl vald då problemen inom barnskyddet i dagens samhälle har en tendens att öka och det är uppenbart att vi trots alla ansträngningar hittills inte lyckats i tillräcklig utsträckning förhindra sådana problem som direkt berör barnet och barnets närmaste omgivning. Vi anser att det finns för många otrygga barn och att det är vår skyldighet att ge dem förutsättningar för en god start i livet, en identitet och en självkänsla. Detta kan ske om barnets hemmiljö är trygg och barnet kan känna värme och kärlek. Alltför många hem i dag, såsom rdm. Andersson konstaterar, saknar dessa förutsättningar, vilket återspeglas i barnets utveckling och uppträdande samt förhållande till andra barn redan inom barndagvården, men särskilt i skolan.

Svenska riksdagsgruppen anser att redogörelsen dock har ett teknisk-byråkratiskt grepp där tonvikten har lagts på dem som redan befinner sig i problemsituationer. Kommunernas skyldighet att bistå med barndagvård, bostads- och arbetsförhållanden är centrala förutsättningar för en trygg uppväxtmiljö för barnet. Emellertid har man här inte tillräckligt fäst uppmärksamhet vid den enskilda människan och människorelationerna. Om yrkeskunnig rådgivning och stöd kan erhållas tillräckligt tidigt kan många av de i redogörelsen uppskisserade svårigheterna otvivelaktigt undvikas.

Herra puhemies! Selonteossa kiinnitetäänkin aivan oikein huomiota odottavan äidin tukemisen merkitykseen ja tällä tavoin pa-

remman elämänalun antamiseen vastasyntyneelle lapselle. Tässä yhteydessä ruotsalainen eduskuntaryhmä haluaa kuitenkin todeta, että lastensuojelujärjestöt, kuten myös asianomaisten ammattiryhmien edustajat, esimerkiksi kaikki lastentautiopin professorit, ovat äskettäin ilmaisseet lääkintöhallituksen pääjohtajalle ja johdolle huolensa siitä, että äitiys- ja lastenneuvolatoiminta nykyään ei riittävässä määrin ehdi eikä myöskään pysty keskittymään raskaana olevan äidin, kasvavan lapsen tai nuoren perheen ongelmiin ja vaikeuksiin. Terveystenhoitajien mahdollisuuksia kotikäyntien tekemiseen rajoittaa aivan liian suuri perheiden lukumäärä terveydenhoitajaa kohden. Tätä epäkohtaa olen tuonut esille kymmenen viime kymmenen vuotta ilman minkäänlaista vastakaikua.

Haluamme myös huomauttaa, että ongelmattomien, ns. normaaliperheiden tilannetta tulisi myös helpottaa. Monet näistä perheistä kamppailevat tilapäisten kriisien kanssa, joissa ammattitaitoisesta neuvonnasta olisi suurta apua.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä on tietoinen, että maassamme tehdyt sosiaalilääketieteelliset tutkimukset osoittavat monien perheongelmien johtuvan lapsen vaurioista. Me olemme täällä puhuneet perheestä, mutta huomautan, että syy on määrättyssä prosentimäärässä lapsessa itsessään. Erityisesti lastenlääkäreiden tutkimus osoittaa vaikeiden synnytysten ja ns. MBD-oireyhtymän välisen yhteyden. Arvoisat kansanedustajathan tietävät, mikä MBD-oireyhtymä on. Siis pieniä aivovaurioita, jotka tulevat esille muutaman vuoden kuluttua synnytyksestä ja vain erikoislääkäreiden tutkimina.

Asuinpaikasta riippumatta raskaana olevan naisen synnytykset tuleekin pystyä hoitamaan siten, että sikiön ja vastasyntyneen lapsen aivovauriot voidaan välttää tai niitä voidaan vähentää mahdollisimman paljon. Vastaavista syistä johtuu myös osa luku- ja kirjoitusvaikeuksista, ns. lukihäiriöt, jotka muodostuvat monelle kouluiässä olevalle lapselle esteen toivottavin tuloksin koulunkäynnistä suoriutumiselle. Molemmat näistä syistä, MBD ja lukihäiriöt, voivat, ellei diagnosoija tehdä eikä asiantuntevaa apua saada, johtaa lastensuojelulain piiriin kuuluviin sosiaalisiin ongelmiin.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä korostaa tämän vuoksi sosiaalialan, lääketieteen ja

lainopin asiantuntijoiden avoimempaa yhteistyötä. Selonteossa puhutaan "asiantunteuksesta" määrittelemättä kuitenkaan, missä muodossa. Tässä yhteydessä ruotsalainen eduskuntaryhmä haluaa erityisesti korostaa lastenneurologien merkitystä. Edelleenkin maamme viideltä keskussairaalaalta puuttuu lastenneurologin virat. Samoin aikuis- ja lastenpsykiatrien puute on yleisesti tunnettu. Oulun yliopisto odottaa edelleenkin lasten- ja nuorisopsykiatrian professuuria. Istuessani Oulun tiedekunnassa tein esityksen tästä vuonna 1965. Laskekaa, kuinka kauan kestää ennen kuin byrokratia huomaa, mitä kulloinkin tarvitaan.

Barnets eller de ungas problem, som hänför sig till barnskyddslagen, är ofta en följd av hemmets sociala situation. I bakgrunden kan ofta finnas mentalhygieniska och sociala orsaker som kommunerna inte nödvändigtvis har tillräckligt utbildad stöd- och vårdpersonal för att avhjälpa. I svåra fall kan man enligt lagen vända sig till länsnivå, där man nog juridiskt kan fatta de riktiga besluten, men där den viktigaste uppgiften enligt vår uppfattning vore att erbjuda verkligt sakkunnig hjälp åt problemfamiljen, barnet och den unga. Och denna saknas på länsnivå.

Det kan konstateras att speciellt i de fall där barnen eller de unga kommer från ett socialt och mentalhygieniskt "normalt" hem beror barnets avvikande uppträdande på orsaker inom barnet självt. Här räcker inte socialarbetarens eller ens psykologens eller kuratorns utbildning till. Först eller endast en neuro-fysiologisk undersökning utförd av en utbildad barnneurolog kan förklara orsakerna till det avvikande uppträdandet. Detta är en brist som vi anser att man bör korrigera för att på ett tidigt stadium minska de problem som i dag kännetecknar alltför många barn redan i förskoleåldern men särskilt under själva skolgången. Fenomenet "mobbing" kan inte accepteras som en normal företeelse barn emellan. Vanligen är de drivande krafterna bakom mobbningen sådana elever, som egentligen själva är i behov av mentalvårdsutredning och sakkunnig hjälp.

Jo lasten päiväkodeissa ja peruskouluissa opettajien tulisi kiinnittää riittävästi huomiota poikkeaviin ja häiriöitä aiheuttaviin lap-

siin. Huomautan, että sellainen koulutus lastentarhanopettajien — muiden paitsi erityisopettajien — kohdalla kokonaan vielä puuttuu. Nämä tapaukset eivät kuitenkaan saa nyky-yhteiskunnassa riittävää huomiota, vaan noidankehä jatkuu, kuten eräs iltapäivälehti osuvasti kuvasi viime viikolla. Tässä lehdessä todettiin nykyään jo 30-vuotiaiden rappioalkoholistien olevan usein sellaisia henkilöitä, jotka ovat keskeyttäneet koulunkäyntinsä tai selviytyneet huonosti koulusta tai joilla on sosiaalisesti hyvin ongelmallinen kotitausta. Tällaisissa tapauksissa on harvoin tehty sellaisia nykyisin mahdollisia tutkimuksia, joissa tulee nimenomaisesti olla lääketieteellistä asiantuntemusta. Voidaankin todeta, että selonteossa missään vaiheessa ei mainita sanaa ”lääkäri”.

Jo esikouluikässä ja peruskoulussa tulisi nykyistä enemmän pyrkiä tukemaan yksinhuoltajia ja kiinnittämään suurempaa huomiota yksinäisiin ja syrjäytyneisiin. Lasten pahoinpitelyyn ja aivan liian kouriintuntuviin kasvatusmenetelmiin on syytä kiinnittää huomiota jo varhaisessa vaiheessa. Valitettavasti on aivan liian vähäisessä määrin saavutettu tuloksia vanhemmuuskasvatuksesta nuorison parissa ennen perheen perustamista. Meillä on Suomessa vapaaehtoisia kansalaisjärjestöjä, jotka ovat nimenomaan ottaneet tämän koulutuksen ohjelmaansa, mutta tämä kapasiteetti ei ole toistaiseksi ollut riittävää. Ei nuori tyttö tai poika, josta yhtäkkiä tulee isä ja äiti, ole kypsä ymmärtämään lasta, jos he eivät saa riittävää tukea. Totesimme juuri, että tämä tuki ei ole saatavissa äitiys- ja lastenneuvoloissa.

Pienille koululaisille koulupäivän usein vaihteleva pituus muodostaa ongelman. Olisi tarpeen huolehtia, että lapset, joiden molemmat vanhemmat käyvät työssä, voisivat mennä iltapäiväkotiin, jossa heille järjestetään toimintaa turvallisessa ympäristössä. Tällaisia tulisi perustaa laajemmalti. Täällä Helsingissä Folkhälsan-järjestö ylläpitää muutamia tällaisia päiväkoteja, ja tulokset ovat rohkaisevia.

Herr talman! Svenska riksdagsgruppen önskar också fästa uppmärksamhet vid att begreppet ”barnets rätt” inte i egentlig mening beaktas i redogörelsen. Det har glatt oss att minister Halonen tog upp den här frågan i sin inledning. Detta trots att den nya konventionen om barnens rättigheter nu

skall ratifieras i Förenta Nationerna och förutsätts bli godkänd. Denna FN-konvention om barnens rätt kommer otvivelaktigt att förutsätta finjusteringar av vår nu gällande lagstiftning. Därför skulle en närmare analys av denna problematik ha varit välkommen för att utgöra underlag för en debatt här i riksdagen. Svenska riksdagsgruppen anser att många av de företeelser vi påträffar bland barn och unga i dagens finländska samhälle bör kunna omhändertas på ett mera yrkesmässigt sätt med tillräckliga resurser inom den socialpsykologiska och psykiatriska sektorn. Vi känner till att allt yngre barn i dag vårdas på intensivvårdsavdelning antingen som resultat av ett klart och tydligt påvisat självmordsförsök eller på grund av alkoholförgiftning. Här vill jag inflika att detta sker redan i 10—11-årsåldern om vi går till HUCS barnklinik. Vi har följt med hur våldshandlingar, t.o.m. mord, utförs av minderåriga. Vårdbehovet för dessa unga är i dag större än den beredskap vi förfogar över. Riksdagsgruppen anser att vi inte endast bör öka beredskapen att omhändertaga dessa unga utan också att vi på allt sätt bör förebygga dylika extrema problem. Därför kan unga lagbrytare knappast botas och rehabiliteras enbart genom straffåtgärder på skolhem, något som borde närmare utredas och åtgärdas. Alternativa vård- och korrektionsåtgärder bör byggas ut, där särskilt de ungas mentala utveckling och emotionella ålder, inte enbart kalenderåldern, bör beaktas och om möjligt åtgärdas i mindre enheter. Det har framhållits att ungdomar i dag i vårt land är omhändertagna i vuxenfängelser, något som inte överensstämmer med moderna krav på alternativa straff- och vårdformer.

Svenska riksdagsgruppen anser det nödvändigt att redogörelsens standpunkt nr 20 förverkligas, vilket innebär att resurser bör finnas för kommunal barnskyddsjour så att socialnämndens representant kan närvara vid förundersökningen av en straffbar gärning som ett barn misstänks för att ha begått. Jouren skall finnas tillgänglig också på kvällstid och under veckosluten. Samtidigt bör tiden mellan upptäckt av brottet och påföljd avkortas avsevärt.

Herra puhemies! Ruotsalaisen eduskuntaryhmän mielestä selonteko selkeyttää hallin-

nollisesti sen, miten lastensuojelutapauksia tästä lähtien tulee hoitaa kuntatasolla, miten jo äitiysneuvonnassa ja peruskoulussa tulee kiinnittää huomiota ongelmiin varhaisessa vaiheessa. Juridiselta ja hallinnolliselta kannalta selonteko epäilemättä pitkälti täyttää siihen asetetut toiveet. Eduskuntaryhmämme suhtautuu kuitenkin kriittisesti mahdollisuuksiin käyttää todellista asiantuntemusta niissä usein hyvin monimutkaisissa tapauksissa, joissa lapsia joudutaan ottamaan huostaan ja joissa he tarvitsevat asiantuntevaa hoitoa. Ei edes suurissa kaupungeissa ole riittävää henkilökuntaa, mikä aivan erityisesti koskee pieniä kuntia. Jopa Helsingissä, äärimmäisen esimerkin mainitakseni, lastensuojeluviraston lähes 700:lla eli 680:lla työntekijällä on ainoastaan yksi ainoa lastenlääkäri käytettävissä.

Koulutuksen saaneiden lastenneurologien, lasten- ja nuorisopsykiatrien sekä koulupsykologien ja -kuraattorien tarve lisääntyisi merkittävästi, jos noudatettaisiin sitä henkeä, joka epäilemättä selonteossa on, mutta sitä ei ole selkeästi lausuttu. Riittäviä voimavaroja ei ole käytettävissä sosiaalilautakunnissa, kouluissa tai muilla vastaavilla tahoilla, joilla olisi vaadittava koulutus ja ammattikokemus pysyvien parannusten aikaansaamiseksi ongelmaisuuden ja -lasten tai -nuorten elämäntilanteeseen tulevaisuudessa.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä edellyttääkin, että sosiaaliviranomaiset ja päätöksentekijät nykyistä laajemmin huolehtivat siitä, että lapsen kehityksen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa vaaditaan selvitystä ja hoitoa sellaiselta henkilökunnalta, joka koostuu lastenlääkäri-, lastenneurologi-, lastenpsykiatri-, aikuispsykiatri- ja psykologikoulutuksen saaneista henkilöistä. Toimenpiteet yhteiskunnan kannalta ovat juridis-hallinnollisia, mutta yksityisen yksilön ja usein sairaan perheen tasolla tarvitaan nykyaikaista yksilöllistä selvitystä ja yksilöllistä hoitoa.

Svenska riksdagsgruppen ifrågasätter om det inte hade varit lämpligare att först debattera och behandla statsrådets redogörelse över barnskyddet och med ledning av dessa synpunkter sedan invänta regeringens proposition som nu redan föreligger.

Den nu gällande barnskyddslagen trädde i kraft 1 januari 1984 samtidigt med lagen angående vårdnad om barn och umgänges-

rätt. Verkningen av dessa lagar har nu följts upp i enlighet med riksdagens önskemål. Den nya lagtexten och den redogörelse som statsrådet utarbetat om barnskyddet baserar sig på praktisk erfarenhet under de gångna åren samt en del utförda och påbörjade uppföljningar och utredningar, så som jag redan nämnde.

Den nya barnskyddslagen kan därför anses vara en förbättring av den gamla lagen i sådan riktning som motsvarar utvecklingen och förhållandena i vårt samhälle. Barnens och särskilt de ungas rättsskydd strävar man att bättre än hittills beakta genom att den som har fyllt 12 år själv skall få föra talan i barnskyddsärenden som gäller honom själv liksom också att denna åldersgräns är en garanti för att inte mot sin vilja bli placerad i skolhem utan att saken skall underställas länsrätten. Herr talman! Tillåt mig att utanför den här texten konstatera att jag som barnläkare förstår att vi juridiskt och administrativt behöver en kalenderålder. Men det finns inte tolvåriga eller femtonåriga personer i uppväxtåldern. De är 12 plus minus två år, 15 plus minus två år, för att bara säga det som en ungefärlig ålder. Det finns tolvåriga flickor som redan har börjat menstruera i tioårsåldern och har en fysisk mognad men saknar emotionell eller social mognad och det finns tolvåringar som ännu befinner sig på nio-tioåringgarnas nivå. Jag ville tillägga det här för att säga att det här kommer uppenbart att vara lagens bokstav, men jag hoppas att de som skall avgöra också kan använda andra kriterier som sitt omdöme.

Inom barnskyddet och ungdomsvården är det en skyldighet för kommunerna att ge ekonomiskt stöd och ordna en behövlig bostad, att kunna hjälpa barn och deras familjer samt unga personer liksom också att stärka grundskolans sociala och psykiska elevvård genom skolkurators- och skolpsykologverksamhet. De preventiva synpunkterna kommer fram i lagen då de gravida mödrarnas skydd bör beaktas i samband med rådgivningsverksamhet. Ytterligare bör nämnas strävan att utveckla socialarbetet inom den öppna vården och att hjälpverksamheten beaktas ur ekonomisk, social och psykologisk synvinkel.

Ruotsalainen eduskuntaryhmä pitää kaikkia näitä toimenpiteitä tarpeellisina ja epäi-

lemättä oikean suuntaisena kehityksenä. Jos eri toimenpiteitä kuitenkin analysoidaan tarkoin, olisi tarvittu vieläkin radikaalimpaa otetta, ja ruotsalaisen eduskuntaryhmän mielestä suurempaa huomiota tulisi ongelmissa kiinnittää lapsen oikeuksien suurempaan vaalimiseen sen ehdotuksen mukaisesti, jonka Yhdistyneet kansakunnat näinä päivinä ratifioi. Samalla ruotsalainen eduskuntaryhmä katsoo, että näihin perheisiin, lapsiin ja nuoriin kohdistuva ennalta ehkäisevä ja enemmän hoitoon suuntautuva huolenpito tulisi nostaa esiin uudessa laissa.

Herra puhemies! Ruotsalainen eduskuntaryhmä haluaa edelleen esittää näkemyksensä, että kun tämä hallituksen esitys lähetetään sosiaalivaliokuntaan, niin sosiaalivaliokunta hankkisi myös talousvaliokunnan lausunnon asiasta. Tämän näkemyksen eduskuntaryhmä esittää siitä syystä, että lastensuojeluun liittyvät asiat eivät ole pelkästään sosiaalisia kysymyksiä. Syvimmät syyt ovat usein luonteeltaan sellaisia, että sekä lasta että heidän vanhempiaan koskevat selvitykset tulisi hankkia erikoissairaanhoidon sektorilta. Näiden kunnissa olevien eri toimintamuotojen välisen yhteistyön selvittämisen vuoksi pidämme talousvaliokunnan kuulemista oikeutettuna.

Ed. Mäkipää: Herra puhemies! Lapset ovat kansakuntamme suurinta varallisuutta, todetaan SMP:n sosiaaliturvan erityisohjelmassa. Tämä tosiasia on puolueemme lähtökohtana tarkasteltaessa niin lastensuojelua kuin koko perhepolitiikkaakin. Perhe on tärkein tekijä huolehdittaessa tämän kansallisuusomaisuutemme hyvinvoinnista niin henkisesti kuin aineellisellakin tasolla. Lähdettäessä tarkastelemaan lasten asemaa tämän päivän yhteiskunnassa on automaattisesti otettava huomioon myös perheen asema. Perhe, olipa se sitten tavanomainen äidin, isän ja lasten muodostama tai esimerkiksi yksinhuoltajaperhe, on tärkein tekijä sille, millaiset eväät lapsi saa elämälleen.

Viisi vuotta sitten hyväksyttiin uusi lastensuojelulaki, jolloin edellytettiin hallituksen antavan lastensuojelua koskevan selonteon eduskunnalle viiden vuoden kuluessa. Tarkasteltaessa voimassa olevan lastensuojelulain tuloksia voidaan kiistattomasti todeta lain onnistuneen ainakin lastensuojelutoimenpiteiden määrällisessä vähentämisessä. Määrät

ovat laskeneet tasaisesti vuoden 1985 1 458 huostaanotosta vuoden 1987 1 039 huostaanottoon. Vaikka kaikissa lastensuojelutoimenpiteissä ei vastaavanlaista kehitystä olekaan tapahtunut, on merkitteä pantavaa lastensuojelun painottuminen entistä enemmän avohuollon suuntaan. Tässä on kohtuullisesti onnistuttu ja tätä voidaan pitää hyvänä tuloksena.

Toinen tärkeä elementti, jota lastensuojelulain perusteella tulisi korostaa, on ennalta ehkäisevä lastensuojelu. Valitettavasti nykyinen lastensuojelulaki ei ole tässä tehtävässä onnistunut yhtä hyvin. Lastensuojelulain tarkoituksena on kuitenkin kehittää lastensuojelua sellaiseksi, että sen avulla voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä sekä tukea lapsia, nuoria ja heidän huoltajiaan heidän normaalissa kasvuympäristössään. Ennalta ehkäisevää toimintaa voidaankin pitää merkittävästi vaativampana tehtävänä kuin olemassa olevien ongelmien hoitamista. Tämä johtuu siitä, että ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä joudutaan toteuttamaan useammalla eri tasolla. Pyrkimyksenä saattaa olla sosiaalisten ongelmien syntymisen ehkäiseminen tai jo syntyneen tilanteen pahenemisen torjuminen. Ongelmia synnyttävät ja niitä edelleen pahentavat mm. asunto-ongelmat, vanhempien työssä käynti, koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet, perheen toimeentulovaikeudet ja perheessä ilmenevät ihmissuhdeongelmat. Vaikeimpia tapauksia luonnollisesti ovat useista edellä mainituista ongelmista kärsivät moniongelmaiset perheet. Nämä perheet muodostavatkin suuren haasteen lastensuojelutoiminnan tehokkuudelle.

Tämän päivän yhteiskunta on valitettavan kova ja vaatii perheeltä ja myös lapsilta suurta sopeutuvaisuutta ja kestävyyttä. Perhekeskeinen ajattelutapa ei valitettavasti ole ulottunut kaikkiin yhteiskuntamme tekemiin päätöksiin. Pahiten mielestäni on epäonnistuttu mm. asuntopolitiikassa ja tasapuolisen valintamahdollisuuden turvaamisessa perheille koti- ja laitoshoidon välillä. SMP:n mielestä kotona tapahtuva lastenhoito on mitä parhainta ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä. Kotoa lapsi saa ensimmäisinä elinvuosinaan valtaosan vaikutteistaan, mikäli jompikumpi vanhemmista on niitä heille jakamassa. Valitettavasti nykyisin vallitseva kilpailuyhteiskunta ei tätä useassakaan ta-

pauksessa mahdollista ilman erityisiä tukitoimenpiteitä.

Olemme puhuneet jo 1970-luvun alusta alkaen äidinpalkan toteuttamisen tärkeydestä. Tänä aikana on saatukin aikaan kotihoidon tukijärjestelmä, jonka tarkoituksena on turvata perheelle valinnan mahdollisuus lasten päivähoitossa. Valitettavasti kotihoidon tuen kehittämisessä on päästy vasta hyvään alkuun, sillä määrältään nykyinen valtakunnallinen kotihoidon tuki ei mahdollista todellista valinnan mahdollisuutta lapsiperheille. Tämän takia tuleekin pikaisesti hallituksen toimesta tehdä päätös ja antaa eduskunnalle esitys kotihoidon tuen korottamisesta sille tasolle, että lapsiperheet voivat ilman merkittävää taloudellisen asemansa heikentymistä valita halutessaan lasten kotona tapahtuvan hoidon laitoshoidon sijaan.

Lasten päivähoitossa tulee lopultakin luopua yksisilmäisestä, usein jopa poliittisiin tarkoituksiin tähtäävästä laitoshoidon suosimislinjasta. Yhteiskunnallamme ei ole varaa vaarantaa tärkeimmän kansallisomaisuutemme tulevaisuutta sillä, että taistelemme poliittisista irtopisteistä ja mahdollisista ideologisista hyötynäkökohdista samalla, kun lasten päivähoiton ongelmat yhä pahenevat. Ongelmia on riittävästi vielä senkin jälkeen, mikäli päivähoitokysymys saadaan järkevään ratkaisuun.

Mainitsin jo edellä, että huonoimmin voimassa olevan lastensuojelulain toteutuessa on onnistuttu ennalta ehkäisevissä toimenpiteissä. Eräs onnistumista heikentänyt tekijä on edellä mainitsemani yhteiskunnan liian heikko panostus lasten kotihoidon tukeen. Toinen tärkeä tekijä on ollut se, että niin koululaitoksen henkilökunta kuin lastensuojeluun erikoistunut sosiaalityöntekijöiden joukkokaan ei ole saanut riittävästi pohja- tai jatkokoulutusta ennalta ehkäisevään lastensuojelutyöhön. Tämän takia tuleekin pikaisesti tehostaa opetustehtävissä toimivien koulutusta niin, että henkilökunta pystyy entistä varhaisemmassa vaiheessa havaitsemaan ilmenevät ongelmat ja puuttumaan niihin. Sosiaalityöntekijöiksi koulutettavien henkilöiden määrää tulee ehdottomasti lisätä ja tehostaa alalla jo toimivien täydennyskoulutusta. Koulutuksen sisältöön ja laatuun tulee myös kiinnittää merkittävästi enemmän huomiota sekä korjata alalla vallitseva alipalkkaus. Ilman riittävästi asiantuntemusta

saatetaan lastensuojelussa tehdä pahoja virheitä tai ainakin sortua tehottomuuteen, johon meillä ei nykyisellä henkilökunnallamme ongelmien määrä huomioon ottaen ole varaa.

Lasten ja nuorten kasvatuksessa on koululla kodin ohella ratkaiseva merkitys. Valitettavasti tänä päivänä on ajauduttu tilanteeseen, jossa entisten pienten kyläkoulujen sijaan on siirrytty kuntakeskuksissa tai kaupunginosakeskuksissa sijaitseviin keskuskouluihin. Näin entisen turvallisen ja tutun kouluympäristön tilalle on tullut massiivinen, monesti uhkaava keskusyksikkö, jossa yhden pienen oppilaan ongelmat häviävät suuren massan jalkoihin. Pienessä koulussa opettaja pystyi pian havaitsemaan mahdolliset ongelmat jokaisen lapsen kohdalla ja ottamaan ongelmien taustoista selvää. Välittömästi yhdessä kodin kanssa tapahtuneen ongelman tarkastelun ja korjaustoimenpiteiden suunnittelun avulla voitiin ongelmat pian korjata eivätkä ne päässeet kasvamaan vaarallisiin mittoihin.

Toisin on suuren laitokoulun kohdalla. Suuresta massasta ei valitettavasti ainakaan nykyisellä henkilökuntamäärällä pystytä riittävän ajoissa havaitsemaan yhden oppilaan ongelmia. Näin tapahtuu varsinkin silloin, kun lapsi itse ei hae apua eikä mahdollisesti edes tiedosta ongelmaansa. Suuressa koulussa tyypillisinä esiintyvät oppilaiden keskinäiset uhkailut ja ilkeät teot pahentavat myös monesti jo olemassa olevaa tilannetta.

Koulukuraattorien ja muiden sosiaalityötä tekevien henkilöiden palkkaaminen kouluihin on oikeaan osunut toimenpide, mutta todennäköisesti se ei tule ratkaisemaan sosiaalisten ongelmien kasautumista suurissa kouluyksiköissä. Ainoa ja todella tehokas toimenpide olisi kouluyksiköiden pienentäminen niin, että oppilaat ja opettajat voisivat jälleen tuntea olevansa turvallisissa ja tutussa yhteisössä ja ympäristössä.

Herra puhemies! Kuten jo puheessani aiemmin mainitsin, on asuntopula eräs pahimmista tämän päivän lapsiperheitä koskevista sosiaalisista ongelmista. Välttämätön toimeentulo on pystytty melko hyvin turvaamaan kaikille kansalaisillemme sosiaaliturvan avulla, mutta asunto-ongelmaa ei valitettavasti ole pystytty ratkaisemaan. Tänä päivänä asunto-ongelma kärjistyy kaikkein pahiten juuri nuoriin pareihin ja lapsiperhei-

siin. Suurissa asutuskeskuksissa nuoret perheet joutuvat ratkomaan asunto-ongelmaansa juuri siinä vaiheessa, kun heidän taloudellinen asemansa on heikoimillaan opintovelkojen ja pienten lasten aiheuttaman suuren kulutuksen takia. Nuorten ihmisten palkkataso on keskimäärin lisäksi merkittävästi keski-ikäistä väestöä alaisempi. Tämän takia yhteiskunnan tulisi antaa lapsiperheille suurin tuki juuri siinä vaiheessa, kun lapset ovat pieniä ja tulotaso alhaisin.

Paras ja tehokkain tukitoimenpide olisi asunnon turvaaminen jokaiselle maamme kansalaiselle. Tämä vaatisi poliittisilta päätäjiltä merkittävästi nykyistä ennakkoluulottomampia toimenpiteitä ja päätöksiä. Ihmettelemmekin SMP:ssä, kuinka Suomella on varaa olla toteuttamatta mm. naapurimaassamme Ruotsissa hyväksi havaittua osuuskunta-asumismallia. Malli, jossa perhe pääsee mahdollisimman pienellä kynnysrahalla omaan asuntoon asumaan, sopii kaikkein parhaiten juuri nuorille lapsiperheille. Tulotason kohotessa ja muun velkataakan pienentyessä perheellä on sitten mahdollisuus vapaammin valita oma asumismuotonsa. Nykyistä asunto-ongelmaa ei enää pystytä korjaamaan pelkillä kosmeettisilla toimenpiteillä tai symbolisilla suolarahoilla. On todella perusteellisesti harkittava, sijoittameko asunto-ongelman poistamiseen lähimpinä vuosina riittävät määrärahat vai olemmeko valmiita kantamaan tulevaisuudessa nykyisen kaltaisen asuntokurjuuden aiheuttamat sosiaaliset ongelmat yhä laajenevassa ja kärjistyvässä muodossa.

Asunto-ongelmien ratkaiseminen on mielestäni mitä parhaita lastensuojelutyötä. Mikäli lapsi saa kasvaa tasapainoisessa kodissa ilman asuntopulan tai henkisen ja aineellisen pahoinvoinnin pelkoa, ovat lastensuojelulliset ongelmat tulevaisuudessa merkittävästi nykyistä pienempiä. Mutta mikäli jatkamme nykyisellä linjalla, jolloin asuntoasioissa vallitsee viidakon vahvemman laki, ei ole mitään toivoa nykyistä paremmasta, vaan päinvastoin lasten ja nuorten sosiaaliset ongelmat tulevat entisestään pahenemaan. Tämän takia tulee asuntoasioista vastaavien tahojen pikaisesti ottaa lusikka kauniiseen käteen ja tuoda tehokkaat ja asuntopulaa merkittävästi helpottavat toimenpide-esitykset eduskunnan käsiteltäväksi. En usko, että millään puolueella on varaa

olla hyväksymättä suuriakin määrärahoja tämän erittäin konkreettisen ja aikapommin lailla käyttäytyvän ongelman torjumiseen.

Lastensuojelun kannalta ei ole syytä väheksyä myöskään alkoholin mukanaan tuomia sosiaalisia ongelmia niin aikuisväestölle kuin lapsillekin. Alkoholismi ja alkoholin väärinkäyttö on eräs yhteiskuntamme nopeimmin pahenevista sosiaalisista ongelmista. Lähimpien vuosikymmenien aikana tulevat alkoholin aiheuttamat ongelmat moninkertaistumaan, mikäli emme ryhdy tehokkaisiin toimenpiteisiin. Nykyinen päihdehuoltojärjestelmämme on valitettavasti aikansa elänyttä. Se on osoittanut tehottomuutensa ja sopeutumattomuutensa alalla tapahtuvaan kehitykseen. Lisäksi ennaltaehkäisevään toimintaan ei nykyisen järjestelmän puitteissa ole pystytty kuin nimellisesti. Tämän takia tulee meidän pikaisesti tiedostaa alalla muualla maailmassa tapahtunut kehitys ja ryhtyä kehittämään myös Suomen päihdehuoltojärjestelmää ajan tasalle. Merkittävästi nykyistä enemmän tulee kiinnittää huomiota kasvatukselliseen ja valistukselliseen työhön sekä jo päihdeongelmaa kärsivien kohdalla uudenlaisten hoitomuotojen ennakkoluulottomaan käyttöönottoon. Päihdeongelma on koko perheen ongelma, ja näin ollen siitä kärsivät myös lapset. Tämän takia tulee hoitotyössä tunnustaa se tosiasia, että päihdeongelmaa hoidettaessa on hoidettava koko perhe eikä vain mahdollisesti juova perheenjäsen.

Suomessa on myös pahenemassa esimerkiksi USA:ssa pelottavat mittasuhteet saavuttanut huumeongelma. Huumeiden käyttö on varsinkin markkinoille tulleiden halpojen huumeiden takia leviämässä yhä laajempien ja nuorempien väestöryhmien keskuuteen. Huumeongelma ei tänä päivänä ole enää joidenkin epämääraisten hippyksiilöiden vaiva, vaan se saattaa kohdistua lähes kehen tahansa. Luonnollisesti ongelma kärjistyy ja on kaikkein vaarallisin juuri nuorten keskuudessa. Niin sanotun crackin markkinoille tulon vaikutuksesta on esimerkiksi USA:ssa huumeongelma tällä hetkellä levinnyt jo peruskouluasteelle noin kymmenvuotiaiden keskuuteen. Mikäli tämän kaltaisen kehityksen annetaan levitä myös maahamme, on meillä ensi vuosituhanella todella suuri lastensuojelullinen ja kasanterveydellinen ongelma käsissämme. Tämän takia tulee pikaisesti

käynnistää mittava ohjelma huumeongelman pahenemisen ehkäisemiseksi. Suomessa on tähän vielä hyvät edellytykset syrjäisen sijaintinsa ja pienen väestöpohjansa ansiosta. Mikäli emme kuitenkaan ryhdy pikaisiin toimenpiteisiin, emme nykyajan yhtenevässä maailmassa pysty jäämään onnellisten saareksi keskellä huumeongelman myrskyvää merta.

Viime aikoina on huolestuttavassa määrin tullut esiin myös lasten seksuaalista hyväksi käyttöä, johon ovat syyllistyneet omat vanhemmat, ns. inestitapauksia. Ongelma ei suinkaan ole uusi, mutta tapaukset ovat vain tulleet aikaisempaa paremmin esiin. Lastensuojeluviranomaiset ovat olleet inestitapauksissa melko voimattomia, sillä useimmiten lapsi suojelee vanhempiaan ja torjuu todellisuuden. Tehokkain keino tämän lapsen ihmisarvoa törkeästi loukkaavan ongelman ehkäisyyn ja esille saamiseen lienee tiedotus koulujen taholta sekä naapuriapu. Kotien tulee olla turvallisuuden peruspilareita eikä heikomman jäsenensä alistamispaikkoja.

Herra puhemies! Haluan lopuksi vielä todeta, että eduskunnan käsittelyssä oleva uusi lastensuojelulaki tuo pieniä parannuksia nykyisin voimassa olevaan lakiin. Eniten laki parantaa vallitsevaa tilannetta koulujen ja siellä tapahtuvan lastensuojelutyön osalta. Koulukuraattorien ja koulupsykologien määrän lisääminen ja virkojen saaminen valtionavun piiriin on oikeaan osunut toimenpide. Kuten kuitenkin edellä jo totesin, ei tämä yksin riitä, vaan tulee pyrkiä pois nykyisistä massiivisista keskuskouluyksiköistä. Toinen merkittävä parannus lastensuojelulakiin on kunnille asetettava velvollisuus huolehtia jälkihuollosta itsenäistyvien, esimerkiksi perhehuollosta tulevien nuorten kohdalla. Tämä ongelma on hoidettavissa varsin vaatimattomin määrärahallisin uhrauksin. Kolmas tärkeä toimenpide on lapsen puhevallan lisääminen oikeustapauksissa. Lapsen puhevallan ikärajaa ollaan alentamassa 15 vuodesta 12 vuoteen huostaanotossa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskevissa päätöksissä. Muilta osin uusi lastensuojelulaki ei suuresti muuta jo voimassa olevaa suhteellisen toimivaa lakia.

SMP:n eduskuntaryhmä toteaa, että lastensuojelulla on tällä hetkellä edessään mitavia haasteita. Nykyisen lain ja sitä täyden-

tävän uuden lain ansiosta meillä on varsin toimiva lainsäädäntö käytettävissämme lasten hyvinvointia uhkaavien vaarojen torjumiseksi ja olemassa olevien ongelmien vähentämiseksi. Lastensuojelutyössä tarvitaan kuitenkin nykyistä enemmän ennalta ehkäisevää, perhekeskeistä ja jatkuvaan ammattitaidon kehittämiseen perustuvaa ajattelua.

Ed. Kankaanniemi: Herra puhemies! Suomi on useiden mittarien mukaan hyvinvointivaltio. Elintasomme on korkea. Kansalaisten turvallisuus on hyvä. Lapsikuolleisuus on alhainen. Ulkonaisesti siis näyttää siltä, että suomalaisilla menee kaikin puolin hyvin.

Aineellisen hyvinvoinnin nopea kasvu ei kuitenkaan ole merkinnyt henkisen hyvinvoinnin kehittymistä kaikilta osin myönteisesti. Perheillä ei mene hyvin nyky-Suomessa. Avioerojen määrä on korkea ja kasvusuunta jatkuu huolestuttavasti. Avosuhteessa eläviä on yhä enemmän. Näiden "perheiden" eroja ei tilastoida. Perheiden ja erityisesti lapsiperheiden asemaan ei ole kiinnitetty läheskään riittävästi huomiota.

Aineellisen hyvinvoinnin kasvaessa myös alkoholin käyttö on rajusti lisääntynyt. Tämä on osoitus henkisestä pahoinvoinnista, johon yhä useampi etsii ja yhä useammin etsitään ratkaisua päihdyttävistä aineista. Alkoholilla yritetään ratkaista ongelmia, mutta lähes poikkeuksetta sen käyttö vain lisää niitä. Alkoholipolitiikka on tässä maassa jätetty määrätietoisesti kylmien ja vastuuttomien markkinavoimien haltuun. Tässä suhteessa tarvitaan selkeää ja pikaista suunnan muutosta. Norjassa tällä viikolla työnsä aloittanut uusi hallitus otti 22-kohtaisen ohjelmansa yhdeksi kohdaksi Who:n asettaman tavoitteen, jonka mukaan alkoholin kulutusta pyritään laskemaan 25 prosentilla vuoteen 2000 mennessä. Suomessa pitäisi kiireesti tehdä samoin.

Henkisen pahoinvoinnin ehkä kaikkein vakavin mittari on itsemurhatilasto. Suomessa traagisten ja peruuttamattomien itsemurhien määrä on ollut viime aikoina kasvussa. Liikennekuolemien viimeaikainen kasvu sai maamme hallituksen heräämään viime kuun lopulla, mutta alkoholin kulutusluvut eivät ole saaneet huomiota eivätkä edes huimat itsemurhaluvut ole koskettaneet ministerien mielenrauhaa. Vastuuntuntoa on

syitä vakavasti herätellä. Holkerin hallitus nukkuu rauhaisasti, vaikka hätä on käsillä.

Kaikki edellä mainitut Suomen kansan vakavaa henkistä pahoinvointia osoittavat mittarit ovat punaisella. Perheiden hajoaminen, alkoholin kulutuksen raju kasvu ja itsemurhien määrän nousu, näillä kaikilla synkillä luvuilla on vahva kosketuspinta lastensuojeluun. Jos näihin syihin ei puututa, on seurauksiin tarttuminen vain laastarin vetämistä puhdistamattoman ja märkivän haavan päälle. Hallituksen lastensuojeluselonteko on valitettavasti pääosin vain tällainen laastari. Se vaikenee lähes täysin lapsiystävällisestä perhepolitiikasta, ja vielä totaalisemmin se on unohtanut alkoholipolitiikan. Siitä ei ole sanaakaan, vaikka kaikki asian tuntijat kentällä ovat selkeästi tähän ongelmakenttään puuttuneet.

Suomalainen yhteiskunta ei ole lapsiystävällinen. Meillä kyllä puhutaan roimista lapsilisien korotuksista. Meillä luvataan hoitaa lasten päivähoitoasiat kuntoon. Meillä vuodesta toiseen sanotaan, että nyt asuntopula poistetaan lisäämällä sosiaalista ja muuta asuntotuotantoa. Meillä luvataan rakentaa asuinalueet lapsiystävällisiksi. Mutta mitä tapahtuu todellisuudessa? On hallitus minkä värinen tahansa, niin lapsilisiin tulee vaivoin inflaation ylittävät korotukset. Päivähoitongelmat roikkuvat kuin vaippapyykki sateessa narulla. Asuntopula jatkuu, ja hinnat laukkaavat kohti korkeuksia. Käsiä levitellään ja puhutaan, että ensi vuonna, kun saadaan uusi asuntorahasto. Ensi vuonna, kun se saadaan, sanotaan, että ei vielä, kun se ei vielä oikein pure. Kun rahaa ei rahastoon haluta antaa, menee vuosia, ja lapsiperheet kärsivät. Asuntoalueilla autot ovat kuitenkin tärkeämpiä kuin lapset. Moottoritiet vievät rahat perhepuistoilta. Näin jatkuu vuodesta toiseen.

Lapsiystävällisyyden puute eli lapsivihamielisyys näkyy kaikkein vakavimmin siinä, että hyvinvointi-Suomessa lasten ei anneta syntyä. Väki maassa vanhenee ja alkaa lähivuosina myös vähentyä nopeaa vauhtia. Vuodesta 1970 alkaen tähän päivään mennessä on "laillisesti" tuhottu reilusti yli 300 000 syntymätöntä lasta. Tämä valtava määrä lapsia ja nuoria on nyt poissa alle 20-vuotiaiden ikäluokasta tässä maassa. Luku on niin suuri, että se osaltaan vakavasti vinouttaa koko väestömme määrä- ja ikäkehityksen tulevina vuosikymmeninä.

Lainsäädännön kirkkaana johtavana periaatteena tulee olla aina elämän suojeleminen. Näin ei nyky-Suomessa ole. Meillä lainsäädäntö sallii elämän ja luonnon tuhoamisen, ei velvoita suojelemaan edes ihmiselämää. Tämä on todella vakava peruskysymys. Tähän perustuu kansamme tulevaisuuden synkät näkymät. On ääretön kiire korjata lainsäädäntö myönteiseksi, ihmiselämää suojelevaksi. Kysymys on tulevasta työvoimasta ja eläkkeiden maksajista. Kuka hoitaa tulevana vuosikymmeninä nopeasti kasvavan vanhusväestömme? Vastuu kansamme tulevaisuudesta on tässä salissa. Meidän on tunnettava ja kannettava vastuumme. Elämän pyhyys edellyttää tinkimätöntä elämän kunnioitusta ja suojelua.

Lapsille on annettava oikeus syntyä. Syntymän jälkeen lapselle on annettava oikeus elää kodissa, jota yhteiskunta suojelee ja jolle se antaa riittävän taloudellisen tuen. Lapsen oikeuksia tulee kunnioittaa. On paikallaan, että yhä useammin vastaan tulevia lastensuojelupäätöksiä tehtäessä lasta itseään kuullaan. Kuulemisikärajan alentaminen 12 vuoteen on paikallaan, joskin on tarkoin harkittava, milloin lapsi itse on kypsä tekemään omaa elämäänsä koskevia kauaskantoisia päätöksiä. Vastuuta ei tule liiaksi säilyttää alaikäisen harteille, vaikka häntä onkin syytä kuulla.

Kodin kasvatusvastuu on ensisijainen. Kuitenkin kodin, koulun ja sosiaaliviranomaisten yhteistyötä tulee lisätä. Koulukuraattorien ja -psykologien virkoja on aiheellista perustaa, ja näihin on tärkeää myöntää valtionosuus. Paikallaan saattaisi kuitenkin olla selvittää monilla eri tahoilla toimivien psykologien työkentät. Psykologeja saattaa löytyä terveyskeskuksista, mielenterveystoimistoista, sairaaloista, työvoimatoimistoista, perheneuvoloista, A-klinikoilta, sosiaalitoimistoista ym. On vaara, että ihmistä pallotellaan luukulta toiselle ilman, että kukaan ottaa hänen ongelmistaan kokonaisvastuuta. Jos kohteena on lapsi, on kysymys vielä vakavampi.

Kun koko ikäluokka on oppivelvollisuuden piirissä 7—16-vuotiaina, on selvää, että koulun vastuu lapsista on suuri. Koulussa liian poikkeuksetta huomataan, milloin lapsella on elämässään suuria vaikeuksia. Kun tällainen tilanne huomataan, on tärkeää, että asiaan voidaan sopivalla tavalla ammattihimisten toimesta puuttua. Opettajien tehtävänkuvaan eivät nykyään valitettavasti taida

kuulua tällaiset toimet. Näin ollen on paikallaan, että kouluihin tulevat tätä varten kuraattorit ja psykologit. Heidän tuloksellinen toimintansa kuitenkin edellyttää kiinteää yhteistyötä opettajien kanssa. Tämän yhteistyön järjestämiseksi tulee antaa selkeät ohjeet.

Sosiaaliviranomaisten ja seurakuntien yhteistyötä tapahtuu monella paikkakunnalla hyvin tuloksellisesti. Tätä yhteistyötä tulisi kuitenkin edelleen tehostaa. Sosiaali- ja terveysministeriön tulisi antaa tätä koskevat ohjeet ja suositukset kuntiin.

Monet vapaaehtoisjärjestöt tekevät myös arvokasta työtä lastensuojelun alalla. Yhdistykset, jotka ylläpitävät ensi- ja turvakoteja ja muita lapsiin kohdistuvia palveluja, ansaitsevat eivät vain suullista vaan myös yhteiskunnan taloudellisen tunnustuksen. Eräissä kunnissa tällaiset vapaaehtoisjärjestöt ovat joutuneet vaikeuksiin, kun kunnat ovat olleet kohtuuttoman hitaita tekemään ostopalvelusopimuksia niiden kanssa. Järjestöjen toimintana moni sosiaalinen työ ja erityisesti lapsiin ja perheisiin kohdistuva apu on kaikkein tehokkainta ja tuloksellisinta. Ministeriön ja sosiaalihallituksen tulisikin tähänastista aktiivisemmin pyrkiä edistämään vapaaehtoistyötä, tekee sitä sitten Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Pelastakaa Lapset ry., Ensikoti-yhdistykset tai jokin muu tervein periaattein toimiva yhteisö.

Hallitus lupaa antaa perhehoitajalakiesityksen. Tästä on syytä antaa selkeä kiitos. Perhehoitoa tulee lisätä ja sen edellytyksiä määrätietoisesti parantaa. Perhehoitajat tekevät arvokasta työtä suurten vaikeuksien keskellä. Kuntien maksamat hoitokorvaukset vaihtelevat valtavasti. Muutamat kunnat maksavat vain niukan kulukorvauksen, kun taas eräät kunnat arvostavat sijoituskodin tarjoavaa perhettä ja hoitajaa kohtuullisella palkallakin. Yhtenäistämistarve on tältä osin mitä ilmeisin. Perhehoitajille tulee taata myös sosiaali- ja eläketurva sekä lomat. Perhehoitoa tulee siis määrätietoisesti lisätä ja tehostaa.

Samalla laitoshoidon voidaan ja sitä tulee supistaa. Pääsääntö on se, että lapsen paras hoitopaikka on koti. Jos omaa kotia ei ole tai se ei ole lapsen kannalta sopiva ja turvallinen, on sijoituskoti seuraavaksi parhain. Se on myös edullisin. Tämän periaatteen toteuttamiseksi ei tähän mennessä ole

tehty yhteiskunnan toimesta riittävästi. Laitokset ovat viimeinen vaihtoehto. Niitäkin tarvitaan, mutta niihin tulee turvautua lähinnä vain poikkeustapauksissa.

Sosiaalivaliokunnan käsitellessä viime keväänä nuorten rikoksenteekijäin rangaistuksia koskevaa lakiesitystä, josta se antoi lausunnon lakivaliokunnalle, muutamat todella käytännön elämää tuntevat asiantuntijat kertoivat huolestuttavia tietoja nuorista, jotka ovat joutuneet rikosten tielle. Käytännön elämässä nuorten rikoksenteekijäin kanssa tekemisiin joutuvat poliisimestari ja nuorisovankilan johtaja totesivat, että lapsilta ja nuorilta on kasvavassa määrin alkanut hämärtyä kyky ja ehkä halukin erottaa hyvä ja paha, oikea ja väärä. Jos nuori koululainen ei koe tekevänsä mitään väärää hakatessaan ja potkiessaan tuntematonta vanhusta tai varastaessaan, on tilanne todella vakava. Emme toki saa yleistää, mutta näiden asiantuntijoiden kertomukset ansaitsevat kyllä vakavan huomion. Kotien ja koulun kasvatuksessa ja opetuksessa on jotakin pahasti vialla, jos lapsi ei opi yhteiselämän perusarvoja jo varhaislapsuudessa.

Perinteisesti on kouluissa uskonnonopetuksen yhteydessä annettu kaikille lapsille se kestävä perusta, jolle he ovat voineet rakentaa tapansa suhtautua lähimmäisiinsä ja yhteiskuntaan. Uskonnonopetuksen vapaaehtois-taminen ja sitä kautta supistaminen peruskouluissamme on vaarallista. Siitä seuraisi kestävien elämänarvojen romuttuminen, ilman että mitään kestävää tulisi tilalle. Kristillinen perusta on ollut menneinä vuosikymmeniä erinomainen turva kansallemme. Ei ole mitään syytä luopua siitä missään vaiheessa. Pääinvastoin kehitys osoittaa, että on tarvetta palata takaisinpäin tässä suhteessa niin kodeissa kuin kouluissakin. Kestävä arvopohja, jota myös Yleisradion ja muun julkisen sanan tulisi tukea, on tärkeä kasvavan sukupolven kannalta.

Istuva hallitus uudistaa tunnetusti verotusta. Yksinhuoltajat erityisesti ja lapsiperheet yleensäkin ovat olleet koko verouudistuksen ajan unohtetun kansan osassa. Lapsiperheisiin kohdistuneet vähennykset ovat olleet karsintalistalla. Toisaalta veroasteikkoalennukset ovat ohjautuneet suurituloisille. Lapsiperheet eivät kuulu näihin. On aika kiireesti korjata koko verouudistuksen suunta lapsistävälliseksi.

Valtioneuvoston lastensuojelua koskeva selonteko antaa melko hataran kuvan lastensuojelun tilasta Suomessa. Yhteiskunnan toimenpiteistä päätetään pääsääntöisesti kunnissa. Hallituksen yleisenä pyrkimyksenä näyttää olevan pääseminen suuriin kuntayksiköihin. On kuitenkin helppo havaita, että lastensuojelussa ja muissa saman tapaisissa asiakokonaisuuksissa pienet ja keskisuuret kunnat selviävät tehtävistään ja vastuustaan suuria kuntia paremmin. Yhteistyö niin viranomaisten kuin järjestöjen ja kotienkin kesken sujuu niissä paremmin kuin isoissa kaupungeissa. Perhekeskeiseen työhön päästään tehokkaimmin pienissä ja keskisuurissa kunnissa. Sosiaalipalvelujen alueellistamisella pyritään suurissa kunnissa samaan, mutta näyttöjä onnistumisista tältä osin ei ainakaan tältä osin toistaiseksi ole merkittävästi näkyvissä.

Herra puhemies! Vuoden 1984 alusta voimaan tulleen lastensuojelulaille asetettiin viisi keskeistä tavoitetta. Niistä ensimmäinen eli lastensuojelun jälkeensä jääneisyyden korjaaminen ei ole onnistunut, koska toteutettujen monien toimenpiteiden rinnalla on maassamme harjoitettu vastuutonta alkoholipolitiikkaa ja mm. television väkivaltaohjelmien suhteen on oltu lähes täysin välinpitämättömiä. Virkojen lisääminen, tutkimuksen tehostaminen, laitosten pienentäminen ym. hyvät toimenpiteet valuvat vaikutuksiltaan hukkaan niin kauan kuin esimerkiksi televisio saa vapaasti ja vastuutta syyttää väkivaltaa ja epäterveitä elämänarvoja sisältäviä ohjelmia jokaiseen kotiin ja vielä muka eduskunnan valvomana.

Toinen tavoite, jonka mukaan pyritään ehkäisemään ongelmien syntyä ja havaitsemaan ne ja ryhtymään niiden vaatimiin toimiin, on ehkä pahiten kariutunut siihen, että valtio ei ole suostunut tähän mennessä antamaan valtionosuutta kunnille koulupsykologien ja -kuraattorien palkkaukseen. Toisaalta eri syistä, mm. ammattiyhdistystoiminnan ahdasmielisyyden vuoksi, opettajat eivät ole toimineet aina riittävän valppaasti havaitessaan oppilaitten ongelmia. Myös päivähoidon ja peruskoulun henkisten kasvatuseriaatteiden ympärillä vallinneet ristiriitaiset tuulet ovat vieneet pohjaa ennalta ehkäisevältä työltä. Myös maamme vakavasti epäonnistunut asuntopolitiikka sekä verotus ja muut lapsiperheiden elinolosuhteita vai-

keuttavat tekijät ovat tehokkaasti murtaneet pohjaa sosiaaliviranomaisten ennalta ehkäisevältä työltä. Vapaaehtoisjärjestöjen panos on ollut merkittävä, mutta sitäkään ei ole viranomaisten taholta riittävästi tuettu. Päinvastoin esimerkiksi Raha-automaattiyhdistyksen varojen jakajiksi on otettu jatkuvasti lisää kaikenlaisia yhteisöjä. Lapsiperheet ovat aivan liiaksi yhä taloudellisessa ahdingossa.

Kolmas tavoite on ollut avohuollon tehostaminen. Tässä on osin onnistuttu, sillä laitospaikat ovat vähentyneet merkittävästi. Kuitenkin nuorten häiriökäyttäytyminen on lisääntynyt, joten avohuolto ei ole mitä ilmeisimmin kehittynyt vastaavasti. Vastuutahojen yhteistyöhön ei ole riittävästi panostettu. Perhehoitajalaki on viipynyt luvottoman pitkään. Onneksi se nyt edes saadaan. Myöskään kriisivalmius ei ole vielä kukaan kunnossa.

Neljäs tavoite oli lapsen edun ensisijaisuus ja viides oikeusturvan parantaminen. Nämä periaatteet ovat hyviä ja oikeita. Tässä suhteessa puutteena on ollut se, että kokonaisvastuuta lapsen edun valvomisesta ei ole riittävästi selvitetty. Hallituksen esitys laiksi lastensuojelulain 10 §:n 2 momentin lisäykseksi on tässä suhteessa parannus. Toisaalta on tärkeää, että voimavaroja kohdennetaan erityisesti koulunsa kesken jättäneiden sekä koulusta erotettujen tai erottamisuhan edessä olevien tukemiseen. Tällaisessa tilanteessa oleva lapsi on todella suurten vaaratekijöiden ympäröimänä ja erityisen avun tarpeessa.

Lapsen etu vaatii eräissä tapauksissa myös pakkotoimia. Avohuoltokeskeinen lastensuojelu on oikea pääperiaate, mutta erityisesti huumeita käyttävät lapset ja nuoret tulee saattaa pakkohoitoon oman, perheidensä ja läheistensä sekä koko yhteiskunnan edun vuoksi. Huumeiden käyttäjä ei ole vapaa, vaan hän on orja, joka voidaan useimmiten vain pakkohoidolla auttaa terveeksi. Sen sijaan ns. normaaleissa huostaanotoissa lapsen kuuleminen ja hänen tahtonsa huomioon ottaminen on perusteltua jopa 12-vuotiaasta alkaen edellyttäen kuitenkin, että lapsi saa apua ja tukea eikä hänen vastuutaan ylikorosteta.

Lastensuojelulain 18 §:n muuttamista siten, että huostaanottoasia kiireellisen huostaanoton jälkeen olisi käsiteltävä 30 päivän

kuluessa, on syytä tarkoin vielä harkita. Asia on yleensä aina vakava ja vaikea, joten aikaa huolellista päätöksentekoa varten tulee olla riittävästi. Edelleen alle 12-vuotiaan lapsen ilman huoltajaa tapahtuvan perhehoidon tai laitoshoidon järjestämismahdollisuuden rajaaminen enintään kolmeen kuukauteen melko avarin perustein saattaa olla liian lyhyt.

Herra puhemies! Kristillisen liiton eduskuntaryhmä korostaa erityisesti vielä yhteenvetona seuraavia lastensuojelun kannalta keskeisiä toimenpiteitä, joiden osalta ryhmä edellyttää hallitukselta pikaisia esityksiä ja joilla kaikilla on kiistaton vaikutus lasten kasvuolosuhteisiin ja lastensuojelun tarpeisiin.

1) Laajan väestöpoliittisen ohjelman laatiminen tavoitteena väestön huolestuttavan ikä- ja määräkehityksen kääntäminen terveeseen suuntaan ja elämän suojeleminen lain-säädännössä.

2) Alkoholipoliitiikan suunnan määrätietoinen muuttaminen Who:n asettaman 25 prosentin suuruisen vähennystavoitteen saavuttamiseksi vuoteen 2000 mennessä sekä yleensä terveiden ja raittiiden elämäntapojen edistäminen.

3) Tiedotusvälineiden ja erityisesti television väkivaltaa ja siveettömyyttä sisältävän tarjonnan lopettaminen.

4) Lapsiperheiden taloudellisen aseman parantaminen mm. asuntopolitiikkaa tehostamalla, lapsilisiä voimakkaasti korottamalla, lasten kotihoitoa ja muuta päivähoitoa tehostamalla, lapsiperheitä tukevalla veropolitiikalla ja muita tukimuotoja kehittämällä.

5) Kotien, koulun, sosiaalitoimen ja seurakuntien välisen yhteistyön voimakas tehostaminen.

6) Lastensuojeluun liittyvien avopalvelujen tehostaminen ja erityisesti perhehoidon kehittäminen ja tukeminen.

7) Turvallista avioliittoperhettä tukevan lainsäädännön kehittäminen sekä päivähoiton ja peruskoulun kestäviä perusarvoja kunnioittavien kasvatusmenetelmien ja opiaineiden turvaaminen.

Edellä luetellut periaatteet tarjoavat hyvän perustan niin lasten, perheiden kuin koko yhteiskunnankin kehitykselle.

Ed. Haavisto: Arvoisa puhemies! Lastensuojelu jo sanana herättää ensimmäisen kysymyksen: keneltä tai miltä lasta oikeas-

taan suojellaan, pahalta maailmalta vai yhteiskunnalta, kenties viranomaisilta, aikuisilta, omilta vanhemmiltaan, toisilta lapsilta tai joissain tapauksissa ehkä itseltään. Ajattelamisen aihetta koko lastensuojelutyölle antaa myös Tarja Kivisen selvityksessään esittelemä jako seitsemään eri tehtäväkuvaan.

Ensimmäisenä niistä korvaaminen: lastensuojelu korvaamassa sosiaalijärjestelmässä esiintyviä puutteita, milloin toimeentuloturvan puutteita, milloin asuntopolitiikan puutteita, milloin koulujärjestelmän puutteita.

Toisena kasvattaminen. Tällöin lastensuojelun tavoitteeksi nähdään kasvatus ja ajattelun, että sosiaaliturvan aukoista putoaminen on putoajan omaa puutteellisuutta, jota pyritään tällä kasvatuksella poistamaan.

Kolmas tehtäväkuva Kivisen hahmottelussa on asianajo. Asianajomallissa sosiaalipoliittinen järjestelmä ei ole asiakkaan kannalta toiminut oikeudenmukaisesti ja hän tarvitsee tavallaan asianajajan apua.

Neljäs tehtäväkuva on hoiva. Hoivamallissa epäonnistuneeksi katsotuille yksilöille tarjotaan lohdutusta samalla, kun heidät varastoidaan systemaattisesti yhteiskunnan ulkopuolelle.

Viidentenä mallina on rakenteellinen työ. Nähdään, että rakenteellista työtä vaaditaan, jotta yhteiskunnassa vallitsevat, lastensuojelun kannalta haitalliset rakenteet saadaan korjatuksi.

Kuudentena mallina on leimaaminen. Leimaamista lastensuojelutyön muotona tuskin käytetään tarkoituksellisesti, mutta silti lastensuojelutyö käytännössä voi luonteeltaan olla leimaavaa.

Seitsemäntenä mallina on oikeuttaminen. Oikeuttamismallissa lastensuojelutyö oikeuttaa sosiaalipoliittisessa järjestelmässä olevat puutteellisuudet.

Kivinen huomauttaa, että osa näistä lastensuojelun tehtäväkuvista on piilofunktioita, toteutuvia malleja, joihin ei ehkä tarkoituksellisesti ole pyritty lastensuojelutyössä.

Arvoisa puhemies! Sosiaalityössä on viime vuosina keskusteltu paljon siitä, että lapsi liian usein on näkymätön asiakas. Perheitä ja siten myös lapsia koskevia päätöksiä tehdään paljon ilman, että lapsen näkökulma tulee erikseen huomioon otetuksi. Siksi on myönteistä, että eduskunnalle on nyt jätetty hallituksen lakiesitys lastensuojelulain muuttamisesta, jossa 12 vuotta täyttänyt henkilö voi

itse käyttää puhevaltaa häntä koskevassa lastensuojeluasiassa. Puhevalta koskisi sekä avohuollon palveluja ja tukitoimia että sijaishuoltoon sijoittamista.

On esitetty tässä yhteydessä, tämänkin päivän keskustelussa, se pelko, että vanhempien ja viranomaisen välisessä esimerkiksi huostaanottoa koskevassa ristiriitatilanteessa lapsi lainmuutoksen voimaan tultua joutuu puhevallan saatuaan tavallaan tuomariksi omassa asiassaan ja näin joutuu joko kantamaan syyllisyyden perheensä hylkäämisestä tai joutuu oppositioon sosiaaliviranomaisia vastaan. Kuulluksi tulemisen ja puhevallan periaate on kuitenkin näitä toki mahdollisia haitallisia seurauksia tärkeämpi. Erityisen tärkeä on lapsen itsensä kanta silloin, kun eri viranomaiset roikkuvat lapsen hihoissa vaatien näin asiakasta nimenomaan omille sektoreilleen. Ristiriidat esimerkiksi sosiaali- ja kouluviranomaisen välillä eivät ole kovinkaan harvinaisia.

Arvoisa puhemies! Selonteossa on kiinnitetty huomiota ns. uusperheiden syntymiseen. Aivan syystä on todettu, että perinteisen ydinperhemallin — isä, äiti, kaksi lasta ja Saab — varaan ei voi lastensuojelun toimintaa rakentaa. Uusperheistä puhuttaessa on ehkä hyvä muistaa, että ydinperhekään ei ole kovin vanha keksintö. Tuhansia vuosia pidempi on Suomessa ollut ajanjakso, jolloin esimerkiksi isovanhemmat, heidän ja vanhempien naimattomat sisarukset sekä aikuiset naimattomat lapset muodostivat perhekonaisuuden. Perheen käsite on Suomessa muuttunut nykyiselleen vasta nopean kaupungistumisen myötä. Avoliitoista, eronneista ja heidän lapsistaan taikka yhteisöistä muodostuvat "uusperheet" saattavat joissakin tapauksissa olla lähempänäkin perinteisiä suomalaisia perhemalleja kuin lähielämää viettävä ydinperhe. Erilaisten yhteisöllisempien asumismuotojen mahdollistaminen ja suosiminen kaupunkisuunnittelussa, rakentamisessa ja asuntotoimessa olisi tärkeä osa ennalta ehkäisevää lastensuojelutyötä, jossa kasvava lapsi ei jäisi vain yhden tai kahden aikuisen ihmissuhteen varaan.

Arvoisa puhemies! Selonteossa on kiinnitetty huomiota myös rakenteelliseen lastensuojeluun eli siihen, miten yleensä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa lasten etu otetaan huomioon. Sosiaalisektorin päätösten ohella rakentaminen ja liikennesuunnittelu ovat

mitä konkreettisimmin lapsen elämään vaikuttavia asioita. On melko suuri ero siinä, voiko pihan hiekkalaatikolta huutaa äitiä ikkunaan vai asuuko äiti jossakin siellä ylhäällä harmaassa betonikakussa, josta oikea ovi löytyy kurkkimalla postilaatikosta eteismaton väriä.

Leikkipaikkojen rakentamisessa ja sijoittelussa lapset ovat parhaita asiantuntijoita. He myös osaavat sanoa, missä autoliikenne ja pysäköinti pahiten haittaa heidän toimiaan. Miksei lapsille näistä asioista järjestetä julkisia kuulemisia? Lapsethan kuitenkin eniten viettävät aikaansa ulkona ja pihapiirissä. Liikennesuunnitteluun pätee paljolti sama asia. Juuri lapset osaavat parhaiten sanoa, miltä kohtaa suojatien kouluun pitäisi kulkea, missä autot ajavat liian nopeasti tai miten vaikea lapsen on ruuhkaisissa julkisissa kulkuneuvoissa matkustaa. Kun nykyisin on tavoitteena myös mahdollistaa vammaisille lapsille yhteiselämä muiden lasten joukossa, kasvavat lapsiystävällisen suunnittelun haasteet entisestään.

Lapsen näkökulma tulisikin ottaa huomioon läpäisyperiaatteella kaikessa lainsäädännössä siten, että viranomaisia ja päätöksentekijöitä velvoitettaisiin kuulemaan lapsia asioissa, jotka liittyvät välittömästi heidän päivittäiseen elinpiiriinsä. Voi myös olla perusteltua, että Suomeen perustettaisiin täälläkin jo tänään esitetty lapsiasiamiehen toimi seuraamaan lainsäädäntöä ja päätöksentekoa nimenomaan lapsen näkökulmasta.

Arvoisa puhemies! Yhteiskunnan kanssa tekemisiin lapsi joutuu systemaattisesti viimeistään tullessaan kouluikään. Koulussa voidaan myös tehdä tehokasta ja systemaattista työtä niiden lasten eteen, jotka ovat avun tarpeessa. Samalla koulu antaa mahdollisuuden muiden nuorten kautta tapahtuvaan tukemiseen. Tästä hyvänä esimerkkinä on käyntiin lähtenyt tukioppilastoiminta. Joissakin kouluissa, kuten tietääkseni Yhtenäiskoulussa Käpylässä, jokainen ekaluokkalainen saa isoveljen tai -siskon vanhemmista oppilaista.

Valitettavasti koulun voimavarat antaa yksilöllistä ja tehokasta apua tarvittaessa ovat yhä puutteelliset. Koulukuraattori- ja koulupsykologitoiminnan lakisäateistäminen on selvä edistysaskel, mutta hyvin paljon riippuu myös opettajien antamasta panoksesta ja suhtautumistavasta.

Räikeimmillään tilanne on kai silloin, kun oppilas häiriköimällä ilmaisee omaa hätäänsä, ja ylikuormitetun opettajan ainoaksi mahdollisuudeksi jää siirtää oppilas esimerkiksi tarkkailuluokalle, joka ei aina ole edes samassa koulussa. Näin oppilaan siteet koulutovereihinsa saattavat katketa, ja oppilas kenties tulee vielä leimatuksi tällaisesta siirrosta. Paluu erilaisten kriisivaiheiden jälkeen omaan kouluun ja omalle luokalle voi joskus olla lähes mahdotonta opettajan kielteisen ennakoasenoitumisen vuoksi. Tähän vaikeuteen on törmätty myös lastenpsykiatrisessa työssä. Paitsi että koulu tarvitsee lisää resursseja koulupsykologitoimintaan ja yksilölliseen erityisopetukseen, on opettajankoulutusta kehitettävä siten, että opettajien valmiudet toimia erilaisiin kriiseihin joutuneiden oppilaidensa tukena ja ymmärtäjinä myös paranevat.

Arvoisa puhemies! Rakenteellista lastensuojelua Suomessa tänä päivänä olisi myös sallia huomattavasti nykyistä joustavampi työaika lasten vanhemmille. Pohjoismaisissa lapsiin kohdistuneissa tutkimuksissa ovat painottuneet lasten omat tuntemukset siitä, että he ovat tavallaan heitteille jätettyjä, kukaan ei ole heidän asioistaan kiinnostunut. Aikuiset elävät omaa elämäänsä, surevat omia työ-, asunto- ja toimeentulohuoliaan, eikä aikaa lapsille enää tahdo jäädä. Monet vanhemmat olisivat kuitenkin valmiita valitsemaan myös toisin, jos käytännön työelämässä siihen olisi mahdollisuus. Karahvi-työaika — enkä tällä tarkoita nyt sitä karahvin ääressä istuttua työaikaa — tulisi ensimmäiseksi toteuttaa lasten vanhempien kohdalla. Vanhemmat voisivat itse päättää, tekevätkö työtä esimerkiksi neljä taikka kuusi tuntia päivässä sosiaali- tai eläke-etuuksien siitä dramaattisesti heikkenemättä.

Vanhempien työt ja lomat säätelevät lastensuojelua myös suoraan. Silloin kun esimerkiksi kriisiin joutuneelle perheelle olisi parasta käydä koko prosessi kerralla asian tuntijoiden kanssa läpi, saattaa vanhempien työaika asettaa tälle esteen. Lastensuojelun toimet ja perhekriisien selvitykset tulisikin saada laillisiksi poissaolon syiksi myös vanhemmille.

Arvoisa puhemies! Psykiatriseen erikoissairaanhoidon ei selonteossa juuri puututa. Kuitenkin käytännön kenttätöitä tekevät tietävät, että monet lapset ja nuoret ovat

psykiatrisen avun tarpeessa. Mutta resursseja tähän ei ole riittävästi. Lastenpsykiatrian klinikoille jonotetaan, ja koska suuntauksena on saada lapsi yhä varhemmin erikoisavun piiriin, tulee vähän vanhemmista lapsista ja nuorista helposti välinputoajia. Lapsi- ja nuorisopsykiatriaan tarvittaisiin nopeasti uusia voimavaroja.

Yhtä häpeällistä kuin nuorisovangit Suomessa ovat ne nuoret, jotka ovat joutuneet aikuisten psykiatriseen hoitolaitoksiin, joskus jopa kroonikoiden parin. Kun aikoinaan kävin katsomassa hyvää ystävääni, joka silloin taisi olla 18-vuotias, Hesperian sairaalan suljetulla miesten osastolla huoneessa, jonka muut potilaat olivat juoppohulluudesta ja dementiasta kärsiviä vanhoja miehiä, se tuntui miltei rikokselta tätä nuorta ihmistä kohtaan. Miten nuori, ensimmäistä kertaa hoitoon joutunut ihminen voidaan sijoittaa tällä tavalla meidän psykiatrisessa laitoksessamme?

Arvoisa puhemies! Selonteossa kuvataan hyvin niukasti sitä yhteiskunnan henkistä tilaa, jossa lapset tänä päivänä Suomessa elävät. Lasten kulttuuri-ilmapiirin paranemisesta on kaivettu kaksi esimerkkiä, videosen-suurilaki ja sopimus sotalelujen myynnin rajoittamisesta. Tämän kaltaisilla tuloksilla ei vielä tällä sektorilla paljon juhlita. Jos lastenkulttuurista kannettaisiin Suomessa todella huolta, annettaisiin suuria voimavaroja niille, jotka lapsille suunnattuja kulttuuripalveluja tuottavat, esimerkiksi elokuvantekijöille, videoväelle, lastenteattereille, hyvälle kotimaiselle sarjakuvalle ja lastenkirjallisuudelle.

On asioita, jotka todella tänä päivänä myös vaikuttavat lapsiin. Mainontaan ja markkinointiin käytetään Suomessa tänä vuonna noin 8 miljardia markkaa. Yhä suurempi osa näistä mainosmiesten toimista kohdistuu suoraan lapsiin, markkinointinpa karkkia tai harjattavaa ponia tai uutta Batman-rekvisiittaa. Mainonta pyrkii kytke-mään yhä nuoremmat kansalaiset kaupallisen kulutuksen myllyyn.

Olisikin perusteltua harkita toimia, joilla nuorille suunnattua mainontaa ja markkinointia saataisiin vähennetyksi. Kun Lelu- ja askarteluyrittäjät ry:n kanssa on jo päästy sopimukseen sotalelujen aseriisunnasta, voisi seuraava yhteistoimi kauppiaiden kanssa olla vaikkapa poistaa päivittäistä kitkaa myymäläjonoissa aiheuttavat karkkitelineet kassojen

kupeesta normaalipaikoille hyllyyn. On ikävää, että kauppiaat tällä esillepanolla päivittäin kiusaavat pienten lasten vanhempia.

Arvoisa puhemies! Selonteossa kiinnitetään huomiota siihen, että tarkkoja tietoja koululaisten työssäkäynnistä ei ole selvitysten puuttuessa saatavilla. Kaikkien tiedossa kuitenkin on, että esimerkiksi mainosten ja lehtien jakamiseen osallistuu päivittäin paljon lapsia, jotka ovat alle 14-vuotiaita eivätkä näin ollen lain mukaan ole lainkaan oikeutettuja tekemään työsopimuksia. Käytännössä siis alle 14-vuotiaat lapset tekevät töitään ilman työsopimuksia, ilman työaika-säännöksiä ja ilman sosiaaliturvaa.

On tietysti paikallaan kysyä, mihin lapset tarvitsevat rahaa, jota näin ansaitsevat. Mutta vastauskin taitaa jo olla tiedossa. Kun lapsetkin käyttävät yhä suuremman ajan perhepiiriin ulkopuolella harrastusten ja palvelujen parissa, rahaa tietysti kuluu. Sitä paitsi kulman hampurilaisbaari ei välttämättä ole huonompi vaihtoehto silloin, jos omassa kodissa ei ole ketään seurana eikä juttelemassa. Myös lasten harrastukset, kuten aikuistenkin, muuttuvat kaiken aikaa kalliimmiksi. Harrastipa elektroniikkaa, slalomia, ratsastusta, videoiden katselua tai matkustamista, kaikki maksaa. Suuri osa lasten työssäkäynnistä on todennäköisesti säästämistä tällaisiin harrastuksiin.

Olisi rehellistä myöntää tosiasia ja säättää 10—14-vuotiaiden lasten osalta se maksimaalinen päivittäinen ja viikoittainen työaika, jonka lapset lukukauden aikana taskurahojen hankkimiseen saavat käyttää. Samalla nämä lapset tulisivat minimipalkan ja sosiaaliturvan piiriin. Tämä työaika ei varmasti saisi olla kahta tuntia enempää arkipäivänä eikä neljää tuntia enempää viikonloppuna. Viikoittainen työaika pitäisi rajoittaa esimerkiksi kymmeneen viikkotuntiin. Töiden laatuun ja keveyteen pitäisi samalla saada määräykset. Samaan aikaan tulisi tietysti miettiä, onko olemassa sellaista harrastustoimintaa, jossa koulu, kirjasto tai nuorisotoimi voivat tulla nuorta vastaan. Kun kouluihin saadaan atk-kerhot, nuorisotoimi vastaisi videotyöpajoista ja ratsastuskursseista ja kirjastoista saisi lainata videoita — nämä vain esimerkiksi — poistuisi ehkä osa lasten oman rahan ansaitsemisen tarvetta.

Arvoisa puhemies! YK:ssa valmisteltu lasten oikeuksien sopimus on asiakirja, jota

täytyy pitää merkittävänä edistysaskeleena. Muiden perusoikeuksien joukossa se antaa lapselle oikeuden tulla kuulluksi itseään koskeissa asioissa ja oikeuden omaan kieleen ja kulttuuriperintöön. Lapsen oikeuksien sopimuksen pykälät ja henki eivät koske vain niitä maita, joissa me perinteisesti olemme nähneet lasten oikeuksia poljetun, esimerkiksi lapsityövoiman käyttönä tai lapsina sodan jaloissa. Lapsen oikeuksien kannalta tulisi tarkastella myös Suomen koko lainsäädäntöä. Ihmettelenkin, miksi tätä näkökulmaa ei lainkaan ole huomioitu nyt annetussa selonteossa.

Kun puhutaan oikeudesta omaan kieleen ja kulttuuriperintöön, voidaan perustellusti kysyä, miten tämä oikeus on turvattu suomalaisille etnisille vähemmistöille, esimerkiksi saamelaisille ja romaaneille. Kumpikin ryhmä on Suomessa joutunut monenlaisten rotuennakkoluulojen kohteeksi. Oikeus omankieliseen opetukseen näille lapsille on myös puutteellinen. Esimerkiksi saamelaisille ei vielä kukaan ole mahdollista käydä lukiota ja suorittaa ylioppilastutkintoa omalla äidinkiellään. Etnisten vähemmistöjen kohtelussa omassa maassamme on kysymys yhtä paljon lasten kuin aikuistenkin perusoikeuksista.

Arvoisa puhemies! Kun elämässään kriisiin joutuneiden nuorten kierre alaspäin alkaa, sillä on aina silminnäkijöitä, olivatpa he vanhempia, naapureita, sukulaisia, kavereita, opettajia. Useimmat kuitenkin ovat joko voimattomia tai haluttomia puuttumaan ajoissa tilanteeseen. Nuoren syöksykierre saattaa olla myös eri viranomaisten näkyvisä. He kuitenkin odottavat kukin verkkoineen maassa nuoren tömähdyksestä alas omalle hallintosektorilleen. Yhtäällä ovat valmiina sosiaaliviranomaiset, jotka saavat näin uuden sosiaalirajoitteisen ”asiakkaan”, toisaalla valmiina lainoppineet odottamassa uutta kriminaalitapaustaan, yhtäällä valkokaikit odottavat potilasta psykiatriseen hoitoon sairaaloihin tai parantoloihin ja viimeisessä neljänneksessä ovat sitten valmiina arkikultike Monosen miehet, jos tömähdyks maahan on liian kova. Kaikki ovat yhtä mieltä siitä, että syöksykierre pitäisi pysäyttää alkuvaiheessa ja haavoittunut enkeli saada siivilleen ajoissa.

Ruotsissa on aloitettu kokeilu, jossa uuden tyyppiset viikonloppuisät, eräänlaiset sijaisät, päivystävät kaduilla ja etsivät kontaktia

nuoriin, jotka silmin nähden ovat vaaravyöhykkeessä. Ajan merkinä tällainen toiminta on mielenkiintoista. Onko yhteisvastuun ajatus viimein palaamassa yksilökeskeisyyden nimiin vannoneeseen yhteiskuntaan? Suomessakin tulisi laajasti miettiä, miten erilainen tukihenkilötoiminta käynnistettäisiin jo siinä vaiheessa, kun amatööriinkin apu ihmiselämän suunnan muuttamiseen voi vielä vaikuttaa. Esimerkiksi lasten palvelupuhelimet ovat hyvä esimerkki siitä, miten apua voidaan antaa ajoissa ja oikeaan suuntaan. Ammatilaisten kenttään pudotaan usein aivan liian myöhään.

Arvoisa puhemies! Lastensuojelutyön suunnan muutos laitoshoidosta avohuoltoon on tervetullut. Laitoskierteisiin joutuneista ihmisistä on Suomessa kylliksi jo kokemuksia. Samalla on kuitenkin tärkeätä, että olemassa olevia ja ilmeisesti olemaan jääviä laitoksia yhä kehitetään inhimillisempään ja perheenomaisempaan suuntaan. Uudenlaisesta kehittämistyöstä on rohkaisevana esimerkkinä esimerkiksi Kuttulan perheyhteisö, josta saadut kokemukset ovat hyviä. Yhteistä rohkeille, onnistuneille kokeiluille näyttää olevan, että niissä toiminnasta vastaavat panevat normaalia työpanosta enemmän itsensä ja persoonallisuutensa peliin lasten hyväksi. Onnistunut lastensuojelu varmasti aina tarvitsee tällaisia tuliseluja ja kutsumusammattin harjoittajia. Lainsäädännössä ja voimavarojen jakamisessa tulisikin taata, etteivät uudet ja erilaiset toimintamuodot kariudu pykäläviidakoihin tai resurssien puutteeseen.

Arvoisa puhemies! Lastensuojelusta on turha puhua, ellei samalla puhuta siitä suhtautumistavasta, joka tässä yhteiskunnassa yleensä lapsiin kohdistuu. Nuorten ongelmakäyttäytymisestä on lehdistö viime vuosina nostanut esille toistaan hälyttävämpiä tapauksia. Kuvamme tenavista alkavat kohta koostua 9-vuotiaista murhamiehistä, 11-vuotiaista autovarkaista, 13-vuotiaista mummonpotkijoista ja 15-vuotiaista raiskaajista. Yhteiskunta alkaa pelätä omia lapsiaan. Viime aikojen keskusteluissa on yhä useammin vaadittu nuorille kovempaa kuria ja kovempia rangaistuksia periaatteena ”silmä silmää”. Samalla nähdään nuorisongelma hyvin staattisena. Sanotaan, että näiden nuorten kanssa on nyt jo yritetty kaikki. Nyt auttaa enää keppi tai häkki. Tosiasiassa joka

vuosi olemme tekemisissä muuttuneen nuorisojoukon kanssa. Osasta ongelmanuorisoa on tullut ongelmavanhempia, jotka ovat matkalla kohti ongelmavanhuuksiaan. Samalla on tullut uusi vuosikerta ihmisiä siihen joukkoon, jota kutsumme nuorisoksi.

Olen silloin tällöin tänä vuonna kulkenut Myyrmäen rautatieaseman kautta, ja joka kerta olen törmännyt siihen nuorisojoukkoon, joka aseman seutua miehittää. Arki-iltaisilla siellä on 13–16-vuotiaiden joukko kaljakasseineen, viikonloppuisin ajavat vähän nuoremmat ympyrää crossipyörillään asemahallissa. Jokainen käsittää, että kaljan kittaaminen arki-iltaisilla tai ympyrän ajaminen asemahallissa tunnista toiseen on melko vähävirikkeistä lapsuutta ja nuoruutta. Siinä ne nuoret kuitenkin ovat, puhuvat hyvin herkästi ohikulkijoille, milloin ystävälliseen, milloin vähän hännätyynsä sävyyn ja odottelevat. Odottelevat mitä? No, esimerkiksi sitä, että me aikuiset tulemme elokuvateattereista katsomasta Christiane F:ää, elokuvaa siitä, miten kovaa on nuorten elämä Berliinin rautatieasemalla.

Ed. Stenius-Kaukonen: Herra puhemies! Ed. Haavisto kuvaili elämää Myyrmäen rautatieasemalla. Voi sanoa, että Tampereen Koskikeskuksesta on ehkä jotakin hyötyä, vaikka sitä on paljon arvosteltu. Se on paikka, mistä lastensuojelutyöntekijät löytävät ne nuoret, jotka ovat kadonneet tai karanneet.

Lapsia on jätetty heitteille. Niin eivät ole tehneet vain jotkut vanhemmat. Myös yhteiskunta on jättänyt lapsia heitteille. Syytä ei pidä lähteä etsimään ensin vanhemmista vaan yhteiskunnasta. Lasten tulevaisuus on yhteiskunnan käsissä.

Lastensuojelulain muutosesityksen eräs keskeinen tavoite on taata lastensuojelun tarpeeseen joutuneelle lapselle, nuorelle tai perheelle kaikissa olosuhteissa perusturva toimeentulon, asumisen sekä tarvittavien palvelujen osalta. Kokonaisuutena selonteon lähtökohta on liian kapea, vaikka se onkin ilmeisen tarkoituksellinen. Arvioitaessa lastensuojelun tilaa ei ole voitu sivuuttaa tekijöitä, jotka johtavat lastensuojelun tarpeeseen. Selonteossa se on jäänyt kuitenkin niukaksi.

Kokonaan selonteon ulkopuolelle on jätetty kannanotot toimenpiteistä, joilla lapsiper-

heitä tulisi tukea, etteivät ne joutuisi lastensuojelun tarpeeseen. Ne ovat kuitenkin ensisijaisia, kaikki muu on jälkikäteen tapahtuvaa paikkailua. Lähestymistapa väistämättä osoittaa, että hallituksella ei ole halua todella pureutua lapsiperheiden aseman turvaamiseen.

Selonteossa todetaan, että yksilöiden ja perheiden ongelmien syntymistä ja kasautumista edeltävät usein asuntovaikeudet, työsäkäyntiin ja koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet, toimeentulovaikeudet ja ihmissuhdevaikeudet. Siinä on koko ongelmien vyyhti. Ongelmat tulevat lopulta vastaan myös lastensuojeluviranomaisille, kun ne ovat kestäneet usein vuosia. Silloin ne ovat jo hyvin vaikeita ja ongelmien ratkaisu jopa ylivoimaista.

Edellä mainituista syistä tässäkin keskustelussa on asunto-ongelmien ja toimeentulovaikeuksien ratkaisukeinojen oltava ensimmäisellä sijalla. Hallituksen toimenpiteet ovat olleet riittämättömiä tai olemattomia. Asumisen hinnan huikeaan nousuun johtanut politiikka on varmasti ollut omiaan kärjistämään myös lastensuojelun ongelmia. Asuntojen hintojen nousu pilviin ja kohtuuhintaisten vuokra-asuntojen puuttuminen on tehokkaammin kuin mikään muu yksittäinen asia saanut monet perheet mutta ennen kaikkea nuoret menettämään tulevaisuuden näköalat. Tilanne, jossa onnistumisen mahdollisuudet ovat pois suljetut, ei voi olla vaikuttamatta näköalattomuuteen ja myös välinpitämättömyyteen. Täytyy olla toivoa, jos haluaa pysyä elämänsyrjässä kiinni. Tässä yhteydessä ei välttämättä edellytetä asuntopoliittisten keinojen luettelointia vaan kohtuuhintaisten asumisen turvaamisen asettamista ensisijaiseksi yhteiskuntapolitiikan tavoitteeksi. Tätä selonteossa ei ole tehty.

Yhtä perustavaa laatua oleva väline lastensuojelun ongelmien ratkaisemiseen on perusturvan kuntoon saattaminen. Hallitus ei ole tehnyt mitään ratkaisevaa. Ratkaisevaa ongelmien kärjistymiselle on sen sijaan ollut se, että veropolitiikalla on jälleen alettu kasvattaa tuloroja. Pienten tulojen vapauttaminen kokonaan veroista ja sosiaaliturvan vähimmäisetuuksien korottaminen kohtuullisen toimeentulon turvaavalle tasolle on perusasia.

Perusturvan yhtenäistäminen siten, että ihmisiä ei juoksuteta luukulta toiselle, on yhtä olennaista. Ongelmia ei ratkaista vain

rahalla, mutta se on oleellinen osa ratkaisua, jonka keskeinen tavoite on ihmisen nöyryyttämisen lopettaminen. Ihmisten itsetunnon puute johtaa ongelmiin, vaikkei siihen aina liittyisi taloudellisiakaan ongelmia.

Emme yritäkään väittää, että esitetyillä keinoilla lastensuojelun tarve voitaisiin pois pyyhkäistä. Lastensuojelua tullee tarvitsemaan. Se, millä tavoin lastensuojelun tarvetta voidaan ennalta ehkäistä ja millä tavoin lastensuojelun tarpeeseen joutunutta lasta, nuorta tai perhettä voidaan parhaiten tukea selviytymään ongelmistaan, vaatii vankkaan tutkimukseen perustuvaa arviointia. Lastensuojelututkimus on ollut satunnaista. Perinnettä tähän tutkimukseen ei ole missään yliopistossa. Niinpä myöskään tutkimuksen tuoma tieto ei kokonaisuutena ole ollut rikastuttamassa lastensuojelun kehittämistä.

Tutkimuksen ja kokeilutoiminnan riittämättömyyteen selonteossa onkin kiinnitetty perustellusti huomiota. On vahinko, että lastensuojelulain sisältämä erillinen tutkimus- ja kokeilumääräraha on jäänyt käyttämättä. Erillisen määrärahan tavoitteena oli kannustaa toimivien ratkaisumallien etsimistä. Muissa Pohjoismaissa vastaavalla menetelyllä oli saavutettu tuloksia. Jatkossa lastensuojelututkimuksen toimeenpano on hoidettava järjestelmällisesti. Myös yliopistojen resurssit tehtävän hoitamiseen on turvattava.

Sosiaalihuoltolain ja lastensuojelulain perusteluissa otettiin varsin painokkaasti kantaa sosiaalisten näkökohtien ja lastensuojelun tarpeen huomioon ottamiseksi yhdyskuntasuunnittelun kaikilla tasoilla. Silloin sosiaalivaliokunnalle ilmoitettiin, että mainittuihin lakeihin sisällytettävä säännöksiä vastaavat säännökset sisällytetään myös rakennuslainsäädäntöön. Asia on edennyt hitaasti. Selonteossa kerrotaan varsin seikka-peräisesti sosiaali- ja terveysministeriön lausunnossa tehdyistä ehdotuksista rakennusasetukseen. Ensi perjantaina annettavaan asetukseen on sisällytetty entistä tarkemmat säädökset rakennusten terveellisuuden ja sosiaalisen toimivuuden perusteista, kuten leikkialueista. Tämä on tärkeä askel mutta ei yksin riittävä.

Rakenteellisen lastensuojelun idean mukaisesti sosiaali- ja terveysministeriön vuoden takaisessa lausunnossa on esitetty rakennusasetukseen sisällytettäväksi yhteistyövelvoite rakennusviranomaisten ja sosiaalivirano-

maisten kesken. Tämä velvoite edelleen puuttuu. Kuvaavaa esimerkkiä asiaa koskevien säännösten tarpeellisuudesta ei tarvitse kaukaa hakea. Ministeri Bärlundin kerrottua rakennuslain toisen vaiheen lähete keskustelussa pari viikkoa sitten sitä koskevan asetusluonnoksen olevan juuri lähdössä lausunnonle otin yhteyttä ympäristöministeriöön. Jakelulistasta kävi ilmi, ministeri Halonen, että kaikkien mahdollisten lausunnonantajatahojen joukosta ei suinkaan löytynyt STM:ää. Asia luvattiin tosin hoitaa.

Ministeri Bärlund sanoi, että lakiehdotukseen sisältyvä kestävä kehityksen periaate pitää sisällään myös sosiaaliset näkökohdat. Sitä harvassa kunnassa osattaneen oivaltaa, kun perusteluissa eikä myöskään asetusluonnoksessa mainita asiasta sanaakaan. Mielestäni olisi tarpeen, että laki- ja talousvaliokunta pyytäisi rakennuslain muutosesityksestä, joka siellä on käsiteltävänä nyt, lausunnon sosiaalivaliokunnalta. Tämä on tarpeellista senkin vuoksi, että kolmannessa osuudistuksessa, joka tulee ensi keväänä eduskuntaan, on lausunnonanto kunnissa suunniteltu jätettäväksi entisten väljen säännösten varaan. Rakenteellisen niin kuin ennalta ehkäisevänkin sosiaalityön voimakas kehittäminen on välttämätönä, jos todella halutaan ehkäistä ongelmien syntymistä niin kuin lastensuojelulain perusteluissa todettiin.

Seuraavaksi käsitellen sosiaalityön menetelmiä hallituksen esitykseen sisältyvien konkreettisten muutosehdotusten valossa. Erittäin yleisenä huolenaiheena hallituksen lainmuutosesitysten johdosta on lastensuojelun parissa työskentelevien keskuudessa se, että muutoksilla lastensuojeluviranomaisilta viedään välineet tarttua ongelmiin riittävän ajoissa saadakseen nuorten kierteen katkaisuksi. On epäilty, että lakiesityksen laatijat eivät tunne käytännön olosuhteita, joissa työtä tehdään.

Esityksen ensimmäisenä tavoitteena on kirjattu lasten ja nuorten oikeuksien laajentaminen lastensuojelussa. Tämä on tavoite, jonka toteuttamiseksi on johdonmukaisesti toimittava. Eräissä kohdin sen arvioidaan kuitenkin saaneen muotoja, joissa käytännössä hyviksi ja joustaviksi havaittuja toimintamuotoja rajoitetaan.

Perhehoitoa ja laitoshoidtoa käytettiin aikaisemmin vain huostaanotettujen lasten ja nuorten sijaishuollon järjestämiseen. Uuteen

lakiin nämä liitettiin myös avohuollon tukitoimiin, jotta huoltosuunnitelmalla voitaisiin täydentää muuta huoltoa perheen kriisitilanteissa. Koska laitoshoidtoa tai perhehoitoa käytetään näissä tilanteissa avohuollon tukitoimena kasvatuksen tukemiseen, ei niitä voi käyttää vastoin vanhempien ja 12 vuotta täyttäneen lapsen tahtoa eikä myöskään alle 12-vuotiaan tahdon vastaisesti, jos lapsi on riittävän kehittynyt.

Nyt hallitus antaa ymmärtää, että säännös on käytännössä saanut sovellutuksia, jotka merkitsevät varsinaisten lapsen huostaanotamista koskevien säännösten kiertämistä, ja esittää, että tämän säännöksen mukaiseen alle 12-vuotiaan lapsen sijoitukseen voidaan ryhtyä enintään kolmeksi kuukaudeksi. Samalla hallitus kuitenkin toteaa, että säännöstä on eräissä nuorten kasvatuksen tukemiseen tähtäävissä tilanteissa sovellettu menestyksekkäästi ja tältä osin säännösmuutoksella vahvistetaan olemassaoleva käytäntö.

Nyt lastensuojelun työntekijät kysyvät, miten se sitten onnistuu. Huoltaja voi olla sairaalahoidossa esimerkiksi puoli vuotta. Perusteita varsinaiselle huostaanotolle ei ole, ja on kysyttävä, olisiko se mielekästä, vaikka perusteet olisikin. Miten lapsesta siis huolehditaan loppuaika? Hoitojakson jälkeen vanhemmilla olisi taas voimia huolehtia lapsesta.

Äiti saattaa myös lähteä kokoamaan elämänsä sirpaleista esimerkiksi opiskelemalla tai työskentelemällä toisella paikkakunnalla. Nimenomaan aikuisiuhmissuhteiden järjestykseen panolle voidaan tarvita aikaa enemmän kuin kolme kuukautta. Sinä aikana äiti saattaa olla kykenemätön huolehtimaan lapsistaan täysipainoisesti. Tällöin kontakteja lapsiin hoidetaan esimerkiksi viikonloppuisin. Tilanteen rauhoittumiseen saattaa kulua aikaa, ennen kuin lapset voivat jatkaa yhteiselämää huoltajiensa kanssa.

Tilastot kyllä osoittavat, että usein päädytään näissä tapauksissa lopulta huostaanottoon. Tällöin pitkään jatkunut epävarma tilanne ei tietysti ole hyväksi. Kun alle 12-vuotiaan sijoitukseen tukitoimena ei voida ryhtyä vastoin vanhemman tahtoa, edellyttää se siis aina sopuun pääsyä asiasta. Siksi määräjajan asettaminen tuntuu ainakin liian lyhyeltä. Hallituksen väitteet lain kiertämisestä on perusteellisesti selvitettävä valiokunnassa ja tarvittaessa etsittävä muita keinoja epäkohtien korjaamiseksi.

Kiireellinen huostaanotto on nykyisten säännösten mukaan voimassa 14 vuorokautta. Tässä ajassa voidaan selvittää tilanne, jos toimenpiteen syynä on ollut äkillinen perhekiiri ja lapsi voidaan palauttaa kotiin. Suurimmiksi esteiksi tilanteen nopealle selvittämiseksi ovat sosiaalityöntekijöiden mukaan muodostuneet tilanteet, joissa esimerkiksi vanhemmat katoavat huostaanoton jälkeen pitkiksi ajoiksi tai ylipäätään kieltävät ongelmien olemassaolon tai vastustavat huostaanottoa haluamatta selvittää ongelmia. Kiireellistä huostaanottoa on voitu jatkaa huostaanoton valmistelupäätöksellä, joka on antanut aikaa perheen tilanteen selvittämiseen rauhassa. Vaikka huostaanottotilanteessa sosiaalityöntekijätkään eivät aina osaa arvioida tilannetta lapsen edun mukaisesti, olisi tässäkin tilanteessa löydettävä lasten ja vanhempien oikeusturvan takeeksi muut keinot kuin lyhyt määräaika. Ed. Andersson selvitti tämän pykälän sisältöä, sitä, että hallitus esittää kiireellisen huostaanoton rajoittamisesta 30 päivään, joten en sitä enää kuvaile.

Devan eduskuntaryhmän mielestä lastensuojelun työntekijöiden esittämät ratkaisumallit on vielä tutkittava. Heidän mukaansa lapsen edun kannalta parempi ratkaisu olisi oikeus valittaa myös kiireellisestä huostaanottopäätöksestä ja/tai huostaanoton valmistelupäätöksestä. Jos tämä ei ole mahdollista, asian valmisteluun tulisi varata riittävä selvittelyaika, sillä kysymyksessä on yksi vaikeimmista perhettä koskevista ratkaisuista. Määräaika pitäisi tällöin pidentää 30 vuorokaudesta kolmeen kuukauteen. Kaikista kannanotoista ja keskusteluista, joissa aiemmin ja nyt aivan viime viikkoina erityisesti olen yrittänyt selvittää tärkeimpiä tavoitteita, joita eri tahoilla lastensuojelun parissa työskentelevillä on, on hahmottunut selkeä tavoite saada aikuiset ottamaan vastuu lasten ongelmien voittamiseksi, johtuivatpa ne vanhempien tai lasten käytöksestä, ja se että toimenpiteisiin ryhtymistä ei saa viivyttellä. Erimielisyys vallitsee tavoista, joilla tavoitteet voidaan saavuttaa.

Hallitus esittää, että 12 vuotta täyttänyt lapsi voi itse käyttää puhevaltaa huostaanottoa, sijaishuoltoa sekä huostaanoton lopettamista koskevissa asioissa. Se merkitsee, että myös häntä on kuultava ennen päätöksen tekoa hallintomenettelylain mukaisesti. Lastensuojelun piirissä työskentelevien taholta

on voimakkaasti vastustettu ikärajan alentamista. Se on ymmärrettävää, kun pelkona on, että lapsen harteille asetetaan vastuu ratkaisuista, joiden tekemiseen heillä ei ole edellytyksiä. Mielestämme ikärajan alentaminen ei tarkoita vastuun asettamista lapsen harteille eikä estä tarvittaessa nopeaa päätöksentekoa. Päätöksenteko kuuluu aikuisille ja nimenomaan lastensuojeluviranomaisille, milloin lapsi itse eivätkä hänen vanhempansa ehkä kykene tekemään lapsen edun mukaista ratkaisua. Lastensuojeluviranomaisten on uskallettava tehdä päätökset tarvittaessa nopeasti.

Oikeusturva on taattava viranomaispäätösten kohteeksi joutuneille aina, mikä edellyttää, että päätöksistä on valitusmahdollisuus. Lasten oikeuksien turvaamiseksi puhevaltaikärajan alentaminen 12 vuoteen on perusteltu. Lainsäädännöllä voidaan turvata, että päätöksiä noudatetaan muutoksenhausta huolimatta, milloin päätökset vaativat välitöntä toimeenpanoa. Tarvittaessa päätös voidaan määrätä pantavaksi toimeen välittömästi muutoksenhausta huolimatta. Olemme valmiit tarkkaan harkitsemaan tätä kysymystä vielä kuultuamme mahdollisimman laajaa asiantuntijoiden joukkoa ja nimenomaan niitä keinoja, millä voidaan estää, että näitä välittyä ongelmia ei synny.

Varsinaiset lastensuojelutyöntekijät ovat ammattilaisia, joilla on paljon kokemusta siitä, minkälaisia ongelmia eteen voi tulla, ja sitä kautta heille on muodostunut myös vankka näkemys lainsäädännön muutosten vaikutuksista käytännön työhön. Toisaalta lasten kanssa työskentelee monia muita ammattiryhmiä, jotka näkevät tilanteet vähän toisesta näkökulmasta, joka joskus on laajempi kuin suoraan päätöksentekoon osallistuville on mahdollista.

Ikärajan alentamista vastustettaessa on tuotu esiin sen pelätyt kielteiset vaikutukset. Olen törmännyt Tampereella kahteen tuoreeseen tapaukseen, joissa 12—13-vuotiaat lapset itse haluavat lastenkotiin pois kodin kestävämmästä tilanteesta. Eikö lapsen itsenäinen puhevalta olisi tässä tilanteessa lapsen edun mukaista?

Ikäraja on noussut voimakkaan keskustelun kohteeksi myös rikoslainsäädännön osalta. Päällimmäiseksi on noussut esitutkintalain arvostelu. Sen väitetään nostaneen rikosten määrää huomattavasti. Tampereella

nuorten elämää läheltä seurannut vahvistaa nimenomaan nuorten rikosten määrän kasvun, mutta ei pidä esitutkintalaskia selityksenä, vaan näkee rikosmäärien kasvun tuloksena pidemmän ajanjakson kehityksestä, jolle on ollut tunnusomaista köyhyyden kasvu. Se on alkanut nyt purkautua kasvavana rikollisuutena. Perusturvan kuntoon saattamista ja varsinkin lapsiperheiden toimeentulon turvaamista kannattaisi yrittää ensimmäisenä toimenpiteenä eikä luottaa rangaistusten lisäämisen pienentävän rikosten määrää. Se ei tietenkään ole riittävä resepti ongelmien ratkomiseen.

Ratkaisua on lähdettävä hakemaan nyt jo vallitsevaan tilanteeseen. Monilta vanhemmilta on mennyt jo voimat kasvattaa lapsia, ja he ovat valmiit suostumaan mihin tahansa viranomaisten esittämiin ratkaisuihin. Lastensuojelun tarve syntyy perheissä, joissa tausta on samanlainen eli vanhemmilla on ongelmia. Useimmiten niitä on päihteiden vuoksi. Lapsen häiriintyminen vaatii ryhtymään toimenpiteisiin. Saman taustan seuraava vaihe on se, jossa lapsi itse oirehtii niin rajusti, että aiheuttaa vaaran omalle kehitykselleen, ja sen vuoksi ryhdytään lastensuojelutoimiin. Yhtä kaikki perheen ongelmiin pitäisi voida paneutua mahdollisimman aikaisessa vaiheessa ja saada ulkopuolista apua.

Aiemmin varsin käyttökelpoisena keinona pitää yhteyttä perheeseen ja yrittää estää ongelmien kasaantuminen oli kotipalveluhenkilöstön apu perheessä. Tämä mahdollisuus vietiin henkilökunnan toivomuksesta huolimatta silloin, kun kotipalvelut säädettiin aina perheen maksukykyyn mukaisesti veloitettavaksi. Maksutonta kotipalvelua ei enää ole mahdollista saada lastensuojeluperustein. Tämä virhe pitäisi vihdoinkin korjata.

Selonteossa puhutaan kauniisti, että kotipalveluilla pyritään tukemaan vanhempien kasvatusmahdollisuuksia erityisesti tehostetun perhetyön muodossa ja työskentelemällä perheen kodissa. Tämä jää utopiaksi monen perheen kohdalla, jos kodinhoitajien on samalla, kun ilmoittavat valmiudesta tulla perheeseen, ilmoitettava, että tästä tulee teille jälkikäteen lasku. Aivan varmasti yhteiskunnalle tulisi halvemmaksi, jos myös kotipalveluhenkilöstö luonnollisesti voisi tukea lapsiperheiden omatoimista suoriutumista, niin kuin aikaisemmin tapahtui.

Uuden lastensuojelulain myötä siirtyminen perhekeskeiseen työskentelyyn ja parityöskentelyyn on jo tuottanut tuloksia. Ongelmien syihin ja siten myös seurauksiin päästään paremmin kiinni työskenneltäessä yhdessä koko perheen kanssa. Parityöskentely voidaan nähdä myös perheen ja lasten oikeusturvan parantajana. Työntekijöille se antaa tukea vaikeita päätöksiä tehtäessä, niin ettei työntekijä joudu yksin kantamaan vastuuta. Yksin työskentelyn rajoittaminen on henkisen työsuojelun keino yhtä hyvin sosiaalityössä, terveyskeskuksessa kuin räjähdysvaaran sisältävissä töissä; vain viimeksi mainituissa sitä on pidetty itsestäänselvyytenä.

Perhekeskeisen työn kehittäminen edellyttää merkittävää uutta askelta, sosiaalityöntekijöiden jalkauttamista. Sosiaalityö tapahtuu liiaksi toimistossa virka-aikana. Perheelle tai lapselle varataan aika sosiaalityöntekijän luokse. Jos hän ei saavu, asia jää kesken. Sosiaalityöntekijät tekevät kyllä kotikäyntiä, mutta katukäynnit eivät kuulu varsinaiseen työnkuvaan. Juuri sitä tarvittaisiin laajassa mitassa. Yksittäiset projektit eivät riitä. Työajan tulisi olla joustava. Se, että kenttätööhön ei riitä aikaa, johtuu sosiaalityöntekijöille kasatuista rutiineista. Tässä suhteessa lastensuojelulain muutosesitys ei tuo parannusta, pikemminkin päinvastoin.

Laitospaikkojen tarvetta on edelleen, joidenkin arvioiden mukaan jopa enenevässä määrin. Eräillä tahoilla laitossijoituksen vaihtoehtona nähdään heitteillejättö. Ei ryhdytä mihinkään toimenpiteisiin, vaikka tarvetta olisi, jos lapsi itse vastustaa. Toimenpiteisiin ryhtymiseen ei nykyään riitä, että nuorella on rikoksia tai että hän laiminlyö koulua, vaan vaaditaan kokonaisvaltaista näyttöä, että lapsen kehitys vaarantuu. Tällaista aineistoa katsotaan usein vaikeaksi saada kasaan, ja silloin toimenpiteisiin ei voida ryhtyä ainakaan riittävän nopeasti. Työntekijät pelkäävät, että ikärajan alentaminen johtaa entistä suurempaan paperien keräämiseen ja siten siirtää kiireellisesti tarvittavia ratkaisuja.

Nykyisin yleinen tavoite on siirtää päätöksentekoa paikallistasolle mahdollisimman lähelle päätöksen kohteita. Ehdotuksessa luvan hakemisesta kaikista koulukotisijoituksista sosiaalihallitukselta mennään toiseen suuntaan. Tämä on se 22 §, mistä ed. An-

derssonkin puhui. Päätöksenteon pitää olla kunnissa, ja päätöksistä pitää voida valittaa normaalissa järjestyksessä.

Perhehoidon ongelmiin tarvitaan pikaista ratkaisua, vaikka se ei ole yksinkertaista. Keskeisimmäksi ongelmaksi niin perhehoitoon sijoitettujen lasten kuin perhehoitajien kannalta on todettu hoidon epävarmuus. Kukaan ei voi olla varma siitä, miten kauan se jatkuu. Sillä on monia kielteisiä vaikutuksia. Perhehoitajien sosiaaliturva, josta on vuosia puhuttu, on saatettava kuntoon. Se on jo nyt viipynyt liian kauan. Perhehoidon muunkin kuin taloudellisen tuen järjestäminen on kiireellinen tehtävä.

Koulukuraattori ja koulupsykologitoimintaa on järjestetty suuremmissa kunnissa. Kouluyhteisön osana työskentelevä koulukuraattori ja -psykologi ovat voineet tarttua ongelmiin tuoreeltaan ja vaikuttaa välittömästi kouluyhteisöön niiden ratkaisemiseksi. Se on mahdollistanut myös ennalta ehkäisevän työn kouluyhteisössä ja toisaalta myös valmentaa kouluyhteisöä vastaanottamaan ongelmat, mikä on estänyt ongelmien kärjistymistä ja myös helpottanut niiden ratkaisua. 90 prosenttia tapauksista onkin voitu ratkaista ilman ulkopuoliseen apuun turvautumista.

Koulukuraattorien oma tavoite on ollut saada toiminta lakisääteistettyä koululainsäädännön kautta. Esitys on perusteltu. Eräänlaisena kompromissina nyt ehdotetaan, että säännökset toiminnasta otettaisiin lastensuojelulakiin, jolloin myös perustettavat virat tulevat valtion osuuden piiriin SVOLin mukaisesti. Kunnat voisivat ratkaista, järjestääkö oppilashuolto hallinnollisesti kouluvai sosiaalilautakunnan vai mahdollisesti perustettavan yhteishallinnon alaisuuteen.

Pyytäisin ministeri Halosta vastaamaan: Tarkoittaako laki sitä, että jos toiminta on hallinnollisesti koululautakunnan alaista, kunta ei saakaan valtionosuutta? Entä mikä on tilanne, jos on perustettu yhteishallinto? Jos valtionosuutta ei näissä tapauksissa tule, valinnan mahdollisuus kunnille on vain silmälumetta ja kunnat pakotetaan valitsemaan taloudellisista syistä sosiaalilautakunnan alainen hallinto. Koulukuraattorien kannan mukaisesti devan eduskuntaryhmä tähdentää toimintaa kouluyhteisön osana. Hallituskin kyllä perusteluissa korostaa nimenomaan, että toiminta on kouluyhteisön osa. Me esitämme,

että psyykkisestä ja sosiaalisesta oppilashuollosta säädetäisiin koululaissa.

Erityisen ongelmalliseksi toiminnan lakisääteistäminen muodostuu sen vuoksi, että hallitus ei esitä kiintiöiden lisäämistä. Nykyisten verkkojen lakisääteistäminen tulee siis merkitsemään kilpailua päivähoidon, kotipalvelun ja lastensuojelun vaatimien virkalisäysten kanssa. Tällä voidaan viedä pohja pois niin koulun oppilashuollon kuin lastensuojelulain muutosten edellyttämältä kehitykseltä.

Lopuksi käsittelen vielä lastensuojelun resursseja. Lastensuojelussa on meneillään alueellistaminen, niin kuin muussakin sosiaalihuollossa, mikä tarkoittaa sitä, että tarvittaessa sosiaalitoimiston palveluja perheen ei tarvitse juosta esimerkiksi päihdehuollon, lastensuojelun ja toimeentulotuen virkailijan luota toiselle. Yksi sosiaalityöntekijä voi paneutua kaikkiin ongelmiin. Se on perheen kannalta varmasti hyvä, mutta vaatii sosiaalityöntekijältä entistä monipuolisempaa ammattitaitoa ja lisää vastuuta. Siksi se vaatii täydennyskoulutusta sosiaalityöntekijöille.

Parityöskentelyn myönteisistä kokemuksista jo totesin. Se tuo kahden työntekijän ammattitaidon ja kokemuksen, mutta samalla jakaa myös vastuuta erittäin vaikeiden asioiden ratkaisussa. Ainakin suuremmissa kaupungeissa ja läänikohtaisesti tarvitaan varmasti sosiaalityön osa-alueisiin kuten lastensuojeluun erikoistuneita työryhmiä, jotka voivat tuoda ammattitaitonsa asiakastyössä painiskelevien sosiaalityöntekijöiden tueksi.

Sosiaalityö kaikkineen vaatii suurta ammattitaitoa silloin, kun sitä tehdään uusien lakien asettamien ylevien tavoitteiden mukaisesti. Siksi onkin korkea aika toteuttaa sosiaalivaliokunnan aikaisemmat kannanotot sosiaalityöntekijöiden palkkauksen korottamisesta. Ei voi olla ihmettelemättä sitä lyhynäköisyyttä, jolla edelleen suhtaudutaan ihmisen kaikinpuoliseksi hoitamiseksi nimenomaan naisten toimesta tehtyyn työhön. Juhlapuheissa kyllä korostetaan, että ihminen työntekijänä on yhteiskunnan tärkein voimavara, mutta vieläkö tästä voimavarasta ei olla valmiita pitämään huolta, koneiden rasvauksesta kyllä huolehditaan.

Virkakiintiöiden lisäämisestä tuskin tarvitsi puhua, jos sosiaalityöntekijöiden vapaut-

tamiseksi toimeentulotuen mekaanisesta laskemisesta jo ryhdyttäisiin tosi toimiin eli toteutettaisiin yhtenäinen perusturva ja sen toimeenpanosta huolehtisi Kansaneläkelaitos, jolla on koulutettu ja ammattitaitoinen henkilökunta etuuskäsittelyyn.

Lastensuojelulaitosten kehittämistä ei saa jättää retuperälle, vaikka voimavaroja suunnataan entistä enemmän ongelmien ennalta ehkäisyyn. Laitosten henkilökuntatavoitteeksi on asetettu viisi lähikasvattajaa kahdeksan lapsen yksikköä kohti. Näitä tavoitteita ei ole kuitenkaan lainkaan tarkistettu työajan lyhentämisen vuoksi. 36 työtunnin työviikkoon siirtyminen johtaa esimerkiksi kolmiosastoissa laitoksessa yhden työntekijän vajaukseen. Se pitäisi ottaa mitoituksessa huomioon.

Tällä hetkellä työntekijöiden suuri vaihtuvuus kaikilla lastensuojelun sektoreilla on suuri ongelma. Huolestuttavana piirteenä voidaan myös pitää henkilökunnan naisistumista. Palkkauksen saaminen vastaamaan työn vaativuutta on erittäin tärkeä tekijä lastensuojelutyön tuloksellisuuden kannalta. Jos asiaa pitää tarkastella kustannusten kautta, voidaan tässäkin asiassa sanoa, että henkilökunnan palkkauksen kohentaminen on varmasti yhteiskunnalle halvempi ratkaisu kuin syvenevien ongelmien hoitaminen.

Herra puhemies! Ryhmäpuheenvuorossa käytettävissä oleva aika on kulunut pääasiassa kritiikkiin. Siitä huolimatta lastensuojelulain muutosesitys, jolla jälkihuolto tehdään pakolliseksi ja taataan lastensuojelun tarpeeseen joutuneelle perheelle ja sen jäsenille ehdoton oikeus toimeentuloon ja asuntoon, on merkittävä askel eteenpäin edes siinä vaiheessa, kun lastensuojelun tarve on jo ilmaantunut. Jotta oikeus toimeentuloon ja asuntoon voidaan taata, on asuntoasioita ja toimeentuloa koskevia säännöksiä täydennettävä vastaavasti.

Ministeri Halonen: Arvoisa puhemies! Nyt kun ryhmäpuheenvuorot on pidetty, voi vain sanoa, että niissä on niin monipuolisella tavalla ja perinpohjaisesti selvitetty sekä varsinaista lastensuojeluselontekoa että tämänhetkistä lapsipoliittista tilannetta Suomessa, että niihin edes kohtuullisella huolellisuudella vastaaminen veisi moninkertaisesti sen ajan, jonka eduskunta on itse asettanut meille käytettäväksi näihin puheenvuoroihin. Kui-

tenkin ehkä muutamia kommentteja tässä vaiheessa on aiheellista kustakin puheenvuorosta tehdä.

Ensinnäkin eduskunta aikoinaan itse edellytti lastensuojeluselontekoa varsin suppeassa muodossa säätäessään lastensuojelulain. (Ed. Stenius-Kaukonen: Tämä ei pidä paikkaansa!) Tämä Kivisen tutkimus, joka on tehty selontekomme pohjaksi, tavallaan lähestyi asiaa sosiaalityön näkökulmasta, joka on, jos kuvaisi sitä sipulirakenteella, kaikkein sisimmäisin asia. Siitä saatua tietoa on käytetty myös selonteon puolella, joka on jo jonkin verran laajempi ja jossa sitten koetetaan, joskin vain kuvauksellisesti, kertoa myös niistä yleisistä yhteiskunnallisista tekijöistä, jotka vaikuttavat lasten asemaan. Toki tutkimuksenkin taustalla sanotaan, että ne ovat koko ajan vaikuttamassa.

Oma avauspuheenvuoroni oli tätä askeltaakin laajempi. Olin varsin tietoisesti ottanut siihen mm. sellaisia lapsipoliittisia osatekijöitä, joita selonteossa ei ole, ja myös kansainvälisen kehityksen, joka mielestäni kuitenkin kuvaa tilannetta Suomessa lastensuojelulain säätämisen jälkeen. Sitä tiukasti ottaen kyllä eduskunnan vastauksessa olevassa selontekovaatimuksessa ei edellytetä.

Kaiken kaikkiaan ryhmäpuheenvuorot kuultuani olen huomannut, että sinänsä painopiste jokaisessa puheenvuorossa on enemmän tai vähemmän mennyt nimenomaan lapsipoliittiseen keskusteluun, ja tämä lienee aivan luonnollinen reaktio. Toivoisi kuitenkin, kun eräitä puheenvuoroja analysoi, että pääpaino pysyisi siinä, mitä eduskunta itse edellytti, eli sittenkin tämän kaikkein vaikeimman alueen, viimesijaisimman vaiheen, kehittäessä.

Sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän puheenvuorossa kansanedustaja Paavilainen kysyy, voisiko kussakin kunnassa olla lastensuojelutoimenpideohjelma niin, että koulutus-, terveys- ja vapaa-aikalautakunnat sekä järjestöt yhdessä laatisivat alueellisen suunnitelman lastensuojelun kehittämiseksi. Tämä on mielestäni erinomaisen hyvä malli sinänsä sisällöllisen sosiaalipolitiikan kehittämiseksi. Tässä mielessä myös voi ottaa tämän vinkin valtioneuvoston tasolle ja pohtia jatkossa, millä tavoin valtakunnallinen viisivuotissuunnitelma mahdollistaisi tämän tyyppisten toimenpideohjelmien tulemisen suosituiksi kuntatasolla.

Kuitenkin on tietysti rehellisesti sanottava se, että kun tämä samainen eduskunta on tämän tästä vaatinut nimenomaan kunnallisen itsehallinnon toteuttamista ja vahvistamista, niin enemmän tai vähemmän kysymys on valtiovallan puolelta erilaisten ideoiden, virikkeiden ja porkkanoiden luomisesta siihen kunnalliseen päätöksentekoon, joka sitten viime kädessä näistä asioista päättää. Mutta asia on mielestäni kehittämisen arvoinen.

Mitä tulee mahdollisuuksiin käsitellä lastensuojeluselontekoa koskevia asioita pohjoismaisesta näkökulmasta, tätä on itse asiassa jo tehtykin tutkimuksen ja kehitystyön osalta, jossa Pohjoismaat ovat nimenomaan lapsuuden paikallistamisessa yhteistyössä tehneet ns. Basun-tutkimusta, jolla on koetettu selvittää sitä, mitä on olla lapsi Pohjoismaissa tässä ja tänään eikä vain päättäjien muistoissa, ja tällä tiellä on aiheellista jatkaa.

Lapsivaltuutetun tai lapsiasiamiehen instituution esille ottaminen tapahtui ensimmäisen kerran sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän puheenvuorossa, mutta se tuli esille myös myöhemmin muistaakseni vihreiden puheenvuorossa. Se on tietysti hyvin pohjoismainen malli. Meillä on kuluttaja-asiamies, meillä on kilpailuasiamies, meillä on myös eduskunnan oikeusasiamies, oikeuskansleri, tasa-arvovaltuutettu, ja malli näyttää sopivan tällä hetkellä aika hyvin pohjoismaiseen ajattelutapaan kansalaisten oikeussuojan vahvistamisesta. On myös vastakkaisia asenteita, jotka sanovat, että tämä johtaa pirstaleiseen yhteiskuntakuvaan, mutta mielestäni tätäkin ideaa on aiheellista kehittää eteenpäin.

Haluaako sitten eduskunta tulevaisuudessa lapsipoliittista selontekoa vaiko ei, se on täsmälleen eduskunnan omissa käsissä, ja edellyttääkö se sitä tältä hallitukselta eli jo nyt ennen tämän eduskuntakauden päättymistä vai vasta seuraavilta, senkin eduskunta voi kyllä ihan itse päättää.

Mitä tulee kansallisen kokoomuksen eduskuntaryhmän puheenvuorossa kansanedustaja Anneli Tainan esille ottamaan 12 vuoden ikärajaan, se tuntui toistuvan useissa tämän jälkeisissäkin ryhmäpuheenvuoroissa. On ehkä hyvä tässä yhteydessä vielä kerran painottaa sitä, että kysymys ei ole vastuun asettamisesta 12-vuotiaan harteille vaan siitä,

niin kuin lähinnä vihreiden ed. Haavisto myöhemmin selvittikin, että 12-vuotiaallakin on oikeus saada asiansa esille. Myös ed. Stenius-Kaukosen puheenvuorossa tätä näkökohtaa valotettiin. Sosiaalivaliokunta varmasti tulee palaamaan tähän asiaan. Se on ollut eräs keskustelluimmista ja kiistellyimmistä kysymyksistä, mutta haluaisin tässä yhteydessä muistuttaa siitä, että sen jälkeen, kun Suomesta tuli Euroopan neuvoston jäsen, meidän on myöskin totuttava katsomaan näitä asioita yksilön oikeusturvan näkökannalta, niin hyvää kuin me kaikki tietysti haluammekin sosiaali- ja terveydenhuollon toimenpiteiden piirissä.

Mitä tulee tukiasuntojen saantiin ja niiden kiirehtimiseen, ed. Taina on, sanoisinko, perinteisellä sosiaali- ja terveysministeriön linjalla ollut tässä suhteessa. Nimittäin alkuperäinen suunnitelma oli nyt esitettyä kiirehtivämpi, mutta tällöin kuntien puolelta on hyvin vakavasti tuotu esille se, että ns. subjektiivisten oikeuksien tai yhtä vahvojen oikeuksien toteuttamiseen pitäisi antaa tarpeeksi aikaa, jotta tämä lainsäädännöllisesti uusi mutta yksilön kannalta mielestäni erittäin tehokas malli myöskin sitten käytännössä toteutuisi. Tässä mielessä on kysymys selvästi kompromissista, siitä mitä on arvioitu kuntien pystyvän näillä resursseilla aikaansaamaan, ja toisaalta sitten siitä, mikä on ollut meidän puoleltamme nähty tarve.

Mitä tulee sosiaalitoimen ja erityisesti lastensuojelun ottamiseen enemmän painopistealueeksi valtakunnallisella ja kuntatasolla, mitä myöskin kokoomuksen puolelta esitettiin, niin se on otettavissa esille jo heti seuraavassa valtakunnallisessa viisivuotissuunnitelmassa, mutta pitäisin ennen kaikkea tärkeänä sitä, että myöskin seurantajärjestelmä kehittyisi sellaiseksi, että me tiedämme täsmällisemmin kuin on ollut aikaisemmin tapana. Tämä on sekä selonteossa että tutkimuksessa esille tuleva asia, miten tilanne kehittyy todella kunnissa, koska samaa asiaa hoidetaan kovin eri tavoilla.

Viimeinen huomautukseni kokoomuksen puheenvuoron suuntaan on se, että sosiaali- ja terveysministeriön muistioon viitattiin, jossa sosiaalihuollon palvelurakenteen ja asiantuntemuksen selvittämisen yhteydessä todetaan, että sosiaalityöntekijän kelpoisuusehtoja voitaisiin alentaa ja harkita eräitä paikallisiakin vaihtoehtoja. Kysymyksessä on kä-

sittääkseni toimikunnan mietintö, jossa pääjohtaja Taipale oli puheenjohtajana ja jossa käsiteltiin sosiaalityön sisältöä. Se on pohjatyö, jossa olivat eri intressiryhmät edustettuina, ja kansanedustaja Tainan esille tuoma kanta oli myös ammattiliiton kanta. Tässä yhteydessä voi vain sanoa, että ministeriössä pohditaan eri näkemysten yhteensovittamista, mutta uutta näkemystä me kyllä tarvitsemme sinänsä koulutukseen tulevaisuudessa.

Keskustan eduskuntaryhmän puheenvuoron piti kansanedustaja Eeva Kuuskoski-Vikatmaa, ja mieleeni tuli puheenvuoron alkaessa, että kansanedustaja Kuuskoski-Vikatmaa arvioi ministeri Kuuskoski-Vikatmaan aikaansaannosta, sillä suuri osa toimisista, joita tässä on arvioitavana, on edellisen hallituksen ajalta. Voi tietysti vaatia, että tämän hallituksen aikana olisi kaikki epäkohdat ehditty korjata, mutta mielestäni se ei ole kovin realistinen vaatimus.

Mitä ensinnäkin tulee Suomen kansainväliseen kuvaan YK:ssa lasten oikeuksia koskevan sopimuksen osalta, niin en tiedä, lohdutanko keskustan eduskuntaryhmää, jos kerron, että sosiaaliministeri, joka täällä nyt on pitänyt myös tämän lastensuojeluselontekoa koskevan puheenvuoron, on kyllä ulkoministeriön siunauksella matkustamassa YK:hon pitämään nimenomaan sen lapsipoliittisen puheenvuoron.

Mitä tulee ed. Kuuskoski-Vikatmaan huolenpitoon siitä — sama huoli näytti olevan myös mm. devan ryhmässä — että jos koulukuraattorin ja koulupsykologin toiminnan lakisääteistämisen yhteydessä ei lisätä sosiaalityöhön osoitettuja virkoja, niin ne tulevat pois tästä vanhasta kiintiöstä ja aiheuttavat tavallaan pulaa tälle puolelle, niin mielestäni tämä huoli on osittain aiheeton. Me tietysti haluaisimme saada nykyistään enemmän resursseja sosiaali- ja terveydenhuollon puolelle, mutta nimenomaan sosiaalityön osalta on kyllä sanottava avoimesti, että kunnille on tarjottu enemmän virkoja kuin ne ovat ottaneet vastaan. Näin ollen tiettyä liikkumavaraa tässä kiintiössä on. Toinen asia sitten on, että uskoisin, että koulukuraattorien ja -psykologien toiminnan tullessa tunnetummaksi kunnissa kiinnostus niihin saattaa kasvaa, ja näin ollen voi olla, että resurssit siinä vaiheessa osoittautuvat niukemmiksi.

Mitä tulee toimeentulotuen antamaan työmäärään sosiaalityöntekijöille, mielestäni tulisi erottaa kuitenkin kaksi vaihetta. Nyt viisivuotiskauden aikana on sosiaalityöntekijöiden ajasta mennyt toimeentulotuen laskemiseen varsin suuri osa senkin vuoksi, että vasta tämän hallituksen aikana on kunnallisen toimeentulotuen laaja perusosa otettu käyttöön. Se otettiin viime vuoden budjetin yhteydessä valtioneuvoston päätöksellä käyttöön, ja nyt jo voidaan sanoa, että kunnille annetusta viiden vuoden määräajasta tulla systeemiin sisään tulee erittäin etupainotteinen. Suurin osa kunnista tulee siirtymään laajan perusosan käyttöön jo kahden ensimmäisen täytäntöönpanovuoden aikana. Ja ainakin jos asiantuntijoitten omaan sanaan on luottamista, se tulee vähentämään huomattavasti heidän työmääränsä.

Mitä tulee työ- ja perhe-elämän yhteensovittamiseen, voi vain sanoa sen, että tässä suhteessa myös omassa mielessäni on lukuisa joukko uusia vaatimuksia ja haasteita tulevalle työlle. Kuitenkin nekin kokemukset, jotka meillä nyt on jo pienten lasten vanhempien työajan joustavoittamisesta, ovat mielestäni, vaikkakin varovaisia, sen verran myönteisiä, että oli aiheellista jatkaa tätä osittaisen kotihoidon tuen antamista. Toivon, että se voidaan jatkossa laajentaa kaikkien alle kouluikäisten lasten vanhempiin.

Vielä viimeisenä asiana keskustapuolueen eduskuntaryhmän osalta toteaisin, että ehkä varhaiskasvatuksen tutkimussuunnitelma voisi olla laajempikin kuin varsinainen professuuri, sekin hyvä asia tietysti. Nämä aukkokohdat tulivat varsin hyvin esiin varhaiskasvatusta tutkivan toimikunnan työssä, jota ed. Anderssonkin varsin perusteellisesti ja monipuolisesti omassa puheenvuorossaan lainasi. Siinä yhteydessä meillä on kiteytynyt suunnitelma varhaiskasvatuksen aseman vahvistamiseksi sekä sosiaali- ja terveydenhuollon mutta myös perinteisen tieteen tekemisen parissa. Toivomme todellakin, aivan niin kuin ed. Andersson jo omalta puoleltaankin ehdotti, että Suomen Akatemia olisi se instanssi, joka tulisi tukemaan meitä tässä työssä.

Väittäisin, että meillä ei ole hallituksen puolella kielteistä suhtautumista koulukoteihin. Sen sijaan meillä on kielteinen suhtautuminen vanhakantaiseen toimintaan. Iloksenne olemme havainneet sen, että tässä

suhteessa on edetty varsin ripein askelin. On keinotekoisia asettaa avopalveluja ja laitoshuoltoa vastakkain. Molempia tarvitaan ja molempia tulee kehittää. Yhden kehittämisen ei pelasta toisen tilannetta.

SKDL:n puheenvuoroa olen jo useampaan otteeseen tässä lainannutkin ja voin vain todeta sen, että monilta osin ajatukset kulkivat samaan suuntaan kuin ed. Anderssoninkin. 12 vuoden ikärajaa olen jo kommentoinut, minkä vuoksi en siihen palaa. Toteaisin kuitenkin vain sen, että koulukuraattorien ja -psykologien osalta, kun on toivottu, että he olisivat koululainsäädännön piirissä, niin itse asiassa näin mekin toivoimme aluksi. 17 vuoden odotusaika oli kuitenkin mielestäni verraten pitkä, ja saimme opetusministeriön kanssa yhteisymmärryksen aikaan siitä, että jos varoja löytyy meidän puoleltamme, näin voidaan tehdä. Mitä tulee kysymykseen, miten kunta ratkaisee hallinnollisen asian, niin mielestäni kunta voi, erityisesti vapaakunta, vapaasti päättää, miten lautakuntatason haluaa hoitaa. Toinen asia on, että sosiaali- ja terveydenhuollon valtionavussa edellytetään, että sen tulee olla valtionhallinnon puolelta sosiaali- ja terveysministeriön puolella. Mutta tähän asiaan varmaan sosiaalivaliokunta voi omassa käsittelyssään yksityiskohtaisemmin ja asian tuntijoiden avulla palata.

Sama koskee yksittäisiä säännöksiä erilaisten määräaikaisten käyttämisestä, joita nimenomaan ed. Andersson omassa puheenvuorossaan varsin pitkään pohti. Vetoan vain siihen, että oikeusturvanäkökohdat eurooppalaisen ajattelun mukaan kyllä edellyttävät meiltä tiettyä ajattelun selkeyttämistä.

Ruotsalaisen eduskuntaryhmän puheenvuorosta voi vain todeta hyvinkin lyhyesti, että se toi erinomaisella tavalla esiin poikkihallinnollisuuden ja poikkitieteellisuuden vaatimuksen lastensuojelussa. Joskaan sanaa "lääkäri" ei ole selonteossa kertaakaan mainittu, niin "terveydenhuolto" sitäkin useammin. Integroitu järjestelmä sekä sosiaali- että terveydenhuollon paikallis- että muilla tasoilla on erinomaisen tärkeä asia. Kuten varmaan ed. Wasz-Höckert ja muutkin kansanedustajat huomasivat, myös kysymys lasten ja nuorten psykiatriasta on otettu selonteon tekemisen jälkeen huomioon, sanoisinko ihan vastikään. Kuten mainitsin omassa puheenvuorossani, viime viikolla tätä tutkiva

johtoryhmä on nimetty ministeriön puolelta.

Mitä tulee SMP:n puheenvuoroon, voin vain todeta lyhyesti, että tämä varsin monipuolinen lapsipoliittinen puheenvuoro on sinänsä sen tyyppistä ajattelua, jonka toivoisi jatkossa yleistyvän eduskunnan käsitellessä eri alueiden lainsäädäntöä. Sillä tottakai on niin, että lastensuojelu on vasta viimesijainen muoto hoidettaessa lasten hyvinvointia ja että useimpia päätöksiä voitaisiin toki hoitaa paljon nopeammin sen erityislainsäädännön kautta, jota kulloinkin ollaan käsittelemässä ja joka tarvitsisi lapsinäkökulmaa.

Kristillisen eduskuntaryhmän ryhmäpuheenvuorossa on saman tapainen tilanne. Lapsipolitiikka on astunut lastensuojelupolitiikan sijaan, ja hyvä näin. Mutta haluan vastustaa sitä väitettä, etteivät suomalaisen väestön itsetuhokäyttäytymisen mallit olisi häirinneet ministerien mielenrauhaa. Haluan vain todeta, että sosiaali- ja terveysministeriö on ottanut nimenomaan itsemurhakäyttäytymisen omaksi erityisprojektikseen. Nyt viimeksi olemme Suomen ja Unkarin välistä itsemurhaprojektia tukeneet ja pyrkineet selvittämään, mikä erityisesti suomalaisten miesten käyttäytymisessä vie näihin äärimäisiin keinoihin.

Lapsilisien korotuksiin tai päivähoitoasioihin en tässä yhteydessä puutu, koska meillä on kyllä tilaisuus näistä keskustella syksyn aikana. Väittäisin, että niissä selvät numerot puhuvat selvää kieltään siitä, että tämän hallituksen aikana lapsilisiä on korotettu enemmän kuin minkään aikaisemman hallituksen aikana.

Mitä tulee laajan väestöpoliittisen ohjelman aikaansaamiseen tai alkoholipolitiikan suunnan muutokseen, ne merkitään tiedoksi. Mutta uskoisin, että nimenomaan tämän selonteon yhteydessä ne ovat jääneet juuri eduskunnan omasta lausumasta johtuen hiekan taka-alalle.

Ed. Haavisto vihreiden eduskuntaryhmästä piti erinomaisen lapsipoliittisen puheenvuoron. Haluaisin tässä yhteydessä vain todeta niin kuin ed. Stenius-Kaukosellekin, ettei rakennuslakiin liittyvä rakennusasetus on tällä viikolla valtioneuvoston käsittelyssä, ja siihen viime viikolla saatiin lisää miettimisaikaa. Nyt asetukseen on tulossa muutoksia juuri esillä olevan selonteon vaatimusten mukaisesti. Ehkä sinänsä hyvän puheenvuo-

ron kommentointiin jää väkisinkin nyt liian vähän aikaa, mutta enpä kovin monesta asiasta ollutkaan eri mieltä. Sen panin merkille, että tämä kuului niihin harvoihin ryhmäpuheenvuoroihin, joissa kiinnitettiin huomiota nimenomaan kansalaisjärjestöjen työhön lastensuojelutyössä. Se on kuitenkin aika selkeästi esillä hallituksen selonteossa juuri sen vuoksi, että monet hyvät kokeiluprojektit ovat lähteneet yhteistyöstä kansalaisjärjestöjen, kuntien ja valtion välillä. Ja rahoitus Raha-automaattiyhdistyksen kautta on kyllä mennyt melkein paremmin kuin SVOLin kautta.

Viimeisenä, joskaan ei vähäisempänä, ed. Stenius-Kaukonen devan puheenvuoro, josta suurin osa asioista on tullut aikaisempien puheenvuorojen kohdalla kommentoitua. Mutta haluaisin vielä palata siihen asiaan, jonka ed. Stenius-Kaukonen toi esille todessaan, että ammattihenkilökunnan tulee jaksaa ja uskaltaa tehdä päätökset nopeasti. Juuri tähän ajattelutapaan koettaa myös rohkaista hallituksen antama lastensuojelupaketti. Tehdään vaikka pienempi päätös, mutta siten selkeästi ja siten muotoillen, että siinä ovat myös oikeusturvakeinot käytettävissä, ja edetään sitten vaikka portaittain eteenpäin.

Monista yksityiskohdista otan esille koulukuraattorit ja -psykologit, kun minua pyydettiin vastaamaan, saako kunta valtionosuutta, jos toiminta on hallinnollisesti koululautakunnan alaista. Me olemme omalta puoleltamme pyrkineet siihen, että ainakaan vapaakuntien osalta siinä ei pitäisi olla mitään vaikeuksia, on se minkä lautakunnan alaista tahansa. Mutta olen valmis myös tarkistamaan hallituksen esityksen säännöksiä uudemmankin juristilukemisen kautta, jos näitä ongelmia on siinä tapauksessa, että kokeilu muuttuisi pysyväksi.

Tässä yhteydessä uskon, että sosiaalivaliokunnan kanssa yhteistyössä voidaan löytää kaikki ne sekä valtiontaloudelliset, opetushallinnon, valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja kuntien puolelta tulevat erilaiset, sanoisinko, ratkaisun reunaehdot, jotka olivat lähettämässä matkaan nyt tehtyä kompromissia, joka ei varmasti kaikkia tyydytä, mutta joka on askel siihen suuntaan, mitä me toivomme eli että lasten ja nuorten ongelmat ratkaistaan arjen keskellä siellä, missä ne syntyvät.

Ed. Stenius-Kaukonen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ensinnäkin ihmettelen hallituksen tulkintaa eduskunnan pönten kapea-alaisuudesta. Olen tarkistanut sen valiokunnan mietinnöstä, ja kysymys on kyllä luetun ymmärtämisestä, että ymmärrettään eri tavalla. Kun ministeri Halonen itse oli valiokunnassa silloin, kun tätä tehtiin, niin luulisin, että hänellä olisi saman tapainen käsitys kuin minulla, että ponsi olisi edellyttänyt laajempaa selontekoa. Valiokunnan mietinnössähän oli useita muitakin kannanottoja, jotka eivät nyt olleet suoraan pönten muodossa, mutta jotka olivat erittäin tärkeitä ja harkittuja kannanottoja. Monia niistä selonteossa ei kommentoida lainkaan. En mitenkään ymmärrä tällaista tulkintaa, mielestäni se on tarkoituksellisen kapea. Se ei ollut valiokunnan tarkoitus ainakaan minun mielestäni.

Rakennusasetuksesta vielä. Niin kuin ministeri totesi vastaten puheenvuorooni, tämä kaksosvaiheen asetus on tarkoitus antaa tällä viikolla. Siinä nimenomaan on konkreettisia säännöksiä esimerkiksi siitä, minkälaisia leikkipaikkojen tulee olla. Siitä puuttuvat säännökset yhteistyöstä, että lausuntoja pitää pyytää kaavoitusmaan käyttöä ja rakentamista koskevista asioista myös sosiaalilautakunnalta. Tämä tulee esille vasta kolmannessa vaiheessa. Niin kuin totesin, tämänhetkiset suunnitelmat ovat sellaiset, että nykyiset väljät säännökset, joissa ei erikseen mainita, mistä on pyydettävä lausuntoa, tulevat suurin piirtein säilymään. Mielestäni juuri tämä ei vastaa sitä, mitä sosiaalivaliokunta on tarkoittanut kannanotoillaan. Toivon, että ministeri Halonen puuttuu tähän.

Mitä tulee siihen, että pitää uskaltaa tehdä päätökset. Minä luulen, että kaikki me olemme juuri siitä yhtä mieltä, että näin pitää tapahtua. Erimielisyyttä on siitä, miten siihen päästään. Itse en usko, että tämä asia ratkaistaan yksioikoisesti kiristämällä määräaikoja. Sen vuoksi toivon, että näitä asioita voidaan valiokunnassa pohtia ja muuttaa.

Ed. Kuuskoski-Vikasmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minä en ollut silloin valiokunnassa, kun tämä selontekoedellytys on mietintöön kirjoitettu, mutta kun olen itse tätä lukenut, niin minulla on sama käsitys kuin ed. Stenius-Kaukosella,

että täällä puhutaan lastensuojelun tilasta, kehityksestä ja tarvittavista toimenpiteistä. Ainakin tähän asti minulle on opetettu, että lastensuojelu sisältää kapean näkökulman ja laajan näkökulman. Lapsipolitiikka-sana on ehkä vähän uudempaa tuotetta.

Uskon, että ministeri Halonenkin myöntää sen, että laaja toimeentulotuki ei ratkaise avun tarvitsijoiden kannalta niitä ongelmia, joita on olemassa eikä myöskään ratkaise riittävässä määrin sosiaalityöntekijöiden ruutiinien keventymistä. Minusta on äärimmäisen huolestuttavaa, että sosiaalityöntekijöiden vaihtuvuus on niin suuri. Alalla ei jakseta tehdä töitä. Kuitenkin juuri kaikkein vaikeimmassa asemassa olevien lasten elämä on monella tavoin kiinni siitä, että on kokeneita työntekijöitä, jotka pystyvät apua kanavoimaan, pystyvät tekemään riittävän ajoissa päätöksiä. Tämä pettää tällä hetkellä erittäin pahasti meidän kunnissamme.

Lasten oikeusturvaan liittyvistä asioista on varmasti valiokuntakäsittelyn aikana mahdollisuus keskustella lisää. Minusta siinä on vain kaksi näkökulmaa. Toinen näkökulma korostaa ihanteellisia pykäläiä ja toinen näkökulma korostaa sitä, mitä käytännössä tapahtuu. Monta kertaa tietysti juristit ovat ihastuneita ennen kaikkea pykäliin, mutta lastensuojelun työntekijät näkevät käytännön arjen.

Ed. Astala (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Halosen vastaus koulupsykologin ja -kuraattorin virkojen lakisääteistämisestä oli mielestäni edelleenkin epäselvä ja hämärä. Totesitte, että jos nämä uudet virat otettaisiin sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisvirkakiintiöstä, niin tällöin ei jouduttaisi sosiaalityön muita sektoreita rokottamaan, ja huoli on siis osittain aiheeton.

Ensinnäkin ihmettelen sitä, että on joitakin virkoja, joita ei ole kunnissa täytetty, mutta ilmeisesti näin on, koska niin totesitte. Tarkoitatteko edellä mainitsemallani sanonnalla ”huoli on osittain aiheeton” sitä, että te aiottekin saattaa nämä uudet virat lakisääteiseksi tavanomaisella nykyisellä mallilla eli että lakisääteistäminen perustuukin budjetin määrärahoihin? Olette nimittäin esittänyt tiedotusvälineissä käsityksen siitä, että aluksi olisi kysymys vain muutamasta kymmenestä uudesta virasta?

Toiseksi toteaisin omana ihmettelynäni sen, miksi tämä asia on odottanut 17 vuotta. Jos arvoisa ministeri osaisi kuvailla tätä näkökulmaa, niin olisi hyvin mielenkiintoista.

Kolmanneksi ihmettelen myös sitä, että tässähän nyt kunnat sitten eräällä tavalla pannaan täysin epäoikeudenmukaiseen asemaan, kun tällä hetkellä jo koulukuraattoreja on 80 kunnassa ja -psykologeja 40 kunnassa. Nämä eivät saisi valtionapua lainkaan.

Ed. Haavisto (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Omassa puheenvuorossani ja monissa muissa ryhmäpuheenvuoroissa tuotiin esille YK:n Lasten oikeuksien sopimus ja siihen liittyvä keskustelu. Toistan kyllä ihmettelyni, että kun käsitellään näinkin paljon tähän aihepiiriin liittyvää asiaa kuin lastensuojelulakia, niin näitä kansainvälisiä kytkentöjä ei ollut selonteossa otettu esille eikä niihin tässäkään keskustelussa kovin paljon ole puututtu. Olisi todella mielenkiintoista kuulla, minkälaisia painotuksia Lasten oikeuksien sopimus tulee suomalaiselta lainsäädännöltä edellyttämään. Samaten kun nyt puhutaan paljon eurooppalaisesta integraatiosta ja sen mahdollisesta vaikutuksesta sosiaalisektorille, niin olisin jäänyt odottamaan, että tämän tyyppisiin näkökulmiin olisi kiinnitetty enemmän huomiota tämän keskustelun yhteydessä.

Ed. Andersson (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kolme asiaa. Kun ministeri Halonen huostaanottopykäläistä vastatesaan vetosi eurooppalaiseen ajatteluun ja integraatioprosessiin, niin minun mielestäni tämä ei nyt kovin hyvää ennakoisi sosiaalisesta dimensiosta, josta niin paljon on puhuttu, jos me joudumme täällä huonontamaan lakejamme tämän vuoksi.

Toinen asia on se, että ministeri Halonen ei antanut suoraa vastausta siihen monen esittämään ajatukseen, että saataisiin yhden palvelupisteen periaate toteutetuksi lähiaikoina.

Kolmas, mihin kaipasin kommenttia, oli päihteitä käyttävien nuorten ja lasten tahdonvastainen hoito. Esitin muutosehdotusta päihdehuoltolakiin niin, että terveydenhoidollisista syistä hätätapauksissa voitaisiin hoitaa lasta tai nuorta vastoin hänen omaa tahtoaan, ei viisi vuorokautta, vaan 30 + 30 vuorokautta.

Ed. Ryyänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kun ministeri puheenvuorossaan suhtautui hyvin myönteisesti esitykseen lapsiasiamiehen tai lapsivaltuutetun viran perustamisesta, toivoisin ministerin kommenttia siitä, olisiko järkevää perustaa yhteispohjoismainen virka tälle alalle ja mahdollisesti yhteispohjoismainen lasten oikeuksien instituutti, joka vastaisi tämän alan koulutus-, tutkimus-, kurssi- ja konferenssi-toiminnasta. Pohjoismaiset yhteiskunnat ovat niin samanlaisia ja kohtaavat samantapaisia ongelmia, että tällä alalla ehkä olisi hyötyä voimavarojen yhdistämisestä ja tällainen toiminta olisi hyvin mahdollista.

Kun ministeri lohdutuksena keskustan suuntaan halusi todeta, että sosiaaliministeri on menossa YK:hon puhumaan lapsen asiasta ja lapsen oikeuksista, niin se on todella hyvä asia. Mutta minusta olisi hyvin tärkeää, että muutkin ministerit kuin sosiaaliministeri pitäisivät näitä asioita niin tärkeinä, että ottaisivat ne esille puheissaan kansainvälisillä foorumeilla, varsinkin YK:ssa, joka todella niin kuin tiedämme Lapsen oikeuksien sopimusta parasta aikaa käsittelee. Minusta tämä juuri lisäisi lapsen asian arvostusta, että nämä suuret miespäättäjät nostaisivat tämän asian esille ja ns. tärkeiden asioiden joukkoon.

Ed. Rinne (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Lastensuojelutyössä on tietysti kysymys kahdesta sanasta: ruokaa ja rakkautta. Rakkaus on tietysti välittämistä ja silloin tietysti alle 15-vuotiaitten kohdalla, jotka ovat harhautuneet, heidän päättäväisestä pysäyttämistään, mutta turvallisesta niin, että nuori kokee, että hänestä välitetään. Tässä toivoisi vähän enemmän pelastusarmeijalaista otetta keskusteluun: soppaa ja saippuaa ensin, sitten vasta sanaa, koska perimmältään näistä on kysymys.

Jos esimerkiksi nuoret joutuvat asuntojensa kanssa kamppailemaan sillä tavalla kuin joutuvat, tekevät kahta kolmea työtä, ei jää aikaa, ei jää voimia, se on täysin mahdotonta. Useimmiten se vanha totuus pitää paikkansa, että kun puute tulee ovesta sisään, niin rakkaus useimmiten lentää ikkunasta ulos, ja ensimmäisenä siitä joutuu kärsimään tietysti heikoin lenkki eli lapsi.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa vetosi Lafontai-neen. Hän kävi meidän seminaarissamme

puhumassa palkkatyön käsitteen laajentamisesta. Tällaiset raikkaat sosialidemokraattiset tuulet kyllä nyt puhaltavat keskisestä Euroopasta. Hän lähti nimenomaan siitä, että kaikki työ, tehdään sitä sitten missä tahansa, myös kotona kun hoidetaan ihmisiä, jotka itse eivät kykene selviytymään ja joista lapsi on hyvä esimerkki, on palkkatyön piiriin kuuluvaa asiaa. On aivan sama, missä esimerkiksi pyyhitään lapsen pyly tai vaihdetaan vaippa vanhukselle. Tehdään se missä tahansa, niin se on yhteiskunnallisesti välttämätöntä ja arvokasta työtä. Eli luodaan todelliset vaihtoehdot ihmisten valita. Sieltä löytyy voimia, sieltä löytyy energiaa ja myös rakkautta.

Ed. Kauppinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Tässä keskustelussa on tullut varsin selvästi esiin se, että ennalta ehkäisevä työ on erittäin tärkeää, ja siitä olen ihan sataprosenttisesti samaa mieltä. Mutta nyt ollaan palautumassa siihen tosiasiaan, että kasvatusvastuu on ensisijaisesti kodeilla. On ollut sellainen ajanjakso, parikymmentä vuotta ja enemmänkin, että on yritetty pitää kasvatusvastuuta yhteiskunnalla, koululla, mutta tosiasiaa se ei ole onnistunut. Lasten aseman parantamisen kannalta ja monien muidenkin tekijöiden kannalta asuntopolitiikka on tärkeä tekijä. Näkisinkin, että yhteiskunnallisessa päätäntäprosessissa pitäisi pyrkiä siihen, että kunnilla on velvollisuus, sanoisin pakko, hankkia asunto lapsiperheille niissä tapauksissa, joissa perhe on hajoamassa asunnottomuuden takia.

Mitä 12-vuotiaiden puhe- ja kuulemisoi-keuteen tulee, näen sen erittäin myönteisenä. Näkisin sen jopa niin, että valiokuntatyöskentelyssä lapsia ja lapsiperheitä koskeissa asioissa pitäisi voida kuulla näitä perimmäisiä asiantuntijoitakin eli lapsia ja perheitä ja perheenjäseniä eikä vain heidän edusmiesten-ä edusmiehiä, jotka kuitenkin ovat määrätyn tyyppisistä sidosryhmistä, ammattiryhmistä jne. Lapsen näkökanta ei tule sillä lailla varmasti esiin.

Toisaalta ministeri mainitsi, että on keino-tekoista asettaa vastakkain laitos- ja kotihoitoa. Lähdeittävä kuitenkin on siitä, että se on kotien valinta, ja niin kuin ed. Rinteen puheessakin tuli vastaan, kotityö on aivan yhtä arvokasta työtä. Näyttää olevan sosia-

lidemokraateillekin tämä uusi suuntaus tulossa Keski-Euroopasta, ja toivotan sille onnea ja menestystä.

Ed. Taina (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ministeri Halosen selvitys koulukuraattorien valtionapuasista ei saanut kyllä minua vakuuttuneeksi siitä, että valtionapua tulisi todella, on kunnan valinta sitten kumpi tahansa. Tästä on kokoomuksen ryhmä keskustellut paljon. Edellytämme kyllä, niin kuin puheenvuorossani totesin, että valtionosuusasia selvitetään ja että valtionosuus ei ole ohjaamassa tätä valintaa. Sen on oltava tasavertainen molemmilla hallinnonaloilla.

Toinen asia, jota ihmettelen jatkuvasti, on tämä, kun puhutaan tosiaankin Euroopan neuvoston vaatimuksista yksilön oikeuksien näkökulman huomioon ottamisesta jne. tällaisessa tilanteessa, kun puhutaan esimerkiksi päihdeongelmaisen lapsen mahdollisuudesta ja oikeudesta saada hoitoa. Mielestäni se on nähtävä niin, että siinä on kysymys todellakin oikeudesta päästä hoitoon eikä siitä, että jollakin tavalla yksilön oikeuksia oltaisiin murtamassa tämän tapaisissa asioissa. Niin kuin keskustelussa on tullut esiin, tämä ei ole poliittinen kysymys, vaan tässä on kysymys lähinnä siitä, että asiaa katsotaan lapsen ja ihmisen näkökulmasta, ja tässä asiassa näyttää asiantuntijoilla olevan yhtenäinen kanta.

Toivon, että sosiaalivaliokunta asiaan paneutuu, kun tätä käsitellään, ja miettii ikärajakysymystä hyvin tarkkaan nimenomaan lapsen kannalta. Tässä on kyse kahdesta eri asiasta. Kuuleminen on ilman muuta selvää, se pitää toteuttaa, mutta lapsen muutoksenhakuoikeus omassa asiassaan on toinen asia.

Sitten kolmantena kelpoisuusehtojen alentaminen. Tässä Sosiaalioikeusministeriön Liitto on antanut eriävän mielipiteen mietintöön, toisin kuin ministeri Halonen kertoi, että ammattiliiton kanta olisi myönteinen kelpoisuusehtojen alentamiseen.

Ministeri Halonen: Arvoisa puhemies! Ajattelin, että olisi kohteliasta vastata edustajien aika kipakoihinkin kysymyksiin.

Ensinnäkin, mitä tulee ed. Stenius-Kaukonen kysymykseen, mikä oli minun käsitykseni siitä, kuinka laaja selonteon pitäisi olla, niin minun ei ole mitenkään vaikea omak-

sua samaa käsitystä kuin ed. Stenius-Kaukonen. Minä haluaisin kyllä edelleen painottaa sitä, että kysymyksessä on hallituksen selonteko.

Toinen asia on se, ovatko määrääajat pitkiä vai liian lyhyitä, ja tämä toistuu nyt kautta linjan. Tässä ei ole kyse suinkaan siitä, onko se kuusi viikkoa vai kaksi kertaa kuusi viikkoa vai kolme kuukautta. Minusta tuntuu, että ainakin nyt tässä salissa paikalla olevat kansanedustajat ovat tutustuneet mm. tutkija Kivisen selvitykseen. Siitä kyllä käy ilmi, että ne saattavat kestää kuukausia, jopa vuoden, ja tämä on kyllä ihan toinen tilanne. Minä haluaisin teidän itse vastaavan siihen, haluaisitteko te omalle kohdallenne ja omaan perheeseen sellaisen tilanteen? Minä uskon, että te olisitte hyvin yhteistyöhaluisia sillä hetkellä, kun teillä ei ole mitään päätöstä voimassa.

Mutta vaikeatkin asiat pitää pystyä ratkaisemaan, ja tässä asiassa olen täysin sosiaalioikeusministeriön rinnalla, että heidän pitää saada paremmat olosuhteet tehdä työtä. Mutta minun mielestäni asian pitkittäminen määräaikojen avulla jonnekin hämäämään tulvaisuuteen ei ole se keino.

Sitten kysymykseen, mitkä ovat eurooppalaisen ajattelutavan rajat esimerkiksi tähän. Minä vain kiinnitin huomiota siihen, että mm. mielenterveyslakiin, joka meillä nyt on ollut huulilla, valmisteilla annettavaksi eduskunnalle, sen yhteydessä kiinnitettiin huomiota siihen, että tahdonvastaisen hoidon osalta jää erittäin lyhyeksi se määräaika, jonka saa pitää ilman muutoksenhakuoikeutta, vain muutama päivä. Minä en kyllä ymmärrä, kuinka lastensuojelu pyhittäisi sitten tavattomasti paljon pidemmät käsittelyajat. Tässä mielessä toivon, että sosiaalivaliokunta perehtyessään asiaan ottaa vakavasti myöskin huomioon sen, että voidaan tehdä lyhyemmässäkin ajassa kuin nyt päätöksiä, mutta kuitenkin päätösten taso pysyy hyvänä.

Sitten tullaan tähän lempiaiheeseen, josta ed. Astala ja ed. Stenius-Kaukonen kysivät, eli koulukuraattorien ja koulupsykologien viroista. Minunkin tietojeni mukaan koulukuraattoreiden ja -psykologien virkoja on joitakin kymmeniä tällä hetkellä. Se, että olen sanonut, että aluksi olisi kyse muutamista kymmenistä, on minun arvioni tilanteesta.

Ed. Astala, me joudumme aina elämään budjetin määrärahoiden varassa. Sellaista järjestelmää, jossa valtionapuun oikeuttavien virkojen osalta ei olisi budjettikehyksiä, ei minun mielestäni ole mahdollista luoda, ei sen paremmin sosiaali- ja terveys- kuin opetushallinnonkaan puolella. Kyllä me olemme tässä järjestelmässä kiinni. Mutta minun mielestäni tämä järjestelmä antaa kehittämismahdollisuudet. Uskokaa tai älkää, niin sosiaalitoimen osalta kyllä on jonkinlainen pieni liikkumavara ollut. Mutta toinen asia sitten on se, että tietysti me otamme aina lisää, koska mielestämme se menee hyvään tarpeeseen.

Viittaukseni 17 vuoden odotusaikaan johuu siitä, että se opetushallinnon kiertokirje, jossa tätä asiaa vauhditettiin, oli viime keväänä, kun sen sain, 17 vuotta vanha.

Mitä tulee ed. Haaviston huomautukseen kansainvälisyydestä, otan sen vastaan ja totean, että näin voisi olla.

Ed. Anderssonin ja eräiden muidenkin kysymykseen yhdestä palvelupisteestä, totean, että mitä tulee perusturvan osalta yhden luukun periaatteeseen, niin se olisi ministeri Pesolan asia nimenomaisesti, koska hän on vakuutusministeri. Minulle kuuluu vain tämä teidän kovasti halveksimanne viimesijainen kunnallinen toimeentulotuki ja sen laaja perusosa, jota olen kyllä yrittänyt parhaani mukaan kehittää.

Päihdehuoltolaissa olemme, ministeri Pesola ja minä, olleet kiinnostuneita siitä, millä tavoin nykykäytäntö toimii näiden säännösten varassa. Olemme pyytäneet selvitystä ministeriön sisällä siitä, miten sosiaali- ja lääkintöhallitus ovat asiaa valvoneet ja onko nykyisillä säännöksillä mahdollisuus jo edetä toivottuun, hieman tiukempaan suuntaan vai vaatiiko se pykälän muuttamista. Tämä työ on tällä hetkellä valmisteilla. En ole valmis vastaamaan nyt sen pidemmälle muuten kuin sanon, että se on meidän yhteisen mielenkiintomme kohteena.

Ed. Rynnäselle yhteispohjoismaisesta toiminnasta: Olen valmis kyllä tukemaan yhteispohjoismaisesta toimintaa, mutta lapsiasiamies, jos sellaista rakennetta kehitellään, mielestäni kyllä tuntuisi enemmän kansallista instituutiolta. Mutta voin vain sanoa avoimesti, että ajatus tässä suhteessa oli uusi.

Edustajien Rinteen ja Kauppisen puheenvuoroista ei ole muuta toteamista, kuin että

ne olivat mielipiteitä ja varsin hyviä mielipiteitä, ja ehkä tässä suhteessa ei odotettukaan ministeriltä vastausta.

Ed. Sasi merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Wasz-Höckert (vastauspuheen-vuoro): Herra puhemies! Sallittakoon, että minä ed. Rynnäselle ja ministeri Haloselle totean, että Nordiska hälsovårdshögsskolan on jo instituutio, jossa Suomella on omat edustuksensa ja jossa lastensuojelukysymyksistä keskustellaan varsin syvällisesti. Kuukausi sitten siellä oli kokous, jossa Ruotsin sosiaaliministeri mm. puhui. Minä otan yhden ainoan esimerkin: Meillä on vielä Pohjoismaissa sellaisia sairaaloita, jossa aikuis-sairaaloissa hoidetaan lapsia. Me teimme sellaisen päätöksen, että me emme voi sallia tätä. Toisin sanoen ainakin jotkut lastensuojelukysymykset voidaan erittäin hyvin kanavoida Nordiska hälsovårdshögsskolaniin.

Ed. Puisto: Arvoisa puhemies! Valtaosa eduskunnan ja hallituksen vuorovaikutuksesta muodostuu erilaisista selonteista. Eri intressiryhmien tahdosta tai lain laadinnan yhteydessä esitetyistä vaateista lähtevinä nostetaan yhteiskunnan erillisosia yksittäiseen tarkasteluun, vuorollaan ympäristö, asuminen, kansainvälistyminen jne., tänään lastensuojelu. Erillistarkastelut antavat kiitettävän mahdollisuuden pientenkin epäkohtien esille tuomiseen ja toivon mukaan myös niiden korjaamiseen. Selontekokeskustelujen vaarana on synnyttää harha eri sektoreiden autonomisesta elämästä yhteiskunnan kokonaisuudessa. Käsittelyssä oleva lastensuojelu on kiinteä osa sosiaali- ja terveydenhuoltoamme, joka taas kokonaisuudessaan on kuollut kirjain, ellei se kiinteästi liity yhteiskunnan kaikkien osa-alueiden suunnitteluun ja toteutukseen.

Tänään suomalainen lapsi syntyy turvallisuuden ja vaurauden yhteiskuntaan. Lapsiperheille on kehitetty maailmassa lähes ainutlaatuiset etuisuudet synnytyksen ja vanhemmuuden varalta. Lapset syntyvät valtaosiltaan odotettuina, toivottuina ja harkittuina. Kaikilla perheillä ja heidän lapsillaan ei kuitenkaan mene hyvin. Selonteon mukaan

vuoden 1987 aikana oli oman kodin ulkopuolelle sijoitettuna 8 400 lasta. Tarkkaa lukua avohuollollisten tukitoimien kohteena olevien lasten määrästä ei ole saatavissa. Tilastollisesti luvut ovat viime vuosina pienentyneet. Jokaiseen numeroon sisältyy kuitenkin perheen ja lapsen henkilökohtainen tragedia.

Epäilemättä me kaikki toivomme jokaiselle lapselle otollisia kasvuolosuhteita. Toiveiden lisäksi tarvitaan selkeitä toimenpiteitä, ennalta ehkäisevää työtä. Lasten ongelmien ennalta ehkäisyn perusta luodaan ratkaisemalla asumiseen, ympäristöön, työllisyyteen ja toimeentuloon liittyvät ongelmat. Pyrkimys näiden sektoreiden kehittämiseen on nähtävissä istuvan hallituksen toiminnassa.

Hallituksen esityksessä eduskunnalle laiksi lastensuojelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta esitetään lastensuojelutoimenpiteiden kohteina oleville perheille ensisijaisoikeutta mm. asunto- ja toimeentulo-ongelmien ratkaisemisessa. Suotavampaa olisi, että yhteiskunnan kaikille palveluille luotaisiin edellytykset vastata tasavertaisesti ja joustavasti kaikkien kansalaisten tarpeisiin muuttuvissakin olosuhteissa. Tahto lastensuojelun asianmukaisesta huomioimisesta silloin, kun kyseessä on erityisesti lasten ja heidän perheidensä etu, tulee säätää selkein yhteistyövelvoittein lastensuojelu- ja muiden viranomaisten välillä.

Yhteiskunnalle lasten suojelemiseksi säädettyjen velvoitteitten tulee olla ehdottoman sitovia, jotta lastensuojelua toteuttavien tahojen ei tarvitse jatkuvasti kamppailla lapsen ja hänen perheensä tarpeiden huomioon ottamisesta. Asunto- ja toimeentulo-ongelmien ratkaiseminen ei vielä takaa harmonista perhe-elämää puhumattakaan onnellisesta lapseudesta.

Sekä selonteko että lakiesitys painottavat perhekriisien ja lapsen häiriökäyttäytymisen mahdollisimman varhaista toteamista. Neuvolan ja koulupsykologi- ja -kuraattoritoiminnan vahvistaminen on oleellinen osa ennalta ehkäisyä.

Neuvolatoiminnan kohdalla on erityiskysymyksenä nostettu esiin päihteitä ja huumeita käyttävien äitien erityissuojelu. Lääketieteelliset tutkimukset ovat kiistatta osoittaneet alkoholin ja huumeiden aiheuttavan sikiövaurioita. Päihteitä käyttävän äidin tukitoimien lisäksi herää eittämättä kysymys

myös sikiön turvallisuudesta. Lasten pahoinpitely on kriminalisoitu. Samaa oikeusturvaa ei tänä päivänä ole sikiöllä.

Selonteko ja etenkin lakimuutos on entistään voimallisemmin avohuollollinen. Suuntaus on oikea.

Muutosehdotukseen on sisällytetty lukuisia kehitysvelvoitteita lastensuojelun työmuodoille. Lastensuojelulakia toteuttaneena viranhaltijana joudun kuitenkin toteamaan ristiriidan lain ja käytössä olevien toimintaresurssien välillä. Saatavilla olevat lastensuojelupalvelut ovat riittämättömät eivätkä kohtaa kaikkia lasten ja nuorten muuttuneita tarpeita. Siksi onkin todella aiheellista tutkia vallitsevia oloja sekä kehittää hoito- ja huoltomuotoja. Mikäli nähdään parhaaksi lähteä kehittämään lastensuojelutyötä lisäämällä asiaa koskevia säädöksiä, kuten nyt käsiteltävässä muutosesityksessä on, on samalla taattava näiden säädösten ehdoton sitovuus resurssijaon yhteydessä. Muussa tapauksessa nyt esitetyn muotoinen lastensuojelulaki jää toteutumatta.

Resurssivajaus ei ratkea vain työntekijämäärää lisäämällä. Vähintään yhtä tärkeää on yhteistyövelvoite lasten- ja nuortenpsykiatrian, perheterapian ja kasvatusneuvolan ja kokonaisuutena sosiaali- ja terveydenhuollon välillä. Käytännössä esiintyy usein juuri näiden sektoreiden yhteistyössä ristiriitaa. Ei ole tavatonta, että sosiopaattia, yhteiskuntaan sopeutumattonta nuorta, joka tarvitsisi näiden kaikkien sektoreiden tuen, pallotellaan viranomaiselta toiselle. Käytännössä olen itse ollut toteamassa, miten tämän tyyppiset nuoret nopeasti osoitetaan psykiatrisen sairaanhoidon tarpeen ulkopuolella oleviksi ja sen jälkeen palautetaan erityislastenkotiin tai nuorisokotiin.

Herra puhemies! Seuraavaksi haluan luetelon omaisesti tuoda esiin ajatuksia lastensuojelulain muutosesityksestä. Lakiesityksen voimakkaasti puoltamia lasten oikeuksia ei voitane koskaan liikaa korostaa. Selonteon ja lain perustelujen lastensuojelutyöntekijöitä henkisesti lyövät väitteet lapsen kuulematta ja huomiotta jättämisestä eivät ole käytännön kanssa yhtäpitäviä. Ilman lakimuutostakin lapseen kohdistuvissa toimenpiteissä lasta kuullaan, hänen oikeuksiaan valvotaan, mutta vastuu lapsesta ja häneen kohdistuvista ratkaisuista kuuluu ja sen tulee kuulua aikuiselle. Sitä ei voi sysätä lapselle.

En halua kiistää lapsen kuulemisen ja valitusoikeuksien vahvistamisen oikeudellisuutta. Haluan kuitenkin varmistettavan, ettei lasta koskevien toimenpiteiden päätösvalta siirry juristeille ja lääninoikeuteen, joista puuttuu lapsen lähiolojen tuntemus ja lastensuojelullinen ammattitaito.

Lakiesityksessä laajennetaan myös lapsen lähiomaisiksi tulkittavien asianomaisten kirjoa. Käytäntöön sovellettaessa tämä saattaa aiheuttaa ristiriidan sosiaalityöntekijöitä koskevan vaihteluvollisuuden kanssa. Erityisesti avohuollon tukitoimien kohteena olevat nuoret saattavat majoilla useissa perheissä, joiden vanhemmat voivat katsoa itsensä asianomaisiksi.

Kokonaisuutena lapsen oikeuksien voimakas esille tuominen osoittaa lain laatijoiden tarpeen kontrolloida lastensuojelutyöntekijöiden ja lasten omaisten kykyä tehdä lapsia koskevia päätöksiä. Yksittäistapauksissa tämä lienee todella tarpeen. Lukuisten juristien toimenpiteiden ja lääninoikeuden virkojen lisätarpeen estämiseksi esitänkin lakiesitykseen lisättäväksi välimuotona työryhmän, joka muodostuisi asiaa käsittelemättä jättäneistä lastensuojelun ammattilaisista, juristeista ja lasten lähiomaisista. Uskon, että tämä väliporras kykenisi ratkaisemaan ristiriitatapaukset ja vain ääritapauksissa turvaututtaisiin juridisiin toimiin.

Selonteosta käy ilmi, että vuosittaisten huostaanottojen määrä on laskenut, koska osa kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista on sijoitettu avohuollollisena toimenpiteenä ilman huostaanottoa. Lakiesityksen mukaan alle 12-vuotiaan avohuollolliset sijoitukset ovat mahdollisia vain kolmen kuukauden ajan ilman huostaanottoa. Käytännön työn kokemuksen pohjalta en näe tässä lapsen ja perheen kuntoutuksellista näkökulmaa. Äkillisellä huostaanotolla varmistetaan tilapäisesti huoltajuuteen kykenemättömän vanhemman kuntoutuksen vesittäminen. Vaikka vanhempaa ei saakaan kuntouttaa lapsen kustannuksella, ei kipeäksi koettua huostaanottoa pidä nopeuttaa.

Lakiesitys puuttuu myös itse huostaanottoon. Kiireellinen huostaanotto on vahvistettava 30 vuorokauden aikana, jona aikana on kuultava huoltajaa, valmisteltava huostaanoton perusteet ja käsiteltävä huostaanottolautakunnassa. Käytännön kraaveissa tapauksissa huoltaja saattaa olla tavoittamattomissa

ja huostaanoton perustelujen taso kiireestä johtuen laskee. Mikäli päätöstä ei kyetä tekemään, huostaanotto raukeaa, ja silloin lapsen oikeusturva on mielestäni todella kyseenalainen. Ymmärrän ministeri Halosen vastauspuheenvuoroissaan tuoman huolen siitä, että lasten oikeusturva kärsii, mikäli päätöksentekoa tahallisesti pitkitetään. Mutta toivon, että valiokunta löytää jonkin välimuodon nyt esitetyn 30 vuorokauden ja mahdollisen tahallisen laiminlyönnin välillä.

Arvoisa puhemies! Viimeisenä haluan puuttua huostaanotettujen lasten sijoitukseen. Sekä selonteossa että laissa tuodaan voimakkaasti esille sijaisperheiden ja perhehoidon ensisijaisuus. Silmiinpistävän selkeästi korostetaan myös sen taloudellisuutta. Kiistämätön totuus on, että koti ja kodinomainen olosuhteet tarjoavat parhaat kasvulosuhteet lapselle. Yhtä kiistämätön on totuus, että sijaisperheistä on todellinen puute. Sijaisperheiden tarvitseman kasvatuksellisen ja taloudellisen tuen lisääminen on oikean suuntaista.

Varsinkin pienissä kunnissa lakisäateinen velvoite sijaisperheiden löytämisestä saattaa vähentää perheille asetettua kontrollia ja perheiden motiivien tutkimista. Pahimmillaan kysymys voi olla uuden huutolaisjärjestelmän kehittämisestä. Toivottavasti koskaan emme näe meillä lastensuojelutoimenpiteitä Englannin mallin mukaisesti, missä lasten sijoituspaikkoja haetaan lehdissä lasten kuvien tai jopa maitopurkeissa esitetyin vaatein ja odotuksin lasten sijaiskodeista. Sijaisperheiden väkisin etsimisen sijasta näen parempana vaihtoehtona ammatillisten perhekotien kehittämisen.

Herra puhemies! Avohuollon ja perhekeskeisyyden kehittämisestä huolimatta osa kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista on ja tulee olemaan sijoitettuna laitoksiin. Siksi on ehdottoman tärkeää laitoshoidon supistamisen ohella kiinnittää huomiota olemassa olevien laitosten toiminnan sisällön kehittämiseen ja niiden kiinteän vuorovaikutuksen lisäämiseen avohuollon eri toimialojen kanssa.

Selonteko kertoo, että lastensuojelua kehitetään. Toivottavaa on, että samanaikaisesti kehitetään myös lastensuojelua toteuttavan henkilöstön koulutusta ja jatkokoulutusta. Vaikka tämä ei olekaan oikea paikka hoitaa näiden henkilöiden palkkapolitiikkaa, on

huomioitava, etteivät ammatillinen osaaminen ja matala palkka käytännössä kohtaa toisiaan. Sydämeistäni toivon myötätuulta lastensuojelun kehittämiseksi ja voimia sekä empatiaa sitä käytännössä toteuttavalle henkilöstölle.

Ed. Varpasuo: Arvoisa puhemies! Eduskunta on suurten lainsäädäntöuudistusten yhteydessä edellyttänyt usein, että hallitus seuraa uudistuksen käytännön toteutumista ja antaa siitä sitten selontekonsa eduskunnalle. Näin oli laita myös vuoden 1984 alusta voimaan tullutta lastensuojelulakia säädettäessä. Eduskunta edellytti tuolloin, että hallitus antaa viiden vuoden kuluttua lain voimaantulosta selonteon lastensuojelun tilasta, kehityksestä ja tarvittavista toimenpiteistä.

Me olemme nyt saaneet tuon selonteon. Itse asiassa me olemme myös saaneet hallituksen esityksen lastensuojelulain muuttamiseksi. Kun olen molempiin asiakirjoihin tutustunut, olen pettynyt siihen, ettei eduskunnan hyvä tarkoitus vuodelta 1983 ole toteutunut. Selonteko ei ole kattava eikä kovin todistusvoimainen dokumentti siitä, mikä on lastensuojelun tila tämän päivän Suomessa, eikä siitä liioin löydä lastensuojelun toteuttajien arvioita, miten viisi vuotta sitten annettu laki on toiminut tai pikemminkin jäänyt toimimatta.

Nyt, kun molemmat dokumentit ovat kässissämme, sekä selonteko että uusi lastensuojelulakimuutosesitys, olisi toivonut, että eduskunta viisi vuotta sitten olisi selvemmin sanonut sen, että se ensin haluaa selonteon, käy oman keskustelunsa sen pohjalta ja toivoo vasta tämän jälkeen hallituksen antavan oman lakiesityksensä, jossa on otettu huomioon eduskuntakeskustelussa esitetyt arviot lastensuojelun kehityksestä. Nyt selonteko on itse asiassa laajennettu painos uuden lain perusteluista. Selonteon olisi minun mielestäni pitänyt olla tutkittua tietoa siitä, miten lastensuojelu on kentällä toteutunut, mikä on lastensuojeluviranomaisten arvio siitä ja miten esimerkiksi tieteellisellä tutkimuksella todennetaan nämä arviot.

Näin ei nyt valitettavasti ole laita. Selonteko on lähinnä sosiaali- ja terveysministeriön ynnä sosiaalihallituksen virkamiesten norsunluutorinäkemys siitä, mitä kentällä on saattanut tapahtua. Tästä johtuvat myös

ne valitettavat ristiriidat, jotka auttamatta tulevat esiin ryhdyttäessä käsittelemään lastensuojelulain muutosesitystä eduskunnassa. Niihin on jo useissa aikaisemmissa puheenvuoroissa viitattu. Toisaalta on hyvä, että ongelmat edes siinä vaiheessa tulevat esiin, mutta ministeriö olisi jo etukäteen voinut välttää turhilta vastakkainasetteluilta kuulemalla käytännön kenttää paremmin kuin nyt on tapahtunut.

Lastensuojelulaki lähtee liikkeelle siitä, että lapsella on oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä etusija erityiseen suojeluun. Viime mainittu kohta on se, joka näyttää unohtuneen selonteon tekijöiltä silloin, kun on lähdetty tekemään esitystä lastensuojelulain muuttamiseksi siten, että lapsesta tehdään puhevaltainen ja asianosainen jo 12-vuotiaana.

Kaikki selonteossa esitetyt seikat tämän puolesta ovat juridisia. Tämän puolesta ei olisi ollut yhtäkään sellaista näkökohtaa, jossa toteutuisi se periaate, että lapsella on etusija suojeluun. Aikuiset näyttävät taas siirtävän vastuutaan lapsille silloin, kun se ehdottomasti vielä kuuluisi aikuisille. Jos esimerkiksi rikoslain puolella myönnetään se, että alle 15-vuotias on vielä vietävissä, hänet voidaan houkutelua tekoihin, jotka eivät ole hänen etunsa mukaisia ja joista hän ei vielä itse voi kantaa rikosoikeudellista vastuuta, miksi ei tätä samaa asiaa nähdä lastensuojelun yhteydessä? Vielä helpommin hänet voidaan ylipuhua ottamaan itselleen tosiasiaa vahingollinen kanta silloin, kun ylipuhujana on oma huoltaja. Puhevallan siirroilla lapsi asetetaan tilanteeseen, jossa lapsi joutuisi ottamaan kantaa vanhempiaan vastaan, mikäli hän uskaltaisi tuoda esille kotona esiintyvät vaikeudet. Tähän saakka lasta on ilman muuta kuultu, mutta ratkaisun ovat tehneet aikuiset. Aikuiset ovat ottaneet vastuun asioista. Nyt aikuiset itse pakenisivat vastuuta ja sälyttäisivät tämänkin taakan jo muutenkin suuressa ristiriitatilanteessa olevan lapsen päälle. Se ei voi olla lastensuojelun tarkoitus.

Näyttää siltä, että uuden lakiehdotuksen tekijöiltä on unohtunut vanhan tuomarinohjeen muistutus: suurin oikeus on suurin vääryys. Näin lainlaatijat yrittävät tehdä 12-vuotiaasta itsenäistä puhevaltaa käyttävää ja antavat hänelle muutoksenhakuoikeuden.

Lakiehdotuksen laatijat koettavat näennäisesti varmistaa lapsen oikeusturvan. Käytännössä kuitenkin esitys tekisi lapsen puolella olevan lastensuojeluviranomaisen lapsen vastapuoleksi. Näin kävisi nimenomaan siinä tilanteessa, jossa lapsi asettuu vanhempiensa puolelle, olivat nämä sitten kuinka kykenemättömiä tahansa vastaamaan itsestään ja perheestään.

Tässä tilanteessa sosiaalityöntekijä jääväytyy ja lapsen asioiden ainoaksi ajajaksi voi enää tulla oikeusaputoimisto ja yleinen oikeusavustaja. Tällainen järjestely ei ole lastensuojelua, vaan juristeriaa, jolla ei ole mitään tekemistä elävän elämän kanssa. 12 vuotta täyttänyttä ja tarvittaessa nuorempaakin on ilman muuta kuultava, niin kuin nytkin tapahtuu, mutta häntä ei missään tapauksessa ole tehtävä juridisessa mielessä asianosaiseksi.

Lastensuojelulain tarkoituksena kai pitäisi olla lapsen edun turvaaminen ja kaikkien lastensuojelutyössä olevien viranomaisten työn helpottaminen. Nyt lopputuloksena saattaisi vain olla juristien työpaikkojen turvaaminen ja vanhempien edun varmistaminen. Yleiset oikeusavustajat ovat jo nyt tutkimusten mukaan yhä useammin vanhempien avustajia silloin, kun lastensuojelutapauksia ryhdytään ratkomaan valitusteitse.

Todennäköisesti siinäkin tilanteessa, että 12-vuotias hakisi muutosta itseään koskevaan päätöksentekoon, oikeusviranomaiset vaistomaisesti ottaisivat tosiasialliseksi päämiehekkeen lapsen vanhemmat. Oikeusavustajia ei ole koulutettu kohtaamaan lapsia, vaan hoitamaan asian juridinen osuus. Lapsen etu ei toteudu niin, että lapsista tehdään pieniä aikuisia juridisissa kysymyksissä ja heidät asetetaan samantavaiseen asemaan aikuisen kanssa.

Selonteossa on esitetty useita kannanottoja, joissa selonteon laatijat ovat esittäneet kiteytettyinä ne toimenpiteet, joita vielä tarvitaan lastensuojelulain muuttamisesta tehtyyn hallituksen esitykseen sisältyvien parannusehdotusten lisäksi. Tämä todetaan nimenomaan selonteon yhteenvedossa. Tässä yhteydessä haluan erityisesti kiinnittää huomiota kannanottoon n:o 2. Siinä aivan oikein todetaan seuraavasti: "Lapsen kanssa työskentely vaatii aikaa. Tavoitteena on luoda edellytykset sellaisille työkäytännöille, jotka mahdollistavat riittävän paneutumisen las-

tensuojelun sosiaalityöhön. Sosiaalilautakunnan alaisen ammatillisen henkilöstön täydennuskoulutuksessa kiinnitetään erityistä huomiota lapsen näkökulman selvittämisen menettelyihin osana koko sosiaalialan ammatillista työtä. Lisäksi jokaiselle erityisesti lastensuojelutyötä tekeväälle sosiaalityöntekijälle luodaan mahdollisuus saada omaa alaansa koskevaa syventävää koulutusta."

Toivon aivan erityisesti, että tätä kannanottoa sovelletaan silloin, kun päätetään lakiesityksen mukaisesta kiireellisestä huostaanotosta. Valitettavasti tämän pykälän muutosehdotus on juuri se, joka on lisätty lakiin sen jälkeen, kun joitakin kuntia oli kuultu. Kunnat eivät ole voineet lausua siitä omaa käsitystään. Kiireellistä huostaanottoa koskevassa muutosehdotuksessa tehdään käytännössä mahdottomaksi käyttää lapsen ja perheen kanssa työskentelyyn aikaa, jota jokaisen osapuolen etu vaatisi.

Nykyisen lain mukaan kiireellinen huostaanotto on voimassa 14 vuorokautta. Tässä ajassa on mahdollista arvioida kiireelliseen huostaanottoon johtanut tilanne. Nykyinen laki on mahdollistanut kiireellisen huostaanoton jatkamisen ns. huostaanoton valmistelupäätöksellä, joka antaa aikaa rauhassa tutkia perheen tilannetta ja laatia huolto- ja kuntoutussuunnitelma perheelle. Se on mahdollistanut myös kuntoutussuunnitelman toteutumisen seurannan ja arvioinnin. Samanaikaisesti lapsi on kuntoutunut lastenkodissa ja lastensuojelutyöntekijät ovat voineet arvioida lapsen ja vanhempien välistä suhdetta ja seurata sitä, miten vanhemmat pitävät yhteyttä lapseensa ja miten tilanne kokonaisuudessaan korjaantuu.

Mikäli hallituksen muutosesitys huostaanotosta tulee voimaan, se tarkoittaa sitä, että huostaanottoasia on käsiteltävä alusta loppuun 30 vuorokauden kuluessa kiireellisestä huostaanotosta. Mikäli sitä ei ole voitu tehdä, lapsi palautetaan kotiin, usein täysin muuttumattomiin oloihin. Ehdottoman takarajan asettaminen varsinaiselle huostaanotto-päätökselle ei ole kenenkään etu. Millään lastensuojeluviranomaisten nyt käytettävissä olevilla keinoilla ei voida tehdä asiallista ja erityisesti lapsen etua huomioon ottavaa päätöstä tämän yhteensä 30 vuorokauden aikana kaikissa tapauksissa.

On syytä painokkaasti kysyä, kenen oikeusturva vaatii hätikiitojen päätösten teke-

mistä. Ehdottoman takarajan asettamisesta tuloksena vain se, että lapsi palaa takaisin kotiin useimmiten täysin korjaantumattomiin oloihin, joissa vanhemmilla saattaa juomakierre jatkua parikin viikkoa juuri sopivasti niin, että lastensuojeluviranomaiset eivät heitä edes tavoita kertoakseen määräaajoista ja nopeutetusta päätöksentekojärjestelmästä. Uusi muutosesitys ei takaa kenenkään osapuolen oikeusturvaa, vaan vaarantaa lapsen edun pitkäjänteisen varjelemisen.

Oikeusturvaa voitaisiin sen sijaan parantaa selvittämällä sitä, mitä käytännön lastensuojelutyötä tekevät ovat esittäneet, aivan niin kuin ed. Stenius-Kaukonen jo esitti. Lastensuojelutyöntekijät ovat esittäneet ja nähneet lapsen ja koko perheen edun kannalta paremmaksi ratkaisuksi sen, että jo kiireellisestä huostaanottopäätöksestä ja huostaanoton valmistelupäätöksestä olisi oikeus valittaa. Valitusmahdollisuuden antaminen mahdollisimman aikaisessa vaiheessa takaisi paremmin asianosaisten oikeusturvan kuin ehdottoman takarajan asettaminen niille päätöksille, joilla ratkaistaan lapsen etu.

On myös mielenkiintoista havaita, että lainsäätäjät antaa sosiaalityöntekijälle aikaa kolme kuukautta pohtia lausuntoaan alioikeudelle siitä, kumpi puolisoista on sopivampi lapsen huoltajaksi avioeroasiassa. Paljon kriittisempi lapsen huostaanottopäätös pitäisi tehdä kuukaudessa.

Tämän jälkeen ei ole mikään ihme, jos lastensuojeluviroissa ei ole enää viranhaltijoita. Kuka ammattitaitoinen lastensuojeluviranomainen suostuu näin välinpitämättömyyden ja lasten eduista piittaamattomaan menettelyyn? Uuden lainsäädännön perusteluiksi eivät riitä epämääräiset viittaukset Euroopan yhdyntymisen aiheuttamiin muutospaineisiin. Me olemme säätämässä suomalaista lainsäädäntöä, eikä suomalaisten lasten etua ole mitään syytä alistaa joillekin epämääräisille eurooppalaisille oikeusturvakäsityksille. Suomalaista lainsäädäntöä ei ole mitään syytä ehdoin tahdoin huonontaa silloin, kun me voimme olla muille esimerkkinä ja kun me olemme saavuttaneet lapsen todelliset edut paremmin huomioon ottavan lainsäädännöllisen tilanteen jo silloin, kun muut ovat vielä kaukana perässä.

Ministeri Halonen: Herra puhemies! Lupaan, etten ihan jokaisen kohdalla vastaa,

vaan kokoaan vähän enemmän, mutta olen kuvitellut, että arvoisa puhuja olisi kuunnellut edellisen vastaukseni. Totesin, että Euroopan ihmisoikeussopimus valitettavasti on sillä tavoin meitäkin sitova asiakirja, että kyllä sen velvoitteet pitää ottaa huomioon, olimme sitten parempia tai huonompia kuin muut eurooppalaiset.

Mitä se tässä tapauksessa tarkoittaa? Olen sanonut moneen kertaan, että kun sosiaalivaliokunta perehtyy asian eri puoliin, kannattaa katsoa asioita sillä silmällä, että oikeusturvassa on kaksi puolta. Toinen on se, että päätös on oikea ja hyvä ja toinen on se, että se tulee kohtuullisessa ajassa. Otin esimerkin ministeri Pesolan alueelta: mielenterveyslaissa todettiin, että kaksi päivää on aika, jonka jälkeen pitää olla muutoksenhakuositus.

Tässä mielessä viittaus avioero-oikeudenkäyntiin ja siinä annettavaan päätökseen ei välttämättä ole mielestäni oikein onnistunut. Vaikka sosiaalityöntekijät ja me päättäjät olisimme kuinka hyviä tahansa, silloin, kun päätetään siitä, onko huoltaja isä tai äiti, molemmat ovat kuitenkin lapsen omia vanhempia.

Ed. Ryyttänen: Arvoisa puhemies! Hallituksen selonteko lastensuojelun alalta avaa tärkeän keskustelun lapsen oikeuksien toteutumisesta tänä päivänä. On hyvin myönteistä, että hallitus on halunnut antaa eduskunnalle mahdollisuuden tähän keskusteluun juuri nyt, kun lapsen asemaa ja suojelua käsitellään myös kansainvälisillä foorumeilla. Niin kuin moneen kertaan täällä on todettu, YK:n yleiskokous käsittelee parhaillaan lapsen oikeuksien sopimusta, joka tultaneen hyväksymään sitten marraskuussa lapsen oikeuksien julistuksen täyttäessä 30 vuotta.

Toivottavasti Suomi on ensimmäisten valtioiden joukossa ratifioimassa tuota jäsenvaltioita velvoittavaa sopimusta ja myös aktiivisesti vaikuttamassa siihen, että lapsen oikeuksista järjestetään kansainvälinen huippukokous. Nyt on korkea aika nostaa lapsen asema ja suojelu kansallisten ja kansainvälisten kokousten asialistojen kärkeen. Lapsen asemaa koskevilla huippukokouksilla on merkittävä tehtävä asenteiden muokkaajina lapsimyönteisempään suuntaan.

Olemme jo keskustelleet siitä, että lapsen oikeuksien toteutumisen seuraamiseksi pitäisi

perustaa lapsiasiamiehen tai lapsivaltuutetun virka. Tällainen virka tai ainakin lapsen oikeuksiin ja asemaan liittyvää tutkimusta ja kurssitoimintaa harjoittava instituutti voitaisiin mielestäni hyvin perustaa pohjoismaisena yhteistyönä Pohjoismaiden neuvoston toimesta. Olevat pohjoismaiset koulutus- ja tutkimuslaitokset eivät mielestäni tätä tehtävää nykyisellään täytä. Kyse on todella lapsen oikeuksien sopimuksen velvoitteiden toteutumisen seurannasta.

Vaikka jäsenvaltioita juridisesti velvoittava sopimus onkin tärkeä saavutus, sillä on kuitenkin vain välinearvo. Tulokset riippuvat siitä, miten viisaasti ja tehokkaasti välinettä käytämme kansallisella tasolla. Miten hyödynnämme sen laajan asiantuntemuksen, yhteistyön ja kiinnostuksen, joka on syntynyt ja ollut käytettävissä, kun tätä sopimusta on valmisteltu? Aivan samalla tavalla voisi tietysti sanoa nyt käsiteltävästä selonteosta. Jatkotoimenpiteistä riippuu, miten selonteon varsin monet oikean suuntaiset kannanotot käytännössä vaikuttavat lapsen aseman parantamiseen.

Meidän olisi syytä vakavasti pohtia, miten lapsen ihmisoikeudet toteutuvat tämän päivän lapsen arjessa. Lapsen hädällä voi olla kovin monenlaiset kasvot: ääripäitä edustavat monissa kehitysmaissa tänä päivänä kasvava lapsikuolleisuus ja toisaalta korkean elintason maissa, esimerkiksi meillä Pohjoismaissa ja Japanissa, lisääntyvät lasten itsemurhat. Lasten elinolosuhteet ovat jyrkästi huonontuneet 1980-luvulla monissa Afrikan ja Latinalaisen Amerikan maissa. Satojen miljoonien lasten inhimillisiä perusoikeuksia, oikeutta kunnon ravintoon, terveyteen ja koulunkäyntiin, loukataan pahemmin kuin koskaan aikaisemmin.

Vaikeiden taloudellisten ongelmien hoitamisen tarkoitetut sopeuttamishjelmat eivät ole ottaneet huomioon turvattomimpien ryhmien, nimenomaan lasten, tarpeita. Sopeuttamis- ja vakauttamishjelmat eivät ole aina johtaneet toivottuun taloudelliseen kasvuun, vaan ovat päinvastoin lisänneet köyhyyttä. Laajaa kansainvälistä yhteistyötä tarvitaan talouden säätelämiseksi ihmisen ehdoin niin, että heikompisaisten perustarpeet otetaan huomioon.

Hyvinvointivaltiossa lapsen aineelliset tarpeet tyydytetään. Se, mitä lapselta usein puuttuu, on henkinen perusturva. Lapsi

maksaa usein kovinta hintaa hyvinvoinnista, rakennemuutoksesta, juurettomuudesta. Velka- ja työkierteessä kamppaileva nuori perhe on kasaantuvine ongelmineen usein hyvin yksin. Opettajat ja sosiaali- ja lastensuojelutyöntekijät tietävät, ettei edes tiilitalossa asu aina onnellinen perhe. Onnellisuuden kullit kätkevät taakseen paljon turvattomuutta ja väkivaltaa, uupumusta ja välinpitämättömyyttä. Perheen kriisi on aina kaikkein kipeimmin lapsen kriisi.

Lapsen etu on hyvin voimakkaasti sidoksissa perheen, oman lähiyhteisön, etuun. Siksi lastensuojelun ennalta ehkäisevä työ on yksinkertaisesti yhteiskuntapoliittisia toimenpiteitä lapsiperheiden tukemiseksi. Perustarpeita ovat kunnollinen, kohtuuhintainen asunto ja turvallinen, perheen tarpeita vastaava päivähoido.

Kun varsinaisia lastensuojelullisia toimenpiteitä tarvitaan, ongelmavyöhydin pohjalta löytyvät usein taloudelliset vaikeudet ja alkoholismi. Monet lapsiperheet tarvitsevat lisää konkreettista taloudellista tukea, vaikkakin syvemmin ja kauaskantoisemmin perhetä voidaan auttaa vain puuttamalla elämäntapa- ja arvostuskysymyksiin.

Tänä päivänä lasta pitäisi suojella liian varhaiselta aikuistumiselta. Pahimmillaan lapsi joutuu kantamaan aikuisten vastuuta vanhempien kamppaillessa ihmissuhdeongelmissaan ja elämän pettymyksissään. Lapsuus on lyhentynyt. Myös kuvallisen viestinnän kehittyminen vaikuttaa lapsen tajuntaan entistä varhaisemmassa vaiheessa. On muotia vähätellä väkivalta- ja roskavihteen kielteistä vaikutusta lapsen kehittymiseen. Varmaa on kuitenkin, että suuri annos tämän kaltaisen tajuntateollisuuden tuotteita ei anna aikaa eikä tilaa lapsen omalle terveelle kasvulle.

Arvoisa puhemies! Sekä hallituksen lastensuojeluselonteko että eduskunnan käsiteltävänä oleva lastensuojelulain muutos tuovat sinänsä tarpeellisia esityksiä lapsen aseman parantamiseksi. Lainsäädännöllisten puitteiden ja ammattiauttajien työn lisäksi haluaisin kuitenkin korostaa erilaisten kansalaisjärjestöjen merkitystä työssä lapsen ja lapsiperheen puolesta. Meidän aikamme korostaa yksilöllisyyttä, sen kääntöpuoli on kasvava itsekkyyks. Mielestäni nyt tarvitaan kipeästi yhteisöllisiä työmuotoja, joiden avulla voidaan luoda lujia ja turvallisia yhteistyöver-

kostoja lapsen lähiympäristöön. Lapsi- ja varhaisnuorisojärjestöjen suuri haaste on löytää lapsi arjen keskeltä; löytää kadun lapsi ja lähiölapsi, joka todella tarvitsee yhteisönsä tukea ja välittämistä.

Joku on aika osuvasti sanonut, että monet järjestöt hyvää tarkoittavassa työssään "jauhavat sahajauhoja". Järjestöjen toiminta tavoittaa useimmiten lapset ja nuoret, joiden asiat ovat jokseenkin kunnossa, ongelmana ehkä paremminkin monien harrastusten täyttämä menevän pikkumiehen tai -naisen kiireinen aikataulu tai kulutuskeskeisen elämäntavan vaatima ansiotyö — asia, johon selonteossa aivan oikein kiinnitetään huomiota.

Yhteisvastuun periaatteella pitäisi edelleen kehittää kiinteää ja jatkuvaa yhteyttä ja vuorovaikutusta vanhempien ja lastenneuvolan, päivähoiton ja koulun henkilökunnan välillä. Kodin ja koulun yhteistyötä tulee varmasti parantamaan koulukuraattori- ja -psykologitoiminnan lakisääteistäminen varsinkin, jos tuo muutos toteutuu kiinteänä osana koulun työtä. Toivottavasti lastensuojelulain muutosesitys saa tältä osin sen muodon, että kuntien todellinen valinnanvapaus hallinnon järjestämisessä toteutuu ja virkoihin todella saadaan valtionosuus. Asia ei täysin selvinnyt äskeisessä keskustelussa.

Arvoisa puhemies! Suomalaista hyvinvointipolitiikkaa ohjaa erittäin tuotantokeskeinen ajattelu. Nuoren hyvinvointivaltiomme nopea kasvu vaatii maksumiehensä, ja hälyttävän usein kovinta hintaa joutuvat maksamaan lapset. On hyvä, että kasvun vaurioita yritetään paikata — siitähän lastensuojelussa on kyse — mutta tärkeämpää tulevaisuuden kannalta on pyrkiä vakavasti ennalta ehkäisemään näiden vaurioiden syntyminen. Juhlapuheissa tunnustetaan jo työvoima talouden tärkeimmäksi voimavaraksi. Olemmeko me valmiita edes tämän hyötyajattelun kautta sijoittamaan lasten ja nuorten terveeseen kasvuun eli varmistamaan sillä tavalla ponnistuspoijan tulevaisuuteen?

Ed. Astala: Arvoisa puhemies! Maailmanlaajuiset hätämerkit nälkä, väestöräjähdys, ekokatastrofit ovat meidän lahjamme tuleville sukupolville. Globaalisten ongelmien räjähdysmäinen kasvu on tuottamassa tuhoa, jonka keskellä suomalaisetkin lapset joutuvat elämään. Lapsi on myös oman yhteiskunnan-

sa kuva. Lapsi heijastaa herkästi sekä maailman että lähiympäristön kipuilua ja rakkauttomuutta.

Lasten käsitykset tänä päivänä ihmisenä olemisesta ovat syvästi puhuttelevia. Rauhankasvatusinstituutin uudessa kirjassa Aukko muurissa, jossa yksittäiset ihmiset pohtivat omakohtaisesti mm. rauhan merkitystä, 12-vuotias Mauri kirjoittaa: "Me ajatteleme vain itseämme. Kadun, että olen syntynyt ihmiseksi. Ihmisen johdolla maailma on helvetti." 10-vuotias Sanna kirjoittaa: "Rauha saa alkunsa ihmisten sydämeistä. Joillakin on kivisydän, joillakin rauhan sydän." Paljon on sanomaa lasten mielipiteissä. Heidän tuntonsa kuvastavat sitä maailmaa, jonka me olemme rakentaneet. Kivisydämiä löytyy niin paljon. Ihmisten perusturvallisuus on heikentynyt, kovat arvot tehokkuus, kilpailu ja kulutushysteria ovat aikuisten arvomaailmaa ja heidän elämänsäpiiriään. Paljon on pahaa oloa sekä aikuisilla että lapsilla.

Perusturvallisuutta ei lastensuojelutoimenpiteillä paljoakaan voida synnyttää. Sammutustoimenpiteillä ei palon syttymistäkään voida ehkäistä. Selonteon sisältö on mielestäni kapea-alainen. Silti on syytä tukea jo kaista inhimillistä lastensuojelullista toimenpidettä ja suhtautua myönteisesti jokaiseen lastensuojelulain muutosesitykseen, jolla parannetaan nuorten asemaa ja luodaan nuorten avohuoltojärjestelmää. Lupaukset edellyttävät kuitenkin myös voimavaroja, sekä rahallisia että riittävää henkilökuntaa kuten myös erikoistumiskoulutusta. Alipalkattujen naisten palkat on ehdottomasti nostettava inhimilliselle tasolle.

Eduskunnan on pidettävä huolta siitä, että selonteon 22 sinänsä perusteltua kannanottoa johtavat sanoista tekoihin. Lapsiin ja nuoriin investoiminen on hyvin kannattavaa toimintaa. Asioihin onkin tartuttava syvältä. On välttämätöntä myös poistaa valtiovarainministeriön herkkä punakynän uhka lastensuojelun kehittämiseltä. Päättäjien asenteiden on radikaalisti muututtava kaikilla toiminnan lohkoilla, muuten lapsiystävällisyys jää edelleenkin juhlapuheiden fraseologiaksi. Toivottavasti meillä riittää rakkautta ja huolenpitoa myös suomalaisten vähemmistöryhmien saamelaisten ja mustalaisten ja Suomeen tulleiden pakolaisten lapsille ja turvaamme heille omat koulutusmahdollisuudet.

Lasten ongelmat ovat vanhempien ongelmien suoraa heijastusta. Siksi vanhempien elämän kriisien ratkaiseminen on myös parasta lastensuojelua. Arkielämäänsä vaikeuttavat asuminen, työ, perheen toimeentulo, päivähoitopalvelut, koulutus ja kuluttottumukset. Perusturvauudistus ja asunto-olojen parantaminen ovat erityisen välttämättömiä. Osoitukseksi vain pari tietoa selonteosta. Vuonna 1985 toimeentulotukea sai yksinhuoltajista arviolta 17 prosenttia. Vuonna 1987 lapsiperheiden osuus toimeentulotukea saavista kotitalouksista oli noin kolmannes. Olenkin tässä ehdottamassa tutkimusta, miksi nämä lapsiperheet ovat joutuneet turvautumaan toimeentulotukeen. Edelleen tieto selonteosta: "Ahtaasti asuminen on erityisesti nuorten lapsiperheiden ongelma. Lisäksi maassamme on 1 200 lapsiperhettä, jotka asunnon puuttumisen vuoksi asuvat erillään." Hävettää lukea tällaisia tietoja vauraassa ja rikkaassa Suomenmaassa.

Selonteossa todetaan: "Lastensuojelun ensisijaisena tavoitteena on tukea perheitä lasten kasvatuksessa." Kasvatus onkin ainoa perimmäinen keino inhimillistää elämää ja muuttaa yhteiskunta paremmaksi. Mikään ei kuitenkaan ole vaikeampaa kuin kasvattaminen, siis lapsen, nuoren ja aikuisen kasvuille mahdollisimman suotuisten olosuhteiden luominen ja yksilöllisten erojen huomioon ottaminen. Varhaiskasvatuksen osuus on kasvukausista merkittävin. Siksi en ole voinut ymmärtää sitä, että päiväkotien ryhmäkokoja ollaan ilmeisesti suurentamassa. Viitataan vain vuoden 1990 budjetin perusteluosaan. Siis ryhmäkokoja ollaan suurentamassa, vaikka varhaiskasvatuksen tutkijat, lapsipsykiatrit, lastenlääkärit ja päivähoidon työntekijät ovat jatkuvasti vaatineet pienempiä lapsiryhmiä. Lastentarhanopettajaliittoakin on asiasta vakavasti huolestunut. Päivähoitoon tarvitaan lisää virkoja niin, että ryhmäkokoja pystyttäisiin pienentämään ja lasten yksilölliset erot ottamaan paremmin huomioon. Henkilökunnan aika yhtä lasta kohden on supistunut entisestään. On syytä kysyä, täytyykö lapsen oikeus saada hyvää huolenpitoa, kasvatusta ja yksilöllistä huomiota.

Varsinaiset kasvattajat ovat tänä päivänä ahtaalla monien oheiskasvattajien arvopäämäärien voittaessa liian usein kilpailun lasten

tajunnasta. Moni lapsi elää keskellä varsinaista skitsofreniaa. Raaka väkivalta, ihmisarvon jatkuva riistäminen, murhat ja tapot ovat saastuttamassa koko perheyhteisöä. On sallittua lähes vapaasti tuottaa lapsille ahdistusta ja pelkoa mm. video-, tv- ja elokuva-tuotannossa. Me aikuiset sitten ihmettelemme, mistä lasten ja nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen mallit tulevat.

Yleensä kasvatukselle tulisi antaa paljon entistä enemmän mahdollisuuksia. Eettiset arvot tulisi nostaa kunniaan: ihmisarvon ehdoton kunnioittaminen, yhteisvastuu ja kilpailun sijasta yhteistoiminnan luominen. Rauhankasvatuksen mahdollisuuksia on lisäättävä kaikessa opetuksessa. Kasvatuksella on uudistava vaikutus. Sillä voidaan valmentaa nuoria sukupolvia rauhanomaisiin ratkaisuihin ristiriitatilanteissa niin lähipiirissä kuin kansainvälisissä konflikteissa. — Muuten olen sitä mieltä, että Suomessa olisi syytä perustaa rauhankasvatusprofessori pikaisesti.

Nuorille laajojen tulevaisuuskysymysten kuten maapallon ekologisen tilan ja maailmanrauhan ratkaiseminen on tärkeää. Nuorille nämä kysymykset merkitsevät paljon, sillä he perivät nämä ongelmat edellisiltä sukupolvilta. Nuoret kokevat, että heidän tulevaisuutensa on hukattu, mikäli näitä ongelmia ei saada ratkaistuksi. Hukkaammeko me nuorten tulevaisuuden? Ratkaisut riippuvat meistä aikuisista. Vastuamme on suuri.

Arvoisa puhemies! Lopuksi totean, että velvoittakoon meitäkin YK:n ihmisoikeuksien julistus, jossa todetaan mm.: "Kullakin yksilöllä on oikeus elämään ja vapauteen ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen."

Haluan vielä oikaista erään ministeri Halosen vastauspuheenvuorossa esittämän tiedon. Hän totesi, että tänä päivänä on joitain kymmeniä virkoja. Hän tarkoitti ilmeisesti koulupsykologien ja koulukuraattorien virkoja. Oikea tieto on se, että tällä hetkellä on 278 koulupsykologin ja koulukuraattorin virkaa. Koulukuraattoreja on 80 kunnassa yhteensä 187. Psykologeja on 40 kunnassa yhteensä 91. Siis näitä virkoja on tällä hetkellä yhteensä 278.

Lopuksi totean vielä, että kannatan omalta osaltani lapsipoliittisen tiedonannon antamista eduskunnalle, jolloin hallituksen näkökulmankin pitäisi olla käsittelyssä olevaa selontekoa laajempi.

Ed. Pulliainen: Arvoisa puhemies! Olen suurella mielenkiinnolla lukenut hallituksen lastensuojelua koskevan selonteon nimemenomaan siinä perspektiivissä, mitä se mahdollisesti paljastaa hallituksessa istuvien ministerien ja heitä avustavien virkamiesten kyvystä eritellä perustavaa laatua olevia eli ultimaattisia tekijöitä ja toisaalta proksimaattisia eli pintatekijöitä. Tämä tutustuminen oli aika tuskallinen siinä mielessä, että piti lukea 20,2 sivua kaksipalstaista tekstiä, ennen kuin päästiin ultimaattisten elikkä perustavaa laatua olevien tekijöitten tarkasteluun, ja tämä löytö lukemisessa sitten päättyi oikeastaan kohta, kun se oli alkanut. Nimittäin kun luki tämän lyhyen pätkän jälkeen tulevan tekstin, niin mitään näistä perustavaa laatua olevista tekijöistä ei enää tekstistä löytynyt.

Arvoisa puhemies! Rohkenen lukea sisältä sen osan sivulta 21, joka on otsikoitu ”Ongelmien syntymisen ehkäisy” ja joka käsittelee mielestäni ratkaisevan tärkeiden elikkä perustavaa laatua olevien tekijöiden koostetta. Teksti kuuluu:

”Ehkäisevää lastensuojelutyötä voidaan toteuttaa eri tasoilla. Tavoitteena voi olla joko pyrkimys sosiaalisten ongelmien syntyminen ehkäisemiseen taikka jo syntyneen ongelmallisen tilanteen pahenemisen estämiseen. — — Yksilöiden ja perheiden ongelmien syntymistä ja kasautumista edeltävät usein asuntovaikkeudet, työssäkäyntiin ja koulunkäyntiin liittyvät vaikeudet, toimeentulovaikkeudet ja ihmissuhdevaikeudet. Lastensuojelussa kohdataan usein lapsiperheitä, joissa huoltajien elämänkulkua ovat jo monen vuoden ajan kuormittaneet samanaikaisesti useat ongelmat. — — Lapsiperheiden ja erityisesti niiden lapsiperheiden, joissa on pieniä lapsia, selviytymisen edistämiseksi tulisi ongelmiin syntymistä ehkäiseviä toimenpiteitä kohdistaa erityisesti lapsiperheiden arkielämän helpottamiseen lapsen näkökulmasta käsin.

Vaikeimmassa sosiaalisessa asemassa olevien perheiden lisäksi lastensuojelua tarvitsevat usein myös perheet, joiden elämän aineelliset edellytykset ovat hyvät. Näissä perheissä vanhempien kasvatustyö ja lapsen mahdollisuudet tasapainoiseen kasvuun ja kehitykseen voivat olla heikot esimerkiksi siksi, että perheen ihmissuhteet ovat rikkoutuneet. Tällaisten perheiden ongelmat saattavat pit-

käänkin pysyä piilossa ja tulla esille vasta lapsen murrosiässä. Avun ja tuen tarvetta on vaikea yksilöidä, koska perinteiset sosiaalisten ongelmien ulkoiset merkit usein puuttuvat.”

Tässä kaikki, mitä hallituksella on 42 sivussa tekstiä ultimaattisista tekijöistä sanottavaa. Siihen ei sisälly lainkaan ohjelmaa siitä, millä tavalla näihin perustavaa laatua oleviin näkökohtiin pitäisi puuttua, millä tavalla pitäisi ennalta ehkäistä sitä, että tarvitaan pykälistä ja byrokratiasta 41,7 sivua kuvausta, jossa hallitsevana periaatteena on se, että tarvitaan lisää voimavaroja tortta pä tortta, lisää voimavaroja, arvoisat ministerit.

Jos istuva hallitus olisi onnistunut aluepolitiikassa, olisi pystynyt rajoittamaan pikaurbanisoitumista kaikkine haittavaikutuksineen ja seurausilmiöineen, niin olisi pitkällä aikavälillä keskeisellä tavalla pystytty vaikuttamaan lastenkin suojeluun rakentavalla tavalla. Jos hallitus olisi omilla osillaan tulonjakopolitiikassa onnistunut niin, että jopa perheiden yksinhuoltajien ei tarvitsisi tehdä kahda tai kolmea työtä, jotta he eivät uupumukseen saakka väsyttäisi itseään työnteossa, jos heillä olisi aikaa perheilleen, lapsilleen, oltaisiin uskomattoman paljon paremmassa tilanteessa.

Jos se tulonjakomekanismi, joka vapailla markkinoilla on vallitseva, ei pysty asiaa hoitamaan, tarvitaan yhteiskunnan osuutta elikkä, niin kuin lukuisissa puheenvuoroissa on todettu, lapsiperheiden tukemista tulonsiirroilla, jotka ovat yhteiskunnan hallinnassa olevia keinoja. Me suomalaiset olemme tehneet tästä maasta Euroopan laajuisesti toiseksi kalleimman maan, maailman laajuisesti kai kolmanneksi tai neljänneksi kalleimman maan. Se osa yhteiskuntaa, johon tämä kalleus puree, on juuri se osa, jota lastensuojeluohjelmatkin ja käytännön toimet usein koskevat.

Mitä pitäisi saada aikaan? Se, että aivan erikoisesti kiinnitettäisiin huomiota kolmeen toimintalohkoon, joilla hallitus nyt on epäonnistunut, niin kuin olen tästäkin paikasta monta kertaa todennut, elikkä alue-, talous-, ja asuntopolitiikkaan. Ne ovat kytkeyssä toisiinsa, mutta ne ovat ratkaisevan olennaisia. (Ed. P. Leppänen: Verotus mence hyvin?) — Verotus on siinä osana. Silloin kun on talouspolitiikasta kysymys, verotus

on aina tulonsiirtojärjestelmän mukana, ed. Leppänen.

Arvoisa puhemies! Täällä on varsin monen edustajan suulla kiinnitetty huomiota siihen, niin kuin ed. Varpasuo sanoi, teemmekö pieniä aikuisia, tai niin kuin ed. Ryynänen sanoi, lapsuus on lyhentynyt. Siis olemmeko mukana tekemässä jotakin? Arvoisat edustajatoverit, me olemme sen jo tehneet. Totuushan on se, että juuri ne syyt, jotka vaativat aktiivisia lastensuojelutoimia, ovat järjestelmässä sisänsä. Me olemme pakkoitsenaistaneet lapsemme nimenomaan heidän tahtomattaan. Kun me olemme tämän tahallisesti tai tahattomasti tehneet, siitä seuraa, että 12-vuotiaasta pitää puhevaltaisena kuulla. Ei ole enää kysymys siitä, teemmekö me, vaan me olemme jo tehneet. Se on siis olemassa oleva realiteetti.

Ei ole olemassa ongelmatonta ihanneyhteiskuntaa. Minusta ed. Kuuskoski-Vikamaa totesi hyvin taitavasti, että jokainen perhe voi joutua sellaiseen kriisitilanteeseen, jossa lastensuojelun toimia tarvitaan. Siis tältä osalta tilanne on se, että järjestelmän joka tapauksessa täytyy olla niinkin, kuin tässä selonteossa 41,7 sivulla kuvataan.

Arvoisa puhemies! Kun näitä asioita käsitellään esimerkiksi eduskunnan sosiaalivaliokunnassa, minusta olisi erittäin hyvä asian tuntijajoukko löydettävissä hyvin läheltä. He ovat meidän viikonloppuisien ja -äitien, jotka istumme täällä eduskunnassa, lapsemme. Me olemme loistava vanhempien kaarti, jotka laiminlyövät perhe-elämää, jotka käyvät kotona vain kääntymässä ja jotka jättävät lapsensa heitteille. Tässä on itsetutkiskeluun ehkä aihetta.

Ed. U. Leppänen: Herra puhemies! Kun ministeri esitti konkreettisen kysymyksen, kumpi hoitaa Idaa, niin täytyy myöntää, että tällaiset kysymykset ovat tällaisessa perheessä aika monimutkaisia ja tärkeitä. Kun ed. Sinikka Hurskainen-Leppänen on eduskunnan matkalla, niin minä jouduin ennen tätä puheenvuoroa suorittamaan myös lastenhoitotehtäviä ja sieltä pääsin tätä puheenvuoroa käyttämään eli siitä syystä jouduin siirtämään ryhmäpuheenvuoroa vähän tännepäin. Nämä ovat lähellä olevia kysymyksiä.

Periaatteellisista puolista muutama huomio. Ensinnäkin lasten asema, lastensuojelu,

on hyvin pitkälle yhteiskuntajärjestelmistä riippuvainen kysymys ja myös yhteiskunnan olosuhteista. Jos ajatellaan kansainvälisesti, niin lasten asema ja lastensuojelu Suomessa on kokonaan eri asia kuin jossakin Etelä-Amerikassa tai Afrikassa. Vaikkakin meidän on tietysti myös kansainvälistä solidaarisuutta pystyttävä osoittamaan ja siihenkin puoleen voitava kiinnittää huomiota, me emme pysty tarkastelemaan näitä kysymyksiä sillä tavalla, että me irrottaisimme kysymyksen siitä yhteiskunnallisesta todellisuudesta, jossa elämme.

Lainsäädännössä ilmeisesti on Suomessa päästy aika paljon eteenpäin. Kun lukee tätä pitkää paperia, niin tästä voi tietenkin löytää ja nähdä, että me olemme lainsäädännöllisesti aika paljon tehneet eikä siinä suhteessa varsinaisesti voi niin valtavan paljon tätäkään hallitusta eikä edellisiääkään arvostella. Mutta yhteiskunta muuttuu, ja nyt kun olemme eläneet koko 1980-luvun hyvin nopean muutoksen aikaa, myös käytännössä tulee uusia kysymyksiä ja ongelmia lastenkin asemassa. Tällöin jollakin tavalla ajattelen niin, että uudessa tietoyhteiskunnassa täytyy pystyä löytämään uutta ajattelua myös lasten asemaan.

En ole paljon täällä kuunnellut, mutta sen vähän perusteella, minkä olen kuunnellut tätä keskustelua, niin helposti lähdetään edelleenkin hyvin ylhäältäpäin, että byrokraattisesti holhoten yhteiskunta järjestää asiat niin kuin järjestää ja että kaikki on sillä tavalla kunnossa, kun jotkut byrokraattiset järjestelmät on luotu tai että on jotkut mallit. Vaikkapa ed. Pulliainen, vaikkei suoraan sanonut, ajatteli, että kaikkein paras ratkaisu on tietysti, että lapsia vain äidit ja isät aina hoitaa. Mutta nyky-yhteiskunnassa ja hyvinvointiyhteiskunnassa ja monimutkaistuvassa yhteiskunnassa ei ole niin vain mahdollista, että on hyvin yksinkertainen malli siitä, että perhe kaikesta vastaa, vaan täytyy löytää uusia lähestymistapoja, joilla perheiden ja yhteiskunnan yhteistyö voi löytyä uudelta pohjalta menemättä tässä kovin paljon yksityskohtiin.

Olen havainnut, että tässäkin selonteossa on yritetty korostaa lapsen oman tahdon merkitystä. Haluaisin erityisesti sitä itsekin korostaa eli että lasta koskevilla ratkaisuisa, kun lapset ovat entistä kehittyneempiä, olkoonkin vaikka entistä aikuisempia nuo-

rempina, niin myös siitä syystä lapsen oman tahdon merkityksellä täytyy olla entistä suurempi arvo, olipa sitten kysymys avioerokriiseistä tai joistakin muista kriiseistä. Tässäkin kysymyksessä oikeastaan kaksi suurta periaatetta, vapaus ja turvallisuus, ovat ne, joista täytyy löytää järkevä kompromissi, mutta ilman holhousta ja ilman tarpeetonta byrokratiaa.

Haluaisin tämän hyvin lyhyen puheenvuoron lopettaa kansainväliseen puoleen, josta myöskin aloitin. Vaikka sanoin, että tätä kysymystä on tarkasteltava siinä todellisuudessa, jossa elämme, meillä hyvinvointiyhteiskunnan ihmisillä täytyy olla huolta myös niistä suurista ongelmista, jotka maailmassa lapsia koskettavat, muualla maailmassa, alkekehittyneessä maailmassa. Siihen mielestäni kannattaa myös kehitysyhteistyötä, kehitysapua, antaa paljon nykyistäkin enemmän.

Ed. Renko merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Gustafsson: Herra puhemies! Kun kuunteli ed. U. Leppäsen puhetta, tuntui hyvältä se, että lapsen hoito oli tärkeää eikä niinkään puhe, mutta puhekin oli mielenkiintoinen.

Otin viime vuonna talteen lehtileikkeen, jossa tutkimuksiin perustuen osoitettiin, kuinka nykyajan nuori (kirjoittaja) on unohtanut perheen olemassaolon. Tutkijakriitikko Kaija Valkonen päätyi tulokseen vertailtuaan nuorten kontaktikirjoituskilpailun vuosien 1970, 1971 ja vuoden 1987 luomuksia. Valkosen mukaan perhe näyttää haihtuneen uusista kirjoitelmista taivaan tuuliin eikä siitä esitetä mitään kommentteja, tai jos siitä kirjoitetaan, vanhempiin suhtaudutaan pääsääntöisesti alentuvasti, pilkallisesti tai hämmäntävän usein myös suojelevasti. Panen tähän huutomerkkejä perään.

Ei tarvitse olla mikään perhesosiologi voidakseen itsekkin havaita sen valtavan muutoksen, joka on koskenut koko perheinstituutiota. Kaikki muutos toki ei ole mennyt huonompaan suuntaan. Nykyajan lapsen ja nuoren sallitaan, minusta aivan oikein, ilmaista vapaammin myös kielteisiä tuntejaan, myös omiin vanhempiinsa ja läheisiinsä, mutta tätä vapautta ei pitäisi käyttää häistatteluun, kiroamiseen tai kielenkäyttöön,

joka selvästi halventaa tai loukkaa toista. Aivan liian monet, sanoisin, meistä vanhemmista katsovat läpi sormien ja päästävät ohi korviensa lastensa kielenkäytön, joka ei kuulu normaaliin kanssakäymiseen perheessä eikä sen ulkopuolella. Rumaa sanaa jatketaan monesti nuorten keskuudessa tönimisellä, potkimisella, lyömisellä. Sama muuten koskee myös meitä aikuisia kielenkin osalta.

Paljon on tehty ja voitettu, jos me vanhempina ja kansalaisina jaksamme ja osaamme keskustella omien ja muidenkin lasten kanssa kaikista elämän ja yhteiskunnan ilmiöistä. Väitetään, että perheen yhteiset ruoka- ja iltahetket ovat vähentyneet. Väitetään, että keskivertoaviopari pärjää muutaman päivän käyttämällä sataa sanaa, sataa suomen kielen sanaa iltakeskusteluissaan. (Ed. Rinne: Kolmella sanalla pärjää!) — Ed. Rinne pärjää kolmella sanalla. Ehkä kuulemme tunnin parin päästä, mitkä ne sanat ovat.

Olisin sitä mieltä, että meidän tehtävämme olisi palauttaa keskusteleva perhe lastemme ja nuoremme elämään ja ainekirjoituksiin. Kansanedustajina tietysti voimme perhekasvatuksen, perhevalmennuksen, erilaisten resurssien jaon myötä vaikuttaa asioihin, toki myös kansalaisjärjestöt, yleinen kansalaiskasvatus. Viittaisin niihin mahdollisuuksiin, joita sosiaalihallitus ja sosiaali- ja terveysministeriö voisivat tehdä käynnistämällä vaikkapa kampanjan Keskusteleva perhe, tai niin kuin puheita kuunnellessani mietin, ehkä parempi voisi olla Keskusteleva koti -kampanja, koska se toisi myöskin kodin tuohon eikä olisi sitten terminologisesti ikään kuin liian perhesidonnainen, koska meillä on monenlaisia perhekoko-panoja, niin kuin tiedämme.

Puheenvuoroni toinen aihealue liittyy lapsen tapaamisoikeuksiin avioerotapauksissa. Suomalaisen lapsen tilanteen ymmärtäminen edellyttää taustana olevan perhekäsityksen kiinnittämistä toiveiden sijasta vallitsevaan realismiin. Traditionaalisen perhetyypin rinnalle on nousemassa ja jo noussut uusperhe, jossa lapsi elää ilman jompaakumpaa omaa vanhempaansa. Avio- ja averojen koko ajan lisääntyessä on erityisesti panostettava siihen, että lapsen oikeus "läheiseen ja myönteiseen suhteeseen" yhtä lailla kumpaiseenkin vanhempaansa tulee kaikissa oloissa turvatuksi, kuten lastensuojelulaki edellyttää. Paljon on tehty, vaan laadullisesti enemmän pitäisi.

Olen kesäkuussa jättänyt hallitukselle kirjallisen esseemäisen kysymyksen, jossa esitellen kaksi perhetilannetta, joissa mielestäni lapsen oikeus molempiin vanhempiinsa ei toteudu. Kysynkin, voiko suomalaisessa humanisissa sivistisyhteiskunnassa lapselta noin vain ottaa pois toisen vanhemman. Tai voiko vanhemmalta noin vain viedä hänen lapsensa, kaikkein tärkeimmän olennon inhimillisessä elämässä?

Voimassa oleva laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on periaatteiltaan selkeä ja inhimillisesti perusteltu. Helppoissa riitatapauksissa se on toiminut myönteisellä tavalla ohjaavasti niin, että esimerkiksi yhteishuoltajuus on koko ajan voittamassa lisää alaa. Toisaalta helpot riitatapaukset ovat luonteeltaan sellaisia, ettei niiden asiallisissa ratkaisemisessa viime kädessä edes tarvita lainsäädännön ohjausta ja pakottavuutta. Erityistä oikeudellista suojaa ja sääntelyä tarvitsevat juuri sellaiset lapset, joiden huoltajavanhempi omien, monesti käsittelemättömien ongelmien ja problemaattisten motiivien vuoksi on kykenemätön erottamaan lapsen etua omasta edustaan ja käyttää lapsensa suhdetta toiseen vanhempaan keinona toisen vanhemman rankaisemiseen, kiusaamiseen jne. Maassamme on tällä hetkellä satoja, ehkä tuhansia lapsia ja heidän vanhempiaan, joilla on tapaamisvaikeuksia tai jotka saavat tavata toisiaan varsin niukasti tai eivät ollenkaan.

Kaikkia ihmisten välisiä ongelmia ei voida ratkaista viranomaistoiminnalla, eikä se olisi suotavaakaan. Kuitenkin, sanoisin valitettavasti, vaikeimmat lapsen huolto- ja tapaamisriidat ovat sellaisia, että ne ratkaistaan viranomaistoiminnalla. Sekin nimittäin on ratkaisu, että toisen vanhemman niin tahdoessa ja tahdolleen erilaisia peiteargumentteja — esimerkiksi että lapsi ei halua tavata toista vanhempaansa — kehitellessä lapsi ja toinen vanhempi erotetaan toisistaan kokonaan tai lähes kokonaan, mitä varsin yleisesti määrätty erittäin niukat tapaamisoikeudet käytännössä merkitsevät. Tällainen ratkaisu on pelkästään epäinhimillinen ja totalitaarinen. Siinä lapselle ja vanhemmalle ei anneta minkäänlaista valinnan mahdollisuutta.

Kun oikein korostetaan lapsen oman tahdon merkitystä myös häntä koskeissa huolto- ja tapaamisratkaisuihin, on viranomaisytyössä aivan välttämätöntä voida varmistua

siitä, että kyseessä on nimenomaan lapsen oma tahto eikä häntä mahdollisesti manipuloivan, hänen kanssaan asuvan vanhemman tahto. Lapsen kanssa asuva vanhempi voi tarpeeksi kauan jatkuvalla epäsuorallakin, suorasta puhumattakaan, manipulaatiolla siirtää oman tahtonsa lapsensa tahdoksi täysin lapsen edun vastaisesti.

Jos on varmaa, että nimenomaan lapsi ei halua olla toisen vanhempansa lapsi, on selvittettävä syyt tällaiseen kantaan ja mahdollisuudet syiden poistamiseen. Vasta kun kaikki tämä on pätevästi tehty, voidaan lapsen harteille asettaa vastuu siitä, että hän katkaisee suhteensa toiseen vanhempaansa ja usein myös sukunsa toiseen puoliskoon. On mielestäni kerta kaikkiaan suljettava pois sellainen mahdollisuus, että vanhempien välisissä huolto- ja tapaamisriidoissa lapselta vain kysytään hänen mielipiteensä selvittämättä tuon mielipiteen syntyä ja annetaan sille merkittävä tai ratkaiseva paino.

Myös huolto- ja tapaamisriitojen laukaisemisessa on, lisäksi mahdollisimman varhaisessa riidan vaiheessa, voitava käyttää jopa pakkokeinoja, jotta lapsen oikeus kumpaankin vanhempaansa tulee käytännössä turvatuksi. Se vanhempi, jonka luona lapsi asuu, on lainsäädännöllisesti velvoitettava sallimaan ja huolehtimaan lapsen osallistumisesta kaikkiin tilanteen edellyttämiin tutkimuksiin ja terapioihin. Nythän huoltajavanhempi voi kieltäytymisellään tai vitkastelullaan, passiivisuudellaan estää selon saamisen tilanteesta lapsen näkökulmasta.

Lakiin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta on edellisen lisäksi otettava säädös siitä, että lapsen etu on aina läheisen ja myönteisen suhteen säilyttäminen kumpaankin erovanhempaansa. Poikkeus: On tapauksia, tosin hyvin harvoja, joissa lapsen normaali psyykinen ja/tai fyysinen kehitys voi vaarantua vanhempisuhteen takia. Näiden poikkeusten selvittämiseen on käytettävä samoja sosiaalityön ja lapsipsykiatrian menetelmiä kuin jo nyt käytetään lapsen huostaanoton yhteydessä. Vanhemmuus voitaisiin kieltää tai sitä voitaisiin rajoittaa vain siinä tapauksessa, että vanhemmuuden laatu johtaisi normaalissakin perhetilanteessa lapsen huostaanottoon.

Herra puhemies! Ongelmia ennalta ehkäisevää ja lapsen oikeuksien ja edun mukaista on, että lapsi erosta huolimatta säilyttää yhtä

lailla kummankin vanhempansa. Pätevin tiedoin ja pätevin työmenetelmin ja niiden tehoa tukevin sanktioin on mahdollista ratkaista suurin osa, ehkä jopa kaikki huolto- ja tapaamisriidoista. Yhteiskunnan on luotava resurssit tällaiselle toiminnalle. Olin iloinen siitä, että hallituksen selontekoesityksessä erityisesti koulutukseen tältä osin kiinnitetään huomiota.

Lisäksi ehdotan, että valtioneuvosto antaa erityismäärärahan, esimerkiksi vain puoli tai yksi prosenttia suunniteltujen hävittäjien hinnasta, eli käytännössä noin 30—60 miljoonaa markkaa, jolla perustetaan ja koulutetaan periaatteessa jokaiseen kuntaan erolapsityön erikoisryhmä sosiaali- ja perheneuvolatyön puitteisiin. Tämä ryhmä hoitaisi kaikki asianomaisen kunnan toimet, mitä tulee lapsen oikeuteen kumpaankin vanhempaansa eron jälkeen, antaisi siis lausunnot oikeudelle, selvittäisi lapsen näkökulman, vastaisi eroperheen hoidosta huoltoa ja tapaamista koskevissa riitatilanteissa. Erolapsityön tai lapsityön erikoistyöryhmässä laadittaisiin myös vanhemmuussuunnitelma ja valvottaisiin sen toteutuminen käytännössä.

Ed. Linnainmaa: Arvoisa puhemies! Hallitus on antanut eduskunnalle esityksen lastensuojelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta. Laki on tarpeellinen ja hallituksen esitykset pääosin oikean suuntaisia. Kuitenkin pidän lakiesitystä siltä osin, kuin se käsittelee koulun oppilashuoltoa, väärässä ministeriössä valmisteltuna ja varsinaista asiaa lastensuojelulakiin kuulumattomana. Esitystä ei tältä osin voi pitää loppuun asti harkittuna.

Lastensuojelulain muutettu 7 § kuuluisi esityksen mukaan seuraavasti: ”Kunnan tulee järjestää kunnan koululaitoksen piirissä oleville oppilaille riittävä tuki ja ohjaus sekä muut tarpeelliset toimet koulunkäyntiin ja oppilaiden kehitykseen liittyvien sosiaalisten ja psyykkisten vaikeuksien poistamiseksi sekä koulun ja kotien välisen yhteistyön kehittämiseksi. Tätä tehtävää varten kunnassa voi olla koulupsykologin ja koulukuraattorin virkoja siten kuin niistä asetuksella tarkemmin säädetään.”

Siis kunnan koululaitoksen piirissä koulunkäyntiin liittyvien vaikeuksien poistamiseksi, koulun ja kotien välisen yhteistyön kehittämiseksi kunnassa voi olla koulupsy-

kologin ja koulukuraattorin virkoja. Kuulostaa selvästi koululainsäädännöltä. Asiallisesti se sitä onkin, mutta sen tulisi olla myös muodollisesti.

Oikeastaan myös sosiaali- ja terveysministeriön lainvalmisteluyksikkö on tätä mieltä, kun se 28.9.1989 päivätyn muistionsa sivulla 2 viimeisessä kappaleessa toteaa, että ”opetusjärjestelmä tarvitsee niin oppilaiden kuin opettajienkin tueksi kasvatustehtäviin suuntautuvia koulun työntekijöitä”.

Oppilashuollon koulupsykologien ja koulukuraattoreiden virkojen lakisääteistämisen tulee tapahtua peruskoululain 52 §:ää muuttamalla. Samoin niiden valtionavun piiriin saattamisen tulee tapahtua koulua koskevien säädösmenettelyjen avulla.

Tietävästi myös sosiaali- ja terveysministeriössä tämän lakivalmistelun alkuvaiheessa näin kaavailtiin. Miksi kuitenkin on ajautunut nyt käsittelyssä olevaan esitykseen? Onko syy opetushallinnossa ja sen haluttomuudessa ottaa asia omakseen?

Syksyllä 1987 tein kirjallisen kysymyksen koulupsykologien ja koulukuraattorien virkojen lakisääteistämisestä ja valtionosuuden piiriin kuulumisesta. Kysymykseeni vastasi opetusministeri. Tuolloin siis ainakin asia kuului opetushallinnolle.

Vastaukseksi edellä esittämiini kysymyksiin ei riitä lakiesityksen yksityiskohtaisten perustelujen maininta siitä, että oppilashuollon tarkemmasta järjestämisestä säädetään asetuksella. Se määritteli mm. oppilashuollon sijoituspaikasta ja mahdollisesti antaisi kunnille valintavaihtoehtoja sijoittaa toiminta joko sosiaalilautakunnan tai koululautakunnan tai jopa yhteishallinnon alaisuuteen.

Eduskunnassa täytyy olla sen verran talonpoikaisjärkeä, että se ymmärtää koulun oppilashuollon olevan selvästi ja kiinteästi koulun toimintaa ja niin muodoin myös kouluhallintokunnan alaista toimintaa kunnissa. Tämä on niin selvä asia, että se on voitava määritellä lailla eikä sitä voi jättää lakitekstin horjuvien sanamuotojen perusteella asetuksella säädettäväksi. Tässä asiassa eduskunnan on rohkeasti käytettävä sille kuuluvaa valtaa.

Lakiesitys jättää muitakin avoimia kysymyksiä. Miten sosiaalihallinto pystyy maksamaan kunnille nykytasolla 15 miljoonan markan valtionavut koulupsykologien ja -kuraattorien virkapalkoista, mutta koulu-

hallinto ei siihen pysty? Millä aikataululla tämä on mahdollista, kun sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallisessa suunnitelmassa jo vahvistettuja virkakiintiöitä ei ole tarkoitus tämän vuoksi lisätä? Miten taataan koulujen oppilashuoltotoiminnan henkilöstökehitys jatkossa, kun nykyisten suunnitelmien tasoiset virkakiintiöt on tarkoitus säilyttää tulevaisuudessakin.

Kouluhallitus suoritti vuonna 1988 niiden kuntien, joissa toimii koulupsykologeja ja -kuraattoreita, koululautakunnille suunnatun kyselyn, jossa pyydettiin lausuntoa ko. virkojen mahdollisesta sijoittamisesta sosiaalitoimen piiriin. Vastausprosentti oli 75. Koulupsykologitoiminnan osalta 97,1 prosenttia vastanneista ja koulukuraattoritoiminnan osalta 92,3 prosenttia vastanneista koululautakunnista oli sitä mieltä, että toiminta kuuluu koulutoimen alaisuuteen, ja ne vastustivat siirtoa sosiaalitoimeen. Seuraavassa siteeraan suoran lainauksen vastauksiin sisältyviä perusteluja.

”Koulu pitää nähdä tulosvastuullisena kokonaisuutena, jolloin niiden, jotka vastaavat tuloksesta, pitää myös päättää resurssien käytöstä ja henkilökunnan toiminnasta. Hallinnonala luo raamit ja tavoitteet toiminnalle. Koulun ja sosiaalitoimen tavoitteet eroavat toisistaan. Koulun toiminnan lähtökohdaksi on kasvatusta ja opetustavoitteiden oppilaiden ikäkauden ja edellytysten mukainen tukeminen. Miten oppilashuoltotoiminta voi parantua, jos siirrytään pois kouluasioiden ammattilautakunnan alaisuudesta? Miten hallinto edistyisi, jos hierarkia hoidettaisiin mutkan kautta? Kun samoista verovarjoista on kysymys, miksi asia hoituisi terveydenhuollosta tai sosiaalitoimen kautta eikä koulutoimen?”

Koulutoimi on itsenäinen osa kunnan toimialoista. Näin ollen koulu ja sen erityispiirteet puoltavat sitä, että ne tuki- ja sidostoinnat, jotka ovat tarkoitettut palvelemaan koulua, oppilaita ja muuta henkilöstöä, on joustavinta järjestää oman hallintokunnan sisällä. Tällöin resurssi on varmimmin koulun käytössä ja näin varmistetaan oppilashuollon päämäärän mukainen toiminta ja koulun kannalta joustavin resurssien käyttö.

Miten valtionosuuden saaminen virkoihin on voinut käynnistää keskustelun hallintokunnan vaihtamisesta? Siirtyminen ei takaa lisävirjoja. Sosiaalitoimella on muita painoa-

lueita kuten lasten päivähoito ja vanhusten huolto, jotka vienevät sosiaalitoimen lisävirjoiksi.

Toiminnan ohjaaminen, kehittäminen ja valvonta vaikeutuisivat nykyisestä. Koulukuraattorien ja koulupsykologien työskentelyn tavoitteet, työskentelytapa ja mahdollisuudet riippuvat ratkaisevasti siitä, voivatko he toimia osana koululaitoksen hallinnollista kokonaisuutta. Nykyisellään koulukuraattori- ja koulupsykologitoiminta on koulun normaalitoimintaa. Niiden avulla tuetaan paitsi oppilaita myös koulun sisäisen toiminnan kehittämistä. Suoraan koulutoimen alaisena tämä on mahdollista, ei toisesta hallintokunnasta.”

Edellä selostamani kouluhallituksen kyselyn lisäksi sosiaali- ja kouluhallitus asettivat lakivalmistelun kuluessa yhteisen työryhmän, jonka tehtävänä oli selvittää lastensuojelulain muutosehdotuksen mukaisen psykosoosiaalisen oppilashuoltojärjestelmän toteutusta sekä työnjakoa ja yhteistyötä opetus- ja sosiaalishallinnon kesken. Valitettavasti työryhmän muistiota ei ole jaettu eduskunnalle. Tuo työryhmä kokosi muistioonsa eri tahojen näkemykset organisaatiovaihtoehdoista. Suomen Psykologiliitto pitää etusijalla koulutoimeen kuulumista. Sosiaalityöntekijäin Liiton kannanotossa todetaan, että kouluissa tehtävä sosiaalityö tulee lakisääteistää. Koulukuraattorien toiminnan arvioidaan tuottavan parhaita tuloksia, mikäli he kuuluvat koulutoimen alaisuuteen, koska siirtyminen sosiaalitoimeen saattaisi johtaa työntekijöiden käyttöön muun sosiaalitoimen resurssina.

Työryhmä suoritti koulupsykologeihin ja koulukuraattoreihin kohdistetun kyselyn tiedustellen heidän mielipidettään hallinnon järjestämisestä. Kuntakohtaisissa vastauksissa 79 koulukuraattorista 70 oli kouluorganisaation kannalla. Vastaavasti koulupsykologit 39 kunnasta vastasivat kaikki kannattavansa kouluorganisaatiota. Edelleen perheneuvolatyöntekijöiden, sosiaalitoimiston työntekijöiden ja terveyskeskuspsykologien näkemyksistä todettiin, että melkein kaikkien kysymysten kohdalla vastaajat katsoivat, että toimintamahdollisuudet olisivat paremmat kouluorganisaatiossa. Terveyskeskuspsykologit arvioivat, että kaikissa esitetyissä tilanteissa kouluorganisaatioon kuuluvilla olisi paremmat toimintamahdollisuudet.

Seuraavassa suora lainaus työryhmän muistiosta: "Koulukuraattori- ja koulupsykologipalveluiden hallinnollinen sijoittaminen vaikuttaa oleellisella tavalla toimintamahdollisuuksiin. Kun koulupsykologit ja -kuraattorit on sijoitettu koulutoimen organisaatioon, näiden työntekijöiden asiantunte- musta voidaan käyttää kunnan koulutoimes- sa laaja-alaisesti mm. koululautakunnan pää- töksiä edellyttävien asioiden valmistelussa ja erilaisissa suunnittelu- ja kehittämistehtävis- sä. Tämä lisää koulukuraattorien ja -psyko- logien mahdollisuuksia osallistua rakenteelli- seen ja ennalta ehkäisevään työhön."

Edelleen: "Koulutoimen työntekijöinä koulukuraattorit ja koulupsykologit ovat yhti- styössä sekä koulun opetushenkilöstön että paikallisen kouluhallinnon kanssa. Yhti- styö ja vuorovaikutus kouluilla opettajien kanssa on tiivistä. Lisäksi psykologit ja kuraattorit voivat seurata kiinteästi kaikkea sitä, mitä koulutoimessa tapahtuu. Työnteki- jät voivat myös välittää tietoa kouluviras- toon koululla ilmenevistä muutostarpeista ja kehittämiskohteista sekä tehdä toimenpide- ehdotuksia."

Arvoisa puhemies! Lasten henkiseen ja sosiaaliseen kasvuun liittyviin ongelmiin on voitava tarttua riittävän varhain siinä kas- vuyhteisössä, missä ne ilmenevät. Tähän toi- mintaan osoitetut resurssit eivät mene huk- kaan. Koulun oppilashuoltotoiminta kannat- taan sekä yksilöä että yhteiskuntaa ajatellen. Yhteiskunnan tulee pystyä valmistelevaan näitä asioita koskeva lainsäädäntö erityisellä huolellisuudella.

Koulupsykologien ja koulukuraattorien vi- rat on syytä lakisääteistää ja saattaa valtion- avun piiriin. Ei ole kuitenkaan mitään syytä tehdä sitä lastensuojelulain avulla, vaan se on tehtävä peruskoululakia muuttamalla. Emmehän me yritä järjestää kuntien terveys- palvelujakaan tieliikennelaila. Koulujen op- pilashuoltotoiminnan tulee olla hallinnon kaikilla tasoilla koulutoimen alaisuudessa. Hallintoketjun tulee jatkua tietyllä sektorilla ministeriöstä kunnallisiin lautakuntiin. Siis- pä myös kunnissa koulun oppilashuollon tulee kuulua vain ja ainoastaan kouluhallintokun- nan toimialaan.

Mikäli laki hyväksyttäisiin nyt esitetyssä muodossa, merkitsi se sitä, että koulutoi- meen jo perustetut tai tulevaisuudessa perus- tettavat oppilashuollon virat jäisivät edelleen

valtionavun ulkopuolelle. Kunnilla ei siis todellisuudessa olisi mitään valinnan mah- dollisuutta hallinnon järjestämisessä, mikäli halutaan toimintaan valtionapua. Toisaalta uusia virkoja ei saataisi perustettua sosiaali- puolellekaan koulun tarvetta vastaavasti, koska asia on sidoksissa valtakunnallisiin sosiaali- ja terveystoimen virkakiintiöihin. Teoriassa vapaakuntien tuleva valtionosuus- laki voi tätä asetelmaa muuttaa, mutta siihen on tänään ennenaikaista vedota.

Arvoisa puhemies! Valiokunnalla on edes- sään merkittävä tehtävä.

Ed. Myller (vastauspuheenvuoro): Ar- voisa puhemies! Ed. Linnainmaan puheen- vuoroon sen verran, että mielestäni se huo- kui hyvin syvästi lokeroitunutta ajattelua, ylhäältä alas samassa linjassa olevaa toimin- ta, kun me kuitenkin tällä hetkellä haluam- me korostaa ymmärtääkseni sitä, miten on pystyttävä tekemään hallintoaloja ylittävää työtä lasten hyväksi. Olkoonkin, en niin hyvin tiedä sitä ongelmaa, joka liittyy siihen, minkä hallinnonalan yhteydessä kouluku- raattorien ja koulupsykologien pitäisi olla, mutta olkootpa he missä tahansa, yhteistoi- mintaa on tehtävä ja näkökulman on oltava oppilaassa, lapsessa, ja sitä kautta on lähet- tävä kiertämään ongelmaa ja mietittävä, miten lasta autetaan, eikä sitä, minkä hallin- non piirissä lasta autetaan.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Linnainmaan puheenvuoro oli hyvin mielenkiintoinen. Asia on ollut kuuma kysymys jo vuosia koulupuolella, mutta se on hallinnollinen ja se on ammattijärjestöl- lisen puheenvuoro. Me olemme siinä kriisissä — kuulun itsekin tähän ammattijärjestöön, jonka alaisuuteen kyseisiäkin uusia virkoja halutaan — ja me olemme järjestönä sen kritiikin edessä, mennäänkö vanhoilla eväillä eteenpäin, koska lastensuojelutarve kumuloituu. Olisi mielenkiintoista kuulla ministerei- den henkilökohtainen kannanotto tähän ky- symykseen ja myös vastaus siihen ikuiseen ongelmaan, että koulut ovat täynnä opetta- jia, jotka ovat ammattikasvattajia. Missä määrin sosiaali- ja terveys- sekä opetusminis- teriö ovat tehneet yhteistyötä, jotta tämä valtava joukkue ammattikasvattajia myös suojelee lasta ja tekee kasvatustyötä ja las- tensuojelutyötä?

Ed. Linnainmaalle totean, että kyllähän se koulupuolelle tietenkin koituu, jos lapsia hoidetaan ennen kouluikääkkin, joten tässä suhteessa ei ojasta allikkoon mennä, vaikka ratkaisu olisi toinen kuin puheenvuoron käyttäjä edellytti.

Ed. Linnainmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Myllerin väitteeseen, että ajatteluni oli lokeroitunutta, totean, että aivan päinvastoin lokeroitunutta ajattelua on ollut tähän asti se, ja vielä jossakin määrin tänäkin päivänä, että opettajakunta ei ole nähnyt tarpeeksi varhaisessa vaiheessa sitä, että tavallaan toiselta ammatialalta tuleva ammattityöntekijöiden joukko on suurena apuna koulun työskentelyssä ja nimenomaan oppilaissa. Tässä tuodaan juuri koulupuolelle eri alan koulutuksen saaneita ihmisiä. Kyllähän se on laajentanut eikä suinkaan lokeroinut.

Mutta on aivan itsestään selvä asia, että hallinnollisen organisaation pitää olla selkeä, että tiedetään, kuka on kenenkin alaisuudessa ja mistä ohjeet otetaan. Tuntuu aika oudolta, että koulun työntekijät olisivat sitten kuitenkin siinä tilanteessa, että heidän esimiehensä on sosiaalipuolen taikka terveyspuolen ihminen.

Ministeri Halonen: Herra puhemies! Ed. Linnainmaalle olisin todennut sen, että se on totta, että me mietimme asiaa hyvin pitkään ja toivoimme, että koulupsykologit ja koulukuraattorit olisivat tulleet kouluhallinnon puolelta. Asia ei sitten edennyt riittävästi.

Meidän puoleltamme tilanne on se, että koululaisilla on myös perhe ja he ovat meidän sosiaalityön asiakkaitamme usein sellaisissa tapauksissa, jolloin he tarvitsisivat myös koulupsykologin tai koulukuraattorin palveluja. Näin ollen on todennäköistä, että osa niistä oppilaista, jotka eivät saa palveluja tällä hetkellä — tai yhteisö ei saa niitä — tulee joka tapauksessa sosiaalitoimiston puolelle asiakkaiksi joko perheensä välityksellä taikka sitten itse. Sen vuoksi me katsoimme asiaa sitten uudella tavalla ja halusimme, että osa niistä resursseista, jotka muuten olisivat meidän käytössämme, olisi annettavissa käyttöön sijoitettaviksi kouluun niin, että arkipäivän ongelmat ratkaistaisiin samassa yhteisössä, missä ne ovat syntyneetkin.

Minä en kaiken kaikkiaan näe kovin pahana sitä, vaikka koulupsykologi tai koulukuraattori olisikin hallinnollisesti sosiaalitoimen alainen. Se, että hänen lähin johtajansa ei olisikaan koulusta vaan että hän olisi sijoitettuna kouluun ja nimenomaan väistövastuullisesti koulusta vastaamassa, saattaisi eräissä ristiriitatilanteissa avata ihan uusia hedelmällisiä ja tasapainoisia keskustelutilanteitakin.

Sinänsä sellaiseen hallinnolliseen selkeyteen minäkin olen valmis yhtymään, että jos joltakin hallinnon puolelta tulevat varat ja virat, käsittääkseni se hallinnon puoli myös haluaa seurata, mitä niille varoille ja viroille tapahtuu, mutta haluaa tietää myös sitten sen, että kyseiset henkilöt vastaavat ongelmista ja ovat työssä siellä, minne heidät on lähetetty. Tässä mielessä, jos koulupuolella ollaan valmiita sitten siihen, että varat ja virat otetaan nimenomaan sen puolen budjettiosuudesta, en minä usko, että tästä tulisi mitään ylitsepääsemätöntä kysymystä. Olemme neuvotelleet tästä useasti ministeri Taxelin kanssa ja myös virkamiehet ovat neuvotelleet, ja me päädyimme tähän loppuratkaisuun. Mutta molemmissa tapauksissa pidän erittäin tärkeänä sitä yhteistyötä, joka on sosiaaliviranomaisten ja kouluviranomaisten välillä.

Minunkin täytyy myöntää, että minulla vähän kylmä henkäys kävi selkäpiissä, kun ihan lopussa tuli mainittua sellainenkin tekijä kuin lapsi ja siihen asti oli puhuttu pelkästään siitä, kenen ammattikunnan ja kenen hallintokunnan asia kyseessä on. Minä todella toivon, että lapset eivät jää nyt tällaisen hallintokuntariidan jalkoihin.

Ed. Säilynoja (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ministeri Halosen puheenvuoroa en halua millään tavalla kommentoida mutta eräällä tavalla täydentää sillä näkemyksellä, joka lähtee terveydenhuollon ja koulutoimen yhteistyöstä. Nimittäin kouluterveydenhuoltohan on kokonaisuutena terveydenhuollon hallinnon alaista toimintaa. Sikäli kuin koulu on sitten pystynyt tekemään riittävästi tilaa tälle toiminnalle, se on varmasti toiminut ihan täysipainoisesti. Näin minä uskon, ja minä toivonkin, kun asia tavalla taikka toisella järjestyy nyt, minkä hallinnonhaaran alaisuuteen sitten järjestyvätkin uudet virat, että myös koulu-

maailmassa olisi sitten riittävästi tilaa kyseisille uusille ihmisille.

Ed. Linnainmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Olen hyvin iloinen siitä, että ministerin puheenvuorossa tuli esiin todellakin tavallaan tämä tapahtumien ketju, että asiaa on yritetty koulupuolen kautta, opetusministeriön kautta, ensin ajaa lävitse, mutta jostakin syystä siellä on oltu haluttomia. Siinä mielessä tietysti on sosiaalipuolelle kunniaksi, että asiaa on haluttu viedä eteenpäin, ja rahastahan tässä loppujen lopuksi on kysymys.

Minä haluan kuitenkin korostaa sitä, että kaikki asiantuntijatahot ovat olleet sitä mieltä, että koulupuolen alaisuuteen asia kuuluisi. Mainitsemassani työryhmän mietinnössä esimerkiksi todetaan, että koulun psyykkistä ja sosiaalista oppilashuoltoa sekä lastensuojelun piirissä olevien nuorten tuetun asumisen järjestämistä selvittäneen työryhmän muistioon jättämässään eriävässä mielipiteessä opetusministeriön edustaja katsoi, että koulupsykologien ja koulukuraattorien tulisi hallinnollisesti kuulua koulutoimen alaisuuteen. Valtionosuutta virkoihin ei opetustoimi kuitenkaan katsonut mahdolliseksi osoittaa, eli siellä on ollut suurin ongelma, mutta toivottavasti käsittelyn aikana koulupuolikin herää ja ottaa asian omakseen. Lasten etuhan tässä on koko ajan kyseessä.

Ministeri Halonen: Arvoisa puhemies! Minä olisin vain täydentänyt, että kysely tehtiin koululautakunnille ja tehtiin vielä niissä kunnissa, joissa asia oli jo järjestetty tavallaan kunnan oman aloitteellisuuden pohjalta. Jos tällainen kysely olisi tehty puolestaan niille kunnille, joissa sitä ei ole, taikka sosiaalilautakunnille, minä luulen, että tulos olisi ollut aika toisenlainen. Psykologiliitto käsittääkseni, jos lausuntoa luetaan kunnolla, ensisijaisesti asettui koulupuolen kannalle mutta toissijaisesti sanoi heti, että tärkeintä on se, että asia tulee järjestetyksi. He ovat valmiita meidän epäilyttävään seuraamme, jos he vain tätä kautta tulevat lakisäateistetyiksi.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Minäkin haluan alleviivata sitä, että tärkeintä on, että kysymyksessä nyt päästään eteenpäin, että

päästään kehittämään koulua yhteisönä ja ne lapset, jotka apua tarvitsevat, saavat myös sitä apua. Mutta vanhana koululääkärinä haluan tarttua ed. Säilynojan esille nostamaan asiaan, että tärkeätä on myös, että koulu yhteisönä todella hyväksyy uudet työntekijät ja tekee heille tilaa. Asiat ovat tietysti vuosien mittaan parantuneet, mutta edelleenkin turhia raja-aitoja on eikä ymmärretä, että on sitten opettajat taikka muut ammattiauttajat, jotka saattavat olla muunkin hallinnon piirissä, heidän tehtävänsä on ensisijaisesti palvella lapsia ja kehittää sitä yhteisöä niin, että edes tältä osin kasvuedellytykset olisivat mahdollisimman hyvät.

Ed. Astala aikaisemmin esitti kysymyksen, tuleeko valtionosuutta silloin, jos virat perustetaan kouluhallinnon piiriin. Ilmeisesti ministeri Halosen puheenvuorot jälkeenpäin selventävät sitä, että näin ilmeisesti ei lakiesitysten mukaan ole.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Niissä kunnissa, joissa on perustettu koulukuraattori- ja koulupsykologivirkoja, nähdään tärkeimpänä asiana se, että valtionapu tulisi, ja toivotaan, että vapaakuntakokeilussa löytyisi sitten ehkä malli ja mahdollisesti ehkä joustoakin. Pääasia on, että valtionapu tulee ja kunta saisi itse ratkaista sijainnin. Se tietenkin edellyttää neuvotteluja eri tahojen kanssa, mutta minä luulen, että se olisi lasta lähinnä oleva ratkaisu.

Ministeri Halonen: Arvoisa puhemies! Tehdään nyt kerran näinkinpäin kaikki puolerajat unohtaen. Edellinen puheenvuoro oli niin hyvä, että minä sanon, että minä olen täysin samaa mieltä ja me olemme valmiita selvittämään juuri näin, että kunta päättököön sen, mikä heidän mielestään on järkevintä. Vapaakuntakokeilu käsittääkseni on se kanava, josta voidaan lähteä liikkeelle. Minulla ei ole mitään suurta intohimoa siihen, mikä kunnallinen lautakunta asioista päättää. Sen haluan vain tietää, että ne virat, joita annettiin kunnalle käytettäväksi koulupsykologien ja koulukuraattorien saamiseksi, myös sitten siellä ovat.

Ed. Alaranta: Herra puhemies! Puutun edellä käytyyn mielipiteiden vaihtoon vain siltä osin, että ed. Linnainmaan puheenvuoro

asettaa mielenkiintoiseen valoon sen hieman aikaisemmin tänä iltana ministeri Halosen esille ottaman painotuksen, että nyt keskustellaan hallituksen selonteosta. Me olemme tottuneet siihen, että hallituspuolueiden edustajat puolustavat hallitusta. Mutta jotta valtakunnassa poliittinen tasapaino säilyisi, yrittän seuraavassa puheenvuorossa opposition puolelta etsiä myönteisiäkin piirteitä selonteosta ja myös lastensuojelulakiesityksestä.

Lastensuojelu on sanana saman tapainen kuin sana kansanedustaja. Yhdeksi sanaksi kirjoitettuna se on hyvin käytännön läheinen ja konkreettinen asia, jota puolta on paljon tänä iltana jo käsiteltykin, eli se on tiettyjen toimenpiteiden yhteisnimitys. Kahdeksi sanaksi kirjoitettuna se on laaja-alainen, käsitteellinen ja periaatteellinen asia. Omassa puheenvuorossani lähestynkin selontekoa tältä periaatteellisemmalta puolelta hyvin tietäen, että periaatteelliset keskustelut ja pohdiskelut eivät ole politiikassa kovin paljon muotia eivätkä ylitä yleensä uutiskynnyksiäkään. Jos harrastaisin tässä puheenvuorossa spekulointia siitä, kuka on seuraava lastensuojelusta vastaava ministeri tässä maassa, se ylittäisi kaikki uutiskynnyksetkin. Asia ei kyllä minulle kuulukaan, ei silti. Mutta kun eduskunnassa ei ole kovin paljon mahdollisuuttakaan periaatteellisiin puheisiin — ei ainakaan valiokunnassa kukaan jaksakaan sellaisia kuunnella eikä varmaan täällä salissaakaan — selontekokeskustelu suo mahdollisuuden tarkastella asioita vähän periaatteellisemmiltakin puolilta.

Mikä lapsi on? Tätä kysymystä ovat monet, monet pohtineet ennen meitä. Keskustan ryhmäpuheenvuorossa ed. Kuuskoski-Vikamaa mainitsi esimerkkinä, että joskus tultiin siihen tulokseen, että lapsi on pienikokoinen aikuinen. Nykyään ajatellaan vähän kehittyneemmin, että lapsi on itseisarvo, ihminen, tiettyssä kehitysvaiheessa elävä ihminen. Niinpä selonteon sivulle 8 on kirjattu, että ”lapsi on noussut aikaisemmasta alisteisesta asemastaan itsenäiseksi oikeudelliseksi subjektiksi häntä itseään koskeissa asioissa”. Lapsi ei siis ole vain objekti, erilaisten huolto-, kasvatus- ym. toimenpiteiden kohde, vaan myös subjekti. Saksalainen teologi Jürgen Moltmann on eräs aikamme tunnetuimmista tätä asiaa pohtineista teologeista. Äskettäin Helsingin tuomiokirkkoseurakunnan kirkkoherraksi valittu Mikko Heikka on muuten

väitellyt tohtoriksi Moltmannin teologiasta. Referoin lyhyesti entisen arkkipiiispan sihteerin, tohtori Tapio Saranevan erästä tätä asiaa koskevaa artikkelia.

Moltmann, kuten monet muutkin ajattelijat ovat todenneet, että nykyisin vallalla olevalle elämäнкäsitteelle on tyypillistä omistava asenne elämää kohtaan. Ihminen katsoo omistavansa itsensä, ruumiinsa, elämänsä ja pitää oikeutenaan käyttää elämäänsä kuin mitä tahansa kulutusjuhlän kulutus tavaraa. On ihmisen päätettävissä, mitä tekee elämälleen. Näin ajatellaan ja näin eletään. Tästä ajatustavasta liikkeelle lähtien lasten synnyttämistä maailmaan ei kai voida perustella muuten kuin vanhempien tarpeilla.

Tästähän seuraa se ilmiö, jota täällä on käsitelty jo, että lapsia ei synnytetä lainkaan tai sitten synnytetään yksi mallikappale tai parhaassa tapauksessa kaksi, tilastojen mukaan 1,6 — en tiedä, mitä se käytännössä voi tarkoittaa — mutta näin menetellään siksi, ettei vanhempien omien tarpeiden toteutumisen vaarantuisi. Alan tutkijat ovat havainneet tästä kaksi seuraamusta: toisaalta välinpitämättömyyttä lapsia kohtaan, mikä näkyy esimerkiksi avioeropäätöksissä, ja toisaalta yli-inhimillisen, voisiko sanoa, stressaavankin vastuun ottamista lapsista. Vanhemmat ajattelevat tämän mallin mukaan, että heidän ja ainoastaan heidän vastuunaan on taata lapsille onnellinen, turvallinen ja ristiriidaton elämä, koska he ovat itse päättäneet ”tehdä” lapsensa.

Itselleni läheisempi lähestymistapa tässä tutkimuksessa on se, että elämä nähdään Jumalan lahjana. Siinä viitekehityksessä vierasta on esimerkiksi ajatus ottaa joko uuden elämän syntyminen tai elämän lopettaminen kokonaan ihmisen ratkaistavaksi. Kun tätä ajatustapaa on viime aikoina peilattu kehitysmäiden väestönkasvuun, on todettu, että lasten synnyttäminen traagistenkin olosuhteiden keskellä on merkki uskosta elämän pohjimmaiseen hyvyyteen, siihen, että pahimpienkin olosuhteiden keskellä Jumalan luoma elämä on hyvä asia. Täthän oppia äiti Teresa on maailmalla opettanut. Sieltä liikakansoituksen ja äärimmäisen köyhyyden keskeltä hän on käynyt esimerkiksi Pohjoismaissa puhumassa, että suurinta köyhyyttä on se köyhyys, joka ei uskalla ottaa vastaan uusia lapsia maailmaan.

Lasten ymmärtäminen edellä kuvatulla ta-

valla Jumalan lahjoiksi ja tehtäväksi korostaa myös lasten itsenäistä asemaa eli juuri sitä, mikä on tämän selonteonkin lähtökohhta. Sitä voisi kuvata esimerkiksi siten, että pohjimmiltaan ei olekaan yksinomaan vanhempien tai muiden kasvattajien vallassa taata lapsille sellainen elämä, joka on risti-riidatonta, vaivatonta, jossa ei ole epäonnistumisia, sairauksia tai muita ahdistuksia. Vanhemmat ja muut aikuiset sen sijaan kutsutaan osoittamaan lapsille rakkautta, hoitoa, senkin reseptin mukaan, minkä ed. Rinne edellä vastauspuheenvuorossaan ansiookkaasti esitteli. Ja tämä rakkaus on voimassa ja olemassa jo ennen lapsen syntymää. Se on voimassa, jos lapsi syntyy sairaana tai vammaisena. Se on voimassa, jos lapsen elämä kestää vain muutaman hetken tai kuukauden. Esittämästäni ajatuskuvioista seuraa, että lasten suojeleminen alkaa ennenkin, kuin hallitus sen selonteossa aloittaa. Se alkaa jo sikiöstä, sikiön suojelusta.

Eduskunnassa pidettiin äskettäin seminaari, jossa eräs asiantuntija konkretisoi tätä toteamalla, että napanuoran katkaisemisesta on tullut tärkeä kriteeri. Ennen napanuoran katkaisemista lasta saa vahingoittaa, mutta sen jälkeen lasta ei saa vahingoittaa. Kärjistäen voi sanoa, että aborttilaki sallii lapsen murhan, mutta lastensuojelulaki kieltää kaiken ruumiillisen kurituksen, esimerkiksi vitan käytön, mikä on aivan oikea ja hyvä asia. Kannattaisi pohtia joskus, mistä tulee se oikeus, jolla aikuinen ihminen saa riistää elämän sikiöltä saamatta siitä mitään rangaistusta. Onko raaempaa väkivaltaa kuin juuri pienen ja puolustuskyvyttömän ihmisenä väkivaltainen tappaminen?

Sikiön suojeleminen kuuluu tähän aihepiiriin siksi, että selonteon sivulla 23 esitellään hallituksen esitystä lastensuojelulain 11 §:n muuttamiseksi, johon lisättävän tekstin mukaan terveydenhuollon viranomaisten on annettava perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lapsen hoito sekä välttämättömät palvelut raskaana olevien naisten erityiseksi suojelemiseksi. Tässä viitataan, niin kuin ed. Puisto jo on todennut, raskaana olevien naisten alkoholinkäyttöön, joka on viime vuosina lisääntynyt ja johon aivan viime aikoina on rohjettu julkisuudessaakin kiinnittää huomiota. (Ed. Knuuttila: Ja tupakanpolttoon!)

Kun puhutaan erilaisista ihmisoikeuksista, tässä yhteydessä pitää kysyä, onko ihmisellä oikeus syntyä selvin päin. Tätä oikeutta ei ole enää kaikilla lapsilla Suomessa. Monen lapsen veren alkoholimäärä on syntymähetkellä sama kuin synnyttävän äidin veren alkoholimäärä. Se voi olla syntyvälle lapselle hengenvaarallisen suuri. Siksi pitäisi harkita, voitaisiinko tuohon lakipykälään kirjoittaa myös sikiön suojeleminen eikä pelkästään äidin suojeleminen, sen äidin suojeleminen, joka ottaa käsiinsä vallan tuhotta synnyttämänsä lapsen ehkä koko elämän. Tässä haluan korostaa, että äiti ei ole tietenkään tässä vastuuttomampi kuin se isäkään, joka tuli ja meni ja jätti seuraukset vastuuttomasti muiden kannettaviksi.

Olen pysähtynyt näin pitkäksi aikaa periaatteelliseen puoleen, koska ajattelen, että tässä asiassa, lasten suojelussa, on keskeisesti kysymys arvoista ja meidän ihmisten arvovalinnoista. Aivan totta on se, mitä keskustan ryhmäpuheenvuorossa ed. Kuuskoski-Vikamaa aluksi totesi, että silloin, kun puhutaan tärkeistä ja isoista asioista, ei yleensä puhuta lapsista. Tähän liittyy varmaan jokin rooliajattelukin. Miehet eivät yleensä puhu lapsista. Ajattelen, että edellä kuvattu moite tarkoitti nimenomaan politiikkaa, poliitikkoja ja poliittisia keskusteluja, joissa on kovin vähän tilaa lapsille.

Pari viikkoa sitten vietimme Suomessa kodin viikkoa, jonka teemana oli lapsen kysymys: Olenko pelinappula? Vastaus on valitettavasti myönteinen, jos puhutaan lapsen asemasta poliittisessa keskustelussa. Usein vaalien alla kaikki puolueet ja kansanedustajaehdokkaat vannovat ja lupaavat, että nyt hoidetaan lasten asiat kuntoon. Vaalit menevät ja uudet vaalit tulevat, lapset unohtuvat. Yksi selitys on tietysti se, että kaikilla päättäjillä ei ole riittävästi kosketuspintaa lasten ja lapsiperheiden elämään. Väestöliitto on esittänyt korjaukseksi sitä, että lapsille annettaisiin äänioikeus, jota heidän vanhempansa käyttäisivät. Jos näin meneteltäisiin, silloin vasta lapset olisivat todellisia pelinappuloita. Ehdokkaat jakaisivat vaalien alla paitsi tarroja myös tikkukaramelleja. Ehkä tuo vakavissaan tehty esitys onkin epätoivoin ilmaus.

Meillä on tehty esitys myös lapsille omistetusta liputuspäivästä. Mannerheimin Lastensuojeluliitto esitti äskettäin, että Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien päi-

vä 20. marraskuuta määrättäisiin viralliseksi liputuspäiväksi. (Ed. Rinne: Lapsiperheissä on jatkuva liputus!) — Meillä on kertakäyttövaippoja, ed. Rinne. — Meillä liputetaan äideille, isille, suomalaisuudelle, ruotsalaisuudelle, itsenäisyydelle, veteraaneille, kaatuneille, Ydistyneille kansakunnille jne. Miksi ei voitaisi liputtaa myös lapsille ihan Suomen lipulla? Jospa se vaikuttaisi siihen, että meillä olisi nykyistä enemmän aikaa ja halua pohtia lapsen asemaa ja perheiden elämää.

Kodin viikolla Turun Sanomat otsikoi maaherra Työläjärven haastattelun ”Kiireinen elämä tuhoaa lapsuuden”. Maaherra Työläjärvä pohdiskeli haastattelussa sitä, että julkisessa keskustelussa on unohdettu se, että lapsia koskevien ratkaisujen peruskriteeri on lapsi, ei aikuinen. Hänen mukaansa perusongelma ei ole se, ovatko perheen molemmat vanhemmat, äiti ja isä, työssä vai eivät, vaan kokonaisvaltainen elämänmuutos jatkuvaan hosiin. Tämä väite on minunkin mielestäni totta. Lapsen kanssa olemisessa laatu voi korvata määrän.

Lapselle on tärkeää, että hänellä on tieto ja tunne häntä lähellä olevasta rakastavasta ihmisestä. Lasta ei kovin paljon häiritse, tietenkin jonkin verran häiritsee, mutta ei kovin paljon, läheisen ihmisen ajoittainen poissaolokaan. Tällä ainakin kansanedustajaisä voi lohduttaa itseään ja varmasti -äitikin. Ihanteellisin on tietysti se tilanne, että äiti tai isä voisi hoitaa lasta tämän ollessa pieni. Erittäin kannatettava onkin erään suuren puolueen uudessa ohjelmassa esitetty ajatus, että isäkin velvoitettaisiin osallistumaan lapsen hoitoon. Se olisi todellista lapsen arvostusta.

Herra puhemies! Vaikka kuinka toivoisi, että voitaisiin yhtäkkisesti palata takaisin vanhaan hyvään aikaan, jolloin lapsia synnytettiin ja arvostettiin yleisesti, paluusta ei ole toivoa. Se käy ilmi selonteostakin. On katsottava arkipäivää silmiin ja mietittävä, miten pelastaa se, mikä on vielä pelastettavissa. Haluankin todeta, että mielestäni hallituksen selonteon laatijoilla on ollut realistinen ja rehellinen tapa käsitellä asioita. Monet ongelmat siinä kirjataan ja myönnetään kiertelemättä. Nehän ovatkin syiltään sellaisia, että kaikki vaikuttaa kaikkeen. Esimerkiksi maan hallitusten vaihtumiset eivät sinänsä merkitse vielä lasten ja nuorten aseman parantumista. Minulla on se käsitys,

että vaikka maassa olisi edelleenkin sama hallitus, joka noin kuusi vuotta sitten antoi eduskunnalle lastensuojelulain, jonka perusteella nyt käsitellään tätä eduskunnan vaatimaa selontekoa, nämä ongelmat olisivat aivan samanlaisia kuin nykyisen hallituksen vallassa ollessa.

Itse olen tyytyväisenä merkinnyt selonteosta esimerkiksi sivulta 11 sen kohdan, jossa mainitaan paljon turhaa puhetta aiheuttanut videolaki. Sen mainitseminen kuuluu juuri tähän selontekoon. Sen lain säätäminen oli lasten suojelua, vaikka tässä salissa on tämänkin eduskunnassa aikana toista puhuttu. Jotkut olisivat valmiit uhraamaan sananvapauden alttarille vaikka kokonaisen sukupolven.

Samalla sivulla olevaa paheksuvaa mainintaa sotaleluista en osaa aivan yhtä paljon kunnioittaa. Siinä heijastuu aikaihmissen ajattelu. Sellainen, joka on läheltä seurannut lasten kasvua ja kehitystä, tietää, että kun lapset riitelevät tai leikkivät sotalaikkeja, heillä ei ole sydän mukana, vaikka siltä näyttäisi ja kuulostaisi. Toisin kuin me aikuiset, lapset osaavat taistella ja olla silti parhaat ystävät ja kaverit.

Selonteon sivulla 27 käsitellään tapaamisoikeutta, jota ed. Gustafsson myös puheenvuorossaan käsitteli. Mielestäni sen soveltaminen on meillä liian kaavamaisista. Niitä tapauksia, joihin ed. Gustafssonkin viittasi ja jotka ovat poikkeuksia, on kuitenkin olemassa. Vaikka laissa puhutaan kauniisti lapsen tasapainoisen kehityksen turvaamisesta ja lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden huomioon ottamisesta, laki ei aina toimi aina kauniisti. Jos lapsi esimerkiksi alkaa toistuvasti itkeä, kun hän kuulee, että hän saa kohta tavata äidin tai idän, pitäisi tämä selvä viesti ottaa vakavasti. Pelon ja tuskan ja itkun kanssa kohdattava isä tai äiti ei varmaankaan pysty tukemaan lapsen tasapainoista kehitystä. Kauniitkaan sanat eivät auta. Lapsen kohdalla toteutuu englantilainen sananlasku: ”En kuule, mitä sanot, kun se mitä olet, huutaa niin suuresti.” Lopuksi Niilo Rauhalan runosta lainaus: ”Lasten vuoksi kannattaa yhdistää voimat, sillä maailmassa ei ole enää muuta löydettävissä kuin lapsi pyrkimässä syliin.”

Ed. Puisto (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Olen iloinen, että ed. Alaranta

puuttui sikiön suojelukysymykseen. Haluan tuoda julki samanaikaisesti, että Ensi- ja turvakotien liitto on pitkään käytännön kokemusten pohjalta pohtinut tätä asiaa. Tavallaan valtion varoin Raha-automaattiyhdistyksen avustuksella on Helsingissä aloitettu kokeiluna erityisensikoti, joka tarjoaa kahdeksanpaikkaisen hoitokodin juuri päihkeitä käyttäville äideille, ja äitiä tukemalla pyrimme suojelemaan sikiötä. Pakkosuojelun en usko tuottavan tulosta.

Samainen liitto on myös kehittänyt lapsen tapaamispaikkakokeilua, jossa pyritään neutraalilla maaperällä ammattihenkilöstön läsnäollessa helpottamaan tapaamisongelmaa ja toteuttamaan lapsen oikeutta molempiin vanhempiinsa. Sen sijaan ed. Alarannan esittämää velvoitusta isille toimia hoitajana en kannata. En näe kovin onnellisena tilannetta, jossa joku vanhempi on pakotettu hoitamaan lastaan. Aitous kärsii ja lapsi kärsii.

Ed. P. Leppänen: Herra puhemies! Arvoisat ministerit! Arvoisa työtoverien harvalukuinen joukko! Vuonna 1983 sosiaalivaliokunta teki esityksen ja eduskunta päätti edellyttää, että hallituksen tulee antaa selonteko. Tämä selonteko on tällä hetkellä käsittelyssä, ja se koskee lastensuojelumme tilaa, kehitystä ja mahdollisia toimenpiteitä.

Meillä on tänä päivänä jo hyvin paljon uutta tietoa siitä, mihin suuntaan me olemme menossa. On havaittavissa, ettei sosiaalipoliittikka kiinnosta kovinkaan suurta osaa päättäjiä ainakaan tällä hetkellä. Miksi? Ehkä heillä itsellään menee hyvin. (Ed. Rinne: Ne ovat lapsia hoitamassa kotona!) — Saattaa osa ollakin.

Kun olen tutustunut käsittelyn alla olevaan selontekoon, totean, että siinä on paljon asiaa, tietoa ja kannanottoja. Silti olisin kaivannut siltä enemmän konkreettisuutta. Sinänsä hyvät kannanotot vesittyvät sellaisilla sanonnoilla kuin tavoitteena, kokeiluilla, tutkimuksilla, selvityksillä, huomioilla jne. Selonteko pitää näitä hyvin runsaasti sisällään. Eli siis konkreettinen ajattelu ei vieläkään ole saanut riittävästi jalansijaa tämän esityksen valmistelijoilta.

Se palaute, mikä on tullut lastensuojelulain ja siihen liittyvien lakien osalta muutaman kuukauden aikana, on hyvin runsasta ja asiantuntijapainotteista. Kun tätä taustaa vasten miettii lastensuojelulain käsittelyä

eduskunnassa ja sen sisältöä, mielestäni tulisi entistä enemmän antaa painoarvoa niiden asiantuntijatahojen kannanotoille, jotka ovat mielipiteensä sanoneet ja tulevat myös sosiaalivaliokunnassa sanomaan. He todella ovat niitä ihmisiä, jotka käytännössä tätä työtä tekevät ja varmasti tietävät, mikä on lasten ja perheitten paras vaihtoehto näissä ongelmissa. Siksi lastensuojelulain pyöreähkö sisältö tulisi muuttaa sosiaalivaliokunnan tulevassa käsittelyssä niin kuin on tarkoitettu, että nuorten ja heidän perheittensä etu tulisi vahvasti huomioon otetuksi.

Heti ensimmäisenä me törmäämme eräseen peruskysymykseen, ja se on sosiaalitoimen puolella oleva resurssipula, josta on puhuttu jo vuosia. Mielestäni pitäisi vihdoin lähteä siitä, että kunnissa oleva sosiaalitoimi ja siellä oleva henkilöstö pääsisi suorittamaan sitä varsinaista työtään, joka heille on tarkoitettu, eli auttamaan ihmisiä eikä suinkaan täyttämään kaavakkeita ja jakamaan rahaa. Rahanjako sopisi esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen organisaatiolle, jolla tällä hetkellä on tietojeni mukaan myös myötämielisyyttä ja vapautuvaa kapasiteettia.

Selonteko ja lastensuojelulain perusteet eivät kiinnitä huomiota niihin asioihin, joihin meidän tulisi kiinnittää täällä huomiota. Millä tavoin me elämme tämän päivän Suomessa? Millä tavoin me elämme muutama vuosi eteenpäin? Mikä on tilanne, joka tulee olemaan lasten osalta ja vaikuttamaan heidän elämäänsä?

Nyt hyvin rikkaassa Suomessa, jossa ihmiset lokeroituvat, väliinputoajia syntyy, suunnitellaan yhä enemmän omavastuita, jolloin eräät ihmisryhmät jäävät mm. vapaa-ajan sektorin ulkopuolelle, koska heillä ei ole mahdollisuutta kaikkeen. Tämä on eräs syy myös siihen, että nuorten määrä kaduilla kasvaa. Eräs syy on taloudelliset tekijät, joihin liittyy myös edellä mainitut maksut. Kaikilla ei ole varaa ostaa merkkikampeita, jotta voisivat mennä haluamiinsa tilaisuuksiin. Nämä ovat todellisia kynnyksiä, mutta en tiedä, kuinka moni tässäkin talossa näistä asioista on kiinnostunut.

Lasten tulevaisuuteen liittyen on monia muita haasteita. Tässä haluan viitata Tarja Kivisen tekemään julkaisuun sivulle 142, missä on esitetty runsaasti kysymyksiä tuleville vuosille. Jatkuva muuttoaalto maalta kaupunkiin tuo omat ongelmansa. Ne eivät

ole suinkaan pieniä. Kaupunkiyhteisössä on enemmän ongelmia, jotka tulevat korostuneemmin esille kuin pienemmillä paikkakunnilla. Tässä rikkaassa, kiireisessä yhteiskunnassamme on perheitä, joilla useilla on jo kaksi työpaikkaa. Tähän on viitattu jo esimerkiksi ed. Rinteen ja ed. Pulliaisen puheenvuoroissa.

Mitä tuo tullessaan lasten kasvatukseen ja lastensuojeluun, kun ei ole aikaa? Siitä saat-
taa olla hyvin vakavat seuraukset. Mitä ne ihmiset tavoittelevat, jotka tekevät tänä päivänä kahta työpäivää: kuuta taivaalta, omaa asuntoa, autoa, kesäasuntoa tai jotain muuta? Mikä on lapsen asema? Useasti isät tekevät kahta työtä ja äiti, joka tekee normaalin työpäivän, tekee yleensä toisen työpäivän kotona. Tekin, hyvät työtoverit, näette ympärillänne tällaisia perheitä, kun katsoitte ympärillenne. Se on todellisuutta, he tekevät kahta työpäivää.

Pääsääntöisesti, joissakin tapauksissa liian usein, vapaa-aikana otetaan vähän rennommin ja alkoholi tulee kuvaan mukaan. Se saattaa johtaa riitatapauksiin, ja silloin lapsen asema on taas entistä kriittisempi. Mielestäni yhteiskunnan pitäisi ottaa vakavasti ne tekijät, miksi ihmiset ja lapsiperheet joutuvat tänä päivänä osin tekemään useampaa työtä. Siihen meillä eduskunnassa pitäisi olla aikaa perehtyä. On perheitä, jotka ovat siihen tänä päivänä pakotettuja, mutta eivät välttämättä kaikki.

Tällä tavoin mm. lapset joutuvat opiskelemaan television ja nakkikioskien kautta elämää, mikä ei varmasti ole kaikilta osin turvallisuutta luovaa. Näin ollen tulevaisuus saattaa olla sellainen, että lapsi joutuu lastensuojelulain kanssa tekemisiin. Näitä kannattaisi, hyvät työtoverit, miettiä hyvin vakavasti, ennen kuin ollaan liian myöhässä. Oireet tämän päivän Suomessa nuorisorikollisuuden kasvun myötä ovat jo liian murheeliset. Käsissäni on Helsingin poliisipiiriä koskeva tilasto, jossa on huomattava vuosilta 1987 ja 1988, että nuorten eli alle 15-vuotiaitten rikosten määrä on kasvanut hyvin huomattavasti. Kun niitä vuonna 1987 oli Helsingin poliisipiirissä 2 387, niin niitä oli viime vuonna 3 092, siis alle 15-vuotiaiden tekemiä rikoksia. Tämänkin jo pitäisi herättää ajattelemaan, miksi ja mitkä ne tekijät ovat, jotka aiheuttavat tämän tilaston ja sen pahenemisen.

Herra puhemies! Lopuksi toivon, että arvoisa esittelevä ministeri ja ministeriön valmisteleva virkakoneisto ottaisivat täälläkin esitetyt ajatukset vakavasti, niin että ne näkyisivät myös tulevassa työssä ja lastensuojelulain sisällössä, ennen kuin se on lopullisesti täällä muotonsa saanut.

Ed. Knuuttila (vastauspuheenvuoro):
Herra puhemies! Kommenttina edellisen puheenvuoron johdosta nimenomaan siihen kohtaan, joka koski perheiden työtilannetta. Kun aikanaan eduskunnassa säädettiin oikeus työhön Suomen hallitusmuotoon, sen lainkohdan perusteluihin kirjattiin mm. sellaiset periaatteet, että estettäisiin kohtuuton ylityön tekeminen ja myös kahden päätoimen yhtäaikainen hoito sen vuoksi, että työttömät voisivat saada työtä. Tällä seikalla on myöskin lastensuojeluun liittyvä peruste, johon edellinen puhuja viittasi. Jos tässä maassa tunnontarkasti noudatettaisiin perustuslain tuon kohdan periaatteita, sillä voitaisiin myöskin suojella perheitä ja lapsia, usein myöskin vanhempia siltä stressiltä, jota ylityöt ja nimenomaan kahden päätoimen hoitaminen vaatii.

Tässä keskustelussa en ole ainakaan kuulut, ei ole tuotu esille, mikä vaikutus on asuinpaikkakunnalla niihin epäkohtiin, joita lasten kohdalla esiintyy, tarkoitan suurkaupunkeja ja erikokoisia yhdyskuntia. Tämäkin on hyvin mielenkiintoinen tutkimuksen aihe ja siihen on vähän kiinnitetty huomiota. Helsinki on pahin paikkakunta Suomessa, sehän on tosiasia.

Ed. Saastamoinen: Herra puhemies!
Nyt eduskunnalle annettu selonteko on lähinnä lainsäädännön seurantaa ja keskittyy nimenomaan lastensuojelutapauksiin. Selonteon yhteydessä on todettu, että lastensuojelulailla ei ole saavutettu sellaisia tuloksia kuin odotettiin. Maailman parantaminen yleensäkin lainsäädännöllä on vaikeaa. Lainsäädäntö astuu kuvaan vasta siinä vaiheessa, kun vahinko jo on tapahtunut. Selonteko painottuu siis toimenpiteiden arvioimiseen. Mielestäni tulisi tässä keskustelussa ottaa kantaa enemmänkin ehkäiseviin toimenpiteisiin ja kenties jopa lastensuojeluun liittyvien visioiden luomiseen. Mutta kenties tämä on sitten uuden selonteon aikainen asia.

Myönteistä tässä selonteossa on aktiivinen lapsinäkökulman hakeminen. Lastensuojelu todella alkaa kohdusta, aivan kuten ed. Alaranta äskettäin totesi. Viime aikoina ovat sikiöaikaiset lapsen alkoholivauriot yleistyneet. Selonteossa todetaankin, että lainsäädännössä tullaan lähiaikoina puuttumaan myös tähän kysymykseen. Lakiin esitetään säädöstä raskaana olevien äitien erityisestä suojelemisesta. Kysymys on vaikea siitä syystä, että alkoholisoitunut raskaana oleva äiti ei hakeudu hoitoon ja välttää usein jopa tavanomaiset neuvolakäynnit. Tässä yhteydessä on ehkä hyvä esittää toivomus, että raskauden aikaisen alkoholiongelman, alkoholismin, hoitoon ohjaaminen ymmärrettäisiin samanlaisena kuin mikä tahansa raskautteen liittyvä sairauden hoito.

Yleensä voidaan sanoa, että lähes kaikki lastensuojeluongelmat ovat yhteydessä alkoholiongelmaan, valitettavasti. Lapsen oma alkoholin käyttö aiheuttaa lastensuojeluongelman, ja usein sen syynä on vanhempien ja kodin alkoholiongelma. Lapseen kohdistuva väkivalta liittyy sekin useimmiten alkoholiin.

Selontekokeskustelussa on kosketeltu tänä iltana yleensä lastensuojelupolitiikkaankin liittyviä kysymyksiä, ja haluaisin nostaa esiin erään sellaisen. Ajankohtainen ongelma yhteiskunnassamme on väkivallan lisääntyminen. Väkivaltatilanne vaatii nyt korkeaa päättäjätason kannanottoa. Opettaja-lehti toteaa väkivallan vastustamisartikkelissaan, että väkivalta kouluissa, kaduilla ja kodeissa on lopetettava. Huomatkaa! Ei tulisi lopettaa, vaan on lopetettava.

Tässä maassa ovat järjestöt ennenkin olleet edelläkävijöitä monissa hyvissä asioissa. Nyt ovatkin Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Punainen Risti ja Folkhälsan käynnistämässä väkivallan vastaista laajaa, pari vuotta kestävää kansalaiskampanjaa. Tällaiselle kampanjalle on todella ns. sosiaalinen tilaus.

Väkivalta on tullut yksilöllisesti ja yhteiskunnallisesti yhä vaikeammaksi ongelmaksi. Väkivaltaa on aina ollut. Asiantuntijoiden mukaan väkivallan määrä tosiasiallisesti ei kovinkaan paljon ole lisääntynyt. Sen muodot ovat vain käyneet yhä raaemmiksi. Näin on mm. koulukiusaamisen laita. Sehän on aina kuulunut koulumaailmaan, mutta vasta nyt se on saanut muotoja, jotka ovat nostaneet sen lehtien etusivuille. Lapseen kohdistuva tai lapsen aiheuttama väkivalta, koulu-

kiusaaminen tai muu, on todella aina lastensuojeluasia.

Sytä koululaisten väkivaltakierteeseen on löydetty vertaamalla kiusaajien ja kiusattujen sekä ns. tavallisten koululaisten taustatekijöitä. Kiusaajien taustatekijöille on yhteistä turvattomuus, perheolosuhteet, jotka aiheuttavat ahdistusta, kuten huoli toimeentulosta, työttömyys, tiheät asuntopuutot jne. Olosuhdeturvattomuuteen liittyy myös fyysinen turvattomuus siten, että kiusaavia lapsia on tutkimusten mukaan kuritettu eniten, kiusattuja toiseksi eniten ja ns. sopeutuvia, jotka ovat väkivallan ulkopuolella, vähiten. Syitä on löytynyt mm. asuntoalueeseen liittyvistä seikoista, lokeroitumisesta, pienestä ydinperheestä, vähäisistä ihmissuhteista jne. Koulukiusaamiseen liittyy usein suuret koulut, joissa ei tunneta toisia, harrastusten puute jne. Kiusaaminen on kyvyttömyyttä ihmissuhteissa ja huvien ottamista toisen kustannuksella.

Järjestöistä erityisesti Mannerheimin Lastensuojeluliitto on jo vuosikausia työskennellyt koulukiusaamisen vähentämiseksi. Tässä työssä merkittävää on ollut tukioppilastoiminta. Siinä väkivallan vastustaminen, väkivallattoman vaihtoehdon etsiminen, tapahtuu lasten ja nuorten omalla tasolla. Jopa 20 prosenttia kiusatuista oppilaista kertoo, että heillä ei ole ainuttakaan toisen ihmistä, jolle he voisivat puhua kiusaamisongelmastaan. Tukioppilastoiminta tulisi asetusteitse saada siinä määrin viralliseksi, että sitä olisi kaikissa kouluissa kaikilla paikkakunnilla.

Tärkeää on, että ne tutkimusten mukaan noin 70 prosenttia koululaisista, jotka ovat kiusaamisen ulkopuolella, saataisiin mukaan väkivallan vastustamiseen. Mainitut järjestöt Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Punainen Risti ja Folkhälsan painottavatkin väkivallan vastustamiskampanjassaan sitä, että syyllistä ei tällä kertaa etsitä. Pyritään tarjoamaan uusi väkivallaton vaihtoehto. Tärkeätä on, että tuetaan niitä toimenpiteitä, usein aivan vähäisiäkin, jotka vaikuttavat kouluväkivaltaa vähentävästi. Uskon, että tehostuvalla koulukuraattoritoiminnalla saadaan myönteistä kehitystä tässä asiassa. — Kiistakysymykseen koulukuraattorin hallinnonalasta toteaisiin, että on tärkeätä, että me emme heitä lasta pesuveden mukana.

Hallituksen selonteossa otetaan selvästi kantaa avohoidon puolesta. Lastensuojelun eräänä tavoitteena on tukea lapsia ja lapsi-

perheitä lähinnä heidän omassa ympäristössään. Tässä mielessä olisi kehitettävä uudenlaista neuvolatoimintaa. Pitäisi luoda valtakunnallinen lasten turvaklinikkaverkosto. Tärkeätä olisi myös tehokkaan puhelinpalvelujärjestelmän kehittäminen. Kriisi- ja päivystyspuheluiden tarve ei ole virka-aikaan sidottu, aivan kuten selonteossakin todetaan. Tähän olisi suunnattava resursseja. Kriisipalveluja tuottavat myös mainitut järjestöt, ja niitä tulisi mielestäni tässä työssä tukea. Puhelimen kautta voidaan saada yhteys myös väkivallasta vaikeimman, lapseen kohdistuvan seksuaalisen väkivallan, uhreihin. Yhteysihminen on usein elintärkeä aivan sananmukaisesti.

Väkivallan vastustamisessa on tiedotusvälineillä suuri vastuu. Eräät keskustelut asian tuntijoiden kanssa ovat antaneet aiheen päteillä, että erityisesti sensaatiolehdet otsikoiltaan saattavat jopa lietsoa esimerkiksi jaksyksistä kouluväkivaltaa. Kysynkin, olisiko tässä tarpeen luoda samantapainen hyvään lehtimiestapaan perustuva käytäntö, joka koskee esimerkiksi itsemurhauutisointia. Tiedottaminen on ongelman tiedostamisen kannalta tärkeätä, mutta jos kirjoitetaan, niin kirjoitettaisiin sanoja ja palstatilaa säästämällä sisäisillä ja laihasti otsikoiden.

Herra puhemies! Haluan ihan käsi sydämillä kysyä arvoisilta kollegoilta, moniko meistä on lisännyt esimerkiksi iltapäivälehden myyntilukuja viime talvena esiin tulleiden vaikeiden väkivaltaongelmien uutisoinnin takia. Minun täytyy tunnustaa, että minä varmasti ainakin olen sellaiseen sortunut.

Herra puhemies! Vuosisadan alkuvuosisikymmeninä lapset olivat ilmaisia, hevoset ja lehmät maksoivat rahaa. 1990-luvulla meillä on niin vähän lapsia, että meidän on niitä todella pidettävä pumpulissa.

Ed. Rinne (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tukioppilastoiminta on todellista aateluutta elämän todellisuudessa. Jos mennään ennalta ehkäisevään sen verran vielä, kun edellisessä puheenvuorossa tuli käsiteltyä väkivaltaa. Mitkä ovat perimmäiset syyt, jotka aiheuttavat väkivaltaa ja väkivaltaa säälittävimmässä muodossaan? Kyllä minulla on sellainen käsitys, että aika paljon on kysymys kilpailusta. On tietysti aina yksilötapauksia, mutta kun puhutaan yleensä väkivallasta, väkivallan lisääntymisestä, väki-

vallan kasvusta, olisi suuri kiusaus kyllä ottaa varoittavaksi esimerkiksi Yhdysvaltain väkivalta ja eritoten thatcherismin luoma väkivalta. Paremmisakaan kaupunginosissa enää eivät naiset uskalla kulkea päivällä eivätkä miehet yöllä ilman asetta tai saattajia. Neuvostoliitossa on myöskin nyt väkivalta lisääntynyt, kun markkinataloutta eli kilpailua on sinne tuotu lisää.

Väkivallasta kannattaisi keskustella ilman poliittisia intohimoja haukkumatta kapitalismia. Se on kovin vaikeaa, mutta siitä kannattaisi puhua. Mihin johtaa kilpailu toinen toistamme vastaan? Löytyyköhän sieltä perimmäinen väkivallan perussy?

Ed. Saastamoinen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Aivan totta, väkivallasta tulisi keskustella ilman poliittisia intohimoja. Väkivallan syntymisen syytä on todellakin monia. Toistan ed. Rinteelle hänen omat sanansa. Siitä on puhuttava ja sitä on tarkasteltava ilman poliittisia intohimoja.

Ed. Renko: Arvoisa puhemies! Ennen kuljettiin hevosella ja ihmisillä oli aikaa. Sitten kuljettiin autoilla, junilla ja nyt kuljetaan lentokoneella eikä sittenkään tahdo olla aikaa. On viikonloppuisat ja on viikonloppuäidit ja on sijaiskodit ja ammattikasvattajat ja oheiskasvattajat. Ennen vanhemmat rakastivat lastaan ja lapset vanhempiaan. Tänään asia on toisin. Biologisesti on kysymys ihmisen jaksamisesta, vanhempien jaksamisesta ja lapsen jaksamisesta. Kapinoidaan ulkoisia paineita vastaan, kapinoidaan tiukkaa asuntotilannetta vastaan, työn rasittavuutta vastaan ja hoito-ongelmia vastaan. Kuka siitä eniten kärsii muu kuin se, jolla ei ole etujärjestöä eikä poliitikkojen suojaa, ja se on nykypäivän hyvinvointi-Suomessa lapsi.

Mitä eduskunta on tehnyt tämän asian hyväksi? Eduskunta on säätänyt hoito-ongelmia silmällä pitäen lain lasten päivähoidosta. Se edellyttää tasapuolista eri hoitomuotojen kehittämistä maan hallitukselta. Kysynkin, miksi meillä kuitenkin jokaisessa suuremmassa kaupungissa edelleen on satoja lapsia jonossa, vaikka laki on säädetty. Miksi kotihoitoon tukea ei ole tasokorotettu ja purettu paineita tätä kautta? Miksi perhepäivähoitoa ei ole kehitetty? On yritetty viedä vähäisiä resursseja päiväkotien kehittämiseen, kunnes

ajauduttiin virkapulaan. Jos virkoja lisätään, niin on ajauduttu työvoimapulaan. Sopii kysyä, miksi niitä resursseja on niin vähän, että tasapuolisiin lain edellyttämiin lastenhoitojärjestelyihin ei ole kyetty. Mitä hallitus aikoo tehdä, että vanhemmat ja lapset jaksaisivat ja hoito-ongelmat purettaisiin? Kysyn toistamiseen niin kauan, kunnes minä naisena näen, että yhteiskunnassa on iloisia silmiä ja onnellisia lapsia.

Toinen iso kysymys on työn rasittavuus. Se rasittaa eniten tällä hetkellä nuoria ja keski-ikäisiä perheitä, joilla on lastenhoito-ongelmat ja velkataakka. Etujärjestöt on pantu tässä tilanteessa, myös ammattijärjestöt ennen kaikkea, paljon vartijaksi, kun he rummuttavat sapattivuosisjärjestelmää. Näin voidaan tehdä. Jos ajetaan jäsenien etua ja yhteiskunnan tuottavuuden etua, niin työntekijöitä pitää elvyttää sapattivapaalla. Kuka jää ulkopuolelle? Ulkopuolelle jää lapsi, jolla ei ole etujärjestöä. Meillä eduskunnassa on vastuu tästä tulevaisuuden isosta linjanvedosta.

Ed. Kuuskoski-Vikatmaa on voimakkaasti tuonut esille toisen vaihtoehdon, joka lähtee lapsen eduista työaikakysymyksissä, ja se koskettaa päivittäisen työajan lyhentämistä, jolloin isä ja äiti ja lapsi jaksaisivat. Mikäli meillä on resursseja niin vähän, ettemme voi viedä molempia tarpeita eteenpäin, henkilökohtaisesti asetan ensimmäiselle sijalle lapsen ehdoilla tehtävät ratkaisut työajan lyhentämisen suhteen. Vastuu tästä on tietenkin hallituksella, joka tulevaisuudessa joutuu ratkaisemaan myös sapattivuosiskysymyksen ja rinnan myös päivittäisen työajan lyhentämispaineen.

Kolmanneksi lyhyesti otan esille asuntopulakysymyksen ja peräänkuulutan hallitukselta sitä, miksi verovähennyksissä suositaan avioliittoja enemmän kuin avioliittoja. Jos me perheitä eheyttämme, joka on lapsen etu, niin lainsäädännön pitäisi tuoda vähintään samat edut avioliitossa oleville kuin avioliitossa oleville ottamatta kantaa moraalisiin perustein. Tämä on ainakin lastensuojelun kannalta välttämättömyys. Tietoisesti jätin joka ikisen luvun tästä pois, koska selonteko on täynnä lukuja ja pykälää. Totean vain, että me voimme markkoina suoraan tämänkin perheitä sortavan kohdan verovähennysten osalta todeta.

Neljänneksi esittäisin kysymyksen, miksi kasvatustieteilijät ovat tämän päivän Suo-

nessa liian hiljaa. Jokin aika sitten minä peräänkuulutin kirkkoa yleensä elämän suojelun kysymyksissä, ja niihin kuuluu myös lapsen suojelu. Kun mitään ei ole kuulunut, niin esitänpä kysymyksen nyt sitten teoreettisille kasvatustieteilijöille.

Selonteosta selvästi käy ilmi, että on tehty tutkimuksia sosiaali- ja terveysministeriön alaisena. Ne tutkimukset pääsääntöisesti ovat luonteeltaan kartoituksia siitä, miten huonosti menee ja mikä on rempallaan ja kuinka paljon on rempallaan, sen sijaan, että vanhempia, koteja ja opettajia tukisi se tieto, miten positiivisesti autat ihmistä kasvamaan, miten positiivisesti autat lapsi—vanhempi-suhdetta kehittymään. Missä ovat nämä lipunkantajat tämän päivän kasvatustieteilijöistä?

Selonteossa on hyvin realistinen ja kylmä ote. Luin 20 sivua ja olin pakahtua. Pykälää pykälän jälkeen, lakia lain jälkeen, virkoja virkojen jälkeen. Sieltä hakemalla sai hakea sanoja lapsi ja perhe. Ne ovat siellä 20—30 sivun paikkeilla, muutama sivu puhutaan ihan tästä substanssistakin. Edelliset puhujat ovat käyttäneet sanontaa, että hallitukselle kiitos, että se on ollut realistinen selonteossaan. Mutta minä kyllä toteaisin, että se ei riitä, vaan silloin kun selonteko annetaan, niin pitää myös asettaa ihanteelliset tavoitteet, jotta tästä tilanteesta päästään ulos. Minusta ne tavoitteet voisivat olla ihan kolme pykälää. Palautetaan koteihin rakkaus vähentämällä asuntopulaa, hoito-ongelmia ja myös edesauttamalla joustavaan työaikaan siirtymistä.

Toisena isona kohtana voisi olla tarpeet erityistoimenpiteisiin, mikäli niitä tarvitaan. Selonteon alkuosa nimenomaan luettelee niitä erityistoimenpiteitä marginaaliryhmälle, joka on jo tavallaan pois normaalielämästä, minkä yhteiskuntapoliittiset syyt ovat hyvin syvällä ja kaukana. Näennäisesti siis hoidetaan sitä asiaa, mutta sen ihmisen elämä on jo silloin pilalla, kun hän on lastenkoti- tai vankilatiellä. Me emme voi hoitaa näitä asioita pelkästään sosiaaliministeriön asioina, vaan tässä on kysymys hyvin laajasta yhteiskuntapoliittisesta linjasta tukea perheitä ja koteja.

Hallitus on ottanut hyvin rohkeaa askelen, kun se esittää realismia vielä eteenpäin ruokittavaksi ja esittää, että koululaiset voisivat käydä koulunsa ohella töissä. Perusteluna on

lehtitietojen mukaan ja myös selonteossa, että ministeri näkee, että se jo nyt on niin yleistä, että se pitää lakisääteistää, ja koska maassa on enenevä työvoimapula, niin tämä on järkevää. Voi hyvät ystävät ja kollegat, kansanedustajat, meidänkö pitää vetää linja tällaisessa asiassa, jonka pitäisi olla itsestään selvä?

Tässä maassa on tehty lastensuojelulaki. Olemme iloisia, että lasten ei ole pakko käydä töissä, vaan heillä on oikeus keskittyä itsensä henkiseen kasvattamiseen ja sivistämiseen, käydä koulua. Jos me lakisääteistämme sen, että yläasteen oppilaat voivat käydä koulun rinnalla töissä, niin tilanne villiintyy siihen suuntaan, että meidän koululaitoksemme teho ja sinne pannut markat tulevaisuuden tietoyhteiskuntaa varten eivät tuota sitä tulosta, mitä me oletamme sen tuottavan. Vastustan yläasteen oppilaiden työssäkäyntioikeuden laajentamista. Jos tulen tämän kantani häviämään, toivon, että ne jotka vastuuta myös kantavat, ainakin rajaavat sen niin, että koululaisten työssäkäyntioikeus on vain lomien aikana.

Kerron esimerkin. Rehtorin kansliaan tulee oppilaita hyvin usein sanomaan, että minä saisin kesätyöpaikan, mutta työnantaja sanoi, että kun tulet vapulta, niin saat sen. Hän on kuukauden pois koulusta. Jos rehtori ja luokanvalvoja kieltää eikä johtokunta hyväksy, niin hän on kuitenkin pois. Tähänkö ministeriö on alistunut ja näinkö pitää olla? Päinvastoin kouluväki odottaisi tukea sille, että me saisimme oppilaat pysymään koulussa, että voisimme heitä opettaa. Selonteossa on esimerkkejä, että tarvittaessa sosiaalilautakunta antaa yksityisopetusta koteihin. Mitä se maksaa yhteiskunnalle? Pallo on kyllä hukassa, jos me lähemme purkamaan koululaitoksen vuotuista työaikaa sosiaali- ja terveysministeriön ja työministeriön toimesta. Puolustan opetusministeriön oikeutta antaa lapsille opetusta Suomenmaassa.

Lukiossa sama tilanne toistuu niin, että töihin lähdetään vapulta ja kun on kuusiviikkoinen periodi, niin neljä viikkoa ollaan poissa eikä voida arvostella. Se lisää luokallejäntä. Tai lähdetään itsenäisyyspäivältä, kun saadaan jouluaikaan töitä. Päinvastoin odotamme tukea sille, että sekä työnantajat että kouluväki ja lapset tietävät, että on velvollisuus käydä koulua ja oppivelvollisuus on vielä yläasteen ikäisten velvollisuus.

Arvoisa puhemies! Eduskunnan edustajat tulivat juuri tänä iltana Kööpenhaminan meriensuojelukonferenssista. Tuon terveiset sieltä. Siellä Puolan edustaja kertoi, että heillä on ihmisillä nälkä ja lasten pitää käydä töissä sen takia ja kuinka ympäristöä ei ole suojeltu ja lapsikuolleisuus lisääntyy. Ymmärrätte henkilökohtaisen ristiriidan todeta, että kun meillä ei lasten tarvitse käydä töissä leivän takia, niin miksi työntäisimme heitä rajuun ja kovaan työelämään keskenkasvuina, jolloin persoonallisuuden muovaamista pitäisi vielä ammattikasvattajien koulussa tehdä.

Arvoisa puhemies! Toivon, että selonteko virittää loppupuheenvuoroissa, joita täällä on, myös lapsesta lähtevän ja kasvatusta tukevan keskustelun. Sitä kautta myös se ammattikasvattajien ryhmä, joka kouluissa on jo olemassa, saisi myös tukea arkipäivän raskaaseen työhön.

Ministeri Halonen: Arvoisa puhemies! Myönnän, että hyvin epädemokraattisesti käy sillä tavalla, että tulee vastattua aina, vaikka kuunteleekin useimmat puheenvuorot, niiden kansanedustajien puheenvuoroihin, jotka suoraan kysyvät tai sitten jossakin määrin yrittävät provosoida ministereitä vastaamaan. Tämän tapainen keskustelu — minusta ainakin tuntuu vanhana kansanedustajanakin — on hyödyllistä, ja haluan vastata sen takia ed. Rengolle suoraan, että sosiaali- ja terveysministeriön tarkoituksena ei ole käyttää lapsia ja koululaisia Suomen työvoimapulan ratkaisuun. Ei se näin voi ratketa.

Toinen asia, johon selonteossa haluttiin kiinnittää huomiota, on se, että tosiasiallisesti me kaikki tiedämme, että lapset ja nuoret ovat työssä enenevässä määrin. Täällä on tänäkin iltana haettu syitä tähän nimenomaan kulutuskeskeisestä kulttuuristamme, siitä, että kansalainen on kansalainen nimenomaan kuluttamalla ja myös lapset omaksuvat hyvin herkästi nämä aikuisten mallit.

Asialla on myös toinen puoli. Se toinen puoli on se, että työelämään tutustuminen lasten koulun loma-aikoina tai joissakin tapauksissa jopa koulun kestäessäkin ei ole pelkästään musta asia. Minä uskallan omakohtaisesti sanoa sen, että muistan olleeni, luultavasti myös lainvastaisesti, 12-vuotiaasta lähtien koulua käydessäni työssä. Se ei

haitannut koulunkäyntiä. Se oli rajoitettua. Tiedän, että on monia tapauksia, joissa opettajat ja rehtorit ovat olleet erittäin huolissaan siitä, että esimerkiksi läheisen valintamyymälän työntekijät muodostuvat koulun oppilaista, jotka laiminlyövätkä koulutehtäviään ja ovat väsyneitä koulussa.

Edellä mainituista syistä se, mitä nyt lähinnä selonteossa ehdotetaan, on, että tehtäisiin selvitys asiasta. Katsotaan, mitä tämä kakku pitää sisällään, mitä siellä on hyvää ja mitä siellä on huonoa ja miten tästä pitäisi tehdä johtopäätöksiä. Jollakin tavallahan meidän pitäisi myös tästä kaksinaismoraalista päästä. Me tiedämme, että ilmaislehdet jaetaan melkein kokonaan lapsityövoimalla tällä hetkellä ja on monta muutakin asiaa. Sen vuoksi, ed. Renko, eikö olisi parempi selvittää asia ja katsoa, onko lainsäädännössä sellaisia kohtia, jotka kaipaisivat uudistamista esimerkiksi niin, että teki minkä ikäinen tahansa työsopimuksen, siinä pätevät samat lait kuin isommillakin? Sanotaan, ettei kuitenkaan saa tehdä varsinaista ansiotyötä tietyn ikärajan alapuolella. Tämä on keskusteluteema, ei suinkaan se, että me ratkaisisimme työvoimapulan ongelmia nuorten parasta ajattelematta.

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Renko peräänkuulutti kasvatustieteen osuutta keskusteluissa. Olen aivan samaa mieltä, että yleensäkin kasvatustieteilijät ovat olleet aivan liian hiljaa. Kasvatustiede on aika nuori tiede tieteenalana, mutta siltä on hyvin paljon tutkimuksia, jotka vastaavat juuri niihin kysymyksiin, joita ed. Renko esitti.

Eri asia sitten on, kuka hyväksyy kasvatustieteen auktoriteetiksi. Eihän opettajakaan hyvin usein koulussa hyväksytty auktoriteetiksi. Kun käytäntö ja tiede yhdessä tekevät tutkimusta, silloin löydetään parhaat mahdolliset ratkaisut. Nykyäänhan esimerkiksi opettajankoulutuksessa ovat sekä käytännön että kasvatusteorian pulmat yhdessä, jolloin tämän tyyppistä kasvatustieteen tutkimusta tulee koko ajan lisää.

Ed. Rinne (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Renko puuttui mukuloiden pikku hommiin, joita he tekevät aika paljonkin. Minä olisin aika lailla vapaamielinen, että niiden rajoittaminen kovin paljon ei

välttämättä ole niin kovin hyvä silloin, kun ei niistä ole mitään vahinkoa ja haittaa lapselle. Olisiko nyt palattava sellaiseen vanhaan kunnon systeemiin, että syyslukukausi alkaisi vasta 1 päivänä syyskuuta? Tämän ikäiset kun eivät äänestä, uskaltaa tällaisenkin sanoa.

Ed. Renko (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Kiitän ministeri Halosta selvennyksestä, että lopputarkoituksena on selonteon jälkeen vasta tehdä periaateratkaisu. Se on silloin tietenkin hyvä asia, koska yleiselle keskustelullekin jää aikaa.

Mitä pikku hommiin tulee ja yleensä kolutushysteriaan, tietenkin sallivampi linja jo tiedotusvälineissä, joka oli luettavissa tämän päivän lehdistä, antaa pontta lapsille siihen, että heillä on oikeus kouluaihana käydä enemmän töissä. Kouluhallintoväki eli rehtorit ja opettajat joutuvat vaikeuksiin. Me emme pääse sillä tavalla tuloksiin. Se ei ole lapsen edun mukaista. Toisaalta totean, että sen tarkastaminen, milloin siitä ei ole haittaa, on niin liukuva käsite, että me joudumme taas lisäämään kymmeniä byrokraatteja, jotka juoksevat kotona ja koulussa ja työpajoissa katsomassa, missä lapset ovat. Siihen täytyisi niin selvät pelisäännöt saada, että jokainen osapuoli tietää myös, missä menee raja.

Ed. Myller: Arvoisa puhemies! Ed. Rengon puheenvuoron pohjalta käytiinkin jo hyvin mielenkiintoinen keskustelu. Ehkä siihen kohtaan, kun ed. Renko puhui päivähoidosta ja sen kehittämisestä eli siitä, että mitään ei ole tapahtunut eikä mitään ole kehitetty, kyllähän se on myönnettävä, että nimenomaan se, että päivähoitolaki säädettiin, on pakottanut kunnat hoitamaan päivähoitoa. Siitä voimme huomata sen, että resursseja kunnilla on ollut, mutta vasta viimeisessä hädässä niitä ruvetaan käyttämään. Siihen, että perhepäivähoidossa ei ole tapahtunut mitään: On täysin kunnista itseltään kiinni, kuinka ne perhepäivähoidon järjestävät. On mahdollisuus kolmiperhehoitoon, siihen, että hoitaja tulee kotiin, miten tahansa, mutta kunnat eivät ole halunneet ehkä kaikissa kunnissa näitä valinnan vaihtoehtoja käyttää.

Varsinaiseen asiaani. Lastensuojelun alue ja aihe on varsin laaja. Täällä on hyvin

monelta yhteiskuntaelämän osa-alueelta sitä jo valotettu. Myös työssäkäyntikeskustelussa tuli esille se, josta mm. ed. Paavilainen puhui ja oli huolissaan: nimenomaan yhteiskunnan arvoista ja asenteista, jotka korostavat lähes yksinomaan taloudellista pärjäämistä ja kilpailussa voittamista. Mutta onko näiden arvojen murtaminen sitten pelkästään yhteiskunnan hoito- ja kasvatustyötä tekevien vastuulla? On aivan selvää, että esimerkiksi päivähoidon ja koulun kasvatusta jättäen kasvuun pohjaa, jos todellisuus elävässä elämässä ei vastaa opetettua. Ihanne olisi se, että yhteisvastuu olisi kaikkien yhteiskuntaelämän ratkaisujen pohjana. Jos aikuisyhteisöjen toiminta-ajatuksena on vallan, vastuun, oikeuksien ja velvollisuuden jakaminen, välittyy tämä ilman erityistä opettamista myös lapsille.

Luulisi myös, että tällaiset arvot omaksuneet ihmiset voisivat jo arkielämässään nykyistä paremmin ratkaista sekä omia että lähiympäristössä olevia pulmia, ennen kuin niistä kasvaa ongelmia. Sellainen ajatus, että ihmiset voisivat todella vastuuta, valtaa, oikeuksia ja velvollisuuksia jakaa, on ihanne, mutta totuus on hyvin erilainen. Muun muassa ed. Claes Andersson toi esille sen, että nimenomaan hyvin vaikeissa olosuhteissa elävät perheet tuottavat myös ongelmia lapsia eli ongelmat kasautuvat niille, joilla ongelmia on jo ennestään varsin riittävästi.

Yhtenä ratkaisuna on esitetty sosiaalipalvelujen alueellistamista ja kokonaisvastuun ottamista yksilöstä ja perheestä. Tähän sosiaalipalvelujen alueellistamiseen haluaisin liittää yleensä yhteiskunnan tarjoamat palvelut ja avun. On nähtävissä ja yhä enemmän hyväksytty se, että perhe, jossa on ongelmia, on hoidettava kokonaisuutena ilman, että jokaista perheenjäsentä tai jokaista ongelma- aluetta varten on eri paikka ja eri lääkkeet. Tähän suuntaan useimmissa kunnissa ollaan menossa. Raamit on olemassa, mutta ehkä kaikkein suurin ongelma tässäkin tulee asenteista, siitä, miten valmiita ollaan muuttamaan työmuotoja, etsimään uusia keinoja, olemaan yhteistyössä, hyväksymään todellinen yhteistyö ja mm. se, että työajassa on oltava joustoa silloin, jos hyvin vaikeiden ongelmien ratkaisemisesta puhutaan. Kahdeksasta neljään ei voi olla se vakinainen työaika, jolloin todella yksilöiden ja perheiden auttamiseen suuntaudutaan.

Tietysti, kuten on jo useissa puheenvuoroissa tullut esille, nimenomaan ihmisen perustarpeet — työ, asunto, päivähoito, koulutus — ovat perusasioita ja ne on voitava turvata. Määrällinen turvaaminen on yleensä aina helpompaa kuin laadun takaaminen, ja tästä on esimerkkinä peruskoulu. Hyvin useilla ja myös minulla silloin, kun peruskoulua puuhattiin, oli vakavasti se ajatus, että näin taataan tasa-arvo kaikille lapsille, samanlainen koulutustaso ja jatko-opintomahdollisuudet. Mutta tällä hetkellä totuus on se, että edelleen perheen elämäntilanne sekä vanhempien varallisuus- ja koulutustaso säätelevät lasten koulumenestystä. Kärjistäen voisi sanoa, että vaikeissa olosuhteissa elävät lapset menestyvät myös koulussa muita heikommin. Tähän asiaan on ilmeisesti nimenomaan haluttu kiinnittää huomiota sillä, että opintososiaalista henkilökuntaa lisätään kouluihin. Se on luonnollisesti hyvä asia, mutta kuten jo keskustelussa kävi ilmi, olisi myös koulu ja koulussa olevat auttajat pysyttävä hyvin kiinteästi yhdistämään tähän alueelliseen työhön.

Lisäksi koulujen opetussuunnitelmia ja opetusmenetelmiä on voitava kehittää. Muun muassa englantilaiset koulutussosiologit, ainakin Willis, ovat tulleet siihen tulokseen, että koulujen opetussisällöt tukevat erityisesti keskiluokkaista elämäntyyliä ja sosiaalisesti heikommista olosuhteista tulevat lapset ja heidän arkielämänsä eivät tule koulumaailmassa ymmärretyiksi. Tämä merkitsee sitä, että vaikeimmista olosuhteista tulevat lapset jäävät kouluissa vaille onnistumisen kokemuksia. Pahimmillaan tämä voi merkitä turhautumista koko koulutyöhön ja muunlaisen elämänsisällön etsimistä. Tähän ongelmaan korvaavana toimenpiteenä voisi olla yksilöllisten opetussuunnitelmien hakeminen niin peruskouluissa kuin ammattikouluissakin, mutta tietysti itse perusongelmaa eli koulun opetussisältöjen ja menetelmien ongelmaa se ei yksistään poista.

Mutta jos jatketaan nuoren elämää koulusta hieman pidemmälle, tällä hetkellä yksi pullonkaula nuoren auttamisessa on työllisyyslain kuuden kuukauden säännös eli se, että kun 17-vuotias nuori ohjataan työelämään ja ehkä hän voi tuntea tuossa työelämässä onnistumisen kokemuksia ja haluta jatkaa, on täysin kategorisesti mahdotonta

tuota työrupeamaa puolen vuoden jälkeen jatkaa. Kuitenkin saattaa olla, että vaikkakin tällä hetkellä työllisyystilanne on suhteellisen hyvä, tällainen henkilö ei vielä ole kypsä avoimille työmarkkinoille vaan tarvitsisi nimenomaan tuettua työtä. Tämä ei ole ainut syy, minkä takia kuuden kuukauden työllisyyspykälään tarvitaan joustoa. Sitä joustoa tarvitaan sekä työntekijän että työnantajan kannalta.

Eräs tärkeä ennalta ehkäisevä lastensuojelutyö on yhdyskuntatyötä, ja tämä seikka liittyy mielestäni hyvin konkreettisesti siihen, että nykyistä ydinperheajattelua tulisi laajentaa, ja perherajoja on voitava laajentaa nimenomaan yhteisvastuuseen myös lähiympäristöstä. Asuinalueista olisi luotava ihmisten yhteistoiminta-alueita, joista yhteisesti pidetään myös huolta. Me kyllä varmasti tiedämme, minkälaisilla alueilla esimerkiksi ongelmia syntyy, mitkä ovat niitä alueita, joilla on nuorisongelmia. Sen vuoksi olisi-kin mahdollista jo ennalta ehkäisevää työtä suunnata niihin.

Ajattelen esimerkiksi sitä, että tällä hetkellä Suomessa yleensä nuorilla on erinomaiset harrastusmahdollisuudet, mutta jälleen kerran hyvä kasautuu, ja huono-onnisilla nuorilla, joille ongelmia on kasautunut, taas harrastuksia ei ole. Juuri sen vuoksi olisi aivan erityisiä toimenpiteitä kohdistettava sinne. Yksi mahdollisuus olisi — aivan sama kuka sen työn tekee, kunnan kulttuuritoimi, nuorisotoimi, sosiaalitoimi vai järjestömuotoinen työ — se, että näille asuinalueille saataisiin hyviä ohjaajia eri alueilta, mutta niin, että ohjaajat olisivat karismaattisia, sellaisia, jotka persoonallaan pystyisivät asuinalueilla tekemään nuorisotyötä, saamaan alueen nuoret mukaan erilaiseen harrastustoimintaan.

Toki kaikki lapset haluavat yhteistoimintaa ja haluavat toteuttaa itseään, harrastaa. Mutta kaikissa tapauksissa mahdollisuudet eivät ole tarjolla, ja vaikka niitä on, niihin ei osata hakeutua. Monesti myös eri harrastusmuodot toimivat hyvin tehokkaasti toisia nuoria rajaavana. Esimerkiksi eri nuorisotalot ovat joko tietyn tyyppisille nuorille tai tietyn tyyppisille nuorille. Hyvin selvästi pidetään sitten rajat siitä, että näiden yli ei mennä.

Muun muassa Ruotsissa on erityisellä menestyksellä vähennetty ainakin eräillä asuina-

luoilla varastelua ja muuta ilkityötä korjaamalla ikävä ja ruma asuinalue täysin uuteen uskoon yhdessä alueen asukkaiden kanssa niin, että myös lapset ja nuoret ovat osallistuneet työhön. Tämän jälkeen nuoret ovat mustasukkaisesti vartioineet sitä, että ilkityötä alueella ei tapahdu.

Ehkä tähän liittyen voisi hiukan kommentoida ed. Kuuskoski-Vikatmaan lafontaine-laista sosialidemokratiaa, koska mielestäni se hyvin saumattomasti liittyy nimenomaan yhdyskuntatyöhön ja yhteisötyöhön eli niihin mahdollisuuksiin, mitä ihmisillä on vuorotella hoitotyön, hoivatyön, ja oman palkkatyönsä välillä, mutta niin, että mahdollisuus on todellinen, niin että sosiaaliturva on järjestetty, niin että ei ainoastaan perheen heikommin palkattu puolisko tee tätä työtä tavallaan kotityön jatkona, vaan niin että pystytään järjestämään todelliset mahdollisuudet siihen, että voidaan valita erilaisen hoitotyön välillä ja palkkatyön välillä, mutta niin, että myös tuo hoivatyö ja hoitotyö, tapahtuu se sitten asuinalueella, kotona, miten tahansa, on yhtä lailla arvostettua.

Tähän keskusteluun, nimenomaan siihen, miten naisten tekemä hoivatyö arvostetaan, liittyy perheessä tapahtuva sijaishoito. Tällä hetkellähän niiden henkilöiden sosiaaliturva, jotka ovat sijaishoitajia, on järjestämättä. Voi helposti ajatella, että se ainakin asenteellisesti johtuu siitä, että sijaishoidon ajatellaan olevan kotityön jatke ja siis naiselle kuuluva asia.

Arvoisa puhemies! Olen käsitellyt ennen muuta ehkäisevää sosiaalityötä, mutta eräs yksityiskohta lastensuojelutyöstä. Se on hie- man sama asia, mitä ed. Virpa Puisto esitti, eli pelko siitä, että perhetyö tai perheessä tapahtuva lastensuojelutyö, perhemuotoinen työ, saattaisi johtaa tällaiseen rahastusmalliin. Se voi tapahtua siinä tapauksessa, ellei riittävää valvontaa ole. Mutta minä ainakin luotan siihen, että nimenomaan kaikki se potentiaali, mikä on saatavissa jopa ihmisten uhrautuvasta työstä, on otettava käyttöön. On sitten ennen kaikkea kuntien asia se, minkälaisista palveluista ne ovat maksamassa ja vastuu kuuluu niille.

Ed. T. Roos merkitään läsnä olevaksi.

Puhemies: Tässä selontekokeskustelussa aikaisemmin käytettyjen vastauspuheenvuorojen johdosta katson olevan aihetta muistuttaa eduskunnan työjärjestyksen 36 §:stä, jossa lausutaan: ”Vastauspuheenvuorossa ei saa esittää muuta kuin selvityksiä tai oikaisuja toisen puheenvuoron johdosta tai vastineen siinä esitettyyn väitteeseen.”

Ed. Rinne (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tämä kuuden kuukauden työrupeama on hyvin keskeinen. Nimittäin nyt, kun työllistäminen tapahtuu julkiselle sektorille, se johtaa siihen, että aina nuori joutuu pois työstä, olkoon miten hyvin tahansa onnistunut tai miten tahansa yrittänyt menestyä siinä ja menestynytkin loistavasti.

Sen sijaan suorassa marginaalituessa, jota edellisen hallituksen aikana kokeiltiin, sai jatkaa täyden tukioikeuskauden jälkeen 68 prosenttia, ja työllistäminen tapahtui yksityiselle sektorille, ja työllistämisaika oli vuosi. Olisi hyvin tärkeää nyt, että tämä asia korjattaisiin eli palattaisiin suoraan marginaalitukijärjestelmään, jossa nimenomaan työsuhde jatkuu ja pysyy ilman tukea. Tästä on eduskunnassa esitetty ponsia. Toivoisin, että nämä ponnet voisivat toteutua ja palattaisiin alkuperäiseen suoraan marginaalitukeen, jossa työsuhde jatkuu nuoren kohdalla ilman tukea.

Ed. Kauppinen: Herra puhemies! Aluksi haluan ed. Myllerin puheenvuoroon perustuen kyllä korostaa erästä asiaa: että hän toi esiin sen seikan, että hän tavallaan rinnasti päivähoiton tietyksi elämän perusasiaksi. Kyllä kai perusasia lastenhoidon suhteen on kuitenkin nimenomaan luonnonmukainen hoito kotona. Muut tekijät ovat seurannaisia yhteiskunnan kehittymisestä ja teollistumisesta ja vaatimuksia kulkea rationaalisempaan suuntaan.

Ed. Myller puhui siitä, että 17-vuotias ei ole kypsä avoimille työmarkkinoille. Sanoisin, että yksilöllisiä eroja on hyvin paljon ja ehkä on liian yksioikoista väittää tällaista. Perherajojen laajennuksesta, yhteisvastuusta kaiken kaikkiaan ja hoitovastuusta lapsen pienenä ollessa, totean, että luonto pyrkii yleensä hyvin suureen tarkoituksenmukaisuuteen. Jos luonto olisi tarkoittanut, että lapsia hoitaa ja voi hoitaa kuka tahansa,

lapset syntyisivät hampaat suussa, kävelevinä, puhuvina ja täysin itsenäisinä yksilöinä.

Herra puhemies! Kuten olemme kuulleet, lastensuojelu on tärkeä asia, vaikka sitä johtopäätöstä ei voine tehdä ainakaan läsnä olevien harvalukuisuudesta. Aluksi kommentoin tai pikemminkin kuiskaan vastauksen kysymykseen, mikä täällä aiemmin tuli, eli miten nuori voidaan sijoittaa rikosluonteisesti ensimmäisellä mielisaanhoitokerralla suljetulle osastolle vanhojen henkisesti pysähtyneiden ihmisten kanssa. Selitys on juuri siinä, että on kyse suljetusta osastosta, jolle usein on jopa mahdotonta päästä tuttuaan tai läheistään tapaamaan. Ei ole herännyt mitään epäilyksiä, ovatko hoito-olosuhteet siellä välttämättä oikeat ja asianmukaiset. Toinen syy on psykiatrisen hoidon eristäytyminen yhteiskunnan ulkopuolelle erillisiin yksiköihin.

Täällä on arvosteltu myös lasten työnteoa. Sen valvonnan suhteen kannatan niitä näkemyksiä, joita on tuotu esiin. Kuitenkin olen sitä mieltä, että läheskään kaikki lapset eivät tee työtä kerskakulutuksen mahdollistamiseksi vaan täydentäväksi vastapainoksi koulutyölle. Sinänsä työnteoko on mielestäni parempi vaihtoehto toimintatarmon toteuttamiseksi kuin ajatukseton videoiden tai television katselu tai epämääräisissä jengeissä kulkeminen kaljoineen ym. paheineen. Toisaalta voihan lapsi joutua kotonakin tekemään mittavan työpäivän ilman, että siihen millään tavoin voidaan puuttua. Itse olen tehnyt työtä 10-vuotiaasta alkaen lomilla ollessani taloudellisesta pakkotilanteesta johtuen enkä ole kokenut sitä millään tavalla pahana. Työnteoko ei ole koskaan ollut minulle vastenmielistä senkään jälkeen. Olen myös opiskeluni rahoittanut työnteolla, ja opiskelukaan ei ole liiemmästi kärsinyt kai siitä. Ed. Alarannan mainitsemiin liputuspäiviin lisäisin vielä, että liputetaanhan meillä vainajillekin, miksi ei lapsillekin.

Sikiönsuojelu on tärkeä osa lastensuojelua, koska vauriot, jotka sikiöaikana saadaan, kantaa lapsi vammanaan koko elinikänsä. Selonteossa ei olekaan huomioitu juuri ympärístönsuojelua osana lastensuojelua. Lääketieteellinen tosiasiahan on, että lasten elimistön fysiologia on monin, monin verroin haavoittuvampi kuin aikuisen johtuen lapsen elimistön erityisominaisuuksista koko kasvu-kauden ajan. Lisäksi kohdunsisäisessä vai-

heessa sikiö on erittäin altis ympäristön kuten muillekin haitoille. Kuten kuulumme, Baltiasta on kantautunut mitä hälyttävimpiä esimerkkejä runsaista sikiövaurioista jo nykyään. Kerrotaan, että jopa 20 prosenttia syntyneistä lapsista on tavalla tai toisella vammautuneita. Tämän pitäisi olla hälyttävää meilläkin. Meidän on kuitenkin turha mennä merta edemmäksi kalaan. Ongelmia voi meilläkin olla yllättävän lähellä, taajamissa, kemiallisten tehtaitten läheisyydessä jne. Emme vain ole tunnistanee ongelmia emmekä olleet avoimia näitä lähestymään.

Arvoisa puhemies! Tämän päivän hälyttäviä otsikoita lehdissä ovat "Tuhansia lapsia heitteillä", "Vantaalaisäiti taistelee vihan voimalla viranomaisia vastaan", "Onko henkilökunta pelkkiä sadisteja", "Hakataanko työkseen oppilaita vai minkälainen on tämän päivän koulukoti". Nämä kuvastavat tämän päivän tilannetta, puhumattakaan lasten rikollisuuden kasvun viesteistä. Yhteiskunta ei ole toivomuksistaan huolimatta lasten päivähoidosta ja koulun kasvatuksesta pystynyt ottamaan sitä vastuuta, mitä sillä kuviteltiin kenties vielä 10—15 vuotta sitten olevan.

Tosiasiassa on, että kasvatusvastuun täytyy olla yhdellä taholla ja muut tahot ovat sitä täydentäviä. Katsoisin, että se yksi taho on nimenomaan kotien kasvatusvastuu. Koteja täytyy täydentää muilla menetelmillä, mutta vastuun taho ja kantaja on yksi ja sama paikka, on ollut ennen, ja on tulevaisuudessakin. Kasvatusvastuun hajottaminen pirstoo pienen ihmisen.

Moniko meistä itse on kokenut päiväkotityön lapsuudessaan? Se on lapselle täysipainoista työtä. Miltä tuntuu pienen koululaisen tulla avain kaulassa tuhjään kotiin, joka voi tuntua aavemaisen pelottavalta siinä tilanteessa? Valot ja varjot vain pahentavat tilannetta. Tässä tilanteessa on suorastaan ihme, että yleensä vielä jonkin verran turvallisuuden tunnetta voidaan lapsille luoda. Nytkin on puhuttu osaksi ulkokohtaisista asioista. Ed. Myllerinkin puheenvuoro oli erittäin hyvä ja valaiseva esimerkki siitä, miten voidaan puhua puhtaasti ulkokohtaisesti teoreettista, ideologista näkemystä peilaten sisäistämättä asioita laisinkaan.

Taitaa olla niin, että valtaosa puhujista on nähnyt lapsia vain lasikaapissa ilman omaa vastuuta heidän tulevaisuudestaan. Lasten asioista ovat päättäneet valtaosin lapsetto-

mat naiset ja lapselliset miehet tähän päivään mennessä ja ilmeisesti tulevaisuudessakin. Ed. U. Leppäsellä on kylläkin omakohtaisia kokemuksia lapsenhoidosta, kuten täällä kuulumme. Meillä on myös kotona suurin piirtein samanikäinen nuorimmainen, niin että kokemusta on hoito-ongelmistakin.

Ministeri Halonen toi esiin koti- ja laitoshoidon vastakkaisasettelun. Mieleni tekeekin kysyä, montako lasta sosiaaliministereillä on yhteensä. (Ed. Gustafsson: Ei ole tarpeellinen kysymys!) Minusta koti- ja laitoshoidon ei voida asettaa vastakkain, vaan ne ovat tasavertaisia hoitomuotoja, joiden valinnan ainoat oikeat asiantuntijat ovat kyseiset perheet, joita se koskettaa. Yhteiskunnan on luotava tasavertaiset taloudelliset mahdollisuudet jokaiselle perheelle valita näitä parhaiten palveleva hoitomuoto. Lasten pakko-päivähoito on lopetettava mahdollisimman pian. Tässä herää kysymys, missä on kotihoidon tuen kehittäminen. Sitä on pikemminkin heikennetty eräiltä osin tämän hallituksen aikana.

Arvoisa puhemies! Jos perusturvallisuutta ei voida lapselle luoda, vaan hänen elämänsä täyttävät nopeasti vaihtuvat runsaat ihmis-suhteet tv:n jännitysohjelmien täydentäminä hänen kulkiessaan avaimet kaulassa, ei ole mikään ihme, että lapsella alle 15-vuotiaana voi olla satojen rikosten lista. Eihän hänestä ole aiemmin kukaan välittänyt todellisuudessa. Sitten vasta välitetään, kun ruvetaan miettimään, millä tavalla häntä voidaan rangaista. Hän kuitenkin hakee koko ajan rajojaan ja turvallisuuden tunnetta.

Tässä tilanteessa lapsen rankaisu on suuri virheratkaisu. Hän tarvitsisi siinä tilanteessa pikaisesti turvallista ja pysyvää aikuisihmissuhdetta ja helppoa tietä irrota jengistään. Kouluissa nämä lapset ja nuoret koetaan opetustyötä häiritseviksi, luokasta poistettaviksi, syrjäytettäväksi kauhukakaroiksi. Opettajien koulutukseen tulisi sisältyä huomattavasti runsaammin lasten ja nuorten kehitykseen, niin normaaliin kuin poikkeavaankin, ja poikkeavan käyttäytymisen ymmärtämiseen tarpeellisia pohjatietoja jo peruskoulutusvaiheessa, mutta myös työpaikkakoulutuksena ja täydennyskoulutuksena jne. Opettajien tulisi ymmärtää, että kyseessä on lapsen kohdalla vain oire jostakin muusta.

Lääkärinä ja verraten runsaasti opettajia tuntevana olen joutunut kohtaamaan näitä

asioita eri kannoilta. Joskus voi vain todeta, että on suorastaan ihme, että lapsi tai nuori voi edes jollakin tavoin käydä koulua. Opettajat pääsääntöisesti eivät tätä tiedosta. He näkevät vain ongelman, sen lapsen, joka häiritsee heidän työntekoaan.

Arvoisa puhemies! Terveystieteiden ja sosiaalihuollon sekä opetustoimen voimakas yhteistyö pitäisi saada vihdoinkin toimimaan. Siihen pitäisi saada enemmän potkua kuin vain kuraattorien virkojen perustaminen. Kyse on kokonaisvaltaisesta toiminnasta. Kun lapsi on mm. riittävän häiritsevä, hänet rangaistukseksi siirretään tarkkailuloukalle ja pahimmassa tapauksessa koulukotiin. Ilolla on todettava, että viime mainituksa on kehitystä tapahtunut 15 viime vuoden aikana tai oikeastaan 5–6 viime vuoden aikanakin toimintamalleissa. Mutta olen kuitenkin sitä mieltä, että usean ongelmanuoren sijoitus samaan yhteisöön ei ole hoidollisesti paras vaihtoehto.

Parasta olisi yksilöllinen perhehoito, sijaiskotitoiminta, jota tuetaan sekä henkisesti että taloudellisesti riittävästi, ja se, että sijaiskodissa kiinnitettäisiin huomiota myös näitten arvokasta työtä tekevien ihmisten eläke-, sairaus- ym. sosiaaliturvaan niin kuin muussakin työssä. Varsin mittavatkään uhraukset näihin nuoriin eivät ole turhia, jos siten voidaan turvata myöhempi tavanomainen sopeutuminen yhteiskuntaan ilman vankeilakierteitä jne. Kaavan mukainen putkihoito ei siis lapsillekaan tai nuorillekaan ole hyvä vaihtoehto. Ihminen on yksilö. Kahta samanlaista ei maa päällään kannaa.

Herra puhemies! Täällä on puhuttu mm. hajonneiden perheiden lasten tapaamisongelmista. Haluaisin lisätä siihen vain, että tätä nykyä ongelmallisissa vanhempien ristiriitaisissa suhteissa se voi olla lapselle raastava kokemus. Lasten mielipidettä ei näissä ole otettu huomioon valitettavasti.

Lasten kannalta merkityksetöntä ei ole sekään, että elatusmaksujen korotusten yhteydessä revitään usein haavat toistuvasti auki vanhempien välillä. Minusta lastensuojelun kannalta nimenomaan ennalta ehkäisevänä olisi tärkeää, että maksutarkistus tehtäisiin automaattisesti viranomaistyönä ja maksujen valvonta pitäisi tehdä samalla tavoin viranomaistyönä, jotta pankkisiirtolapissa ei äidin tarvitsisi lukea itseään kovin loukkaavia reunahuomautuksia. Sanon vain

erään todellisen ja korostan, todellisen, esimerkin. Anteeksi, herra puhemies, jos mainitsen sopimattoman sanan, mutta se on siitä pankkisiirtolomakkeesta luettavissa. Elatusmaksun maksuselvennyskohdassa luki ”korvauksena v...n vuokrasta”. Tällaisia miehiä nykyaikana valitettavasti maassamme on. Tämän pitäisi puhutella meitä kaikkia.

Yhteiskuntamme on käytännössäkin eikä vain puheissa pystyttävä näyttämään, että lapsen etu on ensisijainen. Ei ole mitenkään perusteltua, että lastensuojelutoimiin joudutaan lapsiperheen asunnottomuuden vuoksi. Jokaisella kunnalla pitäisi olla velvollisuus järjestää lapsiperheille tyydyttävä asunto näissä tilanteissa.

Arvoisa puhemies! Lastensuojelussa tärkeintä on ennalta ehkäisy, joskin kriisitilanteiden järjestely on myös erittäin tärkeää. Tosin asenteellista jäykkyyttä on kunnalliseläkin tasolla. Muun muassa eteeni tuli tänä päivänä sellainen seikka, että esimerkiksi tässä selonteossa esiintulleita tukiryhmiä on kuntiin jätetty tietoisesti perustamatta.

Herra puhemies! Toivonkin, että kaikki puheenvuorot, mitä täällä käytetään, ovat omiaan virittämään ja tavallaan luomaan lisää pontta lastensuojelun toimenpiteitten ja muitten tukitoimenpiteitten edelleen kehittämiseksi nyky-yhteiskunnan tasoa vastaavalle tasolle.

Ed. Pohjanoksa (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Kauppista kehottaisin käymään nykyisessä peruskoulussa, jotta hän voisi nähdä sitä toimintaa, mitä siellä on. Oppilasta ei toki pelkän riittävän häiritsemisen takia siirretä koulukotiin. Siellä on monia muita toimenpiteitä, jotka tehdään ensin, niin että lasta voidaan auttaa, jotta hän ei olisi häiritsevä, vaan pystyisi käyttämään omia kykyjään mahdollisimman paljon omaan kasvuunsa ja kehittymiseensä. Tietysti on tilanteita, joissa opettaja joutuu esimerkiksi jonkinlaiseen rangaistustoimenpiteeseen lasta kohtaan, mutta kyllä koulu yrittää auttaa lasta eikä suinkaan pelkästään ehkäise hänen kasvuaan.

Ed. Kauppinen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Pohjanoksalle sanoisin, että minun näkemykseni tietysti perustuvat siihen, mitä olen lukuisten opettajien kanssa keskustellut heidän vapaa-aikanaan

näihin asioihin liittyvistä ongelmista useiden vuosien aikana. Tietysti niissä saattaa olla koulukohtaisia ja paikkakuntakohtaisia eroja, sitä en kielläkään. Se on olemassa oleva ongelma. Opettajilla ei ole riittävästi tietoa näistä asioista, ja sanoisin, että se on niin kauan olemassa oleva ongelma kuin opettajat eivät pysty sitä tiedostamaan tietotaitopohjaansa nähden. Sanoisin, että se ongelma useimmiten muodostuu ei niinkään peruskoulun ala-asteella, vaan yläasteella, missä aineenopettajat opettavat oppilaitaan eikä näin ollen synny sellaista henkilökohtaista kontaktia kuin esimerkiksi luokanopettajan ja oppilaan välille syntyy.

Ed. Vuoristo: Arvoisa puhemies! Olen kuunnellut kaikki käytetyt puheenvuorot tässä keskustelussa, siis kaiken kaikkiansa kahdeksan tuntia. Niissä on ollut joukossa hyviä puheenvuoroja, oikein hyviä, sellaisia, joista tuntee ja vaistoa, että ne ovat lähteneet aidosta huolesta. Niissä puheenvuoroissa on myös ollut niitä ajatuksia esillä, joita itselläni on ollut mielessä tämän asian suhteen. Vielä aion kuunnella myös loppupuheenvuorot, koska niin kuin ed. Claes Andersson sanoi, asia on maailman tärkein asia silloin, kun puhutaan lasten tulevaisuudesta. Siitä syystä pyrin käyttämään hyvin lyhyen puheenvuoron ja kiinnittämään ehkä kahteen asiaan huomiota.

Ensinnäkin minä huomaan, että me olemme jotakuinkin yksimielisiä tästä perusasiasta, jota ed. Alaranta minun mielestäni erinomaisesti analysoi, siis siitä, että lasta todella on suojeltava siitä syystä, että lapsi on itseisarvoinen olento. Hän on päämäärä sinänsä. Oikeastaan mitään muita ajatuksia ei voi tähän sisällyttää. Siis hän ei ole välikappale, taikka ei ajatella edes sillä tavoin näissä puheissa, jotka minusta ovat hyviä olleet, että olisi lähdetty kysymyksestä, mitähän tuosta lapsesta tulee jne., vaan on ajateltu sillä tavalla, että lapsi sinänsä on päämäärä ja lapsuus lapsen aito ikäkausi.

Tämä on minusta erinomainen asia, koska lapsi todella on aina "enemmän" kuin esimerkiksi hänen vanhempansa, vaikka onkin vanhempiensa lihaa ja verta. Hän on aina enemmän kuin me näemme. Siitä syystä lapsen on oltava meidän aikuisten kunnioituksen kohteena, koska hänessä on jotain näkymätöntä, hän on enemmän kuin mitä

me silmillämme näemme. Siitä syystä meidän olisi syvästi kumarrettava lapsen edessä osoittaaksemme arvontava häntä kohtaan. Tämä olisi hyvä lähtökohta, ja tämä lähtökohta on vaistottavissa näistä hyvistä puheenvuoroista.

Olen illan aikana mietiskellyt, mitä vastaan lasta tai lapsia on suojeltava, siis minkä kaltaisia uhkia vastaan lasta olisi suojeltava. Olisi tietysti hyvä, jos näiden uhkien erittelyssä voitaisiin oikealla tavalla kuulla lasten reagointia. Se olisi äärimmäisen tärkeää. Mutta meille aikuisille olisi tärkeää pystyä ikään kuin aikuisten näkökulmasta, aikuisten ajatuksin ja koko sillä apparatuurilla, joka aikuisilla on, hahmottamaan nämä uhkat, antamaan niille ikään kuin nimet, nimeämään ne. Uhkat eivät ole mystisiä, ne eivät ole ihmisistä irrallaan, ne ovat kyllä nimettävissä, ja aikuisten olisi se suoritettava.

Näkyviä uhkia tässä keskustelussa on erityty erinomaisella tavalla, niihin en halua puuttua. Mutta mikä olisi sellainen näkymätön uhka, jos sen yhdellä sanalla pyrkisi sanomaan? Sitä olen yrittänyt miettiä nimenomaan lapsen näkökulmasta ja olen koettanut sen hahmottaa hyvin vaikeasti ilmaistavaan ajatukseen siitä, että luultavasti tulevaisuutta ajatellen lasten silmin vakavin uhka on se, että lapset ja meidän nuoremme kadottavat toivon, että heillä ei enää ole toivoa, miten tämä asia sitten ymmärretäänkin. Minä ajattelisin, että tämä olisi suurin uhka, että lapset ja nuoret kadottavat toivon tulevaisuuteen, toivon elämään. Olisi perusteellisesti pohdittava tätä näkymätöntä uhkaa, ikään kuin eriteltävä se aikuistenkin ajatuksin ja aikuisten näkökulmasta, jos se ymmärrettäisiin sellaiseksi.

Mitä tarkoitan ajatuksella, että tämmöinen abstrakti ajatus kuin toivo olisi aivan keskeinen lasten elämässä ja lasten maailmassa? Tarkoitan esimerkiksi, että minä ajattelen ja uskon, että lapset ymmärtävät paljon enemmän kuin me aikuiset ymmärrämme heidän ymmärtävän. He luultavasti tietävät enemmän kuin me ajattemme heidän tietävän. He ovat luultavasti paremmin perillä asioista kuin me kuvittelemmekaan. Lapset "ymmärtävät" aivan varmasti perheen, kotinsa, vaikeudet silloin, kun ne liittyvät esimerkiksi puutteeseen. Ei ole ruokaa, lapset ymmärtävät sen. Ei saada vaatteita, lapset ymmärtävät sen ja sanovat: "Enhän minä

tarvitsekaan, minullahan on jo riittävästi." Jos lapset sanovat tällä tavoin, silloin he vielä aidosti ilmaisevat sen, mikä heille on ominaista: he eivät tarvitsekaan, he ymmärtävät, että asia on tällä tavalla. He ymmärtävät myös monta muuta asiaa perheessä.

Mutta minä ajattelen, että yhtä asiaa he eivät "ymmärrä". He eivät ymmärrä sitä, että heidän isänsä ja äitinsä eroavat. Sitä he eivät ymmärrä. Se jää silloin sellaiseksi asiaksi, joka jää lapselle hahmottumatta ja on äärimmäisen tärkeä ja periaatteessa tärkeästi hoidettava asia, ei sillä tavalla, että tämä asia tulisi lapsille "ymmärrettäväksi", sillä siksi se ei tule, vaan toisella tavalla ja ennen kaikkea sillä tavalla, että lapsi tuntisi tulevansa kaikesta huolimatta hyväksytyksi. Miten se sitten tapahtuukin, niin siinä tarvitaan paljon viisautta.

Herra puhemies! Yhteen asiaan ihan loppuksi haluaisin kiinnittää huomiota. Se on sellainen, että tässä maassa tapahtuu lasten hyväksi hyvin paljon. Lasten hyväksi tehdään hyvin paljon työtä. Tehdään myös kirkossa hyvin paljon. Voisin kirkon lapsityöstä kertoa hyvinkin paljon, koska jokuunkin sitä tunnen. Esimerkiksi seurakuntien päiväkerhoissa on 137 000 lasta tällä hetkellä, mikä merkitsee, että ehkä 57 prosenttia 4—6-vuotiaista lapsista on tavalla tai toisella mukana seurakuntien päiväkerhoissa. Jos siellä tämä oleminen — se ei ole hoitoa eikä opetusta — oleminen, sanotaan nyt sillä tavalla, merkitsee sitä, että lapsille vahvistuu käsitys toivosta ja siitä, että tämä elämä on elämisen arvoinen nyt lapsena ja sitten nuorena ja sitten aikuisena, niin se on äärimmäisen hyvä asia. Haluan tältä paikalta kiittää, jos tämä mihinkään kuuluu, kaikkia niitä, jotka työskentelevät lasten parissa pitäen heissä yllä lapsille ominaista toivoa.

Ed. Gustafsson (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Tämä ei ollut ensimmäinen kerta, kun ed. Vuoriston viisaan humanismin ja hienon työväenhenkisyys sävellaji kaikui tässä istuntosalissa. Kun ed. Vuoristo otti esille toivon periaatteen, niin muistui mieleeni käynyt Saksan liittotasavallassa 70-luvun loppupuolella. Siellä eräässä tilaisuudessa sikäläinen sosialidemokraatti esitteli työväenliikkeen maagisen kolmion, jossa yläreunassa oli toivon periaate. Alareunoissa oli teksti "Vastuu itsestään ja lähimmäisestään"

ja yhteiskunnan organisoitumisen periaate, niin että jokainen voi toimia toinen toisensa hyväksi. Kolmannessa kolmion kulmassa oli teksti "On muutettava yhteiskuntaa, on toimittava". Siinä yhteydessä viitattiin Marxin perintöön, työväenliikkeen aatteellisiin oppisiin, joita tietysti voisi olla monia muitakin tältäkin vuosisadalta. Tuo maaginen kolmio kattoi aikuisten koko elämän. Kun ed. Vuoristo liitti sen nimenomaan lapsiin ja nuoriin, se tekee ainakin minusta oikeutusta myös tälle työväenliikkeen kolmiolle, jonka uskon vastaavan kaikkien edistyksellisten ihmisten ajatuksenjuoksua.

Ed. Pohjanoksa: Herra puhemies! Kyllä myös porvarilliseen näkemykseen liittyy toivo ja toivo siitä, että me saamme ennen kaikkea tasapainoisen kansan, jotta me voisimme lisätä lasten toivoa. Uskon, että lapset jaksavat kyllä toivoa, he ovat hyvin sopeutuvia, mutta eri asia on sitten, miten heidän vanhempiansa kanssa on. Tuntuu siltä, että vanhempien elämän toivo ja usko on juuri se tekijä, joka on saanut aikaan monen lapsen kohdalla sen, että he ovat joutuneet nimenomaan lastensuojelullisten toimenpiteiden kohteeksi.

Kun Lastenlinnan liittovaltuustossa pari viikkoa sitten todettiin, että sairaalan potilasaines on nykyisin täysin erilaista kuin parikymmentä vuotta sitten, niin tämä liittyi myös tähän samaan keskusteluun, koska yhteiskunta on muuttunut. Ennen sairaalaantulon syyt olivat psykosomaattisia, siis oppilaat kärsivät änkytyksestä, kastelusta, tuhrimisesta. Nyt potilasaines on aggressiivista, väkivaltaista, ja mm. inestistä eli hyväksikäytöstä kärsivää. Tämä kertoo siitä, että lasten maailma on muuttunut ja samoin ne ongelmat, joista he kärsivät. Lastensuojelun tavoitteet ja toimintatavat ovat muuttuneet vuosikymmenten aikana. Lastensuojelutyötä ei aina tahdota tunnustaa yhdeksi keskeiseksi osaksi lasten ja nuorten kasvatusta. Varsinkin ennalta ehkäisevä työ on usein kasvattajan työtehtävä.

Nyt käsittelyssä olevan selonteon yhteydessä hallitus esittää tarkennuksia lastensuojelulakiin. Muuttuva lastensuojelutyön työkenttä vaatii tämän kaltaisia tarkennuksia ja keskustelua, joten on hyvä asia, että hallitus on ottanut lasten erityiskysymykset tarkasteluun selonteon muodossa. Tästä on se hyöty

myös, että tämä aiheuttaa keskustelua, ja sitä kaivataan kipeästi nimenomaan lasten asioista. Tosin olisi kaivannut selontekoon lisää vielä erityispedagogista näkemystä ja nimenomaan siinä mielessä lisää tutkimustietoa.

Puheenvuorossani keskityn vain muutama mielestäni tärkeään asiaan. Yhteiskunnan asenne ongelmalapsiin on liian usein teoriassa puoltava mutta käytännössä torjuva. Lapsista tai ongelmalapsista puhuminen nousee uutiseksi vain erityistapauksissa, rikosten tai epäasiallisen käyttäytymisen tuloksena. Yhteiskunta hyväksyy ongelmalapsen vain silloin, kun se ei uhkaa muiden etuja.

Monissa asennetutkimuksissa todetaan, että esimerkiksi vammaiset hyväksytään sitä paremmin, mitä kauempana vamma on kasvoista. Karkeasti yleistäen voitaisiin sanoa, että yhteiskuntamme hyväksyy vain määrämittaiset standardimuodot täyttäviä ihmisiä. Ruotsissa tutkittiin yhdeksäsluokkalaisten käsityksiä siitä, kuka on poikkeava oppilaiden keskuudessa. Tulokseksi saatiin, että poikkeavia ovat heidän mielestään aggressiiviset, varastelevat, puhevikaiset ja koulumesteykseltään huonot oppilaat.

Mielenkiintoista näissä asennetutkimuksissa on huomata, että eräiden ihmisten syrjäytyminen alkaa varsin varhain. Rauhalan tutkimuksessa "Huono-osaisten muutokuva" puhutaan ihmisen syrjäytymisen muodoista. Taloudellinen ahdinkotila voidaan poistaa, mutta sosiaalisesti ja psyykkisesti syrjäytyneet ovat vaikea ongelma. Perusteellisen tutkimuksen kohteeksi pitää ottaa se tilanne tai tapahtuma, joka panee yksilön syrjäytymisen alulle. Syrjäytyminen on yksilöllinen ja usein kasautuva ilmiö.

Koulutuksellinen syrjäytyneisyys näkyy selvästi nykypäivän yhteiskunnassa. Lastensuojelun Keskusliitto on käsitellyt asiaa julkaisussa "Koulu on yhteistyötä". Julkaisussa todetaan, että enemmistöllä oppilaista menee hyvin. Koulutusta on kuitenkin arvioitava yksilön näkökulmasta. Silloin on tuotava esille, että esimerkiksi mielenterveyspalveluja on 13–14-vuotiaista tytöistä tarvinnut 40 prosenttia kouluun liittyvien ongelmien takia. Ongelmat ovat liittyneet koulun alkuun ja yläasteelle siirtymiseen. Julkaisussa esitetään muutamia esimerkkejä koulunkäyntiin liittyvistä ongelmista. Koulun aloittamisesta sai lykkäystä 855 lasta. Määräajaksi koulusta

erotettiin 225 lasta. Ilman päästötodistusta kouluista erosi lähes 900 oppilasta. Koulunkäynnin laiminlyönti mainittiin syyksi lastensuojelutoimenpiteisiin noin 1 300 lapsella ja nuorella. Tarkkailuluokilla on noin 3 200 oppilasta. Noin 3 000 lasta ja nuorta käy koulua lastenhuoltolaitoksista. Koulukodeissa on noin 400 lasta.

Tämä luettelo tuo esille niitä koulunkäyntiin liittyviä vaikeuksia, jotka saattavat panna alulle ihmisen syrjäytymisen yhteiskunnassa monilta elämänoiltoilta. Siksi lasten kohdalla kasvun ja kehittymisen tukeminen on ensisijainen tehtävä. Täällä jo puhuttiin siitä, mikä on onnistumisen merkitys koulutuksessa, ja se toki on myöskin tässä mielessä otettava huomioon.

Lastensuojelulaissa on yhdeksi tavoitteeksi asetettu lastensuojelun kehittäminen sellaiseksi, että sen avulla voidaan ehkäistä ongelmien syntymistä sekä tukea lapsia, nuoria ja heidän huoltajiaan, ja tähän liittyen yleisten kaikille lapsiperheille tarkoitettujen palvelujen kehittäminen siten, että niissä pystytään havaitsemaan lastensuojelulliset ongelmat ja ryhdytään tarvittaessa niiden vaatimiin toimiin. Samalla todetaan, että kaikki kehittämistyö tulee tehdä niin, että lapsen etu on ensisijainen.

Selonteossa otetaan esille lasten ja lapsiperheiden asema. Siinä keskitytään, kuten eduskunta on lausumassaan edellyttänyt, "lastensuojelulasten ja -nuorten olosuhteisiin ja heitä tukeviin lastensuojelulainsäädännön mukaisiin toimenpiteisiin". Monet edustajat ovat laajentaneet keskustelua normaaliin kasvatukseen. Tarvitaan ilmeisesti lisää mahdollisuuksia lapsiaiheeseen keskusteluun, kun juuri tätä asiaa on täällä näin voimakkaasti laajennettu.

Varsin yleisesti oletetaan, että jokainen suomalainen äiti ja isä haluaa turvata lastensa lapsuuden. Näin ei kuitenkaan ole, kun tarkastelee nyt annetun selonteon ensimmäistä lukua ja siinä selvitystä lastensuojelullisten avohuollon toimenpiteiden kohteina olevien lasten määrää. 1980-luvulla on vuosittain 12 000–13 000 alle 18-vuotiaista lasta ollut lastensuojelullisten toimenpiteiden kohteena. Huostaanotettujen lasten määrä on vaihdellut 1 600:n ja 1 800:n välillä. Vuonna 1987 huostaanotettujen lasten määrä oli yhteensä 6 475. Lasten huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen riippuu lapsen huoltajan

kasvatumahdollisuuksista, lapsen tarpeista ja lapsen tulevan kehityksen turvaamisesta lapsen edun vaatimalla tavalla.

Lapsen etujen turvaamiseksi on vuonna 1959 hyväksytty YK:n Lasten oikeuksien julistus. Tämä julistuksen omainen asiakirja tunnustaa, että kaikissa maailman maissa elää lapsia erittäin vaikeissa olosuhteissa ja että tällaiset lapset tarvitsevat erityistä huomioita ottamista. Julistus ei kuitenkaan vaadi mitään, vaan suosittaa erilaisia lapsen hyväksi suoritettavia toimenpiteitä. Nyt 30 vuotta myöhemmin pyritään saamaan aikaan Lapsen oikeuksien sopimus YK:n tämän vuoden yleiskokouksessa. Olisi toivottavaa, että mahdollisimman monet maat ratifioisivat tämän sopimuksen, Suomi muiden mukana. Sopimus ei tietääkseni aiheuta Suomessa suuria muutoksia lainsäädäntöön.

Ulkoisesti suomalaisen lapsen elämä on kunnossa. Meillä ei ole sotaa, ei nälänhätää. Lastemme ongelmat ovat valitettavasti henkilön elämän ongelmia, joista aiheutuvat tämänkin selonteon suojelutarpeet. Lapsen etu vaatii, että lapsen vanhempia tuetaan kasvatustehtävässä. Tämä tuki vaatii asian tuntijoita, jotka osaavat auttaa silloin, kun perheessä syntyy ongelmia. Varsin usein vanhemmilta puuttuu tarpeellisia tietoja ja joskus rohkeutta tarttua lapsen elämään, jos se luisuu väärille urille.

Eräiden kaupunkien ongelmana on ollut nuorten öinen riitely ja juopottelu kaduilla. Tämä nuorten joukko saa kielteistä huomiota osakseen purkamalla kadulla kasvukipujaan. Poliisin ratioiden yhteydessä on ilmennyt, että kaikki vanhemmat eivät välitä lastensa öisistä puuhista. Huolestuttavaa on, miten voisimme saada vanhemmille vastuuntuntoa, että he antaisivat lapsille ja nuorille terveen elämän mallin. Yhteiskunta vaatii kurinalaista käyttäytymistä. Monet viranomaisten keinot loppuvat, jos vanhemmat eivät tule auttamistoimiin mukaan. Kasvatustuu ei ole vain yhteiskunnan vaan mitä suurimmassa määrin myös kodin. Yhteistointa kaikkien niiden tahojen kesken, joita ongelmassa auttamiseen tarvitaan, tuottaa parhaan tuloksen.

Tiedon kulkua aikuisten ja nuorten välillä tulee tiivistää. Nuoret tarvitsevat vanhempiensa aikaa, jotta yhteinen kieli löytyy. Samat sanat saattavat merkitä eri asioita, sillä aikuisen ja nuoren elämäkokemus on

erilainen. Erimielisyys saattaa syntyä erilaisista sanoista, vaikka puhutaan samasta asiasta ja tarkoitetaan samaa.

Ongelmalapsen ja -nuoren vaikeudet kärsivät usein koulussa. Kouluhaluttomuus tuo mukanaan käyttäytymisen ja oppimisen ongelmat. Koulussa ongelmia pyrkivät selvittämään opettaja, koulukuraattori, koulupsykologi, opinto-ohjaaja, kouluterveydenhoitaja ja muu henkilökunta. Mielestäni on varsin tärkeää, että koulussa työskentelevät ammattiauttajat tuntevat kouluelämän. Siksi olisi välttämätöntä, että koululaitoksessa työskentelevien virat olisivat kouluun sijoitettuja. Mikäli tämä vaikeuttaa kunnan ja valtion taloudellisia suhteita, on niitä muutettava.

Herra puhemies! Lastensuojelutyön tutkimus on käynnistynyt sosiaalipuolella, mutta sitä on nykyistä enemmän lisättävä myös niiden vaikeuksien löytämiseksi ja auttamiseksi, jotka koskevat lapsen oppimista ja opiskelua. Tässä keskustelussa on peräänkuulutettu kasvatustieteen merkitystä. Kasvatustieteessä ei valitettavasti ole keittokirjaa, josta voisi katsoa kunkin yksityistapauksen kohdalla, mitä pitää tehdä. Kasvatus ja opettaminen ovat yksilökohtaisia tapauksia ja siksi myös vaativat kasvattajalta kokemusta asioiden käsittelyssä.

Erityispedagogista tutkimusta tehdään pääasiassa Jyväskylän ja Joensuun yliopistossa. Näissä yliopistoissa on myös erityisopettajien koulutusta. Pätevien erityisopettajien puute on tällä hetkellä suuri. Huolestuttavinta on, että juuri tarkkailuluokkien opettajiksi erikoistumaan ei enää hakeudu kuin muutama opiskelija. Tämä on yksi osoitus yhteiskunnan vinoutuneista asenteista ongelmalapsia kohtaan. Tämän asian korjaamiseksi tarvitaan jokaisen kansalaisen uusajateltua, uutta asennetta.

Ed. Väistö: Herra puhemies! Hallituksen selonteossa lastensuojelun tilasta, kehitysnäkymistä ja tarvittavista toimenpiteistä on joukko myönteisiä tavoitteita. Selonteko on kaikinensa hyvä pohja lasten ja lapsiperheiden asemasta käytävälle keskustelulle, jota yhteiskunnassamme tänä päivänä tarvitaan entistä enemmän. Selonteossa on kuitenkin paljon myös jähmeyttä, arkielämästä irrallisuutta, ja siihen sisältyy niukasti käytännön ratkaisukeinoja.

Lapsuuden aika on elämänkaaremme herkintä aikaa. Oraalla oleva elämä ja kasvu tarvitsee suotuisia olosuhteita, ennen kaikkea turvallisuutta. Keskeisellä sijalla ovat koti ja kestävät ihmissuhteet. Yhtä lailla keskeisellä sijalla on ongelmien ennalta ehkäisyssä se, että lapsiperheillä on riittävät toimeentuloehdot, että lapsiperheiden asuntoasiat hoidetaan kuntoon ja että vanhemmille annetaan mahdollisuus lastensa kasvattamiseen.

Hallitus toteaa selonteossa, että lapsista perheille aiheutuvia kuluja tullaan edelleen tasaamaan lisäämällä yhteiskunnan perheille antamaa taloudellista tukea. Kannanotto on oikean suuntainen, mutta hallituksen käytännön teot ovat kokonaisuus huomioon ottaen useinkin olleet toiset. Tämän havaitsimme myös verouudistuksen yhteydessä.

Taloudelliset huolet voivat olla kimmokkeena ongelmien kasautumiselle. Työttömyys, ahdistuneisuus, ihmissuhteiden välirikot, asuntopuheet, alkoholi, usein jopa väkivaltaisuus voivat olla tässä vyyhdessä mukana. Syrjäytyminen ja tunne epäonnistumisesta on tutkijoiden mukaan entistä vakavampi nyky-yhteiskunnan keskittyneessä elämän kierrossa. Elämässään epäonnistuneet kootaan tilastoiksi. Jokaisen numeron takana on kuitenkin ihminen, ainutlaatuinen olento. Sellainen hän on jo lapsesta, syntymästään lähtien.

Hallituksen selonteossa puhutaan paljon lapsen edun huomioon ottamisesta. Keskeisenä tavoitteena on edistää lapsen edun toteutumista ja parantaa lapsen asemaa ja oikeusturvaa päätettäessä hänen huoltoaan koskevista asioista. Tavoite on sinällään hyvä. Pulma voi syntyä siitä, että lapselta viedään aikuisten ehdoin entistä enemmän hänelle kuuluva yksilöllinen oikeus lapsuuteensa. Hallitus esittää, että 12 vuotta täyttänyt lapsi voisi jo kantaa keskeistä vastuuta ratkaisusta, joka koskee hänen huostaanottoaan tai sijoittamistaan sijaishuoltoon. Ehdottoman ikärajan säätämistä 15 vuoden sijasta 12 vuoteen on syytä vielä eduskuntakäsittelyn aikana vakavasti harkita. Sen sijaan on tärkeää, että lapsen asioista näissä ratkaisuissa vastaavan sosiaalityöntekijän asemaa vahvistetaan lapsen edun valvojana.

Selonteossa painotetaan aivan oikein avoimuuden ja perhehoidon tärkeyttä. Tiedämme hyvin, että perhehoito on monessa tapauk-

sessä ns. ongelmalapsille ja -nuorille oiva ja onnistunut vaihtoehto. Toivottavasti hallitus huolehtii riittävästä voimavaroista myös perhehoidon osalta, kun perhehoitoa kehitetään ja sitä koskevaa uutta lainsäädäntöä valmistellaan.

Lastensuojelun ensisijaisena tavoitteena on avun ja tarvittavan tuen antaminen ajoissa niin, että ongelmat voitaisiin ratkaista kohta niiden ilmettyä. Tähän mennessä ennalta ehkäisevässä työssä tulokset ovat jääneet vähäisiksi. Voimavarat hupenevat arkielämässä uupuneiden, usein monien vaikeuksien keskellä painiskelevien lapsiperheiden auttamiseen. On toki tärkeää, että kiireellisesti apua tarvitsevia lapsia ja perheitä voidaan auttaa, mutta ennalta ehkäisevän työn tärkeyttä ei saa unohtaa. Ennalta ehkäisevä työ tuo tarkasteluun koko elämän kirjon, yleisen yhteiskuntapolitiikan laaja-alaisesti tarkasteltuna. Ennen muuta kyse on työstä ja toimeentulosta, asuntopolitiikasta ja lastenhoidosta. Lapset tarvitsevat tukea, huolenpitoa ja vanhempiensa aikaa.

Taannoin kuulin eräästä ohjelmasta, kuinka asiantuntija luonnehti kiireisen elämänrytmin mukaansa tempaavan isän ajankäyttöä lastensa kanssa. Jotenkin on syöpynt mieliin se, että laatu korvaa määrän. Tästä innostuneena, näin ohjelmassa todettiin, isä puuhaa kaikkea sitä lapsen kanssa, mitä se on jo päiväkodissa tai perhepäivähoidossa koko päivän tehnyt. Eli näin lapselle ei anneta niitä normeja arkielämän lähtötillanteita ja normaalia arkielämää, mitä hän todella kaipaisi, vaan haetaan jotakin, joka tuntuu hyvältä. Näin halutaan laadulla korvata vähäistä läsnä oloa.

Kunnallisvirkamiesliiton seminaarissa on taannoin pohdittu tulevaisuuden kysymyksiä. Keskustelussa on ihmetelty, että meiltä loppuvat pian veronmaksajat, jos kaikki haluavat elää itsenäisinä, omistautua vain työlleen, eikä kukaan ole kiinnostunut perheestä. Toisessa keskustelupuheenvuorossa on todettu: "Nykynuorissa on nähtävissä kova elintason perässä juokseminen. Opiskellaan ja tehdään työtä yhtä aikaa. Lapset tehdään keski-ikässä, jos on tarpeeksi elintasoa." Toivottavasti nämä puheenvuorot vahduttavat näkemään perheiden perusturvallisuuden tarpeen. Elämä on kokonaisuus, jossa lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus ovat yhtä arvokkaina osasina. Oikeutta va-

paaseen harkintaan ja ihmisarvoiseen elämään tulee kunnioittaa elämän kaikissa vaiheissa.

Keskustan mielestä nyky-yhteiskunnassa tulee kiireesti toteuttaa yhtenäinen ja tasoltaan riittävä perustoimeentuloturva. Se olisi tärkeää myös lapsiperheiden kannalta. Opiskelijoiden taloudellisia edellytyksiä vahvistetaan myös samalla, kun keskustan esittämä perusturvamalli toteutettaisiin.

Arvoisa puhemies! Hallitus korostaa selonteossaan asioiden selvittämistä, tutkimista, kehittämistä ja tehostamista. Syvälinen ote ja tulevaisuuden selkeät yhteiskunnalliset linjat kuitenkin puuttuvat. Toivottavasti selonteko on silti osaltaan vauhdittamassa lasten ja nuorten kannalta tärkeitä yhteiskunnallisia ratkaisuja. On huolehdittava siitä, että suomme lapsillemme oikeuden turvattuun lapsuuteen ja Suomen äideille ja isille edellytykset turvattuun vanhemmuuteen. Lastensuojelun jälkeensäjäneisyys voimavarojen jakamisessa on edelleen tosiasia. Selonteossa korostetaan aivan oikein lastensuojelun tutkimus-, kokeilu- ja kehittämistoiminnan tehostamista ja voimistamista.

Iholla olen saanut panna merkille niin kuin useimmat edustajat varmasti omilla alueillaan, että järjestöjen toiminta avohuollon kokeilu- ja kehittämistoiminnassa on monissa kunnissa piristynyt. Vapaaehtoistyössä on kuitenkin suuria vaihteluita. Ongelmia voi ilmetä myös kunnan ja järjestön välisessä yhteistyössä. Paheneva ongelma on sosiaalityöntekijöiden suuri vaihtuvuus ja se, että perustettujakaan virkoja ei saada täytettyä. Hallituksen esittämä ratkaisu uusien virkojen perustamiseksi ei näin ollen yksin lyhyellä aikavälillä riitä.

Arvoisa puhemies! Lopuksi haluan vielä korostaa edellä tärkeänä mainitsemani ennalta ehkäisyn merkitystä. Lapsia, nuoria ja perheitä on voitava nykyistä enemmän auttaa heidän normaalissa elämämpiirissään, arkipäivässään ja näin estää ongelmien syntyä. Lisääntyvä avuntarvitsijoiden ryhmä on mm. peruskoulun tai ammatin hankkimiseen tähtäävän koulutuksen keskeyttäneiden nuorten joukko. He tarvitsevat tukea saadakseen otteen elämästään.

Ed. Paakkinen: Arvoisa puhemies! Tapa, jolla yhteiskunta kohtelee lapsiaan, ilmentää terävimmän koko yhteiskunnan

luonnetta. Tämän lauseen olen poiminut Etelä-Afrikan apartheidin lapsiuhreista kerrotun lehtisen takakannesta. Lehtisessä kerrotaan lasten pidätyksistä ja pidätettyjen lasten väkivaltaisesta kohtelusta, pahoinpitelystä. Maailmassa on yhteiskuntia, jotka sallivat lastensa pahoinpitelyn, jotka sallivat lastensa työssäkäynnin mattotehtaassa viisivuotiaana, jotka sallivat lapsiansa myymisen orjiksi taikka sulkevat silmänsä lapsiprostitutioltta.

Lapsen asema Suomessa on paljon parempi kuin eteläisen Afrikan mustan lapsen asema tai mattotehtaan lapsityöläisen asema. Suomalaisen yhteiskunnan suhtautumisessa lapsiin on silti vielä paljon parantamisen varaa. Ehkä joskus unohdamme myönteiset seikat. Me unohdamme, että meillä on hyvä perusterveydenhuolto lapsille neuvolaverkon ja kouluterveydenhuollon kautta. Me annamme lapsillemme maksuttoman peruskoulutuksen ja hyvän päivähoiton, joka sekin alkaa olla jotakuinkin järjestyksessä. Suomalaisen lapsen maailma on tänään käydyssä keskustelussa kuvattu turvallisuuden ja vaurauden maailmaksi. Kuitenkin kaiken hyvinvoinnin keskellä liian monen lapsen maailma Suomessakin on kaikkea muuta kuin turvallinen.

Hallitus on antamansa selonteon johdannossa todennut, että siinä käsitellään eduskunnan hyväksymän lausuman mukaisesti lastensuojelulasten ja -nuorten olosuhteita ja heitä tukevia lastensuojelulainsäädännön mukaisia toimenpiteitä. Hallitus sanoo, että selonteossa ei ole käsitelty lasten, nuorten ja lapsiperheiden olosuhteita yleensä eikä heihin kohdistuneita toimenpiteitä kuten taloudellisia tukitoimenpiteitä tai pienten lasten hoitojärjestelyjä. Mielestäni näitäkin kysymyksiä eduskunnan pitäisi voida käsitellä laajana kokonaisuutena, ei ainoastaan kaipa-alaisesti, ei ainoastaan joidenkin yksittäisten lakiesitysten yhteydessä.

Mielestäni monipuolinen ja kattava keskustelu lasten asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa tulisi käydä täällä uudelleen pika pikaa tämän lastensuojelukeskustelun jälkeen. Siellä on oivallinen tilauskin. Kun YK marraskuussa toivon mukaan hyväksyy lasten oikeuksien sopimuksen, on Suomen se mahdollisimman pian ratifioitava. Meillä ei ole lainsäädännössämme kovinkaan paljon esteitä ratifioinnille. Niinpä samalla, kun

valmistellaan lasten oikeuksien sopimuksen ratifiointia, voitaisiin valmistella rinnakkain sen kanssa lasten asemaa kuvaavaa kattavaa selontekoa ja tuoda molemmat eduskunnan käsiteltäviksi ensi vuoden aikana niin pian kuin mahdollista.

Hallitus sanoo selonteossaan, että lapsen asemasta ja oikeuksista on viime vuosina keskusteltu vilkkaasti. Tämän talon keskusteluista on kuitenkin toisenlainen kokemus. Talouspoliittisten, maapoliittisten, veropoliittisten ja ulkopoliittisten keskustelujen kävijät muistavat kovin harvoin puheenvuoroissaan nostaa esille lapsen näkökulmaa siitäkin huolimatta, että kaikki yhteiskunnalliset muutokset tavalla taikka toisella koskevat myös lasta. Usein ne koskettavat lasta eri tavalla kuin aikuista, ja siksi mielestäni lapsen näkökulma jää huomiotta. Tämä on myös perustelu sille, että eduskunnassa tarvitaan erillistä laajasti lasten asioihin paneutuvaa keskustelua, ei vain lastensuojelun osalta, joskin ymmärrän, että tänään tuotu esitys on pitäytynyt eduskunnan toivomuksen mukaisesti lastensuojeluun. Tämänpäiväisessä keskustelussa on kuitenkin nostettu varsin paljon esille selontekoa laajempia lasta koskevia kysymyksiä. Ehkä tämä keskustelu olisi paremmin tasapainossa, jos käsiteltävänä olisi samalta laajalta pohjalta valmisteltu selonteko. Keskustelussa on niin ikään ruodittu selontekoa ja lastensuojelulakiesitystä varsin monipuolisesti, kriittisestikin.

Hyvinvointivaltio Suomessa 22 000 lastensuojelutoimenpidettä yhden vuoden aikana on hyvin korkea luku. Se kertoo aika monen perheen hädästä. Mitä aikaisemmassa vaiheessa perhettä voidaan auttaa, sen parempi. Asiantuntijat ovat sitä mieltä, että lapsen käyttäytymisestä voidaan varsin varhaisessa vaiheessa havaita, milloin hänen kohdallansa asiat eivät ole kunnossa. Tärkeitä huomioit-sijoita ovat hoitajat ja opettajat päiväkodeissa ja kouluissa. He ovat osa selonteossa mainitun ehkäisevän lastensuojelun avainhenkilöistä.

Eri kasvattajatahojen samoin kuin eri viranomaistahojen yhteistyötä lasten ja lapsiperheiden jokapäiväisen elämän helpottamiseksi on todella lisättävä, mihin hallituskin pyrkii. Yhteistyöhön osallistuvat lastensuojelujärjestöt mainitaan selonteossa, mutta varsinaiset lapsijärjestöt ja varhaisnuorisojärjestöt ja niiden merkitys ennalta ehkäisevinä

lastensuojelutyöntekijöinä tunnutaan unohtavan. Lasten kerhojen ja leirien ohjaajat toimivat useinkin monta vuotta samojen lasten kanssa, samojen ryhmien kanssa, he oppivat tuntemaan heidät, usein heidän perheensä tai perheen puutteen. He oppivat näkemään ja kuulemaan myös lasten pulmat. Lapsijärjestöt toimivat lasten puolestapuhujina mutta tekevät työtä myös lasten itsensä kanssa, monenlaisten lasten, ei vain hyväosaisten niin kuin yhdessä puheenvuorossa väitettiin. Tämän voin omasta kokemuksestani ohjaajana todeta.

Lapsijärjestöjen toiminnasta eräänä esimerkkinä voisi olla Nuorten Kotkain Keskusliiton käynnistämä kampanja, kouluissa eteenpäin vietävä kampanja, joka kulkee teemalla "Älä töni mun kaveria". Tämä tunnushan on tullut meille tutuksi rasismivastaisesta kampanjasta, joka aikanaan alkoi Ranskasta ja on sittemmin Ruotsin kautta tullut myös Suomeen. Nuorisojärjestöt olivat siinä varsin aktiivisia. Lapsijärjestöt, erityisesti Kotkaliitto, ovat sen ottaneet tänä syksynä kampanjaksensa kouluissa niin, että lapset itse ovat asialla. He valmistautuvat tehtäviinsä ohjaajien kanssa ja ohjaajiensa tukemina mutta osallistuvat esimerkiksi itse aamunavauksissa puhujina kampanjaan "Älä töni mun kaveria". Näin he pyrkivät omalta osaltansa poistamaan väkivaltaa kouluista, toimimaan samaan suuntaan kuin kansalaisjärjestöjen väkivaltakampanjat, joista ed. Saastamoinen mainitsi. Olen iloinen, että tällä asialla on monta eri järjestötahoa.

Mainitsemani esimerkin kautta haluan esittää toivomuksen, että lapsijärjestöjen työpanos voisi myös kelvata lastensuojelujärjestelmään yhtenä yhteistyötahona. Lasten kanssa toimiminen antaa nimittäin ohjaajille mahdollisuuden seurata läheltä, mistä lapset saavat mallinsa, esimerkinsä omalle toiminnallensa ja omalle käyttäytymisellensä. Tästäkin on keskustelussa täällä ollut monia mainintoja. Vastaukset liittyvät usein väkivaltaviihteen tuottamiin malleihin, vaikka niiden vaikutuksesta lasten häiriökäyttäytymiseen onkin kiistelty ja kovasti on oltu monta mieltä. Minä pidän aika selvänä sitä, että moni lapsi, joka näkee väkivaltaa kodisiansa, perheesssä, lähiympäristösssä, sarjakuvissa, televisiossa, videoissa, yrittää sitä matkia, yrittää sitä jäljitellä ehkä tiedostamattomastikin, ellei hänen lähellensä ole

ollut aikuista, joka keskustelisi lapsen kanssa asiasta ja selvittäisi lapselle, mistä on kysymys. Kaikilla lapsilla tällaista aikuista ei ole. Liian moni lapsi sysätään yksin. Vanhemmilla ei syystä tai toisesta ole aikaa lapselle.

Lapsijärjestöjen piirissä on aika monen vuoden ajan käyty kampanjaa sotaleluja vastaan. Sotaleluista on maininta myös selonteossa. Meille väkivaltaa ihannoivien leikkikalujen ja sotalelujen vastustajille on nauruskeltakin, kun me olemme sanoneet, että lapsen kasvulle ja kehitykselle ei voi olla hyväksi oppia leikkimään ampumista ja leikkimään tappamista.

Selonteossa mainittu lelusopimus on yksi askel oikeaan suuntaan. Sen mukaan pidättydytään erityisesti nykyaikaista sodankäyntiä jäljittelevistä leikkivälineistä. Mutta markkinoille on koko ajan kuitenkin tullut mitä mielikuvituksellisimpia olentoja avaruussolennoista täysin mielikuvitusolentoihin, joiden kanssa leikkimiseen liittyy olennaisena osana voittaminen, väkivalta ja toisen nujertaminen sen sijaan, että markkinoille tuotaisiin yhteistyöhön ja toinen toisensa hyväksymiseen ohjaavia leluja. Lapsena omaksutut arvot ja mallit luovat pohjaa lapsen koko elämälle. Lelukauppialla on tietysti tärkeä rooli tässä asiassa, mutta vielä tärkeämpi rooli ja vielä suurempi vastuu on lelujen ostajilla, niillä aikuisilla, jotka antavat lapselle lelun.

Sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä esitti puheenvuorossansa lapsivaltuutetun asettamista. Haluan tukea tätä esitystä. Monet lapsen elämän ongelmista ja oikeusturvakysymyksistä tarvitsevat ratketakseen ulkopuolista asiantuntija-apua. Tietysti lastensuojeluviranomaiset ovat olemassa tätä tehtävää varten, mutta heidän mahdollisuutensa eivät aina riitä.

Esimerkkinä voisi ottaa lasten kannalta ehkä kaikkein vaikeimman ongelman, lapsen seksuaalisen hyväksikäytön eli incestin. Asia on perheelle itsellensä usein ylivoimainen ratkaistavaksi. Lapsi yksin ei siitä selviä millään, eikä häntä edes voida jättää yksin selviämään tilanteesta, joka hänelle itsellensä on käsittämätön. Lapsivaltuutetun tehtävänä voisi olla tässä tapauksessa huolehtia lapsen oikeuksien toteutumisesta, turvata lapsen asema, mutta myös huolehtia koko perheen tarvitsemasta avusta vastuukysymyksiä myöten. Tämä on tietysti äärimmäinen esimerkki,

mutta ei maassamme tuntematon asia. Kipeydessään se usein vieläkin vaietaan.

Lapsivaltuutetun tehtäväkenttään voisi kuulua monia muita tehtäviä. Ainakin pitää mielestäni selvittää tarve lapsivaltuutetun toimen perustamiselle, ja kun näin sanon, kajastelevat mielessäni tasa-arvovaltuutettu ja tietosuojavaltuutettu. Lapsivaltuutettu voisi mielestäni hyvillä perusteilla valvoa lapsen oikeuksien toteutumista.

Arvoisa puhemies! Haluan päättää puheenvuoroni lainaamalla Helsingin Sanomien lastensuojelupääkirjoitusta muutaman päivän takaa. Siinä sanotaan: "Lainmuutosehdotus myötäilee sekä eurooppalaista kehitystä että YK:n lapsenoikeussopimusta. Se vaatii varoja uusiin virkoihin, parempiin palveluihin ja elämän perusedellytyksiin. Sijoitetut rahat korvautuvat yhteiskunnalle sen paremmin, mitä useampi häiriö voidaan estää etukäteen tai korjata ennen kuin nuoren elämä on suistunut kokonaan raiteiltaan." — Näihin ajatuksiin on helppo yhtyä.

Ed. Häkämies: Herra puhemies! Lastensuojelua koskevassa selonteossa todetaan, että yhteiskunnan vastuu lapsen kasvatuksesta on lisääntynyt. Perheinstituutio on tullut haavoittuvammaksi ulkoisille tekijöille. Tämä on totta ja siihen on tietysti useita syitä, esimerkiksi yhä lisääntyvät avioerot.

Kun lastensuojelullisia toimenpiteitä mititään, tulisi muistaa, että näiden tulee aina olla sellaisia, joita käytetään, kun mikään muu ei enää auta. Koskaan ei voi tarpeeksi korostaa sitä, kuinka tärkeää on luoda sellainen kasvuympäristö, joka turvaa lapsen kasvun niin, että lastensuojelullisia toimenpiteitä ei tarvittaisi. Tällöin puhumme sellaisista asioista kuin työllisyystilanne, koulutusmahdollisuudet, päivähoitotilanne jne.

Kuitenkaan koskaan yhteiskunta ei voi luoda olosuhteita sellaisiksi, että lapsella olisi turvallinen ympäristö, jos lapsen vanhemmat eivät tajua omaa vastuutaan. Ei kaikkia syntyviä ongelmatilanteita voi sysätä yhteiskunnan viaksi. Se, hakeeko huoltaja lapsensa töiden jälkeen päivähoidosta vai vasta muutaman tunnin korttelikapakassa istumisen jälkeen, on aina lapsen vanhemman vastuunosta riippuvainen. Tällaiseen välinpitämättömyyteen pitää tietenkin reagoida lapsen näkökulmasta, mutta joskus on varmasti syytä puuttua vanhempien vastuuttomuuteen

muutoinkin kuin pelkästään ymmärtäen. Perheitä on autettava, mutta aikuisilta ihmisiltä voidaan myös vaatia.

Lastensuojelulain muutosesityksessä lapsen oikeuksia lisätään ja hänen oikeusturvansa parannetaan siten, että 12-vuotiaalla lapsella on oikeus käyttää puhevaltaa itseään koskevissa lastensuojeluasioissa. Päätös on varsin radikaali, mutta pitää kysyä, niin kuin ilmeisesti on aika montaa kertaa tämän päivän aikana kysytty, paraneeko lapsen asema tällaisella muutoksella vai ei. Tämähän tarkoittaa sitä, että 12-vuotias lapsi laitetaan hyvin isoissa asioissa aikuisen ihmisen asemaan. Varmasti sellainen lapsi, joka on ongelmaisessa perheessä tottunut hoitamaan asioita, jotka perinteisesti kuuluvat aikuisille, voi olla kypsä myös itseään koskevassa asiassa ratkaisemaan asian, mutta näinhän ei suinkaan aina ole. Voi olla, että seurauksena on vain lisääntyvä ahdistuneisuus näiden vaikeiden asioiden edessä. Tätä tällä säädöksellä ei varmastikaan tavoitella. Onkin korostettava sitä merkitystä, joka sosiaalityöntekijällä tässä asiassa ja lapsen auttamisessa on.

Uudella lastensuojelulalla lisättiin lapsen ja hänen vanhempiansa oikeusturvaa huostaanottotapauksissa. Tämä oli varmasti välttämätöntä. Kuitenkin tahdonvastaiseen huostaanottoon liittyvät oikeusturvanäkökohdat voivat koitua joissakin tapauksissa jopa lapselle haitaksi. Minulla on sellainen käsitys, että hyvin harvoissa tapauksissa läänioikeudet ovat kumonnet sosiaalilautakuntien päätöksiä sillä perusteella, että ne olisivat eri mieltä huostaanoton perusteista. Käsittäakseni kumoamispäätökset ovat johtuneet siitä, että sosiaalityössä tai tässä prosessissa ei ole osattu noudattaa tarpeellisia muutosäännöksiä. Tällaisestahan on seurauksena vain se, että jo suoritettu huostaanotto kumoutuu ja koko prosessi saattaa alkaa alusta. Käydään siis uudestaan läpi samat vaikeat asiat ja suoritetaan huostaanotto ja tällä kertaa sitten oikeita muutosäännöksiä noudattaen. En halua tällä tarkoittaa sitä, että oikeusturvasäännöksiä tulisi muuttaa, mutta jossakin on se raja, jolloin oikeusturva lapsen näkökulmasta muuttuu oikeusturvaksi lainausmerkeissä.

Tahdonvastainen huostaanotto ja koulukotisijoitus ovat lastensuojelullisia ääritöimenpiteitä. Ei voi varmastikaan tarpeeksi

korostaa sitä, kuinka tärkeätä on panostaa avohuollon tukitoimiin. Niissä kunnissa, joissa avohuollon tehtävissä on tarpeeksi henkilökuntaa ja nimenomaisesti ammattitaitoista henkilökuntaa, on huostaanottopäätöksiin jouduttu turvautumaan entistä vähemmän. Kysymys kuuluukin, löytyykö tulevaisuudessa ihmisiä näihin raskaisiin ja korkeaa ammattitaitoa edellyttäviin tehtäviin. Ei ole mikään ihme, jos tämän kaltaisissa työtehtävissä nykyisellä palkkatasolla podetaan työvoimapolua. Mutta minkä yhteiskunta säästää täyttämättömissä viroissa, sen se moninkertaisesti maksaa jossakin muualla.

12—17-vuotiaiden keskuudessa on tapahtunut viime vuosina ja aivan lähiaikoina selvää kriminalisoitumista. En halua niinkään puhua niistä muutamista järkyttävistä väkivallan teoista, jotka ovat olleet iltpäivälehtien suosittua uutismateriaalia viime aikoina, vaan kriminalisoitumisesta yleensä. Näistä asioistahan eduskunta muutama päivä sitten kävikin erään toisen asian yhteydessä varsin perusteellista keskustelua. En kuulu niihin, jotka uskovat, että rangaistukset olisivat jokin ongelmien ratkaisu, mutta olisin toivonut, että esimerkiksi yhdyskuntapalvelua pohtinut työryhmä olisi ollut valmis esittämään tätä rangaistusmuotoa vaihtoehdoksi myös sakkorangaistuksille ja ehdollisille vankeustuomioille.

Mainituissa tapauksissa ei alle 15-vuotiaiden kohdalla ole useinkaan muuta vaihtoehtoa kuin koulukoti, joka lapsen kehityksen kannalta kuitenkin lienee hoitovaihtoehtona se kaikkein huonoin. Olisi korkea aika luoda eräänlainen ryhmäkotijärjestelmä, jonka yhteydessä toimisi myös koululaitos. Tällaiset pienet ryhmäkodit mahdollistaisivat sen, että sijoitukset olisivat lyhytaikaisia ja, kuten eräs sosiaalityöntekijä asian minulle ilmaisi, lapset olisivat ikään kuin turvassa myös itseltään. Tämäkin hoitomuoto tietysti vaatii huomattavia henkilöresursseja, ja varmasti koulutetun työvoiman saanti näissäkin tapauksissa olisi ongelma, mutta nykyinen koulukotijärjestelmä ei varmastikaan tulevaisuudessa voi olla se hoitomuoto, jolla yhä nuorempia rikoksiin syyllistyneitä lapsia hoidetaan.

Aivan lopuksi sanoisin, että lastensuojeluasioissa meidän eduskunnassa tulisi kyllä todella kuunnella niitä ihmisiä, jotka näitä

asioita käytännössä kentällä hoitavat. He tietävät sen, mikä näissä asioissa on ongelmallista ja mistä apu ongelmiin löytyy.

Ed. Ala-Harja: Arvoisa puhemies! Täällä on nyt hyvin pitkään jo puhuttu hallituksen selonteosta lastensuojelusta sekä tästä uudesta lakiesityksestä. On käytetty useissa puheenvuoroissa sanoja ennalta ehkäisy ja riittävän varhainen tukeminen. Näissä, sekä ennalta ehkäisyssä että varhaisessa tukemisessa, onnistutaan parhaiten kehittämällä yhteisiä perheiden elämää, toimeentuloa, asumista ja sosiaaliturvaa helpottavia palveluja.

Ennalta ehkäisevää toimintaa onkin juuri koulupsykologin ja koulukuraattorin toiminta kouluissa. Hehän selvittävät sekä oppilaiden koulunkäyntiin että kehitykseen liittyviä ongelmia kuin myöskin oppilaiden ja opettajien välistä yhteistyötä, miten sitä voitaisiin parantaa, miten parantaa kodin ja koulun yhteistyötä. Tarvittaessa he voivat käyttää myös sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita. Koulupsykologin ja koulukuraattorin virkojen lakisääteistäminen onkin hyvä asia, kunhan asetuksella sitten varmistetaan valtionapu samanlaisena riippumatta siitä, tuleeeko virka opetustoimen vai sosiaalitoimen puolelle.

Ennalta ehkäisyssä eri hallintoalojen kesken yhteistyö on välttämättömyys. Mielestäni yhteistyötä voitaisiin parantaa esimerkiksi sillä tavalla, että jo neuvoloissa, joissa käyvät äidit raskauden aikana ja myös lastenneuvolassa lastensa kanssa, toimisi terveydenhuollon ja sosiaalitoimen yhteistyöryhmä. Se voisi olla vain kahden kolmen henkilön yhteistyöryhmä.

Terveydenhuolto on pyrkinytkin monin keinoin tähän yhteistyöhön, mutta sosiaalitoimi ei ole ollut oikein innostunut. Kuitenkin juuri terveydenhuolto yhteistyökumppanina on mielestäni välttämätön, koska siellä tulee esiin usein jo varhaisessa vaiheessa esimerkiksi perheväkivallan tai inestin epäily. Monesti tapaturman uhrina sairaalaan tuotu lapsi onkin perheväkivallan uhri. Monesti nuorta tutkitaan sairaalassa pitkään somaattisten oireitten takia, ja syyksi lopulta ilmenee inesti, joten olisi erittäin tärkeää, että jo varhaisessa vaiheessa terveydenhuolto ja sosiaalitoimi yhdessä voisivat miettiä apua ja tukitoimia perheelle lapsen parhaaksi, ettei

käy niin, kuten käytännöstä tiedämme tapauksia, että esimerkiksi inestitapauksissa selvät, yksiselitteiset lääkärintulokset kliinisestä tutkimuksesta ja kokeista eivät riitä sosiaaliviranomaiselle todistamaan, että on kysymyksessä ollut inesti. Toivottavasti tämä aika on jo ohi, kiitos julkisen keskustelun niin televisiossa kuin lehdistön palstoilta tästä vaikeasta kysymyksestä.

Lakiesityksen 11 §:n mukaan terveydenhuollon viranomaisen on annettava perhe ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa asiantuntija-apua ja tarvittaessa järjestettävä lasten hoito. Näinhän tapahtuukin. Mutta yhteistyö terveydenhuollon ja sosiaalitoimen välillä kyllä voisi olla parempaa ja rakentavampaa.

Uudessa lakiehdotuksessa terveydenhuollolle asetetaan myös tehtävä järjestää välttämättömät palvelut raskaana olevien naisten erityiseksi suojelukseksi. Meillä Suomessahan on järjestetty terveydenhuollon toimesta hyvä äitiys- ja lastenneuvolaverkosto, joka on saumaton. Tämä onnistuu kuitenkin vain niille äideille, jotka hakeutuvat äitiysneuvoloihin tai muuten tulevat terveydenhuollon piiriin oma-aloitteisesti.

Säännöksen tehtävänä on myös tarjota riittävä tuki odottavan äidin päihdeongelman poistamiseksi ja siitä aiheutuvien haittojen ehkäisemiseksi, koska tutkimuksilla on todettu ja varmistettu, että esimerkiksi alkoholia käyttävän äidin lapsilla esiintyy aivovaurioita, jotka aiheuttavat pysyviä vaurioita lapselle ja johtuvat alkoholin vaikutuksesta sikiön aivoihin. Pahimmat vauriot tapahtuvatkin äidin käyttäessä alkoholia kolmen ensimmäisen raskauskuukauden aikana, mutta myös raskauden loppuvaiheessa äidin alkoholin käyttö pahentaa syntyvän lapsen aivovaurioita. Tämän takia alkoholistiäitien hoitaminen raskauden kaikissa vaiheissa on perusteltua lasten aivovaurioiden välttämiseksi. Vaikeutena tässäkin on kuitenkin se, että juuri alkoholistiäidit eivät hakeudukaan neuvoloihin eivätkä hoitoihin.

Tässäkin yhteistyö eri sektoreitten välillä on välttämätöntä. Raskaana oleva päihdeongelmainen äiti olisi ohjattava hoitoon yli hallintorajojen aina, jos tällainen äiti tavaa. Joskus ainoa mahdollisuus onkin hoitaa äitiä sairaalassa koko raskauden ajan. Näin turvataan hänelle asunto ja alkoholiton elämä. Meillä ei ole riittävästi sopivia turva-

koteja, joita tarjottaisiin näille äideille. Juuri alkoholisti- ja huumeäidit tarvitsevat runsaasti huolta ja tukea. Tukeminen jatkuu ja sitä tarvitaan synnytyksen jälkeenkin, jolloin äidille ja lapselle tarvitaan asumis-, terveydenhuolto- ja sosiaalitutkitoimia. Tässäkin yhteistyö parantaa tilannetta.

Vaikeutena lastensuojelutyössä on myös todettu järjestelmällisen jälkihuollon puute. Vaikka meillä ei ole riittävästi psykiatrisia sairaalapaikkoja lapsille ja aikuisille, niin kuin täällä on jo todettu, toimii esimerkiksi terveydenhuollossa runsaasti niin poliklinista kuin myös sairaalassa toimivaa terapiaa. Meillä on perheterapiaryhmiä, ja tämä toiminta kaipaa yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa. Me tarvitsemme lisää koulutettua henkilökuntaa, koulutettuja psykiatreja ja erikoisesti koulutettuja sosiaalityöntekijöitä. Mainittakoon esimerkiksi oma lääni, Vaasan lääni, jossa sosiaalityöntekijöiden viroista on vain 50 prosenttia täytetty pätevilla työntekijöillä. Toinen 50 prosenttia on joko täyttämättä tai sijaisten hoitamia. Voi ymmärtää, että lastensuojeluasiat, jotka yleensä jäävät viimeiseksi hoidettaviksi, on todella sen mukaan hoidettu. Me toivommekin, että lisäkoulutusta sosiaalityön alalla kovasti tapahtuu.

Käytännössä voi myös törmätä siihen toiseikkaan, että kunnissa yksilöhuoltoa koskeissa asioissa päätösvaltaa on siirretty sosiaalihuoltolain 12 §:n mukaisesti viranhaltijoille. Niinpä sosiaalityöntekijä saattaa päättää yksin lähes kaikista lasta koskevista asioista. Kun nyt sosiaalityöntekijän tehtäviä lapsen asioiden hoitajana laajennetaan, olisi mielestäni välttämätöntä, että esimerkiksi lapsen huoltoa ja huostaanottoa ja 13 §:n mukaista asumista koskevista asioissa päätöksentekoon osallistuisi laajempi ryhmä eli sosiaalityöntekijäin esimiestaso. Monesti on huoltajan ja lapsen välillä eturistiriita. Silloin olisikin viisasta hakea lapselle uskottu mies holhouslain mukaisesti. Toisaalta vastuullinen sosiaalityöntekijä tai perheneuvoja voisi toimia uskottuna miehenä.

Pienillä paikkakunnilla, missä lapsen huostaanottoja tapahtuu hyvin harvoin, koska sosiaalityöntekijöiden koulutus ja erikoiskoulutus erikoisesti on kovin puutteellista, sosiaalityöntekijällä voi, koska hän tuntee molemmat vanhemmat tai toisen, olla vaikeuksia toimia lapsen eduksi asettumatta

jommankumman vanhemman puolelle. Tällaisissa ristiriitatilanteissa vanhempien väliset ristiriidat voivat olla niin vaikeita, että lapsen oikeus unohtuu vanhempien edun nimissä. Uusi lakiesitys antaa korjausmahdollisuuden tähän vaikeuteen.

Vaikka lastensuojelulakia on pyritty neljän vuoden ajan noudattamaan lapsen parhaaksi, voi käydä käytännössä niin, että lapsen huostaanottoasian käsittelyssä, esimerkiksi inestitapauksissa, vaikka meillä on selvät asiantuntijoiden lausunnot niin terveydenhuollon kuin sosiaalitoimen puolelta, jotka puoltavat huostaanottoa, sosiaalilautakunta, joka on maallikkojohtoinen, voi vastoin asiantuntijoiden ja virkamiesten esitystä kumota huostaanoton ja näin kävellä sekä asiantuntijoiden että virkamiesten yli. Tässä 12-vuotias lapsi, joka on myös lausunut oman mielipiteensä, tulee samalla tavalla ylikävelyksi. Tällöinkään ei lapsen paras toteudu. Onhan valittamismahdollisuus ja uuden lain mukaan läänioikeuteen, mutta miten usein sosiaalitoimi lähtee hakemaan valitusteitse päätöstä? Toivottavasti aina!

Arvoisa puhemies! Lakiesityksessä annetaan kunnalle velvoite järjestää asuntoja ja erilaisia hoitomuotoja avohuoltona, perhehoitona tai laitoshuoltana lapselle yhdessä vanhempansa, huoltajansa tai sen henkilön kanssa, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on. Sijaisperheiden saanti on vaikeaa ja tullut viime vuosina vielä vaikeammaksi ja kuitenkin sijaisperheitä tarvitaan; silti on sijaisperhe kuitenkin tutkittava niin, että se on sovelias lapsen huoltajaksi, ettei tapahdu niin, että sijaisperheessä toistuvat samat alkoholiongelmien kuin lapsen kodissa, josta hänet on huostaanotettu.

Uudessa lakiesityksessä on monta positiivista asiaa. Alkoholistiäitien hoito on mielestäni erittäin hyvä asia ja myös se, että sijaishuollon perheiden taloudellinen tuki selvenee. Pyrkimys on lasten oikeuden varmistamiseen. Sosiaalityön toimenkuvaa kehitettäessä lastensuojelussa olisi hyvä korostaa ja parantaa yhteistyötä eri hallintoalojen ja erikoisesti terveydenhuollon kanssa. Lapset ja nuoret tarvitsevat muutakin kuin psykiatrista tutkimusta ja hoitoa. Jos ajatellaan koko laajaa perheproblemakenttää, voisi parhaiten onnistua silloin, jos hyvin usein tarvittaessa samalla istumalla voisivat työskennellä sosiaalityön, terveydenhuollon ja

myös koulutoimen edustaja miettimässä, miten mahdollisimman nopeasti ja parhaiten tuetaan perhettä niin, että lapsi voisi kasvaa kotona omien vanhempiensa tuen varassa, ja ellei tämä onnistu, tukea lasta niin, että hän saavuttaisi aikuisuuden ja löytäisi omat voimavaransa pärjätäkseen itsenäisesti.

Ed. Backman: Herra puhemies! Selonteossa sekä nyt käytävässä keskustelussa on todettu aivan oikein lastensuojelun ensisijaisena tavoitteena olevan perheiden tukeminen lasten kasvatuksessa. Ennalta ehkäisevä lastensuojelu on sekä yhteiskunnan että perheen ja erityisesti lapsen itsensä kannalta aina parempi vaihtoehto kuin ongelmiin puuttuminen vasta jälkikäteen. Ongelmiin on kuitenkin oltava saatavissa yhteiskunnan järjestämää asiantuntija-apua sitä pyydettyä ja myös silloin, kun lapsi etu sitä vaatii.

Selonteon näkökulma on mielestäni turhan juridinen pohjautuen lastensuojelulainsäädännön selvittämiseen ja perustelemiseen. Kaipasin itse siihen enemmän lainsäädännöstä suoraan riippumattomia, mutta kuitenkin yhteiskunnalle kuuluvia toimenpidesuosituksia ja suunnitelmia. Keskityn omassa puheenvuorossani tuomaan esille lyhyesti yhden osa-alueen, perhevalmennuksen, kysymyksiä.

Selonteko ei suoranaisesti edes koskettele perhevalmennusta, mutta mielestäni se on ennalta ehkäisevää lastensuojelua, jos mikä. Tuntuu jotenkin käsittämättömältä, että liikennekulttuuria opetetaan jo koulussa ja ajokortin saaminen edellyttää monivaiheista autokoulua. Perheen perustaminen ja lasten hankinta tapahtuu kuitenkin periaatteella ”kyllä luonto opettaa”.

Ihmiselämän suurimmat murrokset liittyvät syntymään. Lapsen itsensä kannalta syntymä on raju kokemus, ja vanhempien kannalta isyyteen ja äitiyteen kasvaminen on myös suuri muutos. Tutkimusten mukaan lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta ovat merkittäviä jo sikiöaikaiset ja synnytystilanteen olosuhteet. Edellä mainituilla on merkitystä myös vanhempien ja lapsen keskinäisten suhteiden kehittymiseen.

Lapsella tulee olla oikeus saada aloittaa elämänsä mahdollisimman lempeästi. Tämä edellyttää vanhempien tietoisuuden lisäämistä ja tarvittaessa olosuhteisiin puuttumista. Selonteossa on viitattu sikiöaikaisiin päihdeongelmiin, mutta kysymystä olisi käsiteltä-

vä paljon laajemmin. Paras tapa olisi nykyistä laajemmin ja kattavamman perhevalmennuksen ja -ohjauksen järjestäminen. Näin jo ennen syntymää luotaisiin paremmat edellytykset hyvän perheyhteisön syntymiselle.

Täällä on keskustelussa vaadittu varhaiskasvatukseen liittyvän tutkimuksen lisäämistä. Yhtä tärkeää on huolehtia näin hankitun tiedon siirtäminen suoraan perheisiin, ei vain ulkopuolisille ammattiauttajille. Nykyinen perhevalmennus on maan eri osissa niin sisällöltään kuin laajuudeltaankin hyvin erilaista. Ongelmallisinta on kuitenkin sen tavoittamattomuus. Meillä osallistutaan vielä hyvin vähän valmennukseen ja siten myös perhesynnytysten osuus useisiin muihin maihin verrattuna on alhainen.

Yhteiskunnan tulisi vihdoin antaa kaikille sitä haluaville mahdollisuus perhesynnytykseen. Tämä edellyttää mm. sairaaloiden tilojen uusimista siten, että koko perhe, siis myös vanhemmat lapset, voivat olla mahdollisimman pitkälle kodinomaisissa olosuhteissa vastaanottamassa uutta perheenjäsentä. Myös uusien lempeiden synnytysmenetelmien mahdollistaminen on tärkeää sekä lapsen että vanhempien kannalta. Voisi kysyä, että jos mies olisi synnyttäjänä, eikö nämä olisi jo tehty.

Isän mukanaolo synnytyksessä on myös lapsen etu, sillä sen on todettu syventävän isä-lapsi-suhdetta. Lastensuojelun kannalta alusta alkaen syntyvä läheinen ja luonnollinen suhde molempiin vanhempiin ehkäisee monia ongelmia esimerkiksi lapsen erilaisessa hyväksikäytössä vanhempien välisissä suhteissa. Kun isä ei tunne olevansa ulkopuolinen suhteessa lapsiinsa ja perheeseensä vähentää se monia tällaisesta tunteesta aiheutuvia ongelmia.

Lastensuojelun yhteydessä tulee puhua myös isän oikeuksista yleisemminkin. Isälle tulee taata samat oikeudet kuin äidillekin suhteessa lapsiinsa. Esimerkiksi oikeus isyyslomaan tulee olla ilman, että se lyhentää äitiyspäivärahakautta. Myös avioerotilanteissa isän tulee olla samassa asemassa kuin äitikin päätettäessä esimerkiksi siitä, kummalle lapsi jää. Nykyiset arvot eivät tätä lain suoma mahdollisuutta vielä tarjoa. Kovien arvojen yhteiskunnassa on vaikeaa olla pehmeisiä. Miten edellä mainitut asiat liittyvät lastensuojeluun ja lasten oikeuksiin? Lapsella on oltava oikeus isäänkin.

Lopuksi haluan puuttua erääseen vähän julkisuudessa käsiteltyyn asiaan, joka on kuitenkin lastensuojelun tärkeimpiä, ellei tärkein osa-alue. Tässä selonteossa se on kuitenkin sivuutettu. Täällä on kuitenkin parissa aikaisemmassa puheenvuorossa ansiokkaasti otettu tähän jo kantaa. Kyse on inestistä eli lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Aihe on ollut pitkään tabu. Siitä ei ole puhuttu. Ongelmaa on yritetty lakaista kaikille kiusallisena maton alle. Tämän seurauksena inestitapauksista vain murto-osa tulee viranomaisten tietoon ja silloinkin niiden käsittelyssä on monia vaikeuksia.

Inestitapaukset koskettavat aina koko perhettä, ei vain tapauksen osapuolia. Tämän vuoksi koko perhe tarvitsee ammattiauttajan tukea. Ongelmaksi muodostuu paikallisten viranomaisten resurssien ja erikoisammattitaidon puute ja usein myös pienen yhteisön luomat paineet epäiltyjen tapauksen kieltämiseksi. Lapsi on aika voimaton mahdollisine väitteineen, jos isä tai äiti on ns. kunnioitettu kansalainen. Tilanteen laukaisemiseksi tarvitaan avoimempaa keskustelua, jonka tuloksena tapaukset saadaan selville. Lisäksi tarvitaan alan järjestöjen ja viranomaisten yhteistyötä eräänlaisen lapsiasiamiesjärjestelmän luomiseksi turvaamaan lapsen oikeudet saada erittäin arkaluonteinen asiansa asianmukaiseen käsittelyyn.

Ed. Antvuori: Herra puhemies! Valtioneuvoston lastensuojelua koskeva selonteko on hyvin hallinnollinen ja hyvin makrotasolla liikkuva selvitys. Vuonna 1984 voimaan astunut lastensuojelulaki pyrkii korjaamaan lastensuojelun jälkeensä jääneisyyttä. Uusi lastensuojelulaki myötäilee nyt voimassa olevaa lakia melko pitkälle eikä käytännössä ilmeisesti vaikuta suurestikaan toimintoihin. Uuteen lakiin sisältyy ehdotuksia, jotka tuovat selvästi parannusta nykyiseen, mutta myös ehdotuksia, jotka ovat vähintään ristiriitaisia ja vaativat tarkkaa selvittelyä, sekä ehdotuksia, jotka liikkuvat siinä määrin toivomusten tasolla, että niihin on epäselvyyksien välttämiseksi saatava tarkennusta.

Uudessa laissa ehdotetaan lapsen puhevalan ikärajan laskemista 12 vuoteen. On aivan oikein, että lasta kuullaan häntä koskevissa päätöksissä ja että hänen mielipiteensä otetaan huomioon, mutta 12-vuotias lapsi on vielä hyvin nuori. Onkin vaikeata ymmärtää,

pystyykö näin pieni lapsi tajuamaan, mikä hänelle on parasta, ja miten lapsi kestää esimerkiksi huostaanottotilanteessa häneen kohdistuvat paineet? Lapsihan on yleensä äärimmäisyyteen asti solidaarinen vanhempiaan kohtaan ja siinä mielessä myös helposti manipuloitavissa. On välttämätöntä, että tätä pykälää käsiteltäessä kuunnellaan tarkoin asiantuntijoita, joilla on kokemusta ja ammattitaitoa ymmärtää, miten lapsi sisäisessä maailmassaan kokee ja miten häneen vaikuttaa tämän kaltaisen vastuun ottaminen.

13 §:ssä edellytetään kunnan järjestävän kuntoutuksessa olevalle nuorelle asunnon. Tämä on yksi tärkeä perusasia itsenäistymisen ja oman elämän edellytysten tiellä. Kuitenkin kuntien pääkaupunkiseudun ja erityisesti Helsingin vaikean asuntotilanteen on pykälään suhtauduttava hieman epäillen, ellei selvästi laissa tarkenneta, kenen vastuulle jää asunnon järjestäminen. Tuskin se ainaakaan voi olla sosiaaliviranomaisten tehtävä.

Lastensuojelun keskeinen tehtävä on auttaa ja tukea vaikeuksissa olevia lapsia ja perheitä heidän omassa ympäristössään. Realiteetti lienee kuitenkin se, että vaikka meillä olisi miten hyvä avohuolto, on aina niitä vaikeita elämäntilanteita, joissa lapsen kannalta paras vaihtoehto on oman kodin ulkopuolelle järjestetty hoito.

Laitoshoittoon on aina liittynyt paljon ennakkokäsityksiä. Lastensuojelu on nähtävä kokonaisuutena, johon avohuollon lisäksi kuuluu laitoshuolto. Laitoshoittoa on kehitettävä vastaamaan erilaisiin tarpeisiin, tarjoamaan erilaisia vaihtoehtoja ja palveluja. Liian suuria laitoksia on uskallettava radikaalisti pienentää ja luoda pieniä kodinomaaisia yksiköitä, joissa on mahdollisuus ottaa myös lapsen yksilölliset tarpeet huomioon.

Lastensuojelun selonteko on varsin kattava, mutta jättää silti auki monia kysymyksiä ja epäilyjäkin. Lastensuojelu käsitteenä on niin laaja, että se väistämättä tuo mieleen monia vaikeita ongelmia, jotka eivät liity suoranaisesti tähän lakiin. Tällaisia kysymyksiä ovat luonnollisesti esimerkiksi kysymykset siitä, miten voimme suojella lapsiamme saasteilta, ympäristön tuhoutumiselta. Miten voimme auttaa kehitysmaiden lapsia, joille kaikenlainen hyväksikäyttö, nälkä ja vaikeat sairaudet ovat jokapäiväistä

elämää? Miten voimme suojella lapsiamme yhä levottomammassa maailmassa turvattomuudelta ja juurettomuudelta? Onko meillä ylipäättänsä kykyä eläytyä ja tajuta lapsen sisäistä maailmaa niin, että voisimme edes jotenkin ymmärtää lapsen parhaan? Onko meillä mahdollisuuksia poistaa ennakoivasti ongelmia, jotka johtavat lastensuojelun tarpeisiin?

Lastensuojelun kanssa käsi kädessä kulkevat mielenterveysongelmat. On aivan selvää, että lastensuojelun piirissä olevat lapset ovat elämässään kokeneet niin vaikeita asioita, että tarvitsevat aina jonkin asteista hoitoa. Tämä puoli on mielestäni jäänyt liian pienelle huomiolle. Kyllä lapsenkin täytyy voida tehdä surutyötä, käydä läpi kipeitä tunteja ammattiauttajan kanssa. Meillä aikuisilla on usein kummallinen käsitys, että lapsi voi unohtaa tuskallisia asioita ja aloittaa tavallaan aina uuden eheän elämän melkein pä minkäläisten tahansa pallottelujen ja omien vanhempien sekoilujen jälkeenkin.

Lastensuojelutyötä tekevät ihmiset ovat tekemisissä hyvin vaikeiden asioiden kanssa. Voidaksemme edes jollakin tavoin uskoa lastensuojelun mahdollisuuksiin on aivan välttämätöntä, että voimavaroja lastensuojelussa lisätään ja parannetaan. Tarvitaan vahvaa ammattitaitoa ja jaksamista. Jaksamista helpotetaan säännöllisellä, jatkuvalla työnohjauksella ja tukemalla työntekijöitä tunnustamalla heidän arvonsa myös hyvän palkan muodossa.

Ed. Rinne: Herra puhemies! Minä en ole koskaan elämässäni tavannut vielä äitiä tai isää, joka haluaisi nimenomaan lapsensa pahaa. Tällaisia vanhempia ei ole olemassakaan. Jokainen isä ja äiti haluaa lapsensa parasta, mutta silti me tarvitsemme lastensuojelutoimenpiteitä tuhansin, jopa kymmentuhansin tässäkin maassa. Tänä iltahetkenä on syytä jättää poliittinen kiivailu vähän vähemmäksi, ja silloin tietysti on aika tärkeästä asiasta kysymys, jos jätän haukkumatta thatcherismin ja Yhdysvaltain kodittomat ynnä muut, ynnä muut. Mutta on sen verran tärkeästä asiasta nyt kysymys, että pitäisi etsiä joitakin todellisia vaihtoehtoja suomalaisen lapsen parhaaksi tai vähän paremmaksi kuin nyt.

Lapsen asema ei ole koskaan itse asiassa ollut kovin häävi. Vain pieni etuoikeutettu

määrä lapsista meilläkin Suomessa on saanut elää lapsen ehdoin ja oikeuksin. Itse asiassa lapsen kotihan on hänen läheistensä tai vanhempiensa suhde. Kun perustarpeet on tyydytetty, jää tämä suhde jäljelle, ja se suhde voi olla helvetti lapsille, mutta se voi olla kyllä ihan muutakin.

Tässä salissa me voimme vaikuttaa vain rajalliseen osaan lapsen parhaasta puhuttaessa. Olen kyllä hiukan huolissani enkä kovin vähän asuntopolitiikan suhteen. Kyllä tässä on hiukan samanlaisia piirteitä nyt kuin olen viime aikoina havainnut lukiessani uudestaan Pentti Haanpäättä. Loistava sanoja, loistava kirjailija! Tässä on jotain samanlaista, mitä Haanpää kuvaa, kun suomalaista talonpoikaa ajettiin maantielle ja vasarat paukkuivat. On nimittäin mahdollista, jos tätä tietä jatketaan, että 1990-luvulla talonpojat eivät lähde, mutta lapsiperheitten huusholleissa paukkuvat vasarat. Jotain tämän kaltaista on nähtävissä jo nyt ja tämä pitäisi kyllä ymmärtää. Tähän liittyy nimenomaan kansalaisen työn perusoikeus, toimeentuloturva ja tämän kaltaiset asiat. Ne liittyvät nyt asumiseen niin paljon, että niin paljon ne eivät saisi liittyä kuin ne liittyvät.

Täällä oli puhe toivosta. Kyllä täytyy olla jokin toivo nuorella ihmisellä, esimerkiksi se, että hän saa omalla työllään katon päälle. Se toivo on suurelta osalta nuoria mennyt. Se on otettu pois, ja siitä ei välttämättä kovin hyvää seuraa.

Toinen tärkeä asia on tietysti tämä, että luodaan todellisia valinnan vaihtoehtoja ihmisille, perheille, valita lastensa hoito, vanhusten hoito jne., eritoten lasten hoito. Meillä kävi Oskar Lafontaine puhumassa aatepoliittisissa seminaarissa. Hän korosti eritoten sitä, että todelliset vaihtoehdot taataan perheen lähtökohdista ja palkkatyön käsitettä laajennetaan. Se oli sellainen jonkinäköinen tähtihetki. Olin joskus aikoinani koti-isänä, vaihtelin vaippaa ja otin kantaa vähän tähän, että olisi aika hyvä tällainen palkkatyön käsitteen laajentaminen tehdä. Kyllä siellä jotkut naistoverit hyökkäsivät varsin kiivaasti minun kimppuuni näistä mielipiteistä. Sen sijaan Oscar Lafontainelle kaikki aplodeerasivat sydämen kyllyydestä. Hän oli päätenyt teoreettisin pohdinnoin tähän, minä olin päätenyt näitten keltaisten vaippojen parista täsmälleen samaan. Mutta meillä on toivoo! (Ed. Gustafsson: Puhuja oli aikaansa

edellä!) — Niin, sattumalta se elämän vaihe sattui, elämä opettaa!

Haluaisin hyvin yksinkertaisella tavalla tässä sanoa, miten palkkатыön käsitettä voidaan laajentaa, koska se on nimenomaisesti lastensuojelullinen kysymys jos mikä. Jos minä pyyhin mukulani pyllyn kotona, minusta se on palkkатыötä. Sen sijaan jos minä pyyhin omani, niin ei se ole palkkатыötä, mutta jos minä jään katujuuran alle ja minun käteni katkeavat, etten minä voi itse pyyhkiä, se on taas palkkатыötä. Sama koskee vanhusten huoltoa, kaikkia ihmisiä, jotka eivät voi itse itsestään huolehtia. Näitten ihmisten eläketurva on korjattava ja saatava tuloksia aikaan. Kyllä ihmiset itse tietävät, mikä heidän rauhaansa, elämäntilanteeseensa, parhaiten sopii. Emme me sitä täällä tiedä, mutta meidän pitää se tietää, että me luomme todelliset vaihtoehdot ilman työttömyyden uhkaa, toimeentulon menettämisen uhkaa jne. Sen me kyllä tiedämme.

Sitten muutama yksityiskohta. Kyllä minun mielestäni on vanhempien vastuun kieltämistä, jos todella alle 12-vuotias pannaan päättämään siitä, joutuuko hän johonkin laitokseen vai eikö. Olen tätä mieltä hyvin pitkälle nimenomaan siinä suhteessa, että kyllä vanhemmilla ja sosiaalityöntekijöillä nimenomaan myös on kuitenkin se perimmäinen vastuu. Ei alle 12-vuotiaasta lasta voida asettaa niin vaikeaan tilanteeseen. Kyllä meidän aikuisten, joilla on elämäkokemusta, täytyy voida se päätös tehdä, lasta tietysti kuullen.

Avohuollon resurssit on toinen kysymys. Kyllä me tarvitsemme kenttätöntekijöitä, jotka liikkuvat nuorten parissa, jolloin työaika alkaa illalla kuudelta ja päättyy aamulla kuudelta. Sen kaltaisia sosiaalityöntekijöitä tarvitaan. Silloin voidaan myöskin estää ja ehkäistä kovin paljon yhteiskunnasta ulos sulkemista, kun on joitain ihmisiä, jotka vastaavat siitä ja paimentavat sitä mukulaa, koska osa eritoten 13—15-ikäisistä pojankolleista on täysiä miehiä ja täysiä lapsia samanaikaisesti. Kyllä he tarvitsevat aikuista ihmistä, ei siitä mihinkään päästä. Mitä pitemmälle siinä nimenomaan aikuinen on tukena läsnä, se on kyllä ihan välttämätön asia.

Alle 15-vuotiaat täytyy voida pysäyttää rakkaudella mutta päättäväisesti. Ei siinä oikeastaan ole mitään muuta mahdollisuutta.

On pakko pysäyttää. Se on myöskin lapsesta välittämistä, kun pysäytetään. Kyllähän se pysäyttäminen harmittaa monia. Mutta muuten saattaa käydä niin, että näiden alle 15-vuotiaiden kohdalla tulee sellainen tunnelma, että tässä ollaan kovia sankareita, meihin ei pure mikään, meille ei voida mitään. Sellaisiakin pojankolleja eritoten on siinä iässä, joilla tämän kaltainen sankaruus, uhoaminen saattaa nousta pahan kerran päähän. Mutta vankila ei missään tapauksessa ole ratkaisu.

Minä olen itse esimerkki pysäyttämisestä. Jos ei olisi pysäytetty, niin todennäköisesti olisin Kakolassa. Kun suuri mestarikin puhui aina vertauksia ja esimerkkejä, niin otan tämän lyhkäisen puheenvuoron lopuksi esimerkin siitä, miten arkoja, miten vaikeita, miten mahdottoman suurella varovaisuudella mutta päättäväisyydellä käsiteltäviä asioita nämä ovat. (Ed. Aittoniemi: miten se tapahtui?) — Se tapahtui sillä tavalla, että hajottelin Saksalan työväentalon ikkunat Turun lähellä. Lyötiin pokat sisään ja tehtiin kaiken näköistä muutakin. Onneksi ei ollut yksilöön käypää väkivaltaa, mutta muuta kaiken näköistä paikkojen hajottamista. (Ed. Aittoniemi: Onko se vanhentunut jo?) — On onneksi. Hajotettiin, rikottiin. Se kadutti jälkeensä.

Oli aika paha juttu, jos joutui vanhan mallisen kansakoulun johtokunnan nuhdeltavaksi. Minä olen käynyt kunnialla vanhan mallisen kansakoulun loppuun. Oli Isontalon Uuno -vainaa, saarnamies, uskovainen mies. Hän tuli ja nuhteli minua Valpperin kansakoulun johtokunnan puheenjohtajana. On jäänyt mieleen ikäni se, että hän puhui silmät kiinni ja sanoi, että ”kyll se semmottos on Heikki, että ei semmost oikee sais tehdä”. Mitään pöytäkirjaa ei tehty. Mitään dokumenttia ei tehty. Jos olisi joku hoitosuunnitelma tehty, niin minulle olisi käynyt varmasti huonosti. Mitään tällaista ei tehty, mutta jouduin kuorimaan puolipuhdasta paperipuuta ja jouduin aika paljonkin sitä kuorimaan elikkä työpalvelulla sovitin tämän. Voi sanoa, että hyvin on käynyt, kun tänne olen päässyt.

Lopuksi lohdutuksen sanoja häiriköiville lapsille ja heidän huolestuneille vanhemmilleen. On hyvin suuri todennäköisyys, että häiriköivästä ihmisestä, lapsesta voi tulla tällainen hyvin säyseä kansanedustaja.

Ed. P. Leppänen (vastauspuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Ed. Rinne peräänkuuluttaa alle 15-vuotiaiden pysäyttämistä. Tietysti nämä keinot, joita hän kertoi, ovat mennyttä aikaa. Tänä päivänä ei nähtävästi näillä keinoilla pysäytetä enää tätä menoa, mihin on jo osin totuttu. Hyvin useissa perheissä on tänä päivänä valitettavasti kaksi väsynyttä aikuista, jotka käyvät siellä kääntymässä, ja eräänä syynä on se, että he yrittävät ansaita kahta työtä tekemällä asuntoa itselleen ja perheelleen. Niin kuin omassa puheenvuorossani sanoin, lapsille useasti on koulu, televisio ja nakkikioski, joiden kautta mennään tulevaisuuteen. Se on valitettavaa, mutta se on totta.

Ed. Taina (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Mielestäni ed. Rinne hyvin mielenkiintoisen puheenvuoronsa lopussa osui kyllä asian ytimeen, kun hän kertoi omia kokemuksiaan. Mielestäni juuri on asetettava rajoja näille nuorille, joilta rajat ovat hämärtyneet ja jotka juuri siitä syystä joutuvat vaikeuksiin. Eduskunnassakin sitä on tehtävä säätämällä lainsäädäntöä siinä tilanteessa, kun rajat hämärtyvät ja omaiset tai lähiyhteisö eivät ole rajoja asettamassa. Silloin yhteiskunnan on se tehtävä.

Ed. Lamminen (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! Ed. Tainan varsin ansiokkaaseen vastauspuheenvuoroon lisään sen verran, että tosiaan näin on asia, että kun lapsi tulee peruskoulun ala-asteelle ensimmäiselle luokalle, niin opettajat hyvin usein valittavat sitä, että normitus puuttuu täysin. Ei ole minkäänlaisia seiniä näitten käyttäytymisellä. Sitä aletaan hioa koulussa niin pitkälle kuin voidaan, mutta koska koulussa ollaan vain muutamia tunteja vuorokaudesta, se ei yksinkertaisesti riitä. Tämä tarkoittaa sitä, että nyt peräänkuulutan kotikasvatusta ja samalla myös kodin ja koulun yhteistyötä ja saumatonta yhteistyötä. Ei siinä ole varaa kummankaan kaivaa maata toisen jalkojen alta, niin kuin hyvin usein tehdään valitettavasti, silloin kun vaikeudet ovat suuria.

Ed. Siuruainen: Herra puhemies! Hallituksen selonteko lastensuojelun tilasta on tavoitteiltaan asiallinen mutta sisällöltään hyvin kylmä. Hallitus rajaa käsittelyn lasten-

suojelelasten ja -nuorten olosuhteisiin ja heitä tukeviin lastensuojelulainsäädännöllisiin toimenpiteisiin. Ongelmalasten ja -nuorten kehittymisen perussyyt jäävät selonteon ulkopuolelle. Selonteossa etsitään alati pahenevan ongelman vastuunkantajia, vanhempia, sijaisvanhempia, koulua, huoltolaitoksia, koulukoteja ja kuntia, ja listaa voisi pitemmällekin jatkaa. On selvää, että vastuu on kannettava ja siitä on järkevästi keskusteltava ja huolellisesti sitä vastuuta jaettava. Pidemmän päälle on kuitenkin pakko keskittyä ongelman ennalta ehkäisyyn ja poistamiseen.

Kilpailuyhteiskunnan pelisäännöt eivät ole jättäneet lapsen eduille paljon tilaa. Nykyisten sukupolvien elämänselontoon sisältyy runsaasti kriisikohtia, joissa perhekeskeisyys ja lapsen asema ovat tulleet jyrätyiksi. Tilalle tarjotaan korvikkeita ja "omantunnon hoitoa". Muodollisilla, sinällään hyvillä tarkoituksilla ei voida peittää perheen ja lapsen elämään sisältyviä kriisejä. Perheen biologista ja sosiaalista olemusta ei voida korvata rahalla, kylmillä säädöksillä tai korvikkeilla. Ihmisistä biologisina ja sosiaalisina yksilöinä ei voida tehdä lähes robotteja ilman suuria vaurioita.

Nykypolven vanhemmat ovat läpikäyneet suuren yhteiskunnallisen murroksen. Paikassidonnaisuus ja yhteisösuhteet ovat murtuneet, opintovelat, kallis asunto ja paineet kuluttaa entistä enemmän pakottavat isän ja äidin täyspäivätyöhön kodin ulkopuolella, jopa useisiin työpaikkoihin yhtäaikaaisesti. Avioliiton perustaminen viivästyy, ja lapsiluku laskelmoidaan ja rajataan yleensä hyvin pieneksi. Vanhemmat ovat oravanpyörässä, josta ei näytä olevan ulospääsyä. Työnantajat ottavat yhä enemmän työvoimasta irti, työn ohella pitää kouluttautua ja kestää kasvavaa kilpailua. Selviäminen joka kauden laskuista ei anna ihmisille aikaa hengähtää. Taustalla on pelko epäonnistumisesta, työpaikan loppumisesta tai pakkomuu-
tosta työn perässä alueelta toiselle.

Yhteiskunnan kovuus vanhempien kautta siirtyy lasten asemaan. Monilla vanhemmista ei ole taloudellista mahdollisuutta jäädä kotiin hoitamaan pieniä lapsiaan. Kodin ja perheen hyväksi tehtyä työtä ei haluta arvostaa eikä tukea riittävästi, kuten täällä äsken on todettu. Jo vauvoina lapset joutuvat vaihtuvien käsien hoitokierteeseen, johon liit-

tyy paljon ongelmia ja riskejä. Kaikille lapsille ei satu persoonien kehityksen kannalta suotuisat olosuhteet. Sitä vastoin ennen kouluun menoa toki lasten on hyvä tottua uusiin olosuhteisiin. Lastensuojelun kannalta meillä ei ole riittävästi tietoa, mitä alle kolmivuotiaan lapsen erilaiset hoitovaihtoehdot vaikuttavat myöhempään kehitykseen. Kasvatustieteilijöillä olisi todella asiallista työtä tänä aikana.

Perheiden hajoaminen, alkoholisoituminen ja lasten kohtalot uusissa perheolosuhteissa aiheuttavat syviä kriisejä. Kuntien sosiaaliviranomaiset valittavat, että selvien huostanottotapausten toteuttaminen on pitkälistä ja byrokraattista. Perhehoidon ja laitoshoidon välistä rajaa tulisi selkiinnyttää. Kunnissa toivotaankin sosiaalityöntekijäin aseman tuntuva vahvistamista, sillä heillä on varsin hyvä kyky arvioida ainakin päällikkötasolla, mitkä ratkaisut lapsen kannalta olisivat parhaita. Hehän asiat tuntevat: milloin äiti — lapsi-suhde on aiheellista ja välttämätöntä katkaista jne. Huostaanoton jälkeen lapsen kehitystä parhaiten tukevat perheen- ja kodinomaiset olosuhteet sijaiskodissa. Esitystä sijaiskodin jatkumisesta aina 21 vuoteen saakka on kunnissa pidetty hyvänä. Yli 12-vuotiaan kuulemista sen sijaan on jossain määrin epäroity. Sitä pidetään tarpeellisenä, mutta se ei suinkaan saa olla asiaan ratkaiseva tekijä.

Koulun opetussisällössä tulee arvioida uudelleen tiedollinen, taidollinen sekä elämään oppimisen aines. Erilaisten oppilaiden minäkehitystä pitäisi pystyä tukemaan myönteisesti. Suurissa luokissa on vaikea eriyttää opetusta kunkin tason ja tarpeiden mukaan. Jokainen oppilas tarvitsee ainakin joskus tunnustusta ja tukea siinä, missä hän on hyvä. Häiriökäyttäytyminen, koulupinnaus ja kielteinen asenne opiskeluun pitäisi pystyä tavalla tai toisella kääntämään yksilöä tukivaksi ja myönteiseksi. Tässäkin on kasvatustieteilijöille vielä työtä. Tässä opettajien vaativassa työssä tarvitaan selonteossa esitetyjä koulujen henkilöstölisäyksiä, mutta ne tulee sijoittaa koulu- eikä sosiaalishallinnon piiriin.

Nykynuorten on vaikea valita ammattia. Lapsuudessaan he eivät ole osallistuneet työhön kuten aiemmin mm. agraariyhteiskunnan aikana. He ovat olleet enemmänkin työn ja valvonnan kohteina pienestä lähtien. Van-

hempiensakaan työstä heillä ei ole juuri minkäänlaista tietoa. Vanhemmat lähtevät aamulla ja tulevat illalla, mutta heidän elämänsä sisällöstä ei juuri lapsille kerrota. Ammattikuvien nopea vaihtuminen, perusammattien arvon lasku, työpaikkojen, jotka ovat yhteiskunnassa varsin laaja sektori ja tuiki tärkeä sektori, ja lisäksi nuorten kova kilpailu lukion jälkeisistä koulutuspaikoista aiheuttavat turhautuneisuutta ja vieraantumista yhteiskunnasta. Nuori ei tiedä yksinkertaisesti, mitä tekisi ja mihin hakeutuisi. Päätöstä edellytetään vielä liian nuorena, 16-vuotiaana, ilman kokemusta tai näkemystä työelämästä tai yleensä elämästä.

Yhteiskunnan muutos ja nuorten sidosten höltyminen kotiin ja kouluun luovat otolliset olosuhteet alkoholin ja muiden haitallisten aineiden käytölle. Rikollisuus on lisääntynyt huolestuttavasti yhä nuorempien ikäluokkien keskuudessa. Nuoriso näyttää jakautuvan nykyaikana selvästi määrätietoisiin, koviin menestyjiin ja toisaalta kilpailusta putoajiin. Menestyjät luovat kansainvälistyvää tulevaisuuden uraa, turhautajat piirtelevät spraymaalilla seiniin, sosiaalistuvat ja antautuvat yhä enemmän laittomuuden tielle. Heidät, jos ketkä, on saatava mukaan ennen elämän tilanteen kärjistymistä peruuttamattomalle asteelle.

Herra puhemies! Selonteon kannanotoissa ongelmalasten ja -nuorten auttamiseksi ja ongelmien ehkäisemiseksi on kannatettavia kohtia. Tietopohjaa on laajennettava, alan henkilöstön koulutusta on lisättävä, nuorten työhön sijoittumista on edistettävä, virkoja lisättävä jne. Ongelman hoidon organisaation paisuttaminen ja varojen lisääminen löytää kuitenkin joskus rajansa. Jo nyt esitetään eräiltä tahoilta vaatimuksia sosiaalimenojen supistamiseen yhteiskunnassa, ei ainoastaan Suomessa vaan laajemmin maailmalla. Holhoavan järjestelmän laajentamisesta on piakkoin päästävä ongelmien ehkäisemiseen. Me tiedämme, että työvoimasta alalla on pula ja yleensä on pula. Sosiaalisektoria ei voida loputtomiin laajentaa, ja yhteiskunnan toimintakyky edellyttää tasapainoista ja tervettä kansaa, varsinkin näin kapean lapsipohjan aikana.

Lapsiperheiden ja nuorten peruskarikot tulee poistaa. Perheiden valinnan mahdollisuus lastenhoidossa pitää mahdollistaa myös taloudellisesti ja käytännössä. Perhesidonnai-

suutta tulee tukea lainsäädännöllä. Koulutukseen ja työllistämiseen tulee löytää täysin uusia ratkaisuja. Elinkeino- ja rakennepoliitiikan tulee tukea kunkin alueen tervettä kehitystä eikä raastaa ihmisiä, varsinkaan lapsia, juuriltaan aina vähän päästä uusiin olosuhteisiin. Yhteiskunnalle käy kohtalokkaaksi, jos tehdyt virheet tuhoavat tulevaisuuden juuret, hyvän perhepolitiikan, lastenhoidon ja elämäntahtoisen, osaavan nuorison.

Hallituksen on syytä, arvoisa puhemies, paneutua ongelmia poistavan lainsäädännön pikaiseen valmisteluun ja mahdollisesti tuoda piankin laajempi lasten asemaa yhteiskunnassa koskeva uusi selonteko.

Ed. Tiuri merkitään läsnä olevaksi.

Ed. Lamminen: Arvoisa puhemies! Kuten ed. Antvuori aikaisemmin mainitsi, selonteko liikkuu makrotasolla. Minä puolestani yritän tarkastella muutamaa selontekoon liittyvää asiaa mikrotasolta, elävästä elämästä otettuna. Noin viikko sitten mainitsin puheessani tässä samassa salissa, kuinka lapsi on ikään kuin perheen etäispääte, joka heijastelee kodin tapahtumia ympäristöönsä. Kodin ongelmat tulevat esiin hänen mukanaan ja vielä korostetusti sekä koulun ulkopuolella että itse koulumaailmassa, joka on yhteiskunnan mukana muuttunut varsin radikaalisti niistä päivistä, kun me kävimme koulua.

Perheen ongelmat, joista on jo monessa aikaisemmassa puheessa varsin seikkaperäisesti kerrottu, seuraavat siis lastakin työpaikalle vanhempien esimerkin mukaisesti. Ero on vain siinä, että pieni lapsi ei useinkaan osaa ilmentää tai kertoa ahdistuksiaan tai pahanolon tunnettaan vanhemmilleen tai opettajalleen tarpeeksi ajoissa, jotta asialle voitaisiin yhdessä tehdä jotakin. Liian usein se purkautuu, kuten olemme viime aikoina huomanneet, järjettöminä tekoina.

Kuten meitä aikuisia niin myös lapsia joskus työpaikka, siis koulu, stressaa. Varsinkin peruskoulun tullessa lisääntyivät myös ongelmat koulussa, koska sekä opettajat että oppilaat olivat syntyneessä tilanteessa ymmärryksellä. Erikoisesti nk. heikosti menestyneet oppilaat reagoivat mm. siihen, että heiltä

vähenevät ratkaisevasti mm. käden taitoja vaativat oppiaineet. Koulutyö vaikeutui kummallakin puolella kateederia synnyttäen ongelmia sekä oppilaille että opettajille. Vahvat ja tasapainoiset yksilöt tietysti selvisivät näistäkin vaikeuksista helpommin kuin esimerkiksi ne, joilla oli jo kotiololoissaankin tarpeeksi kestämistä. Tässäkin kohtaa voidaan puhua edelleen sekä oppilaista että opettajista.

Nämä ongelmat eivät ole suinkaan ajan mittaan vähentyneet, päinvastoin. Me olemme saaneet lukea juuri tällaisten häiriintyneiden lasten viimeaikaisista teoista, jotka ovat aivan aiheellisestikin herättäneet runsaasti keskustelua. Mutta nämä ongelmat eivät suinkaan synny hetkessä, yhtäkkiä, vaan jo paljon aikaisemmin, ennen kuin mitään on tapahtunut, hälytyskellot soivat. Eri asia on, onko kukaan huomannut tai välittänyt lapsen hätähuudosta.

Mutta silloin kun keskustelun pääpaino näissä kysymyksissä on rangaistuksen kovenemisessa tai rangaistusikärajan alentamisessa kuten tässäkin salissa tavan takaa tehdään, nousee mielestäni puuhun taas keran takapuoli edellä. Tässä kohtaa pitäisi ehdottomasti selvittää vanhaa sanontaa sanon ”miksi jeppe juo” eli, miten lasta voisi auttaa. En tällä suinkaan tahdo sanoa, ettei rangaistuksista saisi tai voisi puhua, mutta samalla pitäisi muistaa, että mekin olemme lapsista ja kanssaihmisistämme vastuussa. Olisikohan ollut syytä auttaa jossakin elämän vaiheessa esimerkiksi tällaisen hätään joutuneen lapsen äitiä ja isää, opettajaa tai tietenkin itse lasta?

Herra puhemies! Selonteossa mainitaan aivan oikein, että häiriintynyt oppilas voidaan siirtää erityisluokalle tai erityiskouluun, jossa häntä voitaisiin kuntouttaa ja palauttaa takaisin yleisopetukseen. Ajatus on kaunis ja kannatettava, mutta todellisuus on aivan toisenlainen. Tämän päivän koulussa erityisluokilta löytyy sairaita lapsia, koska nk. tavallisten opettajien taidot, tiedot ja aika eivät riitä ongelmaoppilaitten vaikeuksiin paneutumiseen.

Tällä hetkellä erityisluokanopettajan, ja erikoisesti tällä tarkoitan tarkkailuopettajan, koulutuksen saaneiden lukumäärää ja valmistus ovat minimissään. Kun ongelmaoppilaitten kuntoutusta ja opetustehtäviä hoitavat joko kokonaan ilman opettajapätevyyttä

olevat tai muutaman vuoden väliaikaisena opettajana kokemuksensa hankkineet henkilöt, niin mm. heidän tuekseen katsen selonteossa mainittujen sosiaalityöntekijöiden ja lastensuojelun avohuollon virkoja perustettavan. Koulukuraattorin ja -psykologin virkojen kohdalla pelkään kuten täällä moni muukin, että jos nämä virat menevät sosiaalitoimen puolelle, niin koulutoimi ei näistä liiemmin hyödy.

Voisin tässä kohdin todeta 30 vuoden yläasteen tarkkailuopettajan kokemuksella, että tuskin juuri missään ammatissa työntekijä on niin yksinäinen ja vailla ammatillista tietojenvaihtoa kuin erityisopetuksessa. Mutta jos koulupsykologi- ja kuraattoriratkaisu on rahasta kiinni, kuten selonteossa mainitaan, niin näin ei se tietysti missään nimessä saisi olla. Haluankin, että valiokuntakäsittelyssä tähän kohtaan tulee selvä ratkaisu, joka takaa myös opetustoimeen äsken mainitut virat ja niihin lakisääteisen valtionavun. Niissä kunnissa, joissa psykologit ja kuraattorit ovat olleet kouluviraston alaisia, yhteistyö opettajien kanssa on ollut kitkatonta ja hedelmällistä toinen toistaan auttaen. Edellä mainitut henkilöt ovat olleet opettajien apuna mm. akuuttien tapausten hoidossa ja välittömästi.

Olenkin vakuuttunut, että yhteistyössä alkaa esiintyä kitkaa, jos psykologit ja kuraattorit siirretään sosiaaliviraston alaisuuteen kunnissa. Tämä ei suinkaan ole tarkoitus. Ed. Taina kokoomuksen ryhmäpuheenvuorossa esitti, että kunnat saisivat vapaasti päättää tästä käytännöstä, mutta samalla hallituksen olisi ehdottomasti oltava rajoittamatta opetustoimeen saatavaa valtionapua. Olen täysin samaa mieltä.

Niin tässä kuin muissakin kasvatustehtävissä pitäisi kaiken kaikkiaan muistaa koulun yksinkertainen sääntö — tehdään siten, mikä on lapsen paras.

Ed. Rinne (vastauspuheenvuoro): Herra puhemies! On aivan selvä asia, että koulukuraattorien ja -psykologien pitää olla koulutoimen piirissä ja koulutoimen johdon alaisuudessa. Minä hiukan ihmettelen, jos jotkin tekniset rahoitusseikat, budjetointiseikat, ratkaisevat asian väärin. Sitä vartenhan valtiovarainministeriössä on kai virkamiehiä, jotka tekevät työnsä. Meidän tehtävämme on pitää siitä kiinni, että henkilökunta, joka kuuluu

kouluun, sijoittuu sinne. Virkamiehet hoitakoot tekniikan.

Ed. T. Roos: Herra puhemies! Käsiteltävänä oleva selonteko on enemmän kuin tarpeellinen. Se on välttämätön. Näen sen kuitenkin enempi kokonaisuutena, jossa ei ole pyritty koko sektoria koskeviin perinpohjaisiin kannanottoihin tai perin syvälle meneviin ratkaisumalleihin. Niitäkin siellä toki on, mutta ei niin paljoa, ettei olisi aihetta jäädä odottamaan vielä lisää. Jos tätä selontekoa on lupa nimittää lähtölaukaukseksi lapsen ja nuoren tämän päivän ongelmain tarkemmalle syynäämiselle, voidaan katsoa oltavan vasta pitkän tien päässä ja voidaan tälle selonteolle antaa hyväksyvä tunnustus.

Ed. Backman puheenvuorossaan juuri totesi, että tässä kovassa maailmassa on vaikea olla pehmeisiä. Näin on. Jos vanhemmilla ei lapselle ollut tarjota muuta pehmeätä kuin vaipat, on siinä perheessä kasvamassa taas yksi ikävä huolenaihe lisää useammallekin viranomaiselle.

Aikuisuuteen kuuluu päätöksenteko ja vastuu. Aina ei tule kysyä, miltä sinusta tuntuu, kun ei tiedä miltä minusta voisi tuntua. Kasvattajavastuuseen kuuluu myös osata sanoa ei. Silloin lapsi oppii rajan, joka lastensuojelussa on mielestäni numero 1. Rajaton lapsi on hylätty lapsi. Konkreettinen asia niin aikuisen kun lapsenkin tasolla on rajojen oppiminen. Mitä kuuluu aikuisen tässä konkreettisessa tilanteessa tehdä? Hänhän toimii kasvattajana vastuullisessa suhteessa kasvatettavaan. Ei pidä aina kysyä lapselta, mitä sinä haluat, kun kasvatettava ei tiedä, mitä voisi haluta. Ongelmaksi monissa perheissä onkin muodostunut se, että lapsen ja aikuisen roolit ovat menneet sekaisin. Lapsi joutuu tekemään päätöksiä, jotka kuuluvat aikuiselle.

Sitten muutama ajatus edellisen puhujan tapaan entisen opettajan näkökulmasta ja tässäkin tapauksessa nimenomaan erityisopettajan työssä syntyneitä ajatuksia. Olen pettynyt selonteon eräaseen puutteeseen; erityisopetus ja sen merkitys on siinä sivuutettu lähes kokonaan. Se on kuitenkin yhä tärkeämmäksi käyvä osa peruskouluamme, valitettavasti asia näin on. Yhä enemmän on lapsia, joiden muut kuin oppimisvaikeudet ovat sellaiset, että normaaliluokassa he eivät voi olla, enkä nyt ollenkaan ja välttämättä

katsele asiaa normaaliluokan opettajan tai normaaliluokan ns. tavallisen lapsen kannalta. Omassa työssäni apukoulunopettajana koin olevani lapsen auttaja, yhtä paljon sosiaalityöntekijä kuin tiettyjen elämässä tarvittavien tietojen ja taitojen opettajakin.

Luokkamuotoinen erityisopetus on ikävä kyllä nyt vasta tulossa. Lainsäädännöllä, johon kyllä sosiaaliministeriö on syytön, on siirtyminen erityisopettajaksi tehty hyvin vähän haluttavaksi. Meiltä loppuvat tällä menolla asianmukaisen koulutuksen saaneet erityisopettajat. Työnä se on raskasta ja teki- jäänsä kuluttavaa. Olenkin sitä mieltä, että erityisopettajain eläkeikäratkaisu on otettava uuteen pohdintaan, muuten olemme vaikeuksissa jo alkavalla vuosikymmenellä. Auttajia elämän kolhimat lapset nyt nimittäin tarvitsevat.

Lapselle ja nuorelle on hänen ensimmäinen opettajansa kaikkein tärkein. Jos tuo opettaja työssään epäonnistuu, jää moni koulutiek- si aiottu taival vain lyhyeksi, koukeroiseksi poluksi. Sanomme noita opettajia, jotka lapsi koulussa ensimmäiseksi kohtaa, alkuopetta- jiksi. Sille paikalle hakeutumisen vetovoimaa tulisi välttämättä lisätä, jotta parhaat voimat siihen työhön hakeutuisivat.

On myös ennakkoluulottomasti kannustet- tava miesopettajia hakeutumaan alkuopetta- jiksi. Siihenkin on omat syynsä, samat syyt, kuin miesten tarpeeseen lastentarhanopetta- jiksi. Emme näet elä enää Topeliuksen ihan- noimaa perusperheen aikaa. Yhä useammas- ta kodista puuttuu lapselle tärkeä isähaamo. Asiansa osaava miesopettaja on hyvä isän korvike, ja tällaisia korvikkeita nyt todella tarvitaan.

Omasta kokemuksesta tiedän, että naiso- pettaja on vähintäänkin miehen veroinen järjestyksen ylläpitäjä koulussa, parempikin useasti. Siltikään en voi olla tuomatta esiin huolestuneisuutta koulujemme naisistumisesta. Esimerkkinä voi mainita erään espoolai- sen yläasteen koulun, jossa tällä hetkellä on 52 naisopettajaa ja 5 miesopettajaa. Isän korvikkeet ovat siinä koulussa todella vähi- sä. Jotta en tulisi vallan väärin ymmärretyk- si, en tarkoita isän korvikkeella tunteitaan näyttämätöntä, koskaan itkemätöntä kovik- sen esikuvaa tai kovakouraista kurinpitäjää. Kun Luoja kuitenkin kaikessa viisautessaan on luonut sekä naisen että miehen, on lapsen kehitykselle välttämätöntä, että hänen kas-

vattamiseensa osallistuu sekä äiti- että isä- haamo.

Täällä on keskusteltu, äskeisessäkin pu- heenvuorossa tuotiin se esille, koulupsykolo- geista ja koulukuraattoreista. On erinomai- sen hyvä asia, että nyt heidän merkitystään korostetaan ja nuo virat nostetaan valtion- avun piiriin. Olen kuitenkin sitä mieltä, että niin koulupsykologin kuin koulukuraattorin- kin on oltava osa kunnan koululaitosta myös valtionavun piiriin kuuluvana. Perustelen tätä ajatusta sillä, että näin saadaan yhtey- denpidosta turha sauma pois, tarpeellisiin toimiin voidaan tarttua nopeammin. Mielest- äni on myös tärkeätä, että tällä tavalla vastuu pysyy samojen seinien sisällä. On tärkeätä, että vastataan sen kentän hoitajalle, jolla pelikin pelataan. Pelin pidosta ei silti tässä ole kysymys, vaan erittäin tärkeästä ja yhä tärkeämmäksi käyvästä työstä. Yhtä tärkeätä, välttämätöntäkin, on, että koulup- sykologeille järjestetään asianmukaista kou- lutusta. Koulusta hänen tulee tietää yhtä paljon kuin opettajankin. Siksipä kannattaisi miettiä Tanskassa noudatettavaa käytäntöä: koulupsykologeja tulisi meilläkin kouluttaa myös opettajista.

Herra puhemies! Lopuksi muutama sana solidaarisuudesta, paremminkin sen katoami- sesta. Siinä on meidän aikuisten nyt syytä kysyä, kenen on vastuu. Meillä suomalaisilla ei ole varaa olla rasisteja. Kiusaamisen ja väkivallan on väistyttävä, solidaarisuus on nostettava kasvun tavoitteeksi. Kolmen vii- kon kuluttua täällä Helsingissä järjestetään näitä asioita pohtiva seminaari. Sekin on selkeä merkki siitä, että yhteiskunnassamme ollaan nyt havahtumassa apua tarvitsevan lapsen ja nuoren hädän edessä. Tähän huo- lenpitoon tämä selontekokin mielestäni luon- tevasti liittyy.

Ministeri Halonen: Herra puhemies! Eduskunta on käyttänyt aikaa lähes kello- taulun ympäri lähettäessään tätä hallituksen kiitettyä ja moitittua selontekoa sosiaaliva- liokuntaan.

Hyvin monissa puheenvuoroissa on jo tässä lähete keskustelun yhteydessä toivottu laajempaa lapsipoliittista selontekoa, ja lisäk- si monia muita toivomuksia on esitetty il- maan. Kun kuitenkin puhemiesneuvosto on ehdottanut, että asia on menevä sosiaaliva- liokuntaan, joka varmasti kuuntelee vielä

asiantuntijoita toisen mokoman, ja tämän jälkeen meillä on mahdollisuus palata täällä tehtyihin esityksiin, en ota näihin yksityiskohtaisemmin tässä vaiheessa enää kantaa. Olen alustavasti useimpia ryhmäpuheenvuoroja täällä kommentoinut ja käynyt jonkin verran debattia kansanedustajien kanssa suoraan paikan päältäkin.

Yleisenä huomiona toteaisin vain sen, että vaikka nimenomaan lapsipoliittisia puheenvuoroja on pidetty paljon ja toivottu laajempaa selontekoa, niin sitten itse asiassa selonteosta ja lakipaketista keskusteltaessa on yllättävän paljon kiinnitetty huomiota eräisiin yksityiskohtiin kuten ikärajoihin tai hallintokuntien väliseen yhteistyöhön tai sen puuttumiseen tai siihen, mihin esimerkiksi koulupsykologit tai koulukuraattorit olisi hallinnossa parhaiten sijoitettava.

Tässä mielessä maan hallitukseen päin kohdistettu syyte lievistä byrokraattistyyppisestä keskustelusta ei liene aivan tuntematon myöskään tämän talon ihmisille. Näyttää siltä, että kansanedustajilla, itseni mukaan lukien, on tavattoman suuri usko myös asiantuntijoiden kaikkivoipaisuuteen, samanaikaisesti kun me kaikki olemme kovasti kannustaneet lasten vanhempia luottamaan omaan kasvatuskykyynsä ja olemme valmiita tukemaan heitä tässä kasvatustyössä.

Näillä sanoilla omalta puoleltani, arvoisa puhemies, toivotan eduskunnan sosiaalivaliokunnalle mielenkiintoisia ja työntäyteisiä het-

kiä sekä selonteon että budjettilakeihin liittyvän lastensuojelupaketin yhteydessä.

Keskustelu julistetaan päättyneeksi.

Puhemiesneuvoston ehdotus hyväksytään ja asia lähetetään sosiaalivaliokuntaan.

Päiväjärjestyksessä oleva asia:

Hallituksen esitys n:o 177 laiksi lastensuojelulain ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

lähetetään puhemiesneuvoston ehdotuksen mukaisesti sosiaalivaliokuntaan, jonka tulee pyytää lausunto sivistysvaliokunnalta.

Toinen varapuhemies: Eduskunnan seuraava täysistunto on huomenna torstaina kello 13.

Täysistunto lopetetaan kello 23.24.

Pöytäkirjan vakuudeksi:

Erkki Ketola

